

T.C.
MİLLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK STRATEJİK ARAŞTIRMALAR ENSTİTÜSÜ
HARP TARİHİ ANA BİLİM DALI
HARP TARİHİ PROGRAMI

XX. YÜZYILIN BAŞINDA OSMANLI NİZAMÎ
SÜVARİ BİRLİKLERİ
(1900 - 1914)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

OĞUZHAN KONUK
1819104103

TEZ DANIŞMANI: DR.ÖĞRETİM ÜYESİ ZEKERİYA
TÜRKMEN

İSTANBUL
ŞUBAT 2022

T.C.
MİLLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK STRATEJİK ARAŞTIRMALAR ENSTİTÜSÜ
HARP TARİHİ ANA BİLİM DALI
HARP TARİHİ PROGRAMI

XX. YÜZYILIN BAŞINDA OSMANLI NİZAMÎ
SÜVARİ BİRLİKLERİ
(1900 - 1914)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

OĞUZHAN KONUK
1819104103

TEZ DANIŞMANI: DR.ÖĞRETİM ÜYESİ ZEKERİYA
TÜRKMEN

İSTANBUL
ŞUBAT 2022

T.C.
MİLLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK STRATEJİK ARAŞTIRMALAR ENSTİTÜSÜ
HARP TARİHİ ANA BİLİM DALI
HARP TARİHİ PROGRAMI

XX. YÜZYILIN BAŞINDA OSMANLI NİZAMÎ
SÜVARİ BİRLİKLERİ
(1900 - 1914)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

OĞUZHAN KONUK
1819104103

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 14.02.2022
Tezin Savunulduğu Tarih : 14.01.2022

Tez Oy birliği /-Oy çokluğu ile başarılı bulunmuştur.

	Unvan	Ad Soyad	İmza
Tez Danışmanı	: Dr.Öğr. Üyesi	Zekeriya TÜRKMEN	
Jüri Üyeleri	: Prof. Dr.	Mahir AYDIN	
Jüri Üyeleri	: Prof. Dr.	Gültekin YILDIZ	

İSTANBUL
ŞUBAT 2022

ÖZGÜNLÜK RAPORU

Tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve ç) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 210 sayfalık kısmına ilişkin, .../...../2022 tarihinde şahsım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %5'tir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Milli Savunma Üniversitesi Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Dönem Projesi Lisansüstü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Usul ve Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Oğuzhan KONUK

14.02.2022

ETİK BEYANI

Millî Savunma Üniversitesi Enstitüleris Dönem Projesi ve Lisansüstü Tez Hazırlama Kılavuzu'nda yer alan kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;tez içinde sunduğum verileri,bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir; aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Oğuzhan KONUK

14.02.2022

Askerî Tarih'e

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Çalışmada, XX. yüzyılın başında Osmanlı ordusundaki süvari sınıfı incelenmiştir. Bu doğrultuda Teşkilât, Teçhizât, Tefekkürât (3T) yaklaşımı üzerinden değerlendirilmiştir. Özünde süvarinin doktrin yönünü merkeze bir “askerî sınıftarihi” denemesidir. Sınıf; bir muharebe özelinde ele alınmayıp talimnameler, talimatnameler, nizamanameler, askerî makale ve kitaplar üzerinden tanımlanmıştır. Dolayısıyla muharebedeki başarısına bağlı “olan süvari” yerine görev tanımına ve kabiliyetine göre tanımlanan “olması gereken süvari” üzerinde durulmuştur.

Gerek ulaşılabilen kaynaklar gerekse yaklaşımımız yönünden birçok eksik olmakla birlikte; araştırmacıları süvari sınıfı üzerine literatürdeki açığa yönlendirmek ve son dönem süvariye tasvir etmeyi hedefleyen bir yüksek lisans tezidir.

Yaşam deveranında her insan, kendine münhasır bir imtihanlar silsilesinin içindedir. Bir talebenin de hayatındaki dönüm noktalarından biri tez sürecidir. Ben, bu imtihanımda pek çok kişinin yardımını gördüm. Öncelikle tez sürecimin hemen her evresinde yanımda olan, gün-saat fark etmeksizin desteğini hissettiğim, askerî ve ilmî tecrübesinden istifade ettiğim danışmanımsayın Dr.Öğretim Üyesi Zekeriya TÜRKMEN hocama minnettarım. Lisans öğrenimim boyunca talebesinin fikirlerine verdiği değere bizzat şahit olduğum, motive edici konuşmalarından müstefid olduğum saygıdeğer hocam Prof. Dr. Mahir AYDIN’a teşekkürlerimi arz ederim.Lisans dönemimden itibaren beni askerî tarihe yönlendiren, tarihe ve tarih yazıcılığına bakış açımı doğrudan etkileyen hocam Prof. Dr. Gültekin YILDIZ’ın üzerimdeki emeğinin hiçbir zaman ödeyemeceğimi buradan da belirtmek isterim. Onların nezdinde istifade ettiğim, İstanbul Üniversitesi Tarih Bölümü ve ATASAREN’de ders aldığım tüm hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Yazım aşamasında yapıcı eleştirilerinden ötürü Dr. Mehmet KORKMAZ’a, İSAM Kütüphanesi’ndeki rahat çalışma ortamı ve tezimin teknik yönlerine yaptıkları yardım vesilesiyle ağabeylerim Aburrahman HACİİSMAİLOĞLU ve Coşkun YILDIRIMTÜRK’e minnettarım. Öğrenci işleri sorumlusu Cüneyt YUMUŞ ve diğer ATASAREN memurlarına gösterdikleri kolaylıklar için müteşekkirim.

Yardımseverliklerinden ötürü Osmanlı Arşivi çalışanlarına, Askeri Müze kütüphanesi memuruna, İSAM çalışanlarına teşekkür ediyorum. Bu uzun soluklu süreçte yardımlarını esirgemeyen arkadaşlarım; Sezer ÇITIR, Uğurcan BAY, Yücehan AKAL ve Selçuk CANTÜRK’e şükranlarımı sunuyorum. Öğrencilere maddî ve manevî destekte bulunan Türk Tarih Kurumu’na ve Türkiye Milli Kültür Vakfı’na teşekkür ediyorum. Son olarak verdiğim kararlarda sonuna kadar arkamda duran, desteklerini hiçbir zaman eksik etmeyen, ne zaman buhranlı yollardan yürüsem gölgesinde dinlendiğim aileme sonsuz teşekkürlerimi arz ederim.

İstanbul; Şubat 2022

Oğuzhan KONUK

İÇİNDEKİLER

ÖZGÜNLÜK RAPORU

ETİK BEYANI

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

İÇİNDEKİLER viii

TABLolar LİSTESİ..... x

KISALTMALAR xi

TÜRKÇE ÖZ xii

ABSTRACT xiii

1. GİRİŞ 1

2. OSMANLI SÜVARİSİNİN TEŞKİLÂT VE TEÇHİZATI..... 9

2.1. Kuruluşundan Tanzimat Devrine Kadar Osmanlı Ordusunda Süvari Sınıfı..... 9

2.2. XIX. Asrın Başından II. Abdülhamid Dönemine Kadar Süvari Sınıfı 16

2.3. II. Abdülhamid Döneminde Süvari Sınıfı 24

2.4. II. Meşrutiyet Dönemi Orduda Süvari Teşkilâtı..... 33

2.5. Süvarinin Teçhizatı..... 57

2.5.1. At Üzerine Askerî Açından Bir Değerlendirme 57

2.5.2. Binicilik Teçhizatı 74

2.5.3. Süvarinin Silahları 78

2.5.4. Süvarinin Üniforması ve Diğer Teçhizatı..... 89

3. OSMANLI SÜVARİSİNİN TEFEKKÜRÂTI..... 94

3.1. Süvarinin Talim ve Terbiyesi 94

3.1.1. Süvari Talimnamelerine Bir Bakış 97

3.1.2. Süvari Eğitiminin Esasları 104

3.1.3. Münferit Talim..... 108

3.1.4. Toplu Talim 118

3.2. Süvarinin Vazifeleri 120

3.2.1. Keşif Vazifesi ve Teşkilâtlanması 122

3.2.2. Emniyet ve Örtme Vazifesi 145

3.2.3 Muharebede Süvarinin Vazife ve İstihdamı 156

3.2.3.1. Süvarinin Atlı Muharebesi..... 159

3.2.3.2. Süvarinin Yaya Muharebesi..... 162

3.2.3.3. Süvarinin Muharebe Safhaları	165
3.2.3.4. Süvari Topçusunun Vazifesi	170
3.3. XX. Asrın Başında Osmanlı Süvari'nin Akıbeti Tartışmaları.....	172
4. SONUÇ.....	179
KAYNAKÇA	183
ÖZGEÇMİŞ.....	198

TABLÖLAR LİSTESİ

	Tablo Adı	Sayfa
Tablo 2.3.1 :	I. Orduya Bağlı I. Süvari Fırkası	28
Tablo 2.3.2 :	II. Orduya Bağlı II. Süvari Fırkası	28
Tablo 2.3.3 :	III. Orduya Bağlı III. Süvari Fırkası	28
Tablo 2.3.4 :	IV. Orduya Bağlı IV. Süvari Fırkası	29
Tablo 2.3.5 :	V. Orduya Bağlı V. Süvari Fırkası	30
Tablo 2.3.6 :	VI. Orduya Bağlı VI. Süvari Fırkası	30
Tablo 2.3.7 :	VII. Orduya Bağlı (Numarasız) Süvari Alayı	30
Tablo 2.3.8 :	Trablusgarb Fırkasına Bağlı Süvariler	30
Tablo 2.3.9 :	Süvari Alayının Muvazzaf Kadrosu	32
Tablo 2.4.1 :	Süvari Sınıfı Bölük Subay Kadrosu	36
Tablo 2.4.2 :	Alay Subay Sayısı	36
Tablo 2.4.3 :	Liva Subay Sayısı	37
Tablo 2.4.4 :	Erkân-ı Harbiye Subay Sayısı	37
Tablo 2.4.5 :	Kolordu Kuruluşu (Kolordu Merkezi İstanbul)	43
Tablo 2.4.6 :	Ordu Müfettişlikleri bünyesindeki Süvarilerin Dağılımı	45
Tablo 2.4.7 :	Süvari Tatbikat Mektebi Kadrosu	50
Tablo 2.4.8 :	I. II. III. Kolordulardaki Süvari yapılanması	55
Tablo 2.4.9 :	IX ve XI. Kolordularındaki Süvari yapılanması	55
Tablo 3.1.3 :	Acemilerin Münferid Talim ve Terbiye Programı	110

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.mlf.	: Aynı Müellif
BOA	: Osmanlı Arşivi
bs.	: Baskı
c.	: Cilt
çev.	: Çeviren
der.	: Derleyen
DiA	: <i>Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi</i>
ed.	: Editör
haz.	: Hazırlayan
İÜ	: İstanbul Üniversitesi
s.	: Sayı
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
t.y	: Basım tarihi yok
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
ve dğr.	: Ve diğerleri
y.t.	: Yayın Tarihi Yok
y.y.	: Yayın Yeri Yok
Yay.	: Yayınları
yay.haz	: Yayına Hazırlayan

ÖZ

XX. Yüzyılın Başında Osmanlı Nizamî Süvari Birlikleri (1900-1914)

Oğuzhan KONUK

Millî Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü

İstanbul, Ocak 2022

Ordular için hız, savaşta asimetri ve kuvvet çarpanı unsurdur. Hızın pratikteki karşılığı da süvari sınıfıdır. Süvari sınıfı teknolojik gelişmenin yoğun olarak yaşandığı son döneme doğru mazideki önemini yitirmiş ve son tahlilde ılgı olmuştur. Bu çalışmada XX. yüzyılın başında Osmanlı ordusundaki süvari sınıfının; doktrini merkeze alınmak üzere teşkilât ve teçhizatı ele alınmıştır. Süvari sınıfının ordu içindeki yapılanması konuşlanması, kullandığı teçhizat, aldığı eğitim ve üstlendiği görevler üzerinden tanımlanmaya çalışılmıştır. Süvarinin XIX. asrın ortasından itibaren muharebe alanında kabiliyetinin kademeli olarak kısıtlandığı argümanı ile son dönem için ne anlam ifade ettiği araştırılmıştır. Bu hususta Teşkilât, Teçhizat, Tefekkürât (3T) yaklaşımı, yöntem olarak kullanılmış; ateşli silahlar ve diğer teknolojik ilerlemeler ışığında dönemin süvari anlayışı tasvir edilmiştir. II. Meşrutiyet dönemi örneğinden yola çıkılarak; son dönem Osmanlı ordusunda süvari sınıfının taktik ve stratejik seviyedeki önemi sorgulanmış, bu hususta subayların yaptığı tartışmalar değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Süvari Sınıfı, II. Meşrutiyet Dönemi, Osmanlı ordusu, Süvari Taktikleri

Bilim Kodu : 116104 (Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler, Yakınçağ Tarihi, Askerî Tarih)

Sayfa Sayısı : 210

Tez Danışmanı : Dr. Öğretim Üyesi Zekeriya TÜRKMEN

ABSTRACT

Ottoman Regular Cavalry Forces At The Start Of The 20th Century (1900-1914)

Oğuzhan KONUK

National Defense University, Atatürk Institute of Strategic Studies

Istanbul, January, 2022

For armies, speed is a factor of asymmetry and force multiplier in war. The equivalent of speed in reality is the cavalry corps. Cavalry, towards the latest period in which intensive technological development happened, lost its significance and was abolished. In this work, the equipment and organization of Ottoman Army cavalry corps at the start of the 20th century was addressed with their doctrine at the core. The structure of the cavalry corps in the army was defined over their deployment, equipment, training and the missions undertaken. With the argument of cavalry's capabilities gradually being restricted in the battlefield since the middle of the 19th century, it was inquired as to what meaning did cavalry represent in the latest period. For this case the approach of Organization, Equipment, Doctrine (3T) was used as a method. The era's understanding of cavalry was described with regards to firearms and other technological advances. Taking the Second Constitutional Era as an example; the importance of the cavalry of late Ottoman Army at the strategic and tactical levels was questioned and the discussions among officers were evaluated.

Keywords: Cavalry Corps, Second Constitutional Era, Ottoman Army, Cavalry Tactics

ScienceCode : 116104

Pages 210

Supervisor : Asst. Prof. Zekeriya TÜRKMEN, Ph.D.

1. GİRİŞ

“Savaşa yatkınlık, harekete yatkınlıktır. Bir ordunun gücü aynen mekanikteki gibi kütlesiyle hızının çarpılmasıyla hesaplanmalıdır¹”

I. Napoléon

Süvari sınıfı ile ilgili bir metin inşasında kavramsal tartışmayı hız kavramı merkezinde ele almak, gayet makul görünmektedir. Tikelden tümele, özelden genele veya bireyden topluma şeklinde yapılan tüm kurgularda *dönemin ruhu gereği* ya da *çağa ayak uydurmak* olarak adlandırılan durumların, değişime etkileri vurgulamaktadır. Peki, süvari sınıfını konu alan bir çalışmada hız kavramını bu kadar geniş biçimde açıklamaya gerek var mı?

Belirtmemiz gerekir ki çalışmanın ilk bölümünden itibaren Giriş bölümü kadar cüretkâr bir anlatım göremeyeceksiniz. Bunun yerine konu edilen dönemin süvari sınıfı; çeşitli açılardan, kaynaklara sadık kalınarak ve temkinli bir şekilde yorumlanarak bilgi ağırlıklı bir tarih metni inşa edilecektir. Bu sebeple fikirlerin ortaya konabileceği en hür alan giriş bölümüdür.

Hız, insanların bir birey ya da topluluk olarak kurdukları bütün iletişim yollarını saran, hayatlarına nüfuz eden ve edilgen hâle getiren bir dinamiktir. Sokaktaki trafik ışıklarından uluslararası dengelere kadar hemen her vakada hızın niteliği belirleyici unsurlardan biridir. Daha açık bir ifade ile ilk insanlarda avını yakalamaktan tutup günümüzde işyerine yetişmeye kadar hayatı idame için gerekenler listesinde, hızı kontrol edebilme (dolaylı olarak zamanı) yeteneği hayatî önem taşımaktadır.

Bu açıdan bakıldığında hayatın hıza angaje olduğu görülmektedir. Dolayısıyla hız sorunu bir bağlamda *bekâ sorunu* hâlinindedir. Paul Virilio’nun da temas ettiği gibi “Hız, en mutlak anlamıyla kazanılmış zamandır, çünkü doğrudan doğruya Ölüm’den çekilip

¹ I. Napoléon’dan aktaran Paul Virilio, *Hız ve Politika*, (İstanbul; Metis Yayınları, 1998), 27.

alınan insan zamanı hâline gelmiştir²”. Zamanın ölümden çekilmesinin en hissedilir ortamı şüphesiz savaş meydanıdır.

Savaşın icra edileceği zaman-mekân bağlamındaki her evresinde ordunun sürati, bir asimetri hüviyetindedir. Hatta hız, dünden bugüne savaşın değişmeyen ya da en az değişen unsurlarından biri hâline gelmiştir. Savaş ve hız, nazarî kavramlardır. Bunların amelî hâlleri; savaş için cesetler ya da uzuvları kopmuş insanlar iken hızın pratiği daha muğlaktır. Ordular bu hız faktörünü etkili kullanabilmek için çeşitli vasıtaları oyuna dâhil etme çabasına girmiştir. Bu muğlaklığın bertaraf edilme çabalarının en kadimi ise atın ehlileştirilmesidir.

Atın ehlileştirilip savaşçının süvari formuna dönüşmesi, muhasım tarafın üzerinde bir baskı ve asimetri ayrıcalığı sağlamıştır. Atın hareket kabiliyeti, muharebe anında mekâna daha az bağımlı kalabilme hürriyeti kazandırdığı gibi düşmanın tertibatına ve taktiğine karşı daha çabuk reaksiyon gösterebilme olanağı da sağlamıştır. Bu açıdan süvari, hız kavramının pratikteki görünümü ve Virilio’nun tanımladığı *dromoloji*³ kavramı bağlamında, bir *dromoloji neferi* hâline gelmiştir.

Süvarinin sağladığı sürat asimetrisine uygun bir doktrin geliştirebilen ordular; kitle ordularının olduğu ve ateşli silahlar mutlak üstünlük kazandığı zamana kadar, piyade ağırlıklı ordulara karşı belli oranda üstünlük sağlamıştır. Bu üstünlüğün maliyeti ise at, atın yiyecek ve temizlik bakımı, süvarinin teçhizatı ve üzerindeki diğer teçhizatla birlikte piyadenin katbekat üstündedir. Hem daha pahalıya teçhiz edilmeleri hem de piyadeye nazaran daha uzun bir talim dönemine sahip olması, süvariye en azından klasik dönem için onları diğer askerî sınıflardan daha ayrıcalıklı hâle getirmiştir. Bunun toplumsal yansıması da Ortaçağ Avrupası’nda şövalyelerin toplumsal ve siyasi konumları ve Klasik Dönem Osmanlı Devleti’nde tımarlı sipahilerin konumu da buna örnek teşkil etmektedir. Piyadenin süvariliğe terfi etmesi, bir taltif yolu olarak görünmekteydi. Fakat ateşli silah teknolojisinin ilerlemesi ve buna bağlı kitle ordularının oluşması; süvari sınıfının muharebe alanındaki sürat kabiliyetini azaltmaya başlamış ve sıcak çatışmada gittikçe etkisizleşmesine yol açmıştır.

² Aynı yer.

³ Virilio, hız faktörünü merkeze almak suretiyle zamanı ve mekanı kontrol altına alma isteğini “dromoloji” (hız bilim) kavramıyla tanımlamaktadır. Bkz. Aykut, Aykutaalp, “Hız Siyaseti: Paul Virilio’nun Dromoloji Kuramı”, The Journal of Academic Social Science Studies, S. 61 (2017): 430.

Napoléon Savaşları'na şahit olan Jomini ve Clausewitz de tecrübe ettikleri pasif durumu kitaplarında işlemiştir. XIX. asrın başında süvari sınıfına muharebe alanında biçilen rol en önemli sınıf olan piyadeye; zafer kazanmak için yolu açmak ve tamamlayıcı bir yardımcı muharebe unsuru olmaktır.⁴ Süvarinin, muharebe alanında müstakil olarak icra edebileceği harekât son derece sınırlanmıştır. Taarruz için gerekli ortamı topçu desteği ile sağlamakta, karşıdan gelen yoğun ateş muhalefetine karşı, topçu ve piyadesinin düşman hatlarını iyice yormasını beklemek zorunda kalmıştır.

Harp doktrinlerinin dönemin ateş gücü ve ulaşım-muhabere gibi alanlarda teknolojinin ilerleme kaydetmesi, maliyet-fayda açısından süvariye vazgeçilmez konumunu sona erdirmeye başlamıştır. Bunun sonucunda da istisnalar dışında kademeli olarak azalan süvarinin muharebe alanındaki önemi, XIX. asrın sonlarında büyük oranda keşif ve emniyet ve örtme vazifeleri arasında sıkışmıştır.

Hızın savaştaki önemi hiçbir zaman azalmamış, aksine ordular taktik ve stratejik seviyede icra ettikleri operasyonlarda sürat asimetrisini kullanmaya devam etmiştir.

XX. asrın başından itibaren gelişen teknoloji ve bunun etkilediği muharebe doktrinindeki dönüşümle süvari sınıfının son kaleleri olan keşif, emniyet ve örtme vazifeleri, *vesait-i harbiyeye* (savaş araçları) tevdi etmeye başlamıştır. Makineli tüfeğin savaş meydanlarında etkin olarak kullanılmasıyla birlikte süvari sınıfı muharebe alanından silinmiştir. Bunun yanında süvari sınıfının diğer vazifelerinin de telgraf, telefon, balon, bisiklet, uçak gibi araçların ordularca daha kullanışlı olarak görülmeleri, “süvarilerin çağa ayak uyduramamaları” sonucunu doğurmuştur.

Bu hususlar göz önüne alındığında süvari sınıfının XX. asrın başında, ordu için ne anlam ifade ettiği, görev tanımı ve görevleri nasıl icra ettiğinin izaha muhtaç olduğu görülmektedir. Literatürdeki çalışmalarda müstakil olarak süvari sınıfının oldukça az ele alınmış olması bu araştırmanın yapılma sebebidir.

Çalışmada; Osmanlı ordusu üzerinden, XX. asrın başında süvari sınıfını tanımlamayı hedeflenmektedir. Süvari sınıfının önemini yitirdiği bu dönemde muharebe alanında makineli tüfek ve yüksek ateş gücüne sahip topların tesiri ile keşif hizmetinde de gelişen muhabere araçlarının gölgesinde kısıtlanan süvarinin, savaş organizasyonundaki görev tanımı üzerinde durulacaktır. Çalışmada zaman aralığının

⁴ Antoine Henri Jomini, *Savaş'ın Ana Hatları*, çev. Selma Koçak, (İstanbul: Doruk Yayınları, 2002), 25; von Clausewitz, Carl, *Savaş Üzerine*, çev. Selma Koçak, (İstanbul: Doruk, 2015), 160.

1900-1914 arası olarak belirlemesinin sebebi; süvarinin muharebedeki etkinliğinin kırılma noktalarından biri olması hipotezinin sorgulanmaya müsait olmasıdır.

Osmanlı süvarisini incelerken kullanıldığımız yöntem; literatüre “Teşkilât, Teçhizât, Tefekkürât (3T)” olarak geçen yeni bir yaklaşımdır.⁵ “3T”, bir şiddet organizasyonu olan ordunun; teşkilât, teçhizât ve tefekkürât (doktrin) bağlamlarının birbirleri ile etkileşimiyle şekillendiğini savunmaktadır. Bu açıdan 3T yöntemi; bir sınıf tarihini incelemek için elimizdeki en kapsayıcı perspektif olarak değerlendirilebilir. XX. yüzyılın başındaki Osmanlı nizamî süvari birliklerine bu açıdan bakmak hem analiz edebilme hem de okuyabilme açısından elverişlidir.

Çalışmamızda Osmanlı süvarisini 3T’ye büyük ölçüde bağlı kalarak incelemeye çalıştık. Bunun yanında süvariye Şayin’in yönteminden daha dar kapsamlı şekilde ele aldığımızı belirtmekte fayda görmekteyiz. Osmanlı süvarisini ele alırken bir savaş ya da muharebe örneklem olarak değerlendirilmemiştir. *Teşkilât tarihi* gibi bir *askerî sınıf tarihi* bağlamında ele alınmıştır. Dolayısıyla süvariden savaşta istenen teorik bilgilere odaklanılmış, süvarinin muharebedeki pratikleri tezin kapsamı dışında bırakılmıştır.

Tefekkürât, tezin odak noktası konumunda olduğundan burada üzerinde durulan hususların başında, süvarinin gördüğü talim ve terbiye ile süvarinin üstlendiği vazifeleri arasındaki bağlantılar gelmektedir. Süvarinin klasik döneme nazaran daha mütevazı bir görev tanımının olduğu bu dönemde; posta görevi, muhafızlık, resmî tören ve geçitler gibi talî vazifeler tezin kapsamı dışında bırakılmış, daha çok keşif, emniyet ve muharebe alanındaki görevlerine odaklanılmıştır.

Talim ve terbiyede ise süvarinin acemilikten eğitimin sonuna kadar geçirdiği evreler incelenmeye çalışılmış, muharebe alanında icra ettiği görevler ile bağlantı kurulmuştur. Süvarinin ata hakimiyeti, toplu ve bireysel talimleri nasıl icra ettiği hususlarının açıklığa kavuşturulması amaçlanmıştır.

⁵ Cevat Şayin, “Askerî Tarih Çalışmaları İçin Bir Sentez Aracı Önerisi 3T: Teşkilât, Teçhizât, Tefekkürât” *İÜ Tarih Dergisi*, S. 52 (2010): 171

Teşkilât ve Teçhizât bölümünde Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren süvari sınıfının evrimi üzerinde durulmuş, yaşadığı dönüşüm kronolojik olarak izah edilmeye çalışılmıştır. Son döneme gelindiğinde ise ordu modernizasyonunda süvari sınıfının, değişimin neresinde olduğu ve değişimden nasıl etkilendiği incelenerek, Tefekkürât bölümünü destekleyici bir tarzda ele alınmıştır.

Teşkilât başlığı altında incelenen husus, süvari sınıfının tertibat ve konuşlanmasındaki değişimdir. Klasik dönem süvarisinden XX. yüzyılın başlarına kadar olan bu değişim izlenmeye çalışılmıştır. Sınıfta, konu edinilen kısım nizamî süvarilerdir. Dolayısıyla Hamidiye Aşiret Alayları, Çerkes ve benzeri başıbozuk alaylar çalışma kapsamına alınmamıştır. Öte yandan süvarilerin maaşı ve emekliliği, askere alım usulleri, atların yetiştirilmesi, ordunun at tedarik zinciri, ödül-ceza uygulamaları gibi başlıklar yine kapsamın dışındadır.

Teçhizât bölümü, işleniş itibarıyla teşkilât bölümü ile paralellik arz etmektedir. Burada süvari sınıfının kullandığı silahlar, bunların değişimi, modernizasyonu ve üzerine yapılan subay sınıfının bu hususa yaptığı yorumlara dikkat çekilmektedir. Öte yandan atın süvari için ifade ettiği anlam ve atın terbiyesi, süvarinin üniforması ve kullandığı diğer teçhizâtın tanıtılması hedeflenmiştir. Bu sebeple süvari teçhizâtının üretimi ve tedarik yolları, terfi ve taltif sistemleri gibi hususlar incelenmemiştir.

Yukarıdaki hususları açıklamak için kullandığımız kaynakların başında dönemin tedavülündeki talimnameler gelmektedir. XX. asrın başları, talimnameler açısından oldukça zengin bir dönemdir. Talimnameler, süvarinin yanaşık düzen eğitiminden, cimnastik talimine, yaya cenginden at üstünde terbiyesine kadar hemen her hususta bilgi içermektedir. Bu kadar yoğun bir bilgi kaynağı literatürde kullanımı potansiyelinin altındadır*.

* Süvari üzerine yazılmış tezlerin nicelik olarak çok az olması sebebiyle, talimname kullanımı da son derece azdır. Bu hususta süvari talimnamelerine atıf yapan tezler için bkz. Necdet Öz, Yenileşme Dönemi Osmanlı Ordusunda Talimnameler (1826-1914), (Doktora Tezi, *İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 2021); Gökhan Fil, 1315 Tarihli Süvari Talimnamesine Göre Son Dönem Osmanlı Ordusunda Süvari Eğitimi, (Yüksek Lisans, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 2013); Abdullah Cüneyt Küsmez, Türk İstiklal Harbi'nde Askeri Talimnamelerin Uygulanması (1918-1923), (Doktora, *Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılapları Enstitüsü*, 2016)

Döneme ışık tutabilecek talimnamelerin hatırı sayılır bir kısmına kütüphaneler ve dijital arşivler vasıtasıyla ulaşılabilir. Çalışmamızda, ulaşılabilen ve doğrudan süvariye içeren, subay yazarlı makale çok sayıda talimname, talimname şerhi, zeyl, tarifnameleri kullanılmıştır.

XX. yüzyılın başında çıkarılan askerî mecmuaların, kaynak yönünden ayrı bir önemi vardır. Dönemin askerî süreli yayınlarının büyük bir kısmı taranmıştır. Özellikle; Ceride-i Askerîye, Mecmua-i Fünun-ı Askeriye, Musavver Seyf ve Kalem, Ordu Mecmuası, Metin Gazetesi, Asker Mecmuası, Haftalık Risale-i Askeriye, Kılınç, Başçavuş, Zafer, Ordu ve Donanma mecmualarından faydalanılmıştır. Bu makalelerin çalışmaya katkısı; süvari zabitlerinin kendi tecrübelerini, eleştirilerini ve talimnamelerde olmayan hususları işlemesidir. Bu sayede süvari bağlamında olması gereken ile aslında olanın mukayesesi yapılabilir. Diğer yandan mülazım-ı saniden ferike kadar hemen her rütbeden bazı subayların makale kaleme alması, dönemin süvari algısını da ortaya koymaya yardımcı olmaktadır. Söz konusu yazılar, süvarinin mızrak kullanımından stratejik seviyede muharebeye katkısına kadar farklı derecelerde bilgiler içermektedir.

Osmanlı süvarisinin seferde ve muharebe esnasında üstlendiği vazifeleri, her ne kadar talimnamelerdeki bölümler üzerinden okumak mümkünse de süvarinin görev tanımını yapmak için dönemin Hidemat-ı Seferiyye Nizamnameleri de kullanılmıştır. Nizamnamelerde ordunun sefer hazırlıklarından kullanılan vasıtalar, kroki ve planlama hakkındaki kurallara, sınıfların birlikte ve münferit olarak üstlendikleri görevlere kadar birçok bilgiyi ihtiva etmektedir. Bu açıdan talimnameler, makaleler ve hidemat-ı seferiyye nizamnameleri; bu sınıf tarihinin tefekkürât kısmının yazılmasında ana kaynaklar olarak değerlendirilmiştir.

Kullanılan birinci dereceden kaynakların büyük bir kısmı elektronik ortamdan temin edilmiştir. Bu sebeple Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi Seyfettin Özege Kataloğu, Millî Kütüphane Kataloğu, İSAM Veri Tabanı, İ.B.B. Atatürk Kitaplığı, İnebey Yazma Eser Kütüphanesi elektronik sistemlerinden faydalanılmıştır.

Çalışmamızda Arşiv Belgeleri cüzî bir miktar kullanılmıştır. Osmanlı süvarisinin tefekkürâtına odaklandığından dolayı teşkilât bölümünde, son dönem Osmanlı ordusundaki süvari kıtalarının kuruluş ve konuşlanması yönünden Türkiye

Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'nden (BOA) faydalanılmıştır. Pandemi sürecinin getirdiği olumsuzluklardan dolayı T.C. Genelkurmay Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi (ATASE) doğrudan kullanılamamıştır. Bunların yanında süvarinin teşkilât yapısındaki değişimler, Meclis-i Mebusan'daki oturumlar, yayınlanmış olan düstûrlar, salnameler ve Harbiye Nezareti'nin kararnamelerinden takip edilmeye çalışılmıştır.

Birinci dereceden kaynaklar dışında kullandığımız araştırma eserler, ağırlıklı olarak ilk bölümde, II. Meşrutiyet Dönemi öncesini süvari sınıfını açıkladığımız kısımlardadır. Literatürdeki süvari sınıfı çalışmalarındaki eksiklik sebebiyle çalışılan dönemin işlendiği kısımlardaki kaynaklarda araştırma eserlerine yapılan atıf sınırlıdır. “Osmanlı ordusunun modernizasyonu”, son dönem/yakınçağ Osmanlı askerî tarihi gibi anahtar kelimelerin olduğu çalışmalarda odaklandıkları konular gereği yüzeysel olarak değinilmiş ve teşkilât seviyesinde incelenmiştir*.

Müstakil olarak son dönem Osmanlı ordusunda süvari sınıfını konu alan üç tez tespit edilebilmiştir*. Bunlardan ilki Rıdvan Bal tarafından hazırlanan *Türk Kara Kuvvetlerinde Süvari Birlikleri (1920-1965)* adlı yüksek lisans tezidir. Bal süvari sınıfını, Cumhuriyet dönemi ağırlıkta olmak üzere Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan 1965'te lağvına kadar olan süreci ele almıştır.

Gökhan Fil'in yazdığı *1315 (1899-1900) Tarihli Süvari Talimnamesine Göre Son Dönem Osmanlı Ordusunda Süvari Eğitimi* adlı tez; talimnamenin transkripsiyonu ve yorumlamasıdır. Süvari sınıfının eğitiminde kullanılan bir talimnameyi merkeze almak suretiyle birkaç talimnameden faydalanılarak yazılmış olan tez, süvari eğitiminin belli bir yönüne odaklanmıştır. Süvari sınıfı ile ilgili yazılmış en son tez ise bizim çalışmamız ile hemen hemen aynı dönemde yazılmış olan Salih Kerim Kumanlı

* Uğur Ünal, “Sultan Abülaziz Dönemi Osmanlı Kara Ordusu (1867-1876)”, (Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006); Hidayet Kara, Sultan Abdülhamid Dönemi Osmanlı Kara Ordusu (1876-1908), (Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013); İsmail Efe, Orduda Islahat ve Ordu Müfettişlikler (1908-1920), (Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015) vb.

* Saadet Büyük'ün Michal Czajkowski (Sadık Pasha) and his Cossack Cavalry Regiment adlı çalışmasında Kazak süvari alaylarını incelediği bir bölümü bulunmaktadır. Yine Serkan Akıncı'nın Dağıstan Süvari Bölüğü ve Dağıstanlı Muhammed (Mehmet) Paşa adlı tezi de bu minvaldedir. Öte yandan Sefa Dirgen'in yazdığı II. Abdülhamid Dönemi Muhafız Taburu: Ertuğrul Süvari Birlikleri tezi de genel olarak muharip süvari sınıfı yerine muhafız birliği üzerinde durmaktadır. Bu eserlerin yanında değerli meslektaşım Coşkun Ünsal, Osmanlı Askerî Teşkilâtında Kapıkulu Süvarileri (XVI-XVII. Yüzyıllar) adlı tez çalışması ile klasik dönem süvari sınıfı üzerine çalışmasını hazırlamaktadır.

tarafından yazılan 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Osmanlı Süvari Birlikleri adlı çalışmadır. Çalışmada, süvari sınıfının tarihsel gelişimi ve 93 Harbi'ndeki etkinliği incelenmiştir.

Tüm bilgiler ışığında amacımız; “Süvari sınıfının öneminin giderek azalması” savını tarihî bağlamda test ederek bu sınıfın dönüşümünü anlamaktır. Bu amaca matuf olarak da Osmanlı ordusundaki süvari sınıfının XX. asrın başında savaş organizasyonunda üstlendiği vazifeyi merkeze alarak süvari sınıfının tarihini ortaya koymaktır.

2. OSMANLI SÜVARİSİNİN TEŞKİLÂT VE TEÇHİZÂTI

2.1. Kuruluşundan Tanzimat Devrine Kadar Osmanlı Ordusunda Süvari Sınıfı

Belirli bir amaç için bir araya gelen ve siyasi bir çatı altına girerek devletleşen her organizasyon; değişen ihtiyaç, potansiyel ve coğrafya gibi unsurlarla gelişmeye devam etmiştir. Söz konusu bu değişim ve gelişim devletin diğer teşkilâtlarında olduğu gibi ordu için de geçerlidir. Türklerin tarih sahnesine çıkışıyla birlikte aşamalı olarak kurumsallaşmasında; ordunun aktif bir şekilde kullanılması ve muharebe kabiliyetleri son derece etkili olmuştur.

Kültür, ekonomi, toplum gibi insan merkezli olan olguların büyük bir kısmında olduğu gibi ordu da coğrafya merkezli bir evrilmeye maruz kalmaktaydı. Türk kültürünün yoğun olduğu Türkistan'da iklim ve bozkırın şekillendirdiği coğrafya; askerî kültürü ve toplum kültürünü doğrudan etkilemekteydi.

Kuruluş dönemi Osmanlı ordusu coğrafi perspektifinden bakıldığında hafif süvariye dayalı, düşmanı yıpratma odaklı, birliklere esnek ve hızlı manevra kabiliyeti veren Orta Asya savaş kültürü üzerinden okunması son derece yerindedir.⁶ Bozkıramahsus, büyük düzlükler ve barınma-beslenme gibi insanî ihtiyaçların asgarî düzeyde karşılanması kültürün yerleşik yaşayış yerine konar-göçer yaşayışa geçmesine ve askerî kuvvetin temeli olarak ele aldığımız teşkilât, teçhizat ve tefekkürâtı da bu yönde etkilemesine yol açmaktadır. Çevrenin dayattığı yaşam şartları; insanları konar-göçer bir tarzda siyasî teşekküle elverişli hâle getirmektedir. Bunun askerî kuvvetlerin teşkilât ve doktrinine yansması; hareket ve manevra kabiliyeti yüksek, teçhizat olarak hafif, düşmanı yıpranmadan yıpratma merkezli bir anlayış olmuştur.

Osmanlı kuvvetlerinin tarihî arka planındaki coğrafya etkisinin yanında yerleşik yaşamın şekillendirdiği Ortadoğu ve Doğu Roma askerî kuvvetleri ile olan etkileşimi;

⁶ Mesut Uyar, Edward J. Erickson, *Osmanlı Askeri Tarihi* (İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2014), 3-9.

Osmanlıların atlı birlikten yaya birliklere yavaş ve aşamalı geçişini izah etmeye yardımcı olmaktadır. Osmanlı'nın piyade kuvveti ile tanışması Doğu Roma'dan önceye Selçuklulara dayanmakla birlikte⁷ ordudaki piyade varlığı buradan başlatılabilmektedir.

Kuruluş dönemi Osmanlı Devleti'nde, düzenli bir ordudan ziyade aşiretlerin bir araya geldiği, gazilik adı altında atlı göçebe savaş usullerini benimsemiş ve tamamen atlı birliklerden oluşmaktaydı.⁸ Düzenli bir kuvvet olmamakla birlikte muharebe tecrübeleri olan manevra ve baskın kabiliyetleri yüksek atlı birlikler, farklı aşiretlerin bir araya gelerek organize bir şekilde düşman kuvvetlerini yenilgiye uğratma başarısını gösterebilmekteydi.

Atlı birliklerin seri ve vurucu güçlerinin meydan muharebelerinde veya düşmanla karşı karşıya geldikleri herhangi bir muharebe türünde karşı tarafa üstünlük sağlamaktaydılar. Bunun yanında kale kuşatmaları, taktik olarak zayıf kaldıkları bir muharebe çeşidiydi. Bu dezavatajın en bariz örneği şüphesiz Bursa'nın fetih süreciydi.⁹ Buradaki noksanlığı telafi için kurulan piyade sınıfının öncülü yaya ve müselleme teşkilâtıydı.

Yaya ve müselleme teşkilâtının, Orhan Gazi döneminde ortaya çıktığı düşünülmektedir. Ordunun yaya birliklerini teşkil ettiği, müsellemin ise XV. asırdan sonra atlı birliklere karşılık gelen bir kavram olduğundan bahsedilmektedir. Vergi muafiyeti olan yaya birlikleri ifade ettiği belirten müselleme kavramı daha sonraları atlı birlikler için kullanılmıştır.¹⁰

Yaya ve müsellemden önce genel olarak ordu; sadece savaş zamanları ücret alan genç köylülerden oluşan süvari grupları ve Türkmen aşiretlerinin oluşturduğu süvari kuvvetlerinden oluşmaktaydı. Müsellemler, daha sonraları kurumsallaşmış ve XVI. asırdaki lağvına kadar bir süvari kısmı olarak gittikçe geri plana çekilmişti. Bu sınıfın yanında zikredilmesi gereken, müsellemlerle paralel ele alınan ve İstabl-ı Amire'ye

⁷ M. Fuad Köprülü, *Bizans Müesseselerinin Osmanlı Müesseselerine Tesiri*, 2. bs. (İstanbul: Ötüken, 1986), 143-145.

⁸ Feridun Emecen, *Osmanlı Klasik Çağında Savaş*, 3. bs. (İstanbul: Timaş, 2014), 15-16; Abdülkadir Özcan, "Osmanlı Devleti'nin Askerî Yapısı", *Türkler*, C. 9, (Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002), 209.

⁹ Feridun Emecen, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve Yükseliş Tarihi (1300-1600)*, 2.bs. (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2016), 43.

¹⁰ Feridun Emecen, "Yaya ve Müselleme", *DİA*, C. 43, (Ankara; TDAV, 2013), 355.

bağlı olarak faaliyet gösteren Taycı Teşkilâtı, süvarinin hız ve manevra kabiliyeti kaynağı olan atın yetiştirilmesi üzerine ihtisaslaşan bir birim olarak tarih sahnesine çıkmıştı.¹¹

Devletin ilerleyen dönemlerinde piyade sayısının artmasının yanında süvari sınıfı da kendi içinde teşkilatlanmaya devam etmişti. Bu bağlamda ordudaki süvariler merkezî ordu ve eyalet ordusu olarak ikiye ayrılmaktaydı. Merkezî ordu ya da tarihî kullanımıyla Kapıkulu Ocakları; hükümdara doğrudan bağlı, maaş alan askerî teşkilâta denilmekteydi.¹² Kapıkulu Ocağı'nda bulunan atlı birliklerin geneli Kapıkulu süvarisi olarak adlandırılıp I. Murad döneminde silahtar, sipah bölükleri kurulmuş ve XV. asırda Ulufeciyan-ı gemin ve Ulufeciyan-ı yesar denilen sağ ulufecilerle sol ulufeciler ve Guraba-i yemin ve Guraba-i yesar ismi verilen sağ garibler ve sol garibler şeklinde altı kısımdan oluşmaktaydı.¹³

Özcan teşkilât bölümünün, kapıkulu süvarilerin geneli için geçerli olduğunu vurgulamıştır. Buna göre; her bölük bir ağanın kumandası altında olup bölük kumandanlarının altında kethüda, kâtip, halife, çavuş veya başçavuş gibi daha küçük rütbeli zabitler bulunmaktaydı. Bu başçavuşun bölüğün asayişinden sorumlu olduğu bir hiyerarşiydi.¹⁴

Yaya ve Müsellem teşkilâtından sonra merkezî ordudaki atlı birliklerin ilk teşekkülü Silahdar bölüğüydü.¹⁵ I. Murad Dönemi'nde kurulan bu birim Sultan II. Mehmed dönemine kadar atlı birlikler içinde en imtiyazlısı bölük olduğu kaynaklarda belirtilmekteydi.¹⁶ Vazifelerinde tuğculuk, yedekçilik, buçukluk görevleri haricinde sefer yollarının temizlenmesi, köprü tamiri, bataklık temizlenmesi gibi istihkama dönük işleri yürütürken muharebe de sultanın çadırını sipahi bölüğü ile dönüşümlü olarak gece nöbetlerine katılmaktaydı.¹⁷ Silahdar birimi, II. Mehmed döneminde imtiyaz bağlamında önemini kapıkulu sipahilerine bırakmıştır. Kapıkulu sipahileri,

¹¹ Halime Doğru, *Osmanlı İmparatorluğunda Yaya-Müsellem-Taycı Teşkilâtı (XV. Ve XVI. Yüzyılda Sultanönü Sancağı*, (İstanbul: Eren Yayıncılık:1990) 4, 146-147.

¹² Abdülkadir Özcan, "Kapıkulu" *DİA*, C. 14, (Ankara; TDAV, 2001), 347.

¹³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nde Kapıkulu Ocakları*, (Ankara: TTK, 1984) 137.; Piyade Kolağası Hakkı, *Osmanlı Ordusu Ahvâl ve Tensikat-ı Askeriyesi*, (İstanbul: Mekteb-i Fünun-ı Askeriyye Matbaası, 1325), 31.

¹⁴ Abdülkadir Özcan, "Gurebâ Bölükleri", *DİA*, C. 14, (Ankara; TDAV, 1996), 202.

¹⁵ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, 148.

¹⁶ Abdülkadir Özcan, "Altı Bölük", *DİA*, C. 2, (Ankara, TDAV, 1989), 531.

¹⁷ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, 148-150.

barış zamanı; cizye, adet-i ağnam, mukataa gibi miri malı tahsili vazifesini üstlenmiş, XVII. asırda bunlara tevliyet ve voyvodalık hizmetleri de eklenmişti.¹⁸ Öte yandan resmi tören ve merasimlerde süvari sınıfına günümüze kadar tevdi edilen tören vazifesini bu dönemde sipahiler icra etmekteydi. Savaş zamanı da ise en önemli görevi Silahdar birimi ile padişahın güvenliğini sağlamaktı.¹⁹

Orta bölükler olarak da anılan sağ ve sol ulufeciler; isimlerinden de anlaşılacağı gibi padişahın sağ ve sol taraflarında yürümekteydiler. Harp meydanında ve konak merkezlerinde padişah sancağının çift tarafında ve hazinenin yanında durmaktaydılar.²⁰

Kapıkulu süvarilerinin son iki kısmı “aşağı bölükler” ya da “gureba bölükleri” olarak adlandırılmaktaydı. Bunlar da sağ garipler ve sol garipler olarak ikiye ayrılmaktaydı. Daimî olarak XV. asırda teşkil edilmekle birlikte gureba isminin verilmesi Özcan’a göre daimî olmadan önce:

*“Bunların asıl vatanlarından uzakta bulunmalarıyla ilgili olmalıdır. Nitekim daha kuruluş döneminde Arap, Acem gibi çeşitli milletlerden ve Anadolu beyliklerinden, katiriye karşı gaza için Osmanlı Beyliği'nin sancağı altında toplananların var olduğu bilinmektedir”*²¹

şeklindedir.

Kaynaklara göre savunmaya yönelik bir vazife tanımı bulunmaktaydı. Gureba bölükleri sefer esnasında merkez kolunda her gece otağ ve ağırlıkları muhafaza etmekteydi. Harp esnasında vazifeleri Sancağ-ı Şerif ordu ile padişah sancaklarının muhafazası ve sonradan yani XVI. asır sonlarından itibaren de sancağ-ı şerif hizmetine tayin edilmişlerdi. Bundan dolayı Sancağ-ı Şerif’in konulduğu çadırın etrafında karargâh kurmaktaydılar.²²

Taşra ordusundaki süvari sınıfının karşılığı da bütün ordunun nicelik olarak en büyük kaynağı olan tımarlı sipahilerdi. Halil İnalcık’a göre tımar; kelime anlamı olarak

¹⁸ Erhan Afyoncu, “Sipahi” *DİA*, C. 37 (Ankara: TDAV, 2009), 257.

¹⁹ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, 147.

²⁰ *a.g.e.*, 151

²¹ Abdülkadir Özcan, “Gurebâ Bölükleri”, 201. Sefere giderken padişahın sağında ve solunda yer almalarına göre “sağ garibler” (gureba-yi yemin) ve “sol garibler” (gureba-yi yesar) olarak iki sınıfa ayrılmaktadır. Altı bölüğün orta bölüklerini oluşturan sağ ve sol ulufeciilerle birlikte gurebâ bölüklerine “dört bölük” veya “bölükat-ı erbaa” denilmektedir.

²² Uzunçarşılı, *a.g.e.*, 153.

Türkçe’de dirlik kelimesinin eş anlamlısı olarak tanımlanmış ve Osmanlı merkez vilâyetlerinde bir süvari birliğini ve askerî-idarî hiyerarşiyi desteklemek amacıyla yapılan ve mülkü miras bırakılamayan bir sistemi ifade etmek için kullanılmıştı.²³

Sistemi özetleyecek olursak; Osmanlı Devleti’nin taşradaki barış zamanında asayiş ve yönetim gibi savaş zamanı da asker temini gibi sorumlulukları yerine getirmesi için bir hak sahibi tayin etmekte ve ona belirli bir toprağın gelirlerini ihsan edilmekteydi. *Timar eren, timar eri, timar yeyen, sahib-i timar, sipahi, süvari, sahib-i arz, sahib-i zemin, sahib-i raiyyet* gibi isimlerle adlandırılmakta²⁴ ve genel literatürde timarlı sipahi olarak geçmekteydi. Timar sahibi, ihsan edilen toprağın gelirin e göre yanında asker getirmekte, kendisinin ve maiyetinin teçhizât ve iaşesinden mesul bulunmaktaydı. Mesela 1000 ile 2000 akçe arasında timar sahipleri, yanlarında cebelü denen bir genç devşirme getirmekle yükümlüydü. Bu aritmatığın ortalaması; basit bir timar sahibi için her 3000 akçelik dilim için bir cebelü, geliri 20.000’den fazla timar sahipleri her 5000 akçede bir cebelü getirmekteydi.²⁵

Timarlı sipahileri sayıları konusunda çeşitli rakamlar olmakla birlikte İnalıcık’ın 1653 tarihli Sofyalı Ali Çavuş Kanunnâmesi’ne atıfla oluşturduğu tabloya göre; 56.455’i timar sahibi ve 118.135’i cebelü olmak üzere toplam 175.590 kişilik bir kuvvetten söz edilmekteydi.²⁶

Devlet; timar sistemi ile hem sefer zamanına hazır olan bir süvari kuvveti bulundurmakta, hem de merkezin dışındaki toprak ve tebasını dolaylı olarak yönetme kudretini elinde bulundurmaktaydı. Askerî açıdan dikkate değer husus, hazine den doğrudan bir gider olmadan süvari gibi piyadeye nazaran bakım ve masrafı çok olan bir sınıfın, teçhizât dâhil bütün mali yükümlülüğünden tasarruf etmekteydi. Bu açıdan ordudaki timarlıların oran olarak fazla olmasında mali temelli sebepler ağır basmaktaydı.

Bunun yanında manevra ve hıza dayalı süvari taktiklerinin icrasında beraberlik ilkesine göre hareket eden bu sınıfta; seferden sefere bir araya gelen, birbirinden

²³ Halil İnalıcık, “Timar”, DİA C. 41, (Ankara: TDV, 2012), 168.

²⁴ Nicoară Beldiceanu, *XVI. Yüzyıldan XVI. Yüzyıla Osmanlı Devleti’nde Timar*, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay (Ankara: Teori Yayınları, 1985), 12.

²⁵ Halil İnalıcık, *a.g.m.* 171.

²⁶ Halil İnalıcık, *a.g.m.*, 170; *Sofyalı Ali Çavuş Kanunnâmesi*, haz. Midhat Sertoğlu (İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları, 1992).

bağımsız küçük grupların bir kuvvet olarak savaşta belirli bir düzende hareket edebilmesi dikkat çekicidir. Osmanlı'nın muharebedeki etkin süvari kullanımı ve başarısı göz önüne alındığında barış zamanındaki bu kopukluğun savaşta etkin bir hareket icra edebilen bir duruma evrilmesi, Türklerin sefer ve organizasyon başarısına destek teşkil etmektedir.

Ordunun daimî olmayan diğer bir süvari birliği ise akıncılar olarak adlandırılan hafif süvari birliğiydi. Akıncıların kökeni Osman Gazi döneminde Mihail Bey'e kadar gittiği rivayet edilmekteydi.²⁷ Özellikle piyade sınıfının ordudaki oranının yükselmesi ile birlikte akıncıların görev alanı sınır boylarına çekilmişti. Rumeli serhad boylarında ikamet eden akıncıların harekât kabiliyeti ve buna bağlı görev tanımı devlet politikası ve mevsimler üzerinden şekillenmekteydi. Yaz ayları düşman topraklarına akın yapan akıncılar, iâşeden teçhizâta kadar düşman topraklarından yağma yolu ile temin etmekteydi.²⁸ Bu açıdan bakıldığında donatması ve konaklaması müşkül olan süvari birliğinin kendi kendini finanse edebilmesi, devletin bütçesi için de son derece rahatlatıcı bir durumdu. Herhangi bir kışla ve ödenek ayırmadan, vergi muafiyeti ile sefere hazır bir askerî kuvvet oluşturmaktaydı.

Akıncıların teşkilât yapısı genel olarak her on akıncıya onbaşı, yüz akıncıya subaşı, bin akıncıya ise binbaşı kumanda edecek şekilde düzenlenmişti. Özcan'a göre akınlar üçe ayrılmaktaydı. Bunlar; 100 kişiden az akıncıyla yapılabilecek çete veya potera, 100'den fazla kişiyle yapılabilecek haramilik, bizzat akıncı kumandanının idaresi altında yapılabilecek gerçekte akın denilmekteydi. Sefer sırasındaki vazifesi ordunun birkaç günlük mesafe ilerisinde;²⁹ XX. yüzyılın başındaki süvari sınıfının stratejik seviyedeki vazifesi olan keşif ve emniyet hizmetini ifa etmekte.

Ordudaki atlı birliklerin oranında zamanla azalma eğilimine akıncılar da uymaktaydı. Bunun kırılma noktasını 1595 yılında Eflak Prensligi ile yapılan Yergöğü Savaşı'nda yaşanan mağlubiyet belirlemişti. Buna bağlı olarak muharebede yaklaşık 100.000 kadar akın atının telef olmasıyla akıncıların sayısı da azalmıştı. Bu hadiseden sonra

²⁷ Abdülkadir Özcan, "Akıncı" *DİA*, C. 2, (Ankara: TDV, 1989), 249.

²⁸ *aynı yer.*

²⁹ *aynı yer.* Benzer bir görevde kullanılan başka bir süvari birliği ise Çarhacılarıdır. Detaylı bilgi için bakınız. Abdülkadir Özcan, "Çarhacı", *DİA*, C. 8, (Ankara: TDV, 1993), 229-230.

akıncı görevini ifa için Tatar atlıların kullanılması ile önemini kaybeden akıncı birliği, 1826 askerî reformu ile birlikte mülga oldu.³⁰

Osmanlı eyalet süvarilerinin “öncü” mahiyetinde bulunan bir başka birlik ise delilerdir. Kaynaklarda XV. asırda ordu içinde olduğu bilinen bu birliğin teşkilâtlanması XVI. asırda teşkilâtlı bir yapıya büründüğü görülmektedir.³¹ Özellikle devletin savunma konseptine doğru evrildiği dönemde çeşitli askerî birliklerin genel bir adı hâline gelen ve sınır boylarının güvenliği, asayiş ve sefere hazırlık aşamalarında rol alan gönüllü, beşlü, azeb, farisan gibi kuvvetlerin yanında deliler de zikredilmektedir.³² Deliler barıştaki asayiş görevlerinin yanında bağlı bulundukları beylerbeyi, vezir gibi üst düzey yöneticilerin muhafızlık görevlerini üstlenmektedir. İsimlerinden ve kaynaklardan anlaşılabileceği üzere harp meydanında taarruz prensibine çok sert bir şekilde bağlı kaldıkları, deyim yerinde ise askerî fedai mahiyetinde oldukları anlaşılmaktadır.

XVIII. asırda hemen her Osmanlı askerî sınıfları gibi çeşitli sebeplerle “bozulma” meydana gelmesinden delilerin de payına düşeni aldığı söylenebilir. Özcan’ın dediği gibi delilerin kendi sistematığında belirli bir talim programlarının olduğu fakat nizamî bir kuvvet olmadığına dair yaklaşımı; delilerin nizamî-başlıbozuk arası bir teşkilâtlanma sayılabilecekleri sonucunu bize vermektedir. Delilerin lağvedilmesi ise 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı sonrası gibi geç bir tarihte gerçekleşmiş olup, bu karara itaat etmeyenlerin Konya Ayanı Süleyman Bey tarafından şiddetli bir şekilde dağıtılmasıyla son bulmuştur.³³

Klasik dönemin mahsulü olan bu atlı birlikler XIX. asrın ilk yarısında kademeli bir şekilde lağvedilip Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye ordusuna evrilineye kadar, ordu bünyesinde bulunmuştu. Ateşli silahların geliştirilmesiyle paralel olarak savaştaki etkinliği sınırlanan süvarilerin bu aşağı yönde ivmesi zırhlı birliklerin etkin kullanımına dek devam etmiş ve sonunda sınıfın lağv edilmesiyle nihayete ermişti. Bu açıdan ateşli silahların evrimi ve piyade-topçu ateş kuvvetinin doktrin ve teçhizat

³⁰ A.g.m., 250. Mustafa Alkan, “Osmanlı Devleti’nde Akıncı Ocağının Sonu”, *Gazi Akademik Bakış*, C.7, S.13. 2013, 112.

³¹ Abdülkadir Özcan, “Deli” *DİA*, C 9, (Ankara: TDV, 1994), 132; Meliha Şahbaz, *Osmanlı Askeri Teşkilâtında Deli Ocağı*, ed. Hava Selçuk, 2. bs (İksad, 2019)

³² Abdülkadir Özcan, “Serhad Kulu” *DİA*, C 36, (Ankara: TDV, 2009), 560.

³³ Özcan, “Deli”, 134.; Bunun yanında mezkûr Osmanlı-Rus Savaşı’nda deli ocağının lağvedilmesi ile ilgili bkz. Gültekin Yıldız, *Neferin Adı yok*, (İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2009), 166-167.

bağlamında kökleşmesi, ordudaki süvari sayılarının azalmasını beraberinde getirdiği değerlendirilmesi yapılabilir. Özellikle çalışmanın ilerleyen safhalarında da temas edildiği gibi XIX. asrın ikinci yarısı itibarıyla ordudaki sınıf dağılımı üzerinden süvari kabiliyetinin nasıl azaldığını izleme fırsatı tanımaktadır.

2.2. XIX. Asrın Başından II. Abdülhamid Dönemine Kadar Süvari Sınıfı

III. Selim (1789-1807) Dönemi'nde uygulamaya konulan ve çok yönlü bir ıslahat projesi olan Nizam-ı Cedid sürecinde Osmanlı ordusunun süvari sınıfı da yeni bir düzenlemeye tabi tutuldu. Eyalet süvarilerinin merkezi otoriteye bağlı olarak kontrolden uzaklaşmaları, İstanbul çevresinde bile asayiş sağlamayan³⁴ devlet yönetimini için büyük sıkıntılara düşürmüştü.

Eyalet süvarilerinin talim ve terbiyesinde standardı sağlamak ve onları maaşlı bir asker hâline getirmek gerekmekteydi. Onların bu şekilde merkeze bağlanması; taşradaki şiddet enstrümanı olması sebebiyle iç güvenlik, savaşlara nispeten hazır ve orduda nicelik olarak yüksek bir kuvvet olması sebebiyle dış güvenlik, toprağa bağlı maiyetlerinin hazineye olacak külfeti nedeniyle iktisadî, ocağın kaldırılması ile taşradaki günlük yaşantı ve görev tanımlamasının kökten değişmesi sebebiyle ictimâî yönü olan bir durumdu.

Dönemin idarecilerine göre süvari sınıfına atfedilen bozulma tabiri; işlevsizlik ve itaatsizlik üzerine temellendirilmekteydi. Özellikle XVIII. asır boyunca Avrupalı devletlerde yapılan savaşlarda talimli piyadeler karşısında başarısızlığı, buna ek olarak zahire, teçhizat gibi hazineye pahalıya mal olmaları; sınıfın yöneticiler gözündeki önemini yitirmelerine yol açmıştı. Diğer açıdan ise merkez-dışı aktörlerin denetimine müsait, kontrolden çıkmaya hazır eyalet atlı kuvvetlerine verilen görevleri yapmamaları, kanunlara aykırı davranışları, itaatsizliğin boyutlarını gözler önüne sermekteydi.³⁵

³⁴ Fatih Yeşil, *İhtilaller Çağında Osmanlı Ordusu*, (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2016), 35. İç güvenliğin merkezi ordu yerine eyalet askerlerine ihale edilmemesi dünden bugüne yapılan bir uygulama olmakla birlikte Yeşil, "Terkos gibi neredeyse İstanbul'un içindeki bölgelerde" var olan asayiş problemlerine dikkat çekmektedir.

³⁵ Yunus Koç, Fatih Yeşil, *Nizâm-ı Cedîd Kanunları* (1791-1800), (Ankara: TTK, 2012), 47-49 Hotin ve Bender Kalelerindeki Tımarlı Sipahiler Hakkındaki Kanunname. Ek olarak Yeşil, bu ve daha fazla kaledeki neferlerden sadece tımarları Anadolu'da bulunanların cezalandırılmasına ve yeni

Nizâm-ı Cedîd uygulamaları çerçevesinde yukarıda bahsedilen durumun önüne geçmek, merkezî kontrolü sağlamak ve emir-komuta zincirini tekrar tesis etmek için bir adım atılmıştı. Nizâm-ı Cedîd Nezaretî, Bolu Sancağı'ndaki timarlı sipahileri Levent Çiftliği'ne, Hüdavendigar'daki sipahilerin de Üsküdar Ocağı'na bağlanmasına karar verilmişti. Bunun önemi; sancakbeylerinin, doğrudan merkez ordusuna bağlanan süvarilerin maaşlı subayları hâline gelmesiydi. Bu, modern ordunun ve buna bağlı taktik ve teşkilât standardizasyonun ilk adımlarından birini teşkil etmekteydi. Standart kıyafet ve talim; süvari sınıfının muharebe etkinliği için bir dönüm noktası hüviyetindeydi.³⁶ Çeşitli sebeplerle tamamlanamayan, sekteye uğrayan ya da genelleştirilemeyen bu uygulama yani timarlı sipahilerin büyük bir kısmının merkezi orduya geçmeleri ve merkezi ordunun mümkün mertebe bir süvari kuvveti oluşturması II. Mahmud (1808-1839) döneminde gerçekleştirilmişti.

1826'da Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye'nin kuruluşuyla nizamî süvari açığı piyadeye nazaran çok daha bariz bir şekilde kendini gösteriyordu. Bunun sebebi süvarinin teknik ve taktik olarak diğer sınıflardan daha kapsamlı eğitim süreci, teçhizatının teferruatlı ve maliyet oranı yüksek olmasında aranabilir. Piyade için iptidai bir acemi talimi ve tüfek-süngü eğitimini vereceği reyanın içinde maaş almaya dünden hazır işsiz ve başı boş gençlerin yanında,³⁷ ata binmekten, at üstünde toplu hareket etmeye muktedir neferlerin azlığı ve modern süvari eğitimi verecek subay kadrosunda daha aşîkar olarak görülen eksikliği, süvari sınıfının daha yavaş bir gelişim gösterme sebebini açıklamaktadır.

Bu husus orduyu başıbozuk olarak adlandırılan, ata binmenin bir yaşam biçimi olduğu, yıl bazında düzenli bir maaşa bağlı olmayan, talim ve terbiye yükümlülüğüne gebe olmadan savaşlarda kullanılabilen Türkmen, Çerkes ve diğer milletlerin aşîret kuvvetlerini muharebede istihdam edilerek desteklenmesi geçen asırdan kalan revaçta bir görüş olarak karar alıcıların önüne getirmişti.

Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye'nin teşekkülünde önceliğin piyade olmasının yanında süvari kuvvetini oluşturma çabaları da kanunnamelerde yerini almıştı. Yeni yapılanmanın başında süvari sınıfı için düşünülen teşkilâtta memleketin çeşitli

orduyu araçsallaştırmak için timarlarına el konulmasına dikkat çekmektedir. Fatih Yeşil, *İhtilal Çağında Osmanlı Ordusu*, (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2016), 16.

³⁶ Yeşil, a.g.e., 20-21.

³⁷ Gültekin Yıldız, a.g.e., 147.

yerlerinde piyade tertiplerinin yanında süvari tertipleri de kurulma düşüncesi ve teşebbüsleri bulunmaktaydı. Bunlardan belki de en ilginç Silistre de bir süvari tertibi kurulmasıydı. Silistre de teşkil edilecek tertib; ‘kabâ’il- Tatar’ ve ‘Türk uşağı’ ile Babadağı, Maçın ve Silistre Kazaları’nda bulunan ‘Potkalı Kazaklarından’ zabitlerle beraber toplam 1323 kişiden oluşmaktaydı.³⁸ Bu kuvvetin kuruluş ve mahiyeti ile ilgili bilgiler “Kanunname-i hümayun-ı beray-ı tertib-i süvariyan-ı kabail-i Tatar ve Türk ve taife-i Kozak der-canib-i Silistre” metninde açıkça belirtmekteydi.³⁹

Kanuna göre; Tertibin sağ kolunda 1 kolağası, 1 kolağası mülazımı, 6 yüzbaşı, 12 yüzbaşı mülazımı, 6 sancakdar, 12 çavuşan, 60 onbaşı, 540 nefer, 4 imam, 6 saka, 1 boruzanbaşı 12 boruzan neferi bulunmaktadır. Sol kolda; 1 kolağası, 1 kolağası mülazımı, 3 yüzbaşı, 6 yüzbaşı mülazımı, 3 sancakdar, 6 çavuşan, 30 onbaşı, 270 nefer, 2 imam, 3 saka, 1 boruzanbaşı 6 boruzan neferi bulunmakta; Kozak taifesinden sol kola ilave olarak da 1 kozakbaşı ağa, 1 kolağası mülazımı, 6 yüzbaşı, 12 yüzbaşı mülazımı, 6 sancakdar, 12 çavuşan, 60 onbaşı, 540 nefer, 4 imam, 6 saka, 1 boruzanbaşı 12 boruzan neferinden oluşmaktadır.⁴⁰

Silistre’deki süvari kuvvetini ilginç yapan husus, gayrimüslim unsurları resmen içinde barındıran ilk ve tek birlik olmasıydı. Kuvvetin, bahsedilen üç unsuru kendi aralarından bir lider tarafından yönetilmesi, Kazak tatarlarının başında Müslüman bir kazakbaşı ağa getirilmesi ve tertip imamı yerine rahip bulunması⁴¹ gibi hususlar tertibin ilginç ve görece olarak en azından II. Meşrutiyet döneminde aşiret süvarilerinin bile daha sıkı bir disiplin altına alınma girişimlerine nazaran özerk bir yapıda olduğunu göstermekteydi.

Silistre süvari kuvvetinin muharebe siciline bakıldığında bekleneni karşılamadığı değerlendirilmesi yapılabilir. Kuruluşundan kısa bir süre sonra çıkan Osmanlı-Rus Savaşı’nda ilk sınavını veren kuvvetin içindeki Kazaklar’ın dindaşları olan Rus

³⁸ A.g.e., 195.

³⁹ *Askerî Kanunnameler*, Haz. Ahmet Yaramış, Mehmet Güneş, (Ankara: Asil Yayın Dağıtım, 2007), 75.

⁴⁰ *Askerî Kanunnameler*, Haz. Ahmet Yaramış, Mehmet Güneş, (Ankara: Asil Yayın Dağıtım, 2007), 75. Aynı kanunnamede Silistre’deki süvari tertibinin maaş ve tayinatları, silahları, görev süreleri, kıyafetleri gibi konuları da ihtiva etmektedir.

⁴¹ Yıldız, a.g.e., 195-196. Buna ek olarak Silistre’deki süvari teşkili daha sonra da ordunun tercih edeceği bir şeklin prototipi olmaktadır. Piyade için genç, gözü açılmamış ve hemşehrilik dayanışmasına girmemiş acemi efrad kabul edilirken süvari için savaşa alışık kabile ve aşiretlerin daimi orduya entegrasyonu üzerine durulmaktadır. A.g.e 197.

tarafına geçmesi, Maçın taraflarına gönderilen bir süvari taburundan 400 neferin firar etmesi ve diğer süvari kuvvetlerinde de birtakım çözümler olması sebebiyle başarılı olduğunu söylemek güç görünmektedir. Savaşın sonra 1830 Haziran'ında yapılan düzenleme ile kuvvetin maaş ve hizmet şartları İstanbul'daki düzenli süvari kuvvetiyle eşdeğer hâle getirilmiştir.⁴²

Bu düzenlemeye benzer bir şekilde İstanbul'da da bir süvari kuvveti kurulması kararlaştırılmıştı. İlgili kanunnameden anlaşıldığı üzere süvari tertibi; sağ ve sol kolağaları, 2 kol mülazımı, 12 yüzbaşı, 24 yüzbaşı mülazımı, 12 sancakdar, 24 çavuş, 120 onbaşı, 1080 nefer, 12 saka, 12 top ustası, 12 top halifesi, 120 topçu nefer, 6 arabacı halifesi, 54 arabacı neferi, 24 cebhaneci neferi, 25 boruzen ve 2 neferi kâtibi olmak üzere toplamda 1581 kişiden oluşmaktaydı.⁴³

Aynı tarihlerde İstanbul'daki süvari kuvveti için kışla inşa etme gereği duyulmuştu. Bu sebeple Sultan Mahmud, 7 Temmuz 1826'da Rasathane'den başlayıp günümüzdeki Talimhane semtine kadar uzanan bir alana Süvari kışlası ve talim alanı olması için istimlak ettirmişti. Günümüzde Kuleli Kışlası olarak bilinen yer; 1828- 1837 yılları arasında İstanbul'daki ordunun I. ve II. Süvari Alayına tahsis edilmişti.⁴⁴

Kışlanın inşa ve ek binalarının oluşumu tedricen gerçekleşmiş olmakla birlikte, süvari sınıfına tahsis edilmesine de veba, yangın gibi sebeplerle dönem dönem kesintiye uğramıştı. 1872 yılında da askerî okula dönüştürülerek kışla olarak kullanımına son verilmişti.⁴⁵

⁴² a.g.e 200-201.

⁴³ *Askerî Kanunnameler*, 88-92.

⁴⁴ Zekeriya Türkmen, "Süvari Kışlası'ndan Kuleli Askeri Lisesi'ne", *Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi Ansiklopedisi*, C. 9, (İstanbul: İBB Yayınları, 2015), 243-244.

⁴⁵ Zekeriya Türkmen, "Sultan II. Mahmut ve Sultan Abdülmecid Döneminde Kuleli Süvari Kışlası", *II. Uluslararası Osmanlı İstanbulu Sempozyumu Bildirileri 27-29 Mayıs 2014*, (İstanbul: İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, 2014). 1830'lu tarihlerin başlarında Hindistan üzerinden gelen veba sebebiyle kışla, 1837-1842 arasında tahaffuzhane (karantina binası) olarak kullanılmıştır. Kırım Savaşı sırasında İngiliz ve Fransız süvari birliklerine tahsis edilen kışlada yangın çıkmış ve süvari birliklerinin ikame edeceği yer olmadığı için hızlı bir şekilde tamir edilmiştir.

Kaynaklara göre 1827-1828 yıllarında 30.000 olan piyade-süvari kuvvetinin 5.000'e yakınının(1/6) süvari olduğu zikredilmekteydi.⁴⁶ Mısır Valisi Kavalalı Mehmed Ali Paşa'ya karşı girişilen muharebelerde (1833-1839) toplam süvari sayısı 4000'i nizami⁴⁷, geri kalanı düzensiz süvari ve timarlı sipahi olmak üzere 15.000'i geçmemekteydi.⁴⁸

Muharebe tecrübeleri bir kenara bırakıldığında oluşturulan yeniden yapılanma reçetesi aşamalı olarak resmiyete geçmekteydi. Bahsettiğimiz üzere süvari özelinde modern süvari teşkilâtına, teçhizatına ve nazariyatına sahip birliklerin yetiştirilmesine başlanmıştı. Bu dönüşüm paralelinde devam eden “eski düzen” mensubu eyalet askerleri ve kapıkulu süvarilerinin, sistemin dışına itilmiş, pilot uygulamaların yaygınlaşmasıyla da hareket alanları daralmıştı. Bu açıdan bakıldığında 1832 yılında altı bölük halkını kapsayan kapıkulu süvarilerinin lağvedilmesi⁴⁹, nizamî kuvvetlerin kesintisiz adaptasyon kararlılığının miladı idi.

Batıdaki gelişmeler ışığında baştan aşağı yeniden düzenlenen Osmanlı ordusunda, modern harp sanatına vakıf ve belirli bir disiplin içinde birlikleri sevk ve idare edebilecek, belli bir bilgi birikimi ve mühendislik eğitimi almış komutan kadrosuna ihtiyaç duyulmakta idi.⁵⁰ Bu açığı kapatmak için Avrupa'ya öğrenci gönderme yöntemi⁵¹ gerekli olmak ile birlikte en azından nicelik olarak yetersiz olacağı için Osmanlı dâhilinde bir okul açılmak suretiyle ordudaki subay açığının kademeli olarak kapatılması öngörülmekteydi. Bu ihtiyaca cevap vermek amacıyla 1834 yılında Mekteb-i Harbiye adında bir okul kurulmuştu.⁵²

⁴⁶ Ahmet Yaramış, II. Mahmut Döneminde Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye, 1826-1839, (Doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002). Piyade Kolağası Hakkı, *Osmanlı Ordusu Ahvâl ve Tensikat-ı Askeriyesi*, (İstanbul: Mekteb-i Fünun-ı Askeriyye Matbaası, 1325) 40-41. Kolağası Hakkı'nın verdiği bilgilere göre; bu savaşta toplam kara kuvveti 80.000 olup nizam altına alınmış süvari sayısı 10.000 olarak zikredilmektedir. Eski sipahilerden de 152 mevcutlu 6 bölüklü 4 alayda savaşta bulunmaktadır.

⁴⁷ 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra süvari alaylarının 6 bölükten teşkil edilmiştir. TV, def'a 1, (25.5.1247).

⁴⁸ Yıldız, *a.g.e.*, 208.

⁴⁹ Mahmud Şevket Paşa, *Osmanlı Teşkilât ve Kıyafet-i Askeriyesi: Kısım-ı Sâni*, (İstanbul: Mekteb-i Harbiye Matbaası, 1325), 9-10.

⁵⁰ Harp Okulu Tarihçesi 1834-1945, (Harp Okulu Matbaası), 5.

⁵¹ Mehmet Esat, *Mirat-ı Mekteb-i Harbiyye*, (İstanbul: Artin Asadoryan Matbaası, 1310), 19.

⁵² Osman Ergün, *Türkiye Maarif Tarihi*, C. I (İstanbul: Eser Matbaası, 1977), 354.

Mekteb-i Harbiye’de esas olarak piyade ve süvari sınıfı subayların yetiştirilmesi hedeflenmişse de ilk dönemlerde süvari sınıfı için gereken eğitime başlanmamıştı. İlerleyen dönemde (1845) Mösyö Dobrovil’in nezaretinde süvari için pratik ve teorik dersler vermeye başlanmıştı.⁵³ Bunun yanında süvari sınıfına dolaylı olarak dâhil edilebilecek baytar sınıfı da bu dönemde açılmış daha sonra müfredatın içine süvariler için baytarlık dersleri ilave edilmişti.⁵⁴

1845’te mütefennin subay yetiştirmek için Mekteb-i Harbiye’ye iki sınıf daha eklenip ayrı bir subaylık eğitiminin oluşturulması ile kurmay subaylığın ilk adımları atılmıştı.⁵⁵ Erkân-ı Harbiye sınıflarında okutulan derslerin arasında süvarilik ile ilgili dersler iki yılın müfredatında da bulunmaktadır. XIX. asrın ikinci yarısından itibaren süvari için verilen; süvari hizmeti dâhiliye kanunnamesinde, manej talimi nazariyatı ve ameliyatı, süvari talimi nazariyatı ve süvari takım, bölük, talim ameliyatı gibi alan dersleri bulunmaktadır.⁵⁶

Sultan Abdülmecid’in saltanatında (1839-1861) ise ordudaki asker mevcudunun, askerî sınıflara dağılımı konusunda 1843 yılında, yeniden yapılanma programı oluşturulmuştu. Programda; ordunun mevcudu ve konuşlanma biçimi tartışılmış, askerin toplanma usulü, maaşı ve şu anki asker sayısı tespit edilmişti. Öte yandan ordu mevcudunun askerî sınıflara göre dağılımı ve kurulacak bölgesel ordular belirlenmişti. Bu programa göre orduda öngörülen toplam süvari mevcudu 20 süvari alayı (1.100 kişi) yani yaklaşık 22.000 kişi⁵⁷ ile alay bazında ordunun %36’sına, asker sayısı olarak da %22’sine tekabül etmekteydi. Hassa, Dersaadet, Rumeli, Arabistan ve Anadolu adı altında bulunan 5 ordu bölgesine, sunuf-ı selâsenin eşit bir şekilde taksim edileceği kararlaştırılmış, buna göre her bir orduda; 29 piyade alay, 5 süvari alayı ve 1 topçu alayı verilmişti.⁵⁸

⁵³ Mehmet Esad, *a.g.e.*,29.; Osman Ergün, *a.g.e.*, 367.

⁵⁴ Osman Ergün *a.g.e.*,425.

⁵⁵ Ayrıntılı bilgi için Levent Evren, *Türk Kara Ordusunda Kurmay Subay Yetiştirilmesi (1848-1927)*, (Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018), 81-85.

⁵⁶ Mehmet Esad, *a.g.e.*,58, 79.

⁵⁷ Ahmed Cevad Paşa, *Tarih-i Askeri-i Osmani, Kitab-ı Hamis*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, No: T6127, (İstanbul H. 1299) 3-5.

⁵⁸ Ahmed Cevad Paşa, *a.g.e.*, 36.

Oluşturulan program dâhil, genel olarak tarihin malzemesi olan tüm kanun ve resmi evrak, esasen alınan kararları yani istenilen vizyonu göstermekteydi. Dolayısıyla bu kararların uygulanabilme durumu, programdaki bilgilerden bağımsızdı. Burada temas edilen husus, karar alıcıların bakış açısıydı.

Benzer tarihte başka bir değişim olarak 1826'da lağvedilmeyen fakat kademeli olarak nüfuzları azaltılan timarlı sipahilerin maaşlı statüye alınma hızı artırılmış⁵⁹ ve bu sınıf ilerleyen dönemlerde de ocak olarak tarihe karışmıştır.

Ubicini'nin bu dönem süvari sınıfının teşkilât yapısı hakkında verdiği bilgilere göre ortalama bir rakam verilecek olursa; bir alay (yaklaşık 950 kişi) 153 mevcutlu 6 süvari bölüğünden oluşmakta, birinci ve altıncı bölükler; avcı ya da nişancı, diğer bölükler de mızraklı olacak şekilde oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Bölük teşekkülü; 1 birinci yüzbaşı, 1 ikinci yüzbaşı, 1 mülâzım-ı evvel, 1 mülâzım-ı sani, 1 nalbant, 18 onbaşı, 12 boruzan, 100 atlı nefer, 10 atsız nefer şeklindedir. Alay mevcudu ise 1 miralay, 1 kaymakam, binbaşı, 2 süvari binbaşı, 1 sağ kolağası, 2 cerrah, 2 eyerci, 4 nalbant, 2 imam ile birlikte 934'e çıkmaktadır.⁶⁰ Ubicini'nin verdiği sayılar dolu kapasiteli bir kuvvetin rakamları olmakla birlikte ihtiyatla yaklaşılması gerekmektedir.

Sultan Abdülaziz döneminde (1861-1876) ordu yapılanmasındaki değişimin devam ettiği görülmektedir. 1863 senesinde I. Alayların "Sipahi", II. Alayların "Dragon", III. Alayların "Hussar", IV. Alayların "Mızraklı" olması hakkında bir kararnâme yayınlanmıştı.⁶¹ Bunun haricinde Sultan Abdülaziz'in kendi maiyeti için tesis ettiği Rikâb-ı Hümayûn Bölükleri'nde de süvari kuvveti vardı. 1864 Mart'ında tesis edildiği anlaşılan bölüklerin dördünü süvari kuvveti oluşturmaktaydı.⁶² Bu kuvvet; 100 kişiden oluşmakta olup her bölüğün 25 mevcudu vardı. Bu bölükler topçu, sipahi, dragon ve saf süvarisi şeklindeydi. Süvari kuvvetinin komuta kademesi; 1 yüzbaşı, 1 mülâzım, 1 çavuş, 2 onbaşı, 20 neferden oluşmaktaydı. Her bölük kendi birimince teçhiz edilmişti.

⁵⁹ Ahmed Cevad Paşa, *a.g.e.*, 38-39.

⁶⁰ M. A. Ubicini, *Türkiye 1850: maliye-ordu- millet*, çev: Cemal Karaağaçlı, (İstanbul: Tercüman Gazetesi) 411.

⁶¹ Mahmud Şevket Paşa, *a.g.e.*, 15.; Uğur Ünal, *Sultan Abdülaziz Devri Osmanlı Kara Ordusu (1861-1876)*, (Ankara: TTK, 2016), 39.

⁶² Ahmet Lütfi Efendi, *Tarih-i Lütfi*, C. 10, haz. Prof. Münir Aktepe (Ankara: TTK, 1988), 117.

Buraya seçilen askerler, orduya gönüllü yazılmışlar ve sicili temiz olanlardan kura ile belirlenmişti.⁶³

Osmanlı ordusunun nizamî süvari kuvvetlerine bakılacak olursa aynı dönemde yayınlanan salnamelere göre bir çerçeve çizilebilmektedir. Buna göre 1865 yılında yayınlanan Askerî Salnâme’de I. Orduya bağlı I. Ejder Süvari Alayı, II., III., IV., ve V. Saff Süvari Alayları ile birlikte Kazak Süvari Alayı ve Dragon Süvari Alayı; II. Ordu’ya bağlı I. Ejder Süvari Alayı, II., III., IV. Saff Süvari Alayları; III. Ordu’ya bağlı I. Ejder Süvari Alayı ve II., III., IV. Saff Süvari Alayları; IV. Ordu’ya bağlı II., III., IV. Saff Süvari Alayları; V. Ordu’ya bağlı I. Ejder Süvari Alayı, II., III., IV., Saff Süvari Alayları; VI. Ordu’ya bağlı I. Ejder Süvari Alayı ve II. Saff Süvari Alayı bulunmaktadır.⁶⁴

Süvari sınıfına bakıldığında dikkat çeken hususlardan biri, alay numaralarının her ordu için, kendi aralarında sıralanmış olmasıydı. İlerleyen dönemlerde de görüleceği gibi alışık olunan, birinci ordunun ilk alayından sonuncu ordunun son alayına kadar tek bir sıralamaya göre ilerleyen numaralandırma sistemi bu tarihlerde kullanılmamaktaydı. Bunun yanında sonraki salnamelerde görüleceği üzere kısa zaman aralıklarında bazı değişiklikler meydana gelmişti.

Süvari özelinde bakılacak olursa; yukardaki bilgilerde IV. Ordu’ya bağlı süvari kuvvetinde I. Süvari Alayı bulunmamaktadır. 1869 tarihli Askerî Salnâme’de de aynı şekilde bu alan boş bırakılmışken aynı tarihli Devlet Salnâmesi’ne bakılacak olursa; IV. Ordu’ya I. Ejder Süvari Alayı’nın bağlandığı fakat henüz teşkil edilmediği anlaşılmaktadır.⁶⁵ Yine 1869 tarihli Devlet Salnâmesi’nde I. ve II. Ordulardaki Ejder Süvari Alayları yerine saff süvari alayları gösterilmiştir.⁶⁶ Bunun yanında bir başka değişiklik ise 1870 tarihli Devlet Salnâmesi’nde I. Ordu’ya bağlı Saff Süvari Üçüncü Alayı’nın yerini Çerkes Süvari Üçüncü Alayı’na bırakmasıdır. III. Ordu’nun III. alayı öncekilerin aksine saff süvari alayı yerine sadece süvari alayı olarak kaydedilmiştir. IV. Ordu’daki I. Ejder Süvari Alayı yine bu tarihli devlet salnamesinde boş bırakılmış

⁶³ Ceride-i Askeriyye, S. 7, 20 Ramazan, 1280, 2. Yayınlanan nizamda askerlerin özlük hakları ve diğer özellikleri ayrıntılı şekilde belirtilmektedir.

⁶⁴ *Salname-i Askerî*, 1282/1865, 56-68, 116-124, 184-190, 234-239, 289-296, 330-334.

⁶⁵ *Salname-i Askerî* 1286/1869, 187; *Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, 1286/1869, 86.

⁶⁶ *Salname-i Devlet*, 1286/1869, 76, 79.

ve Süvari Alayları II numaradan başlatılmıştır.⁶⁷ 1873 tarihli Devlet Salnâmesi'nde ise süvari alaylarının sayısı aynı kalmakla birlikte; “Ejder süvari Alayları”, belki de 1864'teki Büyük Kafkas Sürgünü'nün etkisiyle “Çerkes Süvari Alayı” ve “Saff Süvari Alayları” yerine “Süvari Alayları” tabiri kullanılmıştır.⁶⁸

Sultan II. Abdülhamid Dönemi (1876-1909) öncesi son kayıtlara göre Osmanlı ordusunda bulunan süvari kuvveti 25 alayıdır. Süvari kuvvetinin dağılımı ise; I. Ordu'da biri dragon alayı ve diğer de Kazak alayı olmak üzere 7, II., III., IV., V., Ordular'da 4, ve VI. Orduda 2 süvari alayı şeklindedir.⁶⁹

Klasik dönemdeki süvari sınıfı; merkezî ve eyalet olarak birbirlerinden bağımsız ve dağınık bir şekilde ayrılmaktaydı. XIX. asırda ise ordunun modernleşmesine paralel bir şekilde Süvari sınıfı bu değişime ayak uydurarak ordu merkezlerine ihtiyaca binaen dağıtılmış ve numara verilmek suretiyle yeniden düzenlemelere gidilmiştir.

2.3. II. Abdülhamid Döneminde Süvari Sınıfı

II. Abdülhamid Dönemi'ne gelindiğinde ise siyasi ve askerî konjonktür bir buhranı andırmaktaydı. Şöyle ki; 31 Ağustos 1876'da bir darbe ile tahta çıkan Sultan, devletin yönetimine tam olarak muktedir olamadan dış politikada bir Osmanlı-Rus Savaşı riskinin de içinde olduğu bir dizi sıkıntıyla karşı karşıya kalmıştı.⁷⁰ Sürecin devamında Rusya 24 Nisan 1877 Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmiş ve 31 Ocak 1878 tarihinde imzalanan Edirne Mütarekesi ile savaş sona ermişti. Savaşın sonunda Osmanlı Devleti, savaştığı iki cephede ağır yenilgiler almış, başkentinin yakınlara kadar işgal edilmiş ve Ayastefanos⁷¹ gibi ağır bir antlaşma imzalamış bir devlet olarak savaştan çıkmıştı.

Aslında içinde bulunulan bu buhranlı durum, değişimler için verimli bir ortamında habercisi olarak değerlendirilebilir. Daha açık bir anlatımla; Osmanlı Devleti'nde

⁶⁷ Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, 1287 (1870), 82. Nizamîye kuvvetlerinde Kazaklardan başka Çerkeslerden tertip edilmiş bir alayın bulunması ilginçtir. Genel olarak bazıboşuk statütüsünde, nizamiye dışında istihdam edilen birlikler kategorisinde olan Çerkeslerin I. Ordu bünyesinde teşkil edilmesi 1864 Çerkes Sürgünü'nün askerî yansıması olarak değerlendirilebilir. a.g.m.,90, 92.

⁶⁸ Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye 1290/1873, 84-85, 88, 92-93, 96, 99-100, 103. Salname'de böyle yazılmış olması, salname dilinin farklılığı sebebiyle olup, mezkûr alayların kalkıp kalmadığı hakkında yargıda bulunmaya yeterli görülmemektedir.

⁶⁹ Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye, 1293, 90- 110; 54.

⁷⁰ Cevdet Küçük, “Abdülhamid II”, *DİA*, C.1, (İstanbul: TDV, 1988), 217-219.

⁷¹ Ayrıntılı bilgi için, Mahir Aydın, “Doksanuç Harbi”, *DİA*, C.9 (İstanbul: TDV, 1994) 498-499.

özellikle askerî alanda yapılacak köklü değişimler için bazı şartların oluşması gerekmektedir. Bu şartlar; merkezî ve kuvvetli bir iktidar, savaşız ya da krizsiz bir süreç ve askerî yenilik için motivasyon şeklinde özetlenebilir. II. Abdülhamid döneminin bu açıdan müsait bir dönem olduğu söylenebilir. Sultanın hükümdarlığında sert bir otorite ile yönetimi devam ettirmesi, Türk-Yunan Harbi (1897) dışında büyük çaplı savaşların olmaması ve 93 Harbi sonrası ordunun modernize edilme çağrısı; yapılacak askerî değişimler için uygun ortam oluşmasını sağlamıştır.

Devlet, bu revizyon için elindeki en ideal seçeneği Almanya olarak görmekteydi. Bunun başlıca sebepleri; diğer Avrupa devletlerine göre Almanya'nın Osmanlı toprak bütünlüğü için daha az tehlikeli olması ve askerî açıdan paradigma ordusuna sahip olmasıydı. Şöyle ki; Prusya ordusunun 1866-1867'de Avusturya-Macaristan ordularını ve 1870-1871'de Fransa ordusunu mağlup etmesi, döneminde Prusya Ekolü adlandırılmış askerî paradigmanın muharebe alanında test edilmesiyle tescillenmişti. Tüm bunlar, Osmanlı devlet ricalinin ordunun Prusya ekolünce dizaynına sıcak bakması sonucunu doğurmuştu.⁷²

Bu politika ışığında Osmanlı ordusunu ıslah amacıyla sunuf-ı selâseyi temsil edercesine Piyade Yüzbaşı Kamphövener, Süvari Yüzbaşı von Hobe (1882-1896) Topçu Yüzbaşı Ristow ve Kurmay Albay Otto August Johannes Kaehler İstanbul'a gelmişti. Tevdi edilen görev üzerine orduyu gözlemleyip reform önerileri istenen Alman heyetinin hazırladığı ayrıntılı raporda süvari sınıfı için göze çarpan husus; ordu için on iki kolordu ve altı süvari tümeni şeklinde teşkilâtlanması yer almaktaydı.⁷³

Askerî danışmanlar içinde süvari sınıfı için gelen von Hobe'nin, süvarinin ıslah çalışmalarına yararı tartışmalı bir konuydu. Wallach'ın İstanbul'daki Avusturya askerî ataşesinin raporlarını referans göstererek "Türk süvarisi O'na bir reform ya da herhangi bir kıpırdanış için teşekkür borçlu değildi"⁷⁴ şeklinde özetlediği gibi von Hobe'nin 14 yıllık görevi boyunca somut bir ilerleme göstermemiştir.

⁷² Fatih Yeşil, "Kara Kuvvetlerinde Avrupalı Danışmanları", *Dünya Savaş Tarihi, Osmanlı Askerî Tarihi Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri 1792-1918*, (Ed. Gültekin Yıldız), (İstanbul: Timaş Yayınları, 2013), 91.

⁷³ Jehuda L. Wallach, *Bir Askerî Yardımın Anatomisi*, çev. Fahri Çeliker (Ankara: Gnkur.Basımevi, 1985), 38-39.

⁷⁴ Wallach, *a.g.e.*, 68-70. Süvari sınıfı ve von Hobe ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.

Bu tarihten itibaren kara ordusunun geneli için de geçerli olduğu gibi süvari sınıfının yeniden teşkilâtlandırılması da Alman ekolü öncülüğünde gerçekleşmişti. Çünkü 18 Haziran 1883’de İstanbul’a gelen Binbaşı Baron Colmar Von Der Goltz’un, 1885’te ölümünden sonra 1886’da yerini Kaehler’in almıştır.⁷⁵ Dolayısıyla Osmanlı ordusundaki var olan Alman ekolü etkisi devam etmiştir. Bununla birlikte devletin sonuna kadar farklı Alman misyonları,⁷⁶ tedircen askerî danışman kadrolarına egemen olmuştur.

II. Abdülhamid Dönemi’nde süvari teşkilâtının değişimi kıtada ve idari olmak üzere kendini iki noktada göstermişti. 1879 yılında Bab-ı Seraskerî yetki ve teşkilât olarak bir nezaret hüviyetini almış ve Harbiye nazırı seraskerin görevini üstlenmişti.⁷⁷ Ayrıca 1879’da yapılan askerî düzenlemelerle Dar-ı Şura-yı Askerî, her ordu bölgesinde bulunan ordu meclisleri ve ordu muhasebecilikleri kaldırılmıştı. Bununla beraber ordu bünyelerinde bir kurmay heyeti ve levazım daireleri (Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Dairesi) teşkil olunmuştu. Fakat 1882’de Serasker ismi yeniden kullanılmaya başlasa da Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Dairesi ve diğer daireler durumlarını muhafaza etmişti.⁷⁸

Bu dairelerden süvari sınıfı için oluşturulan ve Erkân-ı Harbiye’ye bağlı bir Süvari Dairesi mevcuttu. Süvari Dairesi’nin teşkilât, amaç ve işleyişi hakkında; Mehmed Rüştî’nin yazdığı Rumi Kanun-ı evvel 1311 (1896) tarihli “Devlet-i Âliye Ordu Teşkilâtı” eseri kurulan daireler hakkında geniş bilgi vermektedir.

⁷⁵ Wallach, *a.g.e.*, 52.

⁷⁶ Süvari sınıfının ıslahı için birinci süvari tümeninde hocalık yapan Ferik Baron von Brockdorff, Ferik Heuser, Süvari Yüzbaşısı Von Rodgisch ve I. Cihan Harbinde de görev alan Limon von Sanders gibi Alman subaylar görev almıştır. Kemal Turan, *Türk-Alman Eğitim İlişkilerinin Tarihi Gelişimi*, (İstanbul: Ayışığı Kitaplığı, 2000), 166.

⁷⁷ Abdülkadir Özcan, “Harbiye Nezareti”, *DİA*, C. 16. (İstanbul: TDV, 1997), 119.

⁷⁸ Hidayet Kara, Sultan II. Abdülhamid Dönemi Osmanlı Kara Ordusu (1876-1908), (Ankara: TTK, 2020), 47.

Esere göre bir reis-i umumî ve bir reis-i sanîsi bulunan Süvari dairesi teşkilâtı, iki şubeden oluşmaktaydı. 1891 tarihli askerî salnameye göre dairenin yönetim kadrosunda; reis ve memuru ferik seviyesinde, birinci şube müdürü mirliya, yardımcısı kaymakam seviyesindeydi.⁷⁹

Bunun haricinde; süvari sınıfından dairede görevli IV. Ordu'da fabrikada 1 binbaşı, baytar ameliyat mektebinden 1 kolağası, fırka divan-ı harbinde ve süvari komisyonunda birer katib-i sani ve muhtab komisyonunda 1 yüzbaşı vardı. Baytar zabıtlarından, İstabl-ı Amire'de 1 kaymakam ve 1 binbaşı seviyesinde askerî personel vardı. Sivil personel olarak; birer baş kâtip, yoklama mümeyyizi, jurnal mümeyyizi ve iki tane tahrirat mümeyyizi mevcuttu.⁸⁰

1908 tarihli Askerî Salnâme'de ise daire teşkilâtında birinci ferik seviyesinde reis ve ferik seviyesinde ikinci reis bulunmaktaydı. Tahrirat Kalemi kadrosunda 3 mümeyyiz, birinci şube kadrosunda biri müdür yardımcısı olmak üzere 3 kaymakam, 1 kolağası, 1 alay kâtipi, 2 mümeyyiz istihdam edilmekteydi. İkinci şubede; müdür yardımcısı miralay ve 2 mümeyyiz mevcuttu. Daire yaveri görevinde 1 yüzbaşı vekili, süvari komisyonunda 1 miralay, 2 yüzbaşı, 2 mülâzım-i sani ve 1 mülâzım-ı evvel vardı. Bu kadroların haricinde de iki yüzbaşı 1 yüzbaşı vekili ve 1 mülâzım-ı sani refakatte müstahdem zabitan kadrosunda görevlendirilmişti.⁸¹

Birinci şubenin görevi; ordudaki tüm süvari alaylarındaki ve remont bölüklerindeki amir, zabitan ve efratlarının künye kayıtlarını ve defterlerini hazırlamak ve düzenlemektir. Öte yandan Süvari Ameliyat Mektebi'nin memurlarının kayıtlarının idaresiyle ilgilenmek, açığa çıkarılmış süvari zabitanının, Mekteb-i Harbiye'ye bağlı süvari zabitanıyla süvari sınıfı öğrencilerinin kayıtları ile ilgilenmek, süvari alay mekteplerine ait evrak ile müfettişler tarafından gönderilen malumat defterlerini muhafazasıyla meşguldü.⁸²

İkinci Şube ise genel olarak süvari ve ordunun hayvanları ile ilgili şubesiydi. Ülke içindeki remont mevkilerinin hayvan çiftliklerinin memurlarının tertip ve düzenleme kayıtları ve idaresi, yoklama defterlerinin düzenlenmesi ve genel muhasebe işleri,

⁷⁹ *Salname-i Askerî*, 1307 S.69.

⁸⁰ *Salname-i Askerî*, 70.

⁸¹ *Salnâme-i Askerî*, R: 1324-1326, 30-31.

⁸² Mehmed Rüştî, *Devlet-i Âliye Ordu Teşkilâtı*, 3. Baskı (İstanbul: Mekteb-i Fünun-ı Şahane-i Askeriye Matbaası, 1311),24-25.

süvari binek hayvanının tedariki ile ilgili evrak işleri şubenin başlıca vazife alanlarıydı.⁸³ İdadi, mekteb-i harbiye, istihkâm, topçu, süvari, Erkan-ı Harbiye mekteplerinin maneşlerinde kullanılacak ve bu mekteplerde bulunan zabitanın kanunen miri hayvanının verilmesi gerektiğinde, verilecek hayvanın satın alınması hakkındaki evrak işleriyle de ilgilenmekteydi.

Ordunun nakliyat hayvanlarının tedariki, koşum ve mekkare hayvanlarının satın alınması, süvari alayları içindeki hayvanların kayıtları ile hayvan koşum takımları, nal, ve mih gibi teçhizatın hazır hâlde bulunması için gereken maliyetlerin muhasebesi ve ahalinin elinde bulunan, savaş zamanı için kullanılacak muharebeye elverişli hayvanların liste ve istatistikî bilgilerini ile ilgili düzenlemeler genel vazife sınırlarıydı. Hidayet Mehmet Rüştî'nin belirttiklerine ek olarak; süvari sınıfına bağlı sivil ve askerî kadroların terfi, tekaüd ve taltif defterlerini düzenlemek ve süvari sınıfına dair talimname ve kanunları tetkik etmek görevleri de bulunmaktaydı.⁸⁴

II. Abdülhamid dönemi Osmanlı ordu teşkilâtında süvari sınıfı, nizamiye, redif ve Hamidiye süvari alayları olmak üzere üçe ayrılmaktadır.⁸⁵ 93 Harbi'nden sonra ordunun yeniden yapılandırılma sürecinde süvari sınıfı üzerinde de birtakım değişiklikler yapılmıştır. Bu dönemdeki süvari teşkilâtlanmasını Hicrî 25 Receb 1312 (1895) tarihli defter ışığında incelemek durumu daha anlaşılır kılabilir.

Tablo 2.3.1: I. Orduya Bağlı I. Süvari Fırkası

	I. ALAY	II. ALAY	III. ALAY	IV. ALAY	V. ALAY	VI. ALAY
I. BÖLÜK	DAVUTPAŞA	DAVUTPAŞA	ÜSKÜDAR	ZİNCİRLİKUYU VE MASLAK	RAMİ KIŞLASI	EDİRNE
II. BÖLÜK	DAVUTPAŞA	ADAPAZARI	BAĞÇE FENARİSİ	GÜMÜŞSUYU	RAMİ KIŞLASI	KARAKARYE
III. BÖLÜK	DAVUTPAŞA	ÇATALCA	İZMİT	GÜMÜŞSUYU	BOZÖYÜK	GEVGİLİ
IV. BÖLÜK	MEKTEB-İ HARBİYE	DAVUTPAŞA	HANYA	GÜMÜŞSUYU	YOZGAT	KARAKARYE
V. BÖLÜK	DAVUTPAŞA	ÜSKÜDAR	HANYA	ŞİŞLİ VE KAĞITHANE	RAMİ KIŞLASI	YENİCE

BOA, Y.EE. Defter no: 214, s 3.

⁸³ a.g.e., 25.

⁸⁴ Hidayet Kara, a.g.e., 68.

⁸⁵ *Osmanlı Askerî Teşkilât ve Kıyafetleri* (1876-1908), (Askerî Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı Yayınları, 1986), 17-18.

Tablo 2.3.2: II. Orduya Bağlı II. Süvari Fırkası

	VII. ALAY	VIII. ALAY	IX. ALAY	X. ALAY	XI. ALAY	XII. ALAY
I. BÖLÜK	EDİRNE	EDİRNE	MUSTAFA PAŞA	MUSTAFA PAŞA	UZUN KÖPRÜ	DİMETOKA
II. BÖLÜK	EDİRNE	EDİRNE	MUSTAFA PAŞA	MUSTAFA PAŞA	UZUN KÖPRÜ	DİMETOKA
III. BÖLÜK	EDİRNE	EDİRNE	MUSTAFA PAŞA	MUSTAFA PAŞA	DİMETOKA	DİMETOKA
IV. BÖLÜK	EDİRNE	EDİRNE	MUSTAFA PAŞA	MUSTAFA PAŞA	DİMETOKA	DİMETOKA
V. BÖLÜK	EDİRNE	EDİRNE	MUSTAFA PAŞA	MUSTAFA PAŞA	DİMETOKA	DİMETOKA

BOA, Y.EE. Defter no: 214, 11.

Tablo 2.3.3: III. Orduya Bağlı III. Süvari Fırkası

	XIII. ALAY	XIV. ALAY	XV. ALAY	XVI. ALAY	XVII. ALAY	XVIII. ALAY
I. BÖLÜK	SİROZ	PİRLEPE VE MANASTIR VE İLBASAB VE DEBRE VE İŞKODRA	SERFİCE	KÖPRÜLÜ	ÜSKÜP	PRİŞTİNE VE İPEK
II. BÖLÜK	SİROZ	PİRLEPE	SERFİCE	KÖPRÜLÜ	ÜSKÜP	PRİŞTİNE VE PRİZREN
III. BÖLÜK	SİROZ	PİRLEPE	NASLIÇ	KÖPRÜLÜ	ÜSKÜP	PRİŞTİNE VE PRİZREN
IV. BÖLÜK	SİROZ	PİRLEPE	KAYALAR	KÖPRÜLÜ	ÜSKÜP	PRİŞTİNE VE PRİZREN
V. BÖLÜK	SELANİK	PİRLEPE	SERFİCE	KÖPRÜLÜ	ÜSKÜP	PRİŞTİNE VE PRİZREN

BOA, Y.EE. Defter no: 214, 17.

Tablo 2.3.4: IV. Orduya Bağlı IV. Süvari Fırkası

	XIX. ALAY	XX. ALAY	XXI. ALAY	XXII. ALAY	XXIII. ALAY	XXIV. ALAY
I. BÖLÜK	ERZİNCAN	MALAZGİRT	BEYAZIT	KÖTEK	MUŞ	ERZURUM
II. BÖLÜK	ERZİNCAN	MALAZGİRT	KARAKİLİSE	KALE BOĞAZI	MUŞ	ERZURUM
III. BÖLÜK	BAYBURT	ERCİŞ	AMİD	KARAKİLİSE	MUŞ	ERZURUM
IV. BÖLÜK	TERCAN	ERCİŞ	TOPRAKKALE	MİCİNGİRD	MUŞ	ERZURUM
V. BÖLÜK	ERZİNCAN	MALAZGİRT	KARAKİLİSE	HINIS	MUŞ	ERZURUM

BOA, Y.EE. Defter no: 214, 32.

Tablo 2.3.5: V. Orduya Bağlı V. Süvari Fırkası

	XXV. ALAY	XXVI. ALAY	XXVII. ALAY	XXVIII. ALAY	XXIX. ALAY	XXX. ALAY
I. BÖLÜK	NABLUS	HAMA	HALEP	TRABLUSŞAM	ŞAM-I ŞERİF	ŞAM-I ŞERİF
II. BÖLÜK	NABLUS	HAMA	HALEP	CEBEL-İ LÜBNAN	HAVRAN	HAVRAN
III. BÖLÜK	NABLUS	HAMA	HALEP	BEYRUT	HAVRAN	HAVRAN
IV. BÖLÜK	NABLUS	HAMA	URFA	BEYRUT	ŞAM-I ŞERİF	HAN-I ZENUN
V. BÖLÜK	NABLUS	HAMA	URFA	TRABLUSŞAM	ŞAM-I ŞERİF	KUDÜS-İ ŞERİF

BOA, Y.EE. Defter no: 214, 29.

Tablo 2.3.6: VI. Orduya Bağlı VI. Süvari Fırkası

	XXXI. ALAY	XXXII. ALAY	XXXIII. ALAY	XXXIV. ALAY	XXXV. ALAY	XXXVI. ALAY
I. BÖLÜK	HALEP	BAĞDAD	BAĞDAD	HANİKİN	MUSUL	KERKÜK
II. BÖLÜK	HALEP	BAĞDAD	BAĞDAD	HANİKİN	MUSUL	KERKÜK
III. BÖLÜK	HALEP	BAĞDAD	BAĞDAD	HANİKİN	MUSUL	KERKÜK
IV. BÖLÜK	HALEP	BAĞDAD	BAĞDAD	HANİKİN	MUSUL	KERKÜK
V. BÖLÜK	HALEP	BAĞDAD	BAĞDAD	HANİKİN	MUSUL	KERKÜK

BOA, Y.EE. Defter no: 214, 35.

Tablo 2.3.7: VII. Orduya Bağlı (Numarasız) Süvari Alayı

I. BÖLÜK	SANÂ VE ZEMAR VE HUDEYDE VE ASİR
II. BÖLÜK	SANÂ VE ZEMAR VE ASİR

BOA, Y.EE. Defter no: 214, 41.

Tablo 2.3.8: Trablusgarb Fırkasına Bağlı Süvariler

	XXXVII. ALAY	XXXVIII. ALAY
I. BÖLÜK	TRABLUSGARB	TRABLUSGARB
II. BÖLÜK	TRABLUSGARB	BİNGAZİ
III. BÖLÜK	BİNGAZİ	TRABLUSGARB
IV. BÖLÜK	BİNGAZİ	TRABLUSGARB
V. BÖLÜK	TRABLUSGARB	TRABLUSGARB

BOA, Y.EE. Defter no: 214, 44.

Tabloya bakıldığında ilk göze çarpan husus Osmanlı ordusunun; merkezleri sırasıyla İstanbul, Edirne, Manastır, Erzincan, Şam, Bağdat ve San'a olmak üzere 7 ordudan mürekkep bir askerî kuvvettir. Bu teşkilâtın ilk 6 ordu merkezinde fırka seviyesinde, Yemen'deki orduda ise alay seviyesinde bir süvari kuvveti mevcuttu. Öte yandan yine bu dönem kurulan Hamidiye Süvari Alayları'nın mevcudu da zaman içinde değişiklik göstermişti. 1908 tarihli Askerî Salnâme'ye göre 64 Hamidiye Hafif Süvari Alayı mevcuttu.⁸⁶ Yine yukarıdaki defter baz alındığında, istisnalar dışında önceden 6 bölükten teşkil edilen süvari alayı 5 bölüğe indirilmişti. Yine istisnalar haricinde kaide olarak 6 alay bir fırkayı oluşturmaktaydı.

Her nizamiye ordusunda 1'den 6'ya kadar numara alan süvari fırkaları üçer livadan oluşmaktaydı. Dolayısıyla orduda toplam 18 süvari livası bulunmaktaydı. Bunlar da aynı şekilde 1'den 18'e kadar sıralı bir şekilde numaralandırılmıştı.⁸⁷ İçlerinde 36 alay mevcuttu.

Ordudaki süvari birliklerinin konuşlanmasında ve birliklerin numaraları bir şekilde sıralanmasının bazı istisnaî durumlar mevcuttu. Bunların ilki II. Abdülhamid Dönemi oluşturulan Ertuğrul Süvari alayıydı.* Ertuğrul Alayı birinci ordudaki süvari fırkasındaki ilk alaydı ve numarasızdı.⁸⁸ Ertuğrul dışında 7. Ordu dairesine bağlı iki bölüklü bir süvari alayı daha vardı. Buna ek birinci orduya bağlı at yetiştirme merkezi olan Çifteler Harası'nda 5 bölüklü bir alay da bulunmaktaydı. Her süvari fırkasında altı alay bulunup fırkaların birinci alayları mızraklı süvariler oluşturmaktaydı.⁸⁹ Trablusgarp'ta bulunan askerî mevki de iki alaydan oluşan bir süvari kuvveti de mevcuttu. Bunların alay numaraları, 36 nizamiye süvari alayından sonra gelen sayılar, yani 37 ve 38 numaralı alaylardı.⁹⁰ Buradan anlaşılaçağı üzere Sultan Abdülaziz Dönemi, 25 alay olan süvari kuvveti, bu dönem yaklaşık %50 oranında artırılmıştı.

Süvari sınıfının alay teşkilâtlanmasında bulunan 5 bölük, bulundukları alay içinde 1'den 5'e kadar numara almaktaydı. Her alayda muharip 4 bölük olmakla beraber 5.

⁸⁶ *Salnâme-i Askerî*, R: 1324-1326, s.511-575. Mehmed Rüştî'nin Rumî 1311'de dördüncü defa basılmış olan eserinde Hamidiye alaylarının sayısı 56 olarak gösterilmiştir. *A.g.e.*, 92.

⁸⁷ Mehmed Rüştî, *a.g.e.*, 91.

* Ertuğrul Süvari alayı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Tahsin Paşa, *Abdülhamid ve Yıldız Hatıraları*, (İstanbul: Milliyet Matbaası, 1931): 104-105.

⁸⁸ BOA, Y.EE. Defter no: 214.

⁸⁹ *Aynı yer.*

⁹⁰ Mehmed Rüştî, *a.g.e.*, 92.

Bölük; depo bölüğü olarak adlandırılmaktaydı.⁹¹ Depo bölüğü, alayın bir nevi ihtiyat bölüğü vazifesini üstlenmekteydi. Alayın diğer bölüklerinde herhangi bir insan, hayvan ya da teçhizat eksikliği tezahür ettiğinde bu eksiklik depo bölüğünden takviye edilmekteydi. Depo bölüğü Rumî 1326 tarihli Devlet-i Aliyye-yi Osmaniye Ordusunun Teşkilât-ı Esasiye Nizamnâmesi'nde de belirtildiği üzere harp zamanında alaya yeni dâhil edilen neferlerin de ilk olarak alındığı ve ihtiyaç hâlinde diğer bölüklere dağıtıldı yerdı.⁹²

Mehmed Rüştî'nin eserinde bir süvari alayının muvazzaf kadrosunda bulunan erkân ise 5 kısma ayrılmıştı. Bunlar; büyük erkân, küçük erkân, sıradan hariç çavuşlar, sıradan hariç onbaşılar ve sıradan hariç neferler şeklindeydi:

Tablo 2.3.9: Süvari Alayının Muvazzaf Kadrosu

BÜYÜK ERKÂN	KÜÇÜK ERKÂN	ÇAVUŞLAR	ONBAŞILAR	NEFERLER
1 miralay, 1 kaymakam, 2 binbaşı, 1 alay emini, 1 alay kâtibi, 1 kolağası (muallim yüzbaşı vazifelerini ifa eder), 1 muallim muavini yüzbaşı vekili, 1 katib-i sanî (kâtip muavini), 1 esvab emini (idare-i askeriyye kolu zabitlerinden), 1 imam, 1 yaver-i harb (bölüklerin içindeki mülazım-ı evvellerden şecilmektedir), 1 sancakdar, 1 serbaytar, 1 tabip, 2 eczacı, 3 çırak	2 alay çavuşu, 1 sernalbant (baytar timarcı çavuşu), 1 mekkare ve arabacı çavuşu, 1 borazan çavuşu 1 tüfekçi 1 borazan onbaşısı	1 alay kâtibi maiyyetinde yazıcı, 1 esvab emini depo muhafızı, 1 sersaraç	1 tevzi memuru, 1 alay kâtibi yazıcısı, 1 hasta hizmetlerine memur onbaşısı, 1 saraç yardımcısı, 1 terzi ustası, 1 çizmeci ustası 1 saka	1 alay kâtibi maiyyetinde yazıcı, 1 esvab emini yazıcısı, 1 baytar yamağı, 5 mekkareci ve arabacı, 2 tüfekçi yamağı, 1 terzi amelesi, 1 çizmeci amelesi, 1 amir müvezzii 1 saraç amelesi

⁹¹ Aynı yer.

⁹² Devlet-i Âliye-i Osmaniye Ordusunun Teşkilât-ı Esasiye Nizamnâmesi, (İstanbul: Matbaa-i Askerîye, 1326), 11.

Mehmed Rüştî, *a.g.e.*,92-95.

Süvari bölüğünün tertibatı ise bir yüzbaşı, bir yüzbaşı vekili, iki mülazım-ı evvel, iki mülazım-ı sâni, bir başçavuş, iki nalbant, bir saraç amelesi, iki saka, altı çavuş, bir bölük emini, bir tevzi memuru, on iki onbaşı, bir nalbant onbaşı, dört borazan, bir terzi amelesi ve dokuz çizmeci amelesinden oluşmaktaydı.⁹³

Süvari sınıfı, bölük seviyesinden fırka seviyesine kadar çeşitli derecelerde tasnif edilmişti. Ordu merkezlerine bağlı süvari birliklerinin içinde muharip askerlerin yanında çizmeci, terzi, saraç gibi birliklerin birtakım ihtiyaçlarını giderecek kadrolar da mevcuttu. Ordu, bu süvari teşkilâtlanması ile II. Meşrutiyet dönemine girmişti ve kolordu teşkilâtı geçişten öncesi son düzenleme bu şekildeydi.

2.4. II. Meşrutiyet Dönemi Orduda Süvari Teşkilâtı

XX. asrın başları, Osmanlı Devleti için siyasî olarak çalkantılı bir seyir izlemekteydi. Çeyrek asrı aşmış olan Sultan II. Abdülhamid iktidarı; içte muhtelif coğrafyalarda patlak veren isyanlardan, dışta ise Düvel-i Muazzama tarafından icra edilen politikalardan doğrudan ve dolaylı olarak etkilenmekteydi.

Manastır, Selanik ve Kosova'dan oluşan Makedonya toprakları Mart 1878'de imzalanan Ayastefanos Antlaşması'yla Bulgaristan'a verilmiş ve daha sonra Temmuz 1878'de imzalanan Berlin Antlaşması'yla Osmanlı Devleti'ne iade edilmişti. Bunun akabinde Bulgaristan, Yunanistan ve Sırbistan bölgede asayiş bozucu faaliyetlerini aşamalı olarak artırmış ve Osmanlı ordusunun da bu faaliyetlere karşı tedbir alması neticesinde bölgede bir Makedonya Sorunu ortaya çıkmıştı.⁹⁴ Balkan Coğrafyası adeta bir cadı kazanına dönüşerek Osmanlı Devleti'nin en sorunlu bölgesi haline gelmişti.

⁹³ *a.g.e* 95.

⁹⁴ Makedonya Sorunu ve eşkıya takipleri için ayrıntılı bilgi bkz. Zekeriya Türkmen, "Makedonya Meselesi ve Osmanlı Ordusunun Makedonya Bölgesinde Eşkîya İle Mücadelesi", *XIX. ve XX. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti, Türkiye ve Balkanlar, Dokuzuncu Askerî Tarih Semineri Bildirileri*, (22-24 Ekim 2003) c. I, (Gnkur. ATASE Bşk.lığı Yay., Ankara 2005), 287-319.

Diğer taraftan, takvimler Haziran 1908'i gösterdiğinde Rus-İngiliz yakınlaşmasının bir meyvesi olarak İngiltere Kralı VII. Edward (1901-1910) ve Rus Çarı II. Nikola (1896-1918), iki devlet arasındaki sorun ve politik çıkarları masaya yatırmak için Reval'de görüşmeler gerçekleştirmişti. Makedonya Sorunu dâhil birçok meselenin konuşulduğu Reval'de görüşme sonrası yazılı bir bildirinin yayınlanmamış oluşu, söylentiler ve belirsizliği tırmandırmış⁹⁵ ve İttihad ve Terakki'nin durumu vatanın müdafaasına bir argüman olarak ele alması sonucunu doğurmuştu.

Makedonya Sorunu ve buna bağlı Reval Görüşmeleri, devletin siyasi, içtimaî ve iktisadî durumunun yanında, Meşrutiyet'in ilanı hadisesinin de başlıca sebebi hâline gelmişti. Bu aşamadan sonra İttihad ve Terakki'nin nüfuzu altında olan III. Ordu'ya bağlı Kolağası Resneli Niyazi'nin 3 Temmuz'da yanındakilerle beraber dağa çıkması⁹⁶ ile başlayan meşrutiyet isteği Makedonya'yı etkisi altına alarak devletin birçok yerinde etkisini göstermiş ve 23 Temmuz'da Meşrutiyet tekrar ilan edilmişti.⁹⁷ Meşrutiyetin ilanı, Osmanlı ülkesinde geniş bir özgürlük ortamının doğmasına yol açmıştı.

II. Meşrutiyet'in sağladığı geniş özgürlükler, ülkeyi kısa sürede bir kargaşaya sürüklemiş; miladi 12/13 Nisan 1909'da başlayan 31 Mart Olayı, sonrasında Hareket Ordusu'nun İstanbul'a gelip isyanı bastırması ve Sultan II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesi⁹⁸ ile sonuçlanmıştı. Hareket Ordusu Komutanı Mahmut Şevket Paşa bu sürecin sonunda büyük bir nüfuza sahip olmuştu.

Kanun-ı Esasi'nin ilanı ile birlikte yönetim şeklinin değiştiği Osmanlı Devleti'nde, birçok alanda değişim, kendini hissettirmeye başlamıştı. Değişimin itici gücü olan ordu, bu dönemde tedricen köklü bir değişiminin birinci dereceden muhatabı hâline gelmişti. Kaynaklara göre, 1908-1910'da planlanan ve gerçekleşen bu değişimin dinamosu olan isim ise Meşrutiyet ilanı akabinde 1 Ağustos 1908'de Erkan-ı Harbiyye-i Umumiyye Reisliği'ne getirilen Ahmed İzzet Paşaydı.⁹⁹

⁹⁵ Serap Toprak, "Anglo-Rus İlişkilerinin Yapılandırılması Bağlamında 1908 Reval Görüşmesi". *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi* 2 (2020): 61.

⁹⁶ İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. 4, (İstanbul, Türkiye Yayınevi, 1972) 361.

⁹⁷ BOA. Y. EE., 71/90.

⁹⁸ Süreç ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Zekeriya Türkmen, *Osmanlı Meşrutiyetinde Ordu-Siyaset Çatışması*, (İstanbul, İrfan Yayıncılık:1993).

⁹⁹ Metin Ayışığı, *Maraşel Ahmet İzzet Paşa Askerî ve Siyasî Hayatı*, (Ankara, TTK: 1997), 26.

II. Abdülhamid döneminden beri ordunun ıslah edilmesi gerektiğini düşünen ve bunu çeşitli zamanlarda dile getiren Paşa, göreve geldikten sonra 1908’de bir program kaleme almıştır. Ordu müfettişliklerinin, yeni teşkilâtın kuruluş ve konuşunun ayrıntılı olarak ele alındığı ve Goltz Paşa tarafından da beğenilmişti. Goltz Paşa’nın da taslağın bazı yerlerini değiştirmesi suretiyle programa son hâli verilmişti.¹⁰⁰ Daha sonra hayata geçecek bu proje içinde süvari sınıfını ilgilendiren noktalar da bulunuyordu. Süvari birlikleri önceki teşkilâtta orduların emrinde, bağımsız tümenler hâlinde bulunurken, yeni teşkilâtta bağımsız tugaylara dönüştürülmesi ve önceden sunuf-ı selâse birlikleri ayrı yer ve kışlalarda yerleşmişken, yeni düzenlemeyle birbirlerine daha da yakınlaştırılmıştı.¹⁰¹

II. Meşrutiyet’in ilanından 1910 düzenlemelerine kadar geçen sürede ordu müfettişliklerinden önce, ordunun teşkilât yapısı birkaç fark dışında II. Abdülhamid Dönemi’nin devamı sayılabilir. Bu konuda Piyade Kolağası Hakkı’nın Rumî 1325 tarihinde yayınlanan *Osmanlı Ordusu Ahvâl ve Tensikat-ı Askeriyesi* adlı eserindeki süvari sınıfının teşkilât ve konuşlanması bize fikir vermektedir. 1910 düzenlemesi öncesinde Osmanlı ordusundaki nizamiye süvarisinin mevcudu; her orduya bir fırka ayrılmak üzere altı fırka, Trablusgarp’ta konuşlanmış bir liva mevcuttur. Bunlara ek olarak; Yunan Harbi’nde teşekkül etmiş olan, II. Ordu’ya bağlı, iki alaydan oluşan Nizamiye Hafif Süvari Alayları; üç bölüklü Yedinci kolorduya bağlı Osmanî süvari alayı ve Çifteler Çiftliği’nde bulunan beş bölüklü remont alayı mevcuttur. Bu alayın beşinci bölüğü Adana’da bulunmaktadır. Dördüncü bölük lağv edilmek suretiyle Mekteb-i Harbiyye numune bölüğü teşkil edilmiştir. Biri maiyyet-i senniye bölüğü, diğer ikisi Malatya’daki Sultansuyu Çiftliği’nde dördüncü orduya bağlı iki bölüklü remont teşkilâtı, alaylara bağlı olmayan müstakil bölükler şeklinde teşkilâtlanmıştır.¹⁰² Eserde süvari sınıfının bölük, alay ve liva teşkilinden bahsedilmektedir.

¹⁰⁰ Paşanın, ordunun şu anki birimlerinin dağınık olması ve çağdaş harplere kifayet etmeyecek bir halde olmasını izah eden ve bir çözüm üreten projesi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Metin Ayışığı, *a.g.e.*, 27-30.

¹⁰¹ Aynı yer.

¹⁰² Piyade Kolağası Hakkı, *a.g.e.* 165, 169.

Tablo 2.4.1: Süvari Sınıfı

BÖLÜK SUBAYLARI	
Yüzbaşı	1
Yüzbaşı Vekili	1
Mülâzım-ı Evvel	2
Mülâzım-ı Sâni	2

Süvari sınıfında bölük mevcudu kâğıt üzerinde 150 askerdir. Barış zamanında yaklaşık 100 asker ve 90-100 arası değişen hayvanı mevcuttur.

Tablo 2.4.2: Alay Subay Sayısı

ALAY ERKANI	
Miralay	1
Alay Emini	1
Alay İmamı	3
Cerrah	1
Kaymakam	1
Alay Kâtibi	1
Sancaktar	1
Serbaytar	2
Binbaşı	1
Alay Katib Muavini	1
Tabip	1
Baytar Muavini	1
Kolağası (Muallim)	1
Esvab Emini	1
Eczacı	1

Liva subay kadrosu ise alay erkânından fazla olarak:

Tablo 2.4.3: Liva Subay Sayısı

LİVA Sayısı	
Mirliva Paşa	1
Yaveri	1

Kumandanı ferik rütbesinde bir paşadır ve yanında:

Tablo 2.4.4: Erkân-ı Harbiye Subay Sayısı

LİVA SUBAY	
Erkân-ı Harbiye Reisi	1
Erkan-ı Harbe Mülhak Subay	2
Emir Atlıları	-

vesaiereden ibarettir.¹⁰³

II. Meşrutiyet'in ilanından yaklaşık yedi ay sonra 3 Şubat tarihinde Süvari Müfettişlikleri ile ilgili bir talimatname yayınlanmıştı.¹⁰⁴ 15 maddelik bu talimatnamede müfettişliğin teşkilât yapısı, görev tanımı ve yetki sınırları belirtilmişti. Buna göre; ordulardaki süvari birliklerinin teftişi için iki veya üç ordu dairesine birinci ferik veya kıdemli birinci ferik rütbesinde ordu süvari müfettişi tayin edilmekteydi. Maiyetinde süvari sınıfından yetişmiş erkân-ı harbiyeden bir binbaşı veya bir kolağası ve yaveri olarak bir süvari yüzbaşısı ya da mülazımı ve yazı işleri için süvari mülazımı ve iki emir çavuşu bulunmaktaydı.¹⁰⁵ Teftişin amacı; Osmanlı ordusunda bulunan süvarilerin sefere hazırlık derecesinin denetlenip Harbiye Nezareti'nin raporlar ile bilgilendirilmesiydi. Süvari kıtaları, önceden belirtilen teftiş takvimine göre haberdar edilip, kıtalara gerekli hazırlıklarının tamamlanma süresi tanındıktan sonra teftiş edilmekteydi.

Müfettişler senede bir kez, süvari birliklerinin bulundukları merkez ve mevkileri ayrı ayrı teftiş etmekle vazifeliydi. Buna göre iki ya da üç orduya bağlı süvari birliklerinin teftişiyle görevli olduklarında sırasıyla her iki ya da üç ordu merkezini teftişe mecbur tutulmaktaydı. Bundan dolayı talimatnamede süvari müfettişinin, ordu merkezlerinde teftişe en müsait bulunan yerlerde ikamet etmeleri gerektiği belirtilmekteydi. Teftiş

¹⁰³ A.g.e., 166-168.

¹⁰⁴ *Düstur, Tertib-i Sani*, C. I, No: 45, s. 110.

¹⁰⁵ "Evamir ve Talimat" *Ceride-i Askerî*, S. 23 (1324): 228.

zamanları mevsimlere göre belirlenmekte ve müfettişler Harbiye Nezareti'ne bağlı bulunduklarından dolayı nezaretin emriyle teftiş icra edilmekteydi.

Birliğe varan teftiş heyeti, birliğin genel müfredat yoklaması ile teftişe başlamaktaydı. Süvari fırka merkezinde fırka komutanı dâhil diğer amirler hazır bulunduğu hâlde başlayan teftişte incelenen hususlar; askerlerin elbiseleri, teçhizat ve hayvanları, birliğin atlı ve yaya talimi şeklindeydi.¹⁰⁶ Diğer bir deyişle bu, süvari askerinin acemiliğinden başlayarak aldığı bütün eğitimin ve birlikte verilen eğitimin kontrolü anlamına gelmekteydi.* Bu teftiş, birliğe manevralar ve sefer tatbikatları yaptırılarak birliğin eksik ve kusurlarının incelenmesi suretiyle icra edilmekteydi. Bunun yanında birliğin ve birliğe bağlı hayvanların bulunduğu binaların genel durumu, hastanenin standartlara uygunluğu, nefer ve hayvanın beden sağlığı gibi konular da teftişin sınırları dâhilindeydi. Bu kontroller aynı zamanda subay sınıfının kabiliyet ve komuta iktidarı hususlarının da tetkik edilmesi anlamına gelmekte idi. Müfettişler; bunların haricinde kalan alayların muhasebe ve kayıt defterlerini kontrol edip harbiye nezaretine göndereceği ayrıntılı rapora ekleme inisiyatifine sahipti.¹⁰⁷

Teftişlerin birinci muhatabı birliğin amiriydi. Dolayısıyla müfettişlerin ikaz ve tavsiyelerini bu makama iletmeleri ve birliğin performansı ile ilgili raporlarda komuta kademesi ile ilgili görüşlere de yer vermeleri, subay tayinlerine kadar etki eden bir durumu beraberinde getirmekteydi. Bununla ilgili müfettişlerin rapor ve görüşlerinde iktidar ve ehliyet cetvellerinin¹⁰⁸ bulunması durumu açıklamaktaydı. Denetleme sonrası kıtadaki eksiklik ve yolsuzluklar, düzeltilmesi amacıyla ordu komutanı vasıtasıyla ilgili birliğin komutanına yazılı olarak iletilmekte, tespit edilen kusurların ikinci teftiş zamanına kadar halledilmesi tavsiye edilmekteydi.

Müfettişlik, Harbiye Nezareti'ne karşı sorumlu bulunmaktaydı. Harbiye Nezareti'ne gönderdiği raporlar, süvari sınıfının gelişim ve tekâmülü açısından ne tür hazırlıklar yapıldığını içermekteydi. Gönderilen bu yazı ve raporlar içeriğine göre Erkân-ı

¹⁰⁶ *Süvari Müfettişlerinin Vezâifine Dair Talimatname*, (İstanbul, Daire-i Askeriyye Matbaası: 1325): 3.

* Süvari eğitiminin incelenmesi, tezin talim ve terbiye bölümünde ele alınmıştır.

¹⁰⁷ *Düstur, Tertib-i Sani*, C. I, No: 45, s. 111-112.

¹⁰⁸ *Evamir ve Talimat' Ceride-i Askerî*, S. 23 (1324): 229.

Harbiye-i Umûmiye veya Süvari Dairesi'ne ya da konuyla ilgili daireye havale olunmaktaydı.¹⁰⁹

II. Meşrutiyet Dönemi'nde Osmanlı ordu teşkilâtı için en köklü değişimi; şüphesiz Ordu Müfettişlikleri ve kolordu teşkilâtlanmasına geçiş oluşturmaktaydı. 1908'de Ahmet İzzet Paşa ile birlikte gündeme gelen bu yeniden yapılanma; çeşitli düzenlemelerle 1910'da icraata geçmeye başlamıştır. Efe'nin belirttiği üzere; Osmanlı Ordusu'nda "ordu müfettişliği" kavramı ilk defa, II. Meşrutiyet'in ilanıyla yer almaya başlamıştır.¹¹⁰ Mahmud Şevket Paşa'nın 1909 Mayıs'ında "Birinci, İkinci ve Üçüncü Ordular Kıttaat-ı Muhtelif-i Askeriye Müfettiş-i Umumiliği'ne" tayini¹¹¹ ile başlayan bu süreç 28 Temmuz 1910'da yayınlanan "Devlet-i Aliyye-yi Osmaniyye Ordusu'nun Teşkilât-ı Esasiyye Nizamnamesi'nin¹¹² yolunu açmıştı.

Ordu müfettişliklerinin oluşturduğu nizamnamame; Temmuz 1910'da yayınlanmasına rağmen müfettişliği öngören yeni teşkilât henüz kanunlaşmamıştı. Nizamname'nin ikinci maddesinde; "birkaç kolordu ve müstakil firkadan bir ordu müfettişliği teşkil olunur"¹¹³ şeklinde zikrettiği üzere, müfettişliğin ihdası için ordunun barış zamanında da kolordulardan oluşacağını öngören bir düzenlemeye de ihtiyaç vardı. Bu bağlamda yeni düzenlemede ordu müfettişlikleri ve kolordu teşkilâtı; birbirini tamamlayan iki unsur hâlinde ele alınmıştı.

Kolordu teşkilâtı ile ilgili yapılan çalışmalar, 11 Kanun-ı evvel 1326 (24 Aralık 1910) Cumartesi günü yapılan Meclis-i Mebusan'ın 17. oturumunda tartışılmıştı. Harbiye Nazırı Mahmud Şevket Paşa; teşkilât değişikliğini gerekçeleri ve içeriği hakkında meclisi bilgilendirme vazifesini üstlenmişti.

Mahmud Şevket Paşa'nın sunduğu gerekçelerin başında yeni teşkilâtın var olan askerî kuvvetin sevk ve idaresini, önceki teşkilâta göre daha kolaylaştırılmasıydı. Şevket Paşa bu durumu:

¹⁰⁹ *Düstur, Tertib-i Sani*, C. I, No: 45, s. 113.

¹¹⁰ İsmail Efe, *a.g.t.*, 126.

¹¹¹ Zekeriya Türkmen, *Osmanlı Meşrutiyetinde Ordu-Siyaset Çatışması*, (İstanbul: İrfan Yayıncılık, 1993), 107; İsmail Efe, *aynı yer*.

¹¹² "Devlet-i Âliye-i Osmaniyye Ordusu'nun Teşkilât-ı Esasiyye Nizamnamesi", (İstanbul: Matbaa-i Askeriyye, 1326).

¹¹³ *Aynı eser*, 1.

“...1259 tarihinden beri esaslı bir teşkilât yapılmadı. Merkezi Selanik olan III. Ordu’nun toplam kuvveti 18,5 firkadan ibaretti ki bu Balkan hükümetleri içinde en kuvvetli bir hükümetin askerî kuvvetlerine muadil bir kuvvet oluyordu. Yalnız bir kumandan tarafından hem idare olunuyor hem kumanda oluyor hem de teftiş ediliyor. İşte, bugünkü teşkilâtta bu gibi sorunlar mevcuttur... Bizde, ordu teşkilâtıyla fırka teşkilâtı kabul edilmişti... Mesela, 3’üncü orduda 3 kolordu teşkil ediyoruz. Demin söylediğim 18.5 firkalık bir kuvvet bir adam tarafından kumanda ediliyor. Biz, bugün onu 3 kolorduya taksim ediyoruz ve 3 müstakil fırkaya taksim ediyoruz. Demek, bugün bu kuvvete 6 kişi kumanda edecek. Bundan başka nizamiye birliklerini redif birliklerinden ayırıyoruz. Onu da bir müfettişin kumandası ve idaresi altına veriyoruz. Demek ki bugün bir adam tarafından kumanda ve idare edilen ve teftiş olunmak lâzım gelen bir kuvveti 7 kişinin kumanda, idare ve teftişine veriyoruz. Bu suretle, idare kolaylaşmış oluyor. Şimdiki kolordu tertibatının en büyük menafii budur...”¹¹⁴ şeklinde izah etmişti.

Oturumlardaki tartışmalar incelendiğinde Mahmud Şevket Paşa’nın, meclisi ikna etmek için yoğun bir mesai harcadığı anlaşılmaktadır. Fakat bu durum; kolordu teşkilâtının kabul edilmesi değil, mazbatanın da konusu olan 1326 devlet bütçesinden verilecek pay ile ilgilidir. Paşa yaptığı uzun konuşmaya;

“Osmanlı Ordusunun bidayeti zuhurunda derhâl yapılan şey bir daimî ordu teşkilinden ibaret oldu. O zaman Avrupa’da henüz daimî denecek bir ordu yoktu.”¹¹⁵ sözleriyle başlayıp kronoljiye sadık kalarak; Sultan III. Selim’den itibaren orduda yapılan değişimlere atıf yaparak meclisin toplandığı güne kadar gelen, uzun bir askerî tarih konuşması yapmıştı.

Meclisteki tartışmalarda mebusların konuşmalarına bakıldığında genel olarak kolordu teşkilâtının kurulmasına karşı bir görüşün olmadığı, aksine desteklendiği görülmektedir.

Karesi Mebusu Abdülaziz Mecidi Efendi’nin:

“Efendim, Harbiye Nazırı Paşa Hazretlerinin izahatını dinledim. Benim, fenni askerîde ihtisasım olmamakla beraber, kolordu teşkilâtında olan muhassenat ve menafîi takdir ediyorum.”¹¹⁶

¹¹⁴ Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi, Devre I, İçtima Senesi 3, c. 1, 11 Kanunuevvel 1326 [1910], Latin harfli baskı, Ankara: TBMM Basımevi, 1982: 594.

¹¹⁵ MMZC, Devre I, İçtima Senesi 3, c. 1, 11 Kanunuevvel 1326 [1910], Latin harfli baskı, Ankara: TBMM Basımevi, 1982, 591.

¹¹⁶ MMZC, Devre I, İçtima Senesi 3, c. 1, 11 Kanunuevvel 1326 [1910], Latin harfli baskı, Ankara: TBMM Basımevi, 1982, 594.

şeklinde desteğini sunmuştu. Çankırı (Kengiri) Mebusu Mehmed Tevfik Efendi, Kastamonu Mebusu Ahmed Mahir Efendi gibi Mebuslar da aynı minvalde açıklamalar yaparak teşkilât değişikliğini memnuniyet ile karşıladılar.

Paşa'nın asıl eleştirildiği ve mevzunun çıkmaza girdiği nokta bütçeden verilecek ödenektir. Abdülaziz Mecidi Bey konuşmasının devamında şunları söylemekteydi;

“Benim, en ziyade bahsedeceğim şey, bunun Bütçeye ciheti talluku idi. Paşa Hazretlerinin izahatından anlaşılıyor ki, Bütçede bu hususta ziyade bir şey kabul etmeyeceğiz. Buna lüzum görülmeyecek. Fakat bana geliyor ki, bu teşkilâttan dolayı birçok terfiler olacak, tereffular vukubulacak, idarenin şekli değişecek, onlar değiştiği gibi masrafta bir zam meydana gelecek tir. Bunun bugün esasını kabul etmekle ileride bu fazla olacak masrafı da kabul etmiş olmayalım. Asıl bu cihetten bahsedecektim.”¹¹⁷”

Diğer mebuslarda benzer açıklamalar yapmaktaydı. Bu hususta meclisin konuyu ele alış biçimi askerî değil* malîydi.

Teşkilâtta ki değişim, Meclis-i Âyân'ın 23 Kanun-ı evvel 1326 (1911) tarihli oturumunda görüşülüp (5 Ocak 1911) kabul edilmişti.¹¹⁸ İlgili kanun dört madde hâlinde, “Osmanlı ordusunda kolordu teşkilâtının kabulü ile mesârifi için 1326 Harbiye bütçesinde 300.000.000 kuruşun münakalesi hakkında kânun” adı altında 26 Kanun-ı evvel 1326 (8 Ocak 1911) tarihinde ilan edilmişti.¹¹⁹

Bu tarihten itibaren kademeli olarak ordu içinde fırka ve ordu komutanlıkları merkezli konuş ve kuruluş yerine kolordu merkezli ordu müfettişliklerine evrilmeye başlamıştır. Erkân-ı Harbiye-i Umûmîye ve Dâhiliye Nezareti'nin yazışmalarından, mevcut kıta cetvellerinden¹²⁰ anlaşılabacağı gibi teşkilâtın konuş ve kuruluşu 1910 tarihli nizamname ile örtüşmektedir.

¹¹⁷ Yukarıda sayılan mebuslar dışında Serfice Mebusu Yorgo Efendi gibi mebuslar da malî açıdan açıklamalarda bulunmuştur. MMZC, Devre I, İçtima Senesi 3, c. 1, 11 Kanunuevvel 1326 [1910], Latin harfli baskı, Ankara: TBMM Basımevi, 1982, 594-599.

* Bunun bir istisnası, Mahmud Şevket Paşa konuşmasında, “Bu hali izale etmek istedik, kolordu teşkilâtını kabul ettik ve bu bütün Avrupa hükümetleri tarafından kabul edilmiş bir teşkilâttır” sözüne cevaben Mehmed Tevfik Efendi: “Bendeniz yanlış tahkik etmiş olmalıyım ki, bazı devletlerin bu teşkilâtı hala icra etmemiş olduklarını işittim” şeklindeki açıklamasıdır. MMZC, Devre I, İçtima Senesi 3, c. 1, 11 Kanunuevvel 1326 [1910], Latin harfli baskı, Ankara: TBMM Basımevi, 1982, 594, 595.

¹¹⁸ Meclis-i Ayan Zabıt Ceridesi, Devre I, İçtima Senesi 3, c. 1, 23 Kanunuevvel 1326 [5 Ocak 1911], 309-316.

¹¹⁹ Düstur, Tertib-i Sani, C. III, No: 25, s. 30; TV, 30 Kanunuevvel 1326.

¹²⁰ BOA, DH. -İD. 158/2 8 Şubat 1326 (21 Şubat 1311); BOA, DH. -İD. 158/2 13 Şubat 1326 (26 Şubat 1911).

1910 Temmuz’unda ilan edilen teşkilât değişiminin 1911 Ocak’ında yürürlüğe girmesinin sebebini irdelerken dayandırılan yegâne argüman; Osmanlı Ordusu’nun kurulacak yeni karargâhlar ve burada istihdam edilecek eğitimli subay, asker, hayvan ve teçhizât sayısındaki yetersizliğidir.¹²¹ Dönemin atmosferine bakıldığında akla gelen en makul ve makbul nedenlerin başında bu olmakla beraber bunu dolaylı olarak destekleyecek bir başka yön de bulunmaktadır. Öncelikle kolordu teşkilâtına geçiş için gerekli olan eğitimli subay, teçhizât ve hayvanların, bu kısa süre zarfında temin edilebilecek miktarda olup olmadığına bakılarak bu argümanın geçerliliği tartışılabilir. Tabii ki bu kadar kısa sürede bu eksikliğin giderilemeyeceği gerçeği ve subay, hayvan ve teçhizât eksikliğinin Osmanlı ordusunun kronik bir problemi olmasıyla beraber bunun asıl sebep olma olasılığını gölgelemektedir. Teşkilâta geçişin geç olmasının sebebi subay eksikliğinden ziyade var olan subayların yeni düzene adapte olmaları hazırlık evresi daha makul bir neden olarak değerlendirilebilir.

Teşkilât değişiminin gecikmesi üzerine düşünülmesi gereken diğer husus 1910 Temmuz’unda teorik olarak oluşturulan teşkilât değişikliğinin getireceği maddî külfetin meclis tarafından kabul edilmesi süreci olabilir. Meclis-i Mebusan görüşmelerinde üzerinde durulan konu; konuş ve kuruluşun ayrıntıları ve buna bağlı subay istihdamının şeklinden ziyade bu subayların sayısına bağlı devletin ekonomisine getireceği maaş yükü ve emeklilik haklarının yaratacağı külfettir.¹²²

İlk tasarlanan teşkilâta göre ordu; 14 nizamiye kolordu ve 5 müstakil fırka üzerine kurulmuştu. I. Müfettişliği’ne I., II., III., IV. nizamiye kolordularıyla I. Redif müfettişliği; II. Müfettişliğe V., VI., VII. ve VIII. nizamiye kolorduları ve müstakil Kozana, Yanya ve İşkodra fırkaları ile II. Redif müfettişliği; III. Müfettişliği IX., X., ve XI. nizamiye kolorduları ile III. Redif müfettişliği; IV. Müfettişliğe XII., XIII. nizamiye kolorduları ile IV. Redif Müfettişliği bağlanmıştı. Bunun yanında herhangi

¹²¹ Edward J. Erickson, *Büyük Hezimet Balkan Harpleri’nde Osmanlı Ordusu*, (İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2013), 38.

¹²² Mehmed Tevfik Efendi’nin “...biz bir tasfiyeyi rütab-i askariyeyi yaptık. Sonra birtakım genç zabitanı tekaüde sevk ettik. Tekâüd olunan zabitanı istihdam olunurken, muvazzaf iken 700 kuruş maaş veriyorduk, tekaüd olduktan sonra 1 200 kuruş maaş verdik. Bunu müstahdem zabitan gördüler ve kendi maaşlarını pek az gördüler, Nazır Paşa Mecbur oldu ve zabitanın kadrosunu tezyid etti. Mesela, bugün 28 bin zabitan varsa, Kolordu Teşkilâtında zabitanın adedi 38 bine çıkacak ve rütbelerde mirilivalık falan bollaşacak... Kolordu Teşkilâtında fazla bir masraf ihtiyar olunacaktır. Şimdi, Kolordu Teşkilâtı’nda, zabitanın kadrosu 38 bine çıkacak, 10 bin fazla zabitan maaşı bundan çıkacak. Çünkü evvelce yoktu.” sözleri, bazı mebusların konuya bakış açısını göstermesi için önemlidir. *MMZC*, Devre I, İçtima Senesi 3, c. 1, 11 Kanunuevvel 1326 [1910], Latin harfli baskı, Ankara: TBMM Basımevi, 1982, 594-595.

bir müfettişliğe bağlı olmayan Yemen merkezli 14. Kolordu, Hicaz ve Trablusgarb'da birer müstakil fırka konuşlanmıştı.¹²³

1910 tarihli nizamnameye göre istisnaların var olması ile 1 kolordu; 3 nizamiye fırkası, 1 nişancı alayı, 1 istihkam taburu, 1 telgraf bölüğü, 1 nakliye taburu ve icabına göre ilhak olunacak ağır topçu taburundan müteşekkildi. Bir nizamiye fırkası ise 3 piyade alayı 1 nişancı taburu, 2 veya 3 taburlu 1 topçu alayı, 1 atlı piyade bölüğü ve fırka sıhhiye bölüğünden ibaretti.¹²⁴

Müfettişliklerin nezaretinde bulunan birliklerin teşkilât yapısı hakkında I. Ordu Müfettişliği'ne bağlı birlikler, kolordu teşkilâtı için bir örneklem olarak kullanılabilir.

Tablo 2.4.5: I. Kolordu Kuruluşu (Kolordu Merkezi İstanbul)

1. Fırka (Tümen):	İstanbul
2. Fırka:	İstanbul
3. Fırka	İstanbul
1. Fırkaya tabi 1, 2 ve 3. Piyade Alayları	İstanbul
2. Fırkaya tabi 4, 5 ve 6. Piyade Alayları	İstanbul
3. Fırkaya tabi 7, 8 ve 9. Piyade Alayları	İstanbul
1. Nişancı Alayı, I. Kolorduya bağlı	İstanbul
1. Müstakil Süvari Fırkası, I. Kolorduya bağlı	İstanbul
1. Topçu Taburu, 1. Fırkaya tabi	İstanbul
2. Topçu Taburu, 2. Fırkaya tabi	İstanbul
3. Topçu Taburu, 3. Fırkaya tabi	İstanbul
1. Dağ Topçu Taburu, I. Kolorduya bağlı	İstanbul

¹²³ *Devlet-i Âliye-i Osmaniye Ordusunun Teşkilât-ı Esasiye Nizamnâmesi*, (İstanbul: Matbaa-i Askerîye, 1326), 2-3. Bahsedilen müstakil firkalardan 22. Kozana fırkasına V. Kolordu, 23. Yanya fırkasına VI. Kolordu, 24. İşkodra fırkasına VII. Kolordu nezaret etmektedir. BOA, DH. -İD. 158/2 içerisindeki kuruluş ve konuş cetveli. Ocak 1911'den sonraki bir arşiv belgesine göre de yeni teşkilâtın konuş ve kuruluşu; dört ordu müfettişliği olarak teşkil edilmiştir. Merkezi Dersaadet olan I. müfettişliğe 12 nizamiye fırkasından oluşan 4 kolordudan, Merkezi Selanik olan II. Müfettişliğe; 12 nizamiye fırkasından oluşan 3 kolordu ve müstakil firkalardan, Erzincan merkezli 3. Müfettişliğe 7 nizamiye fırkasından oluşan 3 kolordu, Bağdat merkezli 4. Müfettişliğe 4 nizamiye fırkasından oluşan 2 kolordu ve müstakil firkalardan, buna ilaveten 3 firkadan oluşan Yemen kolordusu ve Trablusgarp ve Hicaz firkalarından müteşekkildir. Ordu ve Kolordu konuş merkezleri de belgede verilmiştir.

¹²⁴ *Devlet-i Âliye-i Osmaniye Ordusunun Teşkilât-ı Esasiye Nizamnâmesi*, (İstanbul: Matbaa-i Askerîye, 1326), 2-3.

1. Obüs Taburu, I. Ordu Müfettişliğine bağlı	İstanbul
1. İstihkâm Taburu, I. Kolorduya bağlı	İstanbul
1. Telgraf Taburu, I. Kolorduya bağlı	İstanbul
1. Nakliye Taburu: I. Ordu Müfettişliğine bağlı	İstanbul

İsmail Efe, *a.g.t.*,137

Bu örneği merkeze alarak kolordu teşkilâtı üzerine bir mukayese yapılabilir. Buna göre; 1911 teşkilâtındaki en büyük değişiklik kolordu karargâhlarının kurulmasıdır. Kolordular, bünyesinde iki veya daha fazla muharip tümen ile çeşitli sınıflardan farklı büyüklükteki destek birlikleri ihtiva eden, orduya bağlı, müstakil veya toplu olarak harekât yapabilen, operatif seviyedeki birlikler olup Napoléon devrinden beri Avrupa ordu teşkilâtlarında uygulanmaktadır.

Kolordu teşkilâtı Osmanlı ordusuna uyarlanırken devrim niteliğinde bazı değişiklikler yapılmıştır. Standart bir Avrupa kolordusu, her birinde iki liva bulunan iki tümene sahipken, 1911'deki Osmanlı kolordularında tümen sayısı üçe çıkarılmış, tümenin altındaki livalar kaldırılmıştır. Her tümenin üç piyade alayı, her alayın da üç piyade taburuna sahip olması; tümenin ayrıca bir topçu alayına ve ihtiyat olarak bir nişancı (avcı) taburuna sahip olması kararlaştırılmıştır. Böylelikle çağdaş Avrupa ordularında kullanılmakta olan “dörtgen” tümen teşkilâtı terk edilmiş¹²⁵, dünyada ilk kez “üçgen” tümen teşkilâtı benimsenmiştir.

Bu iki teşkilât arasında ne gibi farklar ve bu dönüşümün neden devrimsel bir karar olduğunu burada açıklamak gerekmektedir. Dörtgen teşkilâta sahip bir tümen komutanının emrinde iki livası, bunlara bağlı ikişer alay ve onlara bağlı dörder taburu mevcuttu. Tümen komutanının elinde bulunan dört alayın dördü de düşmanla temasta kullanılırsa elinde hiç ihtiyat kalmayacak ve muharebenin kritik bir anında müdahale yeteneği mevcut olmayacaktı. Mevcut alaylardan üçünü ön cephede birini ihtiyatta bulundurursa, ihtiyat için alayı alınan liva komutanı etkin bir sevk ve idarede sıkıntı yaşayacak ve emrinde kalan alayı -başında alay komutanı var iken- komuta etmeye çalışacak, emir-komuta birliğini zafiyete uğratacaktı. Ayrıca ihtiyattaki bir alayın, düşmanla temastaki üç alaya destek verebilmesi zor görünmekteydi. Diğer bir seçenek olarak, tümen komutanı, eğer bir livayı düşmanla temasta, bir livayı da ihtiyatta tutma

¹²⁵ Erickson, *a.g.e.*, 39. Yazar bu hususu taktik düzende çarpıcı bir atılım olarak adlandırmaktadır.

yolunu izlerse hem emrindeki muharip gücü sıklet merkezi oluşturarak kesin sonuç alabileceği yerde kullanmamış olacak hem de cepheyi çok dar tutması hasebiyle çevrilme ve imha edilme olasılığı artacaktı.

Üçgen teşkilâta sahip bir tümende ise yukarıda belirtilen risklerin hiçbiri olmamakla birlikte herhangi bir birliğin teşkilâtını bozmadan, iki alay cephede düşmanla temasta, bir alay ihtiyatta kullanılabilmekteydi. Muharebenin gidişatına göre ihtiyattaki alay, cephedeki alaylarla münavebeli bir şekilde görev değişikliği yapabilmekte veya ricat eden düşmanı zinde bir kuvvet olarak takip edebilmekteydi. Bunlara ilave olarak, 1911’de yürürlüğe giren bu teşkilât değişikliğiyle beraber tümen komutanlarının emrine bir topçu alayı verildiği için ateş gücü de artırılmıştı.

Osmanlı ordusunda kolordu teşkilâtındaki süvari birlikleri ordu müfettişlikleri bünyesinde tablodaki gibi dağıtılmıştır.

Tablo 2.4.6: Ordu Müfettişlikleri bünyesindeki Süvarilerin Dağılımı¹²⁶

I. ORDU MÜFETTİŞLİĞİ (İSTANBUL)		II. ORDU MÜFETTİŞLİĞİ (SELANİK)		III. Ordu Müfettişliği (Erzincan)		IV. Ordu Müfettişliği (Bağdat)	
I. KOLORDU	İMÜSTAKİL SÜVARİ FIRKASI (İSTANBUL)	V. KOLORDU	Numarasız Müstakil Fırka Süvarisi (Selanik ve Serez)	IX. KOLORDU	Numarasız İki Müstakil Süvari Alayı (Erzurum)	XII. KOLORDU	Numarasız İki Fırka Süvarisi Alayı (Musul, Kerkük)
II. KOLORDU	NUMARASIZ BİR SÜVARİ FIRKASI ALAYI (GELİBOLU)	VI. KOLORDU	Numarasız Fırka Süvari ve Müstakil Süvari (İştîp ve Manastır)	X. KOLORDU	"Numarasız İki Fırka Süvarisi Alayı (Erzincan, Harput)	XIII. KOLORDU	Numarasız bir Fırka Süvari Alayı (Kerkük), Müstakil Süvari Alayı (Bağdat)
III. KOLORDU	Numarasız İki Fırka Süvarisi Alayı (Kırklareli ve Çorlu)	VII. KOLORDU	Numarasız Fırka Süvarisi (Üsküp, Metroviçe, Yakova)	XI. KOLORDU	Numarasız İki Fırka Süvarisi Alayı (Van, Muş)	XIV. KOLORDU	Numarasız 3 Süvari bölümü

¹²⁶ ATASE, BLH, K:14, D:5, F:001- 05; ATASE, BLH, K:25, D:62, F:001; ATASE, BLH, K:14, D: 5, F: 1-5; ATASE, BLH, K: 25, D: 62, F: 001. ATASE’den aktaran İsmail Efe, *a.g.t.* 137-145.

IV. KOLORDU	Numara verilmemiş Süvari ve Müstakil Süvari Alayları (Edime, Dedeagaç)	VIII. KOLORDU	Numarasız Fırka Süvarisi (Halep), Müstakil Süvari (Şam)				
		II. Ordu Müfettişliğine Bağlı Numarasız Fırka Süvarisi ve Nakliye Taburu (Kozana)					

Bağımsız XIV. Kolordu	Numarasız 3 bölük süvari (Yemen)
Bağımsız 42. Trablusgarp Fırkası	5 Bölük Süvari (Trablusgarp)

1910 Nizamnamesi'ne göre ordudaki süvari birliklerinin durumu ise barış zamanında müstakil alay ya da iki-üç alaydan oluşan liva seviyesinde bulunmaktaydı. Talim, terbiye ve idare bağlamında dairesi içinde bulundukları fırka ve kolordu kumandanlarına bağlı kılınmıştır. Harp ve livaların teşkilâtı ise nizam-ı harble kuvve-yi umumiyye cetveline göre belirlenmekteydi.¹²⁷

Sefer zamanı ordu müfettişliklerince ordu süvarisi emrine verilecek birliklere bakılacak olursa sefer organizasyonu daha iyi anlaşılabilir. Nizamnameye göre; I. Ordu Müfettişlik Dairesi bünyesinde 2 süvari topçu taburu, dörder tüfekli 6 makineli tüfek bölüğü, ve 1 velosiped müfrezesi; II. Ordu Müfettişliği Dairesi'nde 3 bataryalı 1 süvari topçu taburu, dörder tüfekli makineli tüfek bölüğü ve 1 velosiped müfrezesi; III. Ordu Müfettişliği Dairesi'nde 2 süvari topçu taburu, dörder tüfekli 6 makineli tüfek bölüğü ve 1 velosiped müfrezesi; IV. Ordu Müfettişliği Dairesi'nde süvari topçu taburu, dörder tüfekli 3 makineli tüfek bölüğü bulunmaktadır. Bu birliklerin eğitim ve idaresi barış zamanı birlikte bulundukları süvari livalarına aittir.¹²⁸

Yukarıdaki kuvvetlere bakıldığında daha önce velospid gibi süvari destek birimlerimde olmayan ama kendi başına bölük seviyesinde hizmet gören makineli

¹²⁷ İsmail Efe'nin üst atıfta kullandığı belgenin, bu cetvelinde içinde olduğu belge olmak ihtimali yüksektir. *Devlet-i Âliye-i Osmaniye Ordusunun Teşkilât-ı Esasiye Nizamnâmesi*, (İstanbul: Matbaa-i Askeriye, 1326), 4.

¹²⁸ *Devlet-i Âliye-i Osmaniye Ordusunun Teşkilât-ı Esasiye Nizamnâmesi*, (İstanbul: Matbaa-i Askeriye, 1326), 4. Süvari Fırkasının teşkili hakkında Balkan Savaşı örneği incelenebilir. Harbin başında I. Ordu müfettişliğine bağlı kıtaattan dörder bölüklü 1., 2., 3., 4., 7. ve 11. alaylardan oluşan bir süvari fırkası teşkil edilmiştir. 2 bataryalı bir süvari topçu taburu ve iki süvari mitralyöz bölüğü de fırkaya ilhak edilmiştir. Erkan-ı Harbiye Mirlivası Mehmed Ali Nüzhet, 1912 Balkan Harbinde Süvarinin Harekâtı, (İstanbul: Cemiyet Kütüphanesi, Çiftçi Kütüphanesi: 1331), 7.

tüfek bölümü önemlidir. Osmanlı Ordusu'nun envanterindeki makineli tüfek varlığı XX. asrın başına kadar gitmektedir. Alman ekolü bağlamında orduya giren makineli tüfeklerin miladı; 1907 Haziran'ında II. ve III. Ordu'da oluşturulmaya başlanan mitralyöz birlikleri olarak alınabilir.¹²⁹ Bir teşkilât olarak varlığı ise 1910 düzenlemeleri ile oluşturulmaktadır. Bu tarihle beraber kâğıt üzerinde kolordu teşkilâtının bünyesindeki piyade kuvvetinin yanında süvarilere kuvvetine de sefer zamanı, makinalı tüfek bölümü verilmektedir.¹³⁰

II. Meşrutiyet Dönemi'nde ordunun her alanında olduğu gibi süvari sınıfının eğitimi içinde de bazı yenilikler yapılmıştı. Süvari subayının eğitiminin merkezinde daha önce de bahsettiğimiz gibi Harbiye Mektebi bulunmaktaydı. Bunun yanında hem değişen ve genişleyen ordu teşkilâtının subaya olan ihtiyacı hem de subay-er arasında bir ara sınıfın ihtiyacı; subay altı ve subay eğitimi için ordunun bir takım girişimlerde bulunmasına yol açmıştır.¹³¹ Meşrutiyet Dönemi öncesinde astsubay rütbesine denk gelebilecek olan küçük zabıt, birliğin içinde yetişmekte yani bir nevi alaylı olmaktaydı. Meşrutiyet ile birlikte küçük zabitanın mektepli bir eğitim alması amacıyla küçük zabıt mektepleri açılması gündeme gelmiş ve Harbiye Nezareti bünyesindeki Süvari Şubesi'ne bağlı olmak üzere 1912'de İstanbul'da Süvari Küçük Zabıt Mektebi açılmıştı.¹³²

Süvari sınıfı subaylarının eğitimi Mekteb-i Harbiye de piyade Sınıfı ile birlikte yapılmaktaydı. Süvari subayının yetiştirilmesi önceki dönemdeki gibi Harbiye Mektebi'nde yetişmek ile birlikte; II. Meşrutiyet ile birlikte birtakım yenilikler de

¹²⁹ Rıdvan Taşkaya, "Osmanlı Ordusu'nda Makinalı Tüfek Kullanımına Geçiş (1908-1918)", (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, 2016), 23.

¹³⁰ *Devlet-i Âliye-i Osmaniye Ordusunun Teşkilât-ı Esasiye Nizamnâmesi*, (İstanbul: Matbaa-i Askeriye, 1326), 4. Sûvâri Binbaşısı Mehmed Sadık, "Makâlât-ı Askeriye : Süvarilerde Makinalı Tüfenk", *Ceride-i Askeriye*, s. 20 (1326): 148. Mehmed Sadık yazısında, Avusturya Endaht Mektebi'nin makinalı tüfek yazısına istinad ederek süvari sınıfının makinalı tüfek ile ilgili geliştirdiği taktikleri anlatmaktadır. Süvarinin müşterek harekâtı ile ilgili bilgiler vermekle beraber Osmanlı ordusundaki makinalı tüfeklerden bahsetmemektedir.

¹³¹ Harbiye'de 1911' de 35, 1912'de 30 süvari subayı mezun olmuştur. *Tanin* 10 Mayıs 1912; *Müdafa-i Milliye* 37 (1912), 151; Mustafa Ergün, *İkinci Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri (1908-1914)*, (Ankara: Ocak Yayınları, 1996), 301.

¹³² İsmail Efe, *a.g.t.*, 38. Bunun yanında 1910'da açılan Piyade Endaht Mektebi'nde süvari sınıfı sınırlı bir eğitim almaktadır. Mustafa Ergün, *İkinci Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri (1908-1914)*, (Ankara: Ocak Yayınları, 1996), 304-307.

getirilmekteydi. Bunların belki de en iddialısı Süvari Binicilik ve Tatbikat Mektebi'ydi.

Harbiye Mektebi'nden mezun olan süvari zabıtları kurmaylık haricinde doğrudan kıtaya gönderilmekteydi. Süvarinin subaylarının yeteneklerini geliştirmek ve tecrübe kazandırmak için Harbiye Mektebi'nin eğitim sisteminden farklı olarak süvari sınıfına has binicilik ve sınıfın taktik kabiliyetine yönelik eğitim verebilecek bir eğitim kurumu açılması gündeme gelmişti. Süvari Binicilik ve Tatbikat Mektebi (Süv. Bin. Tat. Mek.) olarak adlandırılacak olan mektebin kuruluş süreci de buradan başlamaktaydı.

Bir çeşit süvari akademisi olarak düşünülebilecek olan bu girişimin itici motivasyonu ya da nereden esinlendiği hakkında, literatürde iki farklı görüş bulunmaktadır. Bunların en yaygın olanı Süv. Bin. Tat. Mek.'nin Mahmud Şevket Paşa'nın Fransa ziyaretinde, Fransa'nın köklü ve dünya çapında kabul gören Saumur Binicilik Mektebi'ni görüp etkilenmesi sonucu burasının rol model alınarak bir mektep kurulmasıdır¹³³. Diğer bir görüş ise; Almanya'daki Hannover Binicilik Okulu'nun model alınması olarak bahsedilmektedir¹³⁴.

Binicilik ve Tatbikat Mektebi ile ilgili yazılan hemen her araştırma eserinde, buranın Saumur'un model alınarak kurulduğuna vurgu yapılmaktadır. Ulaşılabildiği kadarıyla Hannover modelini zikreden bir eser mevcuttur. Süvari sınıfı için dünya genelinde Fransız ekolünün daha önde olmasının yanında Osmanlı Devleti'nin son dönemde Alman ekolü çerçevesinde yeniden yapılandırıldığı göz önüne alınca bir hüküm vermek zorlaşmaktadır. Gerek teşkilât gerek teçhizat ve doktrin ile bu kadar etkileşim içinde olunan Alman ekolünün yerine Fransız ekolünün tercih edilmesi uzak bir ihtimal gibi gözükmedir. Bu noktada Müdafaa-yı Milliye'nin 25 Şubat 1327 tarihli ilk nüshasında bulunan Fransız Sûvârî Tatbikat Mektebi adlı yazı; Osmanlı subay veya subaylarının Saumur Binicilik Mektebi hakkındaki düşüncelerini öngörmek açısından

¹³³ Ali Fuat Ünver, *Antik Çağdan Modern Olimpiyatlara Binicilik Sporuna ve Türk Biniciliğinin Olimpik Gelişimi*, (Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2006), 58; Rıdvan Bal, *Türk Kara Kuvvetlerinde Süvari Birlikleri (1920-1965)*, (Ankara, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Enstitüsü, 2006), 16; Fatih Murathan, "Osmanlı Devleti'nde Binicilik", *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Y.11, Sa 31 (Mart 2019), 797.

¹³⁴ *Handbook Of The Turkish Army*, The Imperial War Museum, London Department of Printed Books, 1916), 125.

fikir vermektedir. Yazının genelinde Saumur’da gösterilen dersler, konferanslar, mektebin talim ve terbiyesinin içeriği ve gibi belli başlı konular ele alınmaktadır¹³⁵.

Yazar, bu mektebin dünyaca kabul görmüş ve en iyi binicilik eğitimi veren okul olarak görmekte ve “binicilik konservatuvarı¹³⁶” olarak adlandırmaktadır. Dönemin süvari talimnamelerinin tamamının Alman ordusundan tercüme edilmesi, Alman ekolünden mülhem bir süvari mektebi görüşünü desteklemektedir. Buna rağmen Osmanlı Devleti’nin yenileşme süreci boyunca batıdaki en iyi örneği alma gayreti ve Alman ekolünün hâkim olduğu dönemde bile deniz gücünün İngiliz ekolü hâkimiyetinde olması, Alman ekolünden bağımsız bir karar alınma ihtimalini hatıra getirmektedir*. Osmanlı zabitlerinin Saumur’a ilgisinin olduğu anlaşılmakla birlikte bahsettiğimiz veriler, kurulacak mektebin model alındığı yer hakkında hüküm vermek hususunda yetersiz fakat var olanı ortaya koymak açısından belli bir tatmini sağlamaktadır.

Görülen ihtiyaç dâhilinde 25 Mayıs 1912 tarihinde yayınlanan karar ile “Süvari Tatbikat Mektebi” kurulmuştu¹³⁷. Mektebin amacı Nizamnamenin ilk maddesinde de belirtildiği üzere süvari sınıfının muharebe hizmetlerinde azamî verim alınabilmesiydi. Bu amaçta idari olarak Harbiye Nezaretin’e, iaşe olarak I. Kolordu’ya bağlı olarak Bakırköy’de kurulmuştu. Mektebin kadrosunda ise daimî olarak; miralay veya mirliya rütbesinde müdür, yüzbaşı rütbesinde yaver, binbaşı rütbesinde müdür yardımcısı ve mülazım rütbesinde refakatçisi vardı. Yüzbaşı veya binbaşı rütbesinde bir Erkan harbiye zabiti, ikisi binbaşı üçü yüzbaşı olmak üzere öğretmen; idare heyetinde, alay kâatibi rütbesinde hesap memuru, kâtip memuru çavuş rütbesinde idare memuru, depo çavuşu, çavuş rütbelerinde vekilharç ve yazıcı, onbaşı ve nefer rütbesinde birer yazıcı vadi. Memur kadrosunda; yüzbaşı veya binbaşı rütbesinde tabip, aynı rütbede iki baytar zabiti, baytar maiyetinde mülazımı evvel rütbesinde iki eczacı, bir çırak ya da timarcı ve bir imam bulunmaktadır. Esnaf ustalar kadrosunda bir nalbantbaşı, bir saraç başı bir tüfekçi bulunmaktaydı¹³⁸. Mektebin tam kadrosu ise aşağıdaki gibiydi.

Tablo 2.4.7: Süvari Tatbikat Mektebi Kadrosu

¹³⁵ “Fransız Süvâri Tatbikat Mektebi”, *Müdâfâa-yı Milliye*. S.1 (25 Şubat 1327) 4-5.

¹³⁶ Aynı yer.

* Bunun yanında yapılan literatür taramasında Hanover’deki okul hakkında incelenen dönem kaynaklarında herhangi bir makale veya yazıya ulaşılamamıştır.

¹³⁷ *Düstur*, 503/12 Mayıs 1328.

¹³⁸ *Düstur*, 503-504.

İdare Heyeti	Daimi Mevcut	Mektebe Memur Bölük Kadrosu
1 Hesap Memuru (Alay Katibi)	1 Müdür (Miralay YadaMirliva)	1 Yüzbaşı
1 İdare Memuru (KatipMuavini Çavuş)	1 Yaver (Yüzbaşı)	2 Mülazım-I Evvel
1 Depo Çavuşu	1 Müdür Muavini (Binbaşı)	1 Mülazım-I Sani
1 Vekilharç Çavuşu	1 Müdür Muavini Rekafat Zabiti (Mülazım)	1 Başçavus
1 Yazıcı Çavuşu	Muallimler	1 Başçavuş Muavini
1 Yazıcı Onbaşı	1 Erkân-I Harbiye Zabiti (Yüzbaşı Veya Binbaşı)	1 Tevzi Mumuru (Onbaşı)
1 Yazıcı Neferi	5 Muallim (2 Binbaşı 3 Yüzbaşı)	6 Çavuş
Memur Kadrosu	Hayvanat	12 Onbaşı
1 Baytar (Yüzbaşı YadaBinbaşı)	16 Hayvan (Müdür Ve Muallimler İçin)	1 Nalbant (Onbaşı)
2 Baytar Zabiti (Yüzbaşı YadaBinbaşı)	Mektepteki Subaylar İçin 50 Hayvan	4 Nalbant Neferi
2 Eczacı Mülâzım-I Evvel (Baytar Maiyyetinde)	8 Yerli Koşum Hayvanı	4 Arabacı Neferi
1 Çırak YadaTimarcı	1 Arabalı Saka Beygiri	2 Sarac Neferi
İmam		1 Terzi Neferi
Esnaf Ustalar		1 Kunduracı Neferi
Nalbantbaşı		1 Saka Neferi
Saraçbaşı		1 Demirci Neferi
Tüfekçi		87 Silahendaz Neferi

Düstur,504

Mektebin geçici mevcudu ise; tahsile gelen zabitan, emir neferleri, tahsile gelen zabitan seyisleri, zabitanın kendi hayvanı, askerlere mahsus hayvanlar, av yarışmalarına mahsus aygırlara bakacak askerler olarak belirlemişti. Mektebin daimî askerleri Harbiye Nezareti'nin emriyle gönderilmekteydi. Bu askerler alaylarda en az on ay hizmet etmiş olanlar da seçilip son baharda değişimi yapılmaktaydı¹³⁹.

Mektebe gönderilecek zabitler alayların içinden alay komutanı tarafından seçilip süvari dairesine listelemekte, süvari dairesi de aralarından seçmektedir, son karar ise Harbiye Nezareti'nindir. Alayların gönderdiği subayların yanında hayvana bakmak için birer nefer tayin edilmekteydi. Tahsil süresi on buçuk ay olup teşrin-i sani başında başlayıp Eylül ortasında son bulmaktaydı. İlk dört hafta içerisinde herhangi bir sebeple gelmeyen subayın durumu nezarete raporla bildirilmekte ve gereği hâlinde subay değişimi için alaya emir yazabilmekteydi¹⁴⁰.

Süvari subaylarının eğitimdeki ilerlemeleri öğretmenler tarafından kaydedilmekte ve süvari dairesine bildirilmekteydi Süvari mektebinde verilen eğitim ile subaylardan beklenen; eğitim sonrası alaylarına dönen subayların bu eğitimi tatbik edip diğer süvarilere öğretebilecek seviyede olmalarıydı. Nizamnameye göre mektebin eğitimlerin ihtiva ettiği konular; süvarinin hayvanı ile ilgili ahır hizmetleri, hayvan bakımı, nallamak, hayvan tedavisi; kaltak vurmak ve almak, eyer, başlık ve meşin takımların, elbiselerin ve hayvan çullarının tethiri ve muhafazası; manejde ve arazide binicilik dersi; yaya talim ve silah eğitimi, cimnastik aletleriyle cimnastik hareketleri, orman talimleri, talimname maddeleri hakkında bilgilendirmek, atış dersleri, silah tarifi, mesafe tahmini, arazi üzerinde avcılık talimi; kılıç ve karabinanın temizleme ve muhafazası, işaret flamaları, fener, helyoğraf ve telgraf kullanımı, telgraf ve telefon hududu inşaaası (mülazımlara mahsus) şeklindeydi. Bunun yanı sıra atlı bölük ve alay talimleri, subayların sefer hizmetleri talimleri, harita çözümlemesi, kroki ve harita çizimi, rapor yazmak, yürüyüş ve ikamet emniyetleri, keşif ve muhabere hizmetleri

¹³⁹ *Düstur*, 505. Ayrıca müdür ve müdür yardımcılarının yetki ve görevleri hakkında bilgiler verilmiştir.

¹⁴⁰ *Düstur*, 506-507. Zabitanın yevmiyeleri mensub oldukları alayların yükümlülüğündedir. Buna ek olarak; VIII., IX., X., XI. XII., XIII. Kolordularla Trablusgarp fırkası dairelerindeki alaylardan gönderilen subayların hayvan ve neferleri Dersaadet'teki alaylardan temin edilmektedir. Mektebe gönderilecek subaylar için oluşturulan Cetvel. 508.

talimleri ve taktik tatbikat yürüyüşleri de vardı. Her sene köprü, telgraf ve telefon tesisi ve tahribi için bir ameliyat yaptırılmaktaydı¹⁴¹.

İncelediğimiz kaynaklar kapsamında mektebin genel işleyişi, idare ve eğitim kadroları ve buraya gelecek subay öğrencilerin kabul aşaması üzerinde durulmuş, ayrıntılara inilmemiştir. Ancak Süvari Tatbikat Mektebi'nin ilerleyen dönemlerde nasıl bir değişim gösterdiği ve amaçlarının ne olduğu hakkında daha belirgin bir perspektif için yukarıda kullanılan nizamnameden daha ayrıntılı ve daha somut bilgiler içeren bir kaynak olan “Süvari Binicilik ve Tatbikat Mektebi Vezaif ve Hidemat-ı Dâhiliyesine Dair Talimatname” bu konuda daha ayrıntılı bilgiler vermektedir. Nizamname'nin ihtiva etmediği veya konu olarak ele almadığı konuların burada talimatname gereğince açıklığa kavuşturulmaları, mektebi ele alış biçimimiz için önemlidir. Yalnız mektebin açılış yılı olan 1912 ile talimatnamenin yayımlanma yılı arasında (12 Ağustos 1340-12 Ağustos 1924) yaklaşık 12 yılın bulunması; talimatnamede yazılanın mektebin açıldığı andan itibaren düzenine ihtiva etmemek ile birlikte fikir verebilmesi açısından değerlidir.

Talimatnamede mektebin amacı; nizamnamedeki amaçları tekrar etmekle birlikte süvari sınıfının dünyadaki güncel tecrübelerinin ve gelişimlerinin takip ve tatbik edildiği bir yer olarak tanımlanmaktadır. Süvari mektebinin açılma amacında da benzer bir tanım olmakla birlikte bu kadar ayrıntılı olmamasına rağmen yine süvari sınıfının dünyadaki gelişimini takip edilme olasılığı yüksek ihtimaldir. 1924'te mektebe yüklenen vazifesinin artırıldığı izlenimi veren amaç bölümü tek başına bu hükmü vermeye yetmemekle birlikte mektep müdürünün mektep açıldığında miralay ve mirliva rütbesinde iken talimatname ile fırka kumandanı rütbesine çıkarılması bu durumu desteklemektedir¹⁴².

Mektepte eğitim ve idare heyetiyle birlikte 1 tabip ve baytar; bunlardan başka bir yaya hizmet kıtası, 1 süvari ve 2 zabitan bölüğü bulunmaktaydı. Süvari müfettişliği nezaretinde ve idaresi doğrudan doğruya Müdafaa-yı Milliye Vekâleti'ne bağlı bir şekilde teşekkül etmişti. Talim ve terbiye heyeti olarak adlandırılan komisyonda memur ve öğretmenlere yabancı orduların süvari sınıfı özelinde kullandığı alet ve

¹⁴¹ *Düstur*, 509.

¹⁴² *Süvari Binicilik ve Tatbikat Mektebi Vezaif ve Hidemat-ı Dâhiliyesine Dair Talimatname*, (İstanbul: Matbaayı Askeriye, 1924), 1.

yazılı eserlerin takibi ve tercümesi vazifesi verilmişti¹⁴³. Bu açıdan daha önce süvari müfettişliğine verilen süvari sınıfının gelişmelerini takip görevinin, müfettişlikten okula devredildiği sonucu çıkarılabilmektedir.

Mektebin tatil günleri Perşembe ve Cuma günü olup, subaylar bu günlerde izinli sayılmaktaydı. Bunun haricinde eğitim müddeti süvari subay ve subay vekilleri için 6 ay diğer atlı sınıfların subay ve subay vekilleri için 3 ay olarak belirlenmişti. Bu subaylar arasından binicilik kabiliyetleri bakımından üstün başarı gösterenlere yüksek binicilik eğitimi almaları için bir devre daha kursa devam etme hakkı verilebilmekteydi. Bu hususta uygun görülen subaylar süvari müfettişliği tarafından Erkan-ı Harbiye-i Umumiye'ye bildirilmekteydi. Bu makamın da onayıyla eğitime devam edebilmekteydiler. Bunun yanında eğitime gelen ümera ve zabitanın konaklama, hastalık durumlarıyla birlikte kendilerine sunulan imkânlar talimatnamede açık olarak belirtilmiş ve önceki kaynağımıza paralel noktalara değinilmişti¹⁴⁴.

Eğitime gelecek subayın yanında getirmesi gerekenler de nizamnameye nazaran daha açık bir şekilde ifade edilmişti. Bunlar; süvari talimnameleri, seferiye talimnamesi, dürbün, matara, harita çantası, seyis neferleri, eşya ve teçhizat mutabiye ve birer yedek nal, binek ve seyis hayvanları ile portatif karyola olarak sıralanmıştı.¹⁴⁵

Pratik eğitimde ise nizamnamedeki talimlere ek olarak; voltij ve atla yüzmek, hayvan sırtında kroki ve rapor yazımı, muharebe ve aydınlatma araçlarının kullanımı gibi hususlar önceki eğitimlere paralel ve biraz daha genişletilmişti. Bu eğitimlerin ışığında yapılan tatbikatlarda teğmenlere bölüğün ve binbaşılara alayın her türlü arazide sevk ve idaresi, harekât kritikleri ve tartışmaları¹⁴⁶, subayların bir tecrübe üzerinde muhakemesi ve mukayesesi gibi yönlerinin geliştirilmesi amaçlanmaktaydı.

Tatbikatlar muharebenin tecelli edebileceği hemen her senaryo için hazırlık mahiyetinde tasarlanmaktaydı. Bu bakış açısı doğrultusunda; atlı subay seyahatleri, gündüz-gece ve her türlü hava muhalefetine karşı kıta ile ya da kıtasız taktik

¹⁴³ A.g.t.,2.

¹⁴⁴ A.g.t.,3, son sayfa (numarasız).

¹⁴⁵ A.g.t.,3.

¹⁴⁶ A.g.t.,5.

tatbikatlar, karşılıklı manevralar¹⁴⁷ gibi geniş bir uygulama yelpazesi ile birlikte yapılmaktaydı.

Mektepte gösterilen derslerin bu dönemde kapsam ve çeşitlilik olarak genişletildiğini ya da nizamnameye nazaran daha fazla detaylandırıldığı söylenebilir. Nazarî derslerde süvari talim ve nazariyatını süvari talimnameleri üzerinden okuyabilmek ve Fransız, Alman, İngiliz ve Rus örnekleriyle mukayese edebilmek, süvarinin taktik ve stratejik seviyedeki görevleri, ileri seviyede binicilik dersleri, taktik meseleler ve harp oyunları gibi normal süvari eğitiminin üzerinde bir ihtisas sahası olarak ele alınmaktaydı¹⁴⁸. Bu bilgiler ışığında mektebin amaçları arasında; süvari sınıfını dünya çapında bir ekol hâline getirmek ve diğer süvari okullarıyla rekabet edebilecek bir konuma getirmek olduğu sonucuna varılabilmektedir. Pratikte özel eğitim kursu, teoride ise bir askerî sınıf enstitüsü gibi çalışması istenen Süvari Mektebi, süvari merkezli olmak üzere çok yönlü gelişime açık bir merkez olarak tanımlanmaktaydı.

Binicilik mektebinin amaçlarında da bahsedilen dünya genelinde süvari sınıfı hakkındaki ilerlemelerinin takibi misyonuna atfen çeşitli konular hakkında konferansların verilmesi, mevcut vizyonunun ortaya konulması bakımından önemlidir. Süvari subaylarına verilen veya verilecek konferans konuları; nalbantlıktan hayvan hastalıkları ve hayvan fizyolojisine kadar genel perspektif, askerî coğrafya, topçuluk uzmanları tarafından topçuluk ve diğer silahlar, uçak, tank, zırhlı otomobil, zırhlı tren, gaz ve aleve karşı hareket, istihkâm, harp tarihi (Erkân-ı Harbiyye Mektebi müdürü tarafından seçilen bir uzman tarafından)¹⁴⁹ başlıklarından oluşmaktadır.

Çalışma konusu dahilinde sınırlanan zamana göre 1914 tarihinde Osmanlı Ordusu'ndaki süvari teşkilâtlanmasını değerlendirebilmek için *1330 Tarihli Ordu Salnâmesi*; kullanılabilir bir kaynak hüviyetindedir. Söz konusu Salnâme'de ordudaki süvarilerin mevcut birlikleri ve konuları hakkında ayrıntılı bilgiler verilmektedir.

¹⁴⁷ Aynı yer.

¹⁴⁸ Aynı yer.

¹⁴⁹ a.g.t.,5-6.

Tablo 2.4.8: I. II. III. Kolordulardaki Süvari yapılanması

I. Kolordu I. Süvari Livası		II. Kolordu II. Süvari Livası		III. Kolordu III. Süvari Livası	
I. Alay	Beş bölüklü	III. Alay	Beş bölüklü	IV. Alay	Beş bölüklü
II. Alay	Beş bölüklü	XIII. Alay	Beş bölüklü	VII. Alay	Beş bölüklü
V. Alay	Beş bölüklü	XIV. Alay	Beş bölüklü	XV. Alay	Beş bölüklü
I. Makineli Tüfek Bölüğü		V. Makineli Tüfek Bölüğü		III. Makineli Tüfek Bölüğü	

Ordu Salnâmesi, 1330, Ahmed İhsan ve Şürekası, 860-882.

IV. Kolordu XII. Süvari alayı	Beş bölüklü
V. Kolordu XI. Süvari alayı	Beş bölüklü
VI. Kolordu XXVII. Süvari alayı	Beş bölüklü
VIII. Kolordu XXIX. Süvari alayı	Beş bölüklü
X. Kolordu XIX. Süvari alayı	Beş bölüklü
XII. Kolordu XXXIII. Süvari. A.	Beş bölüklü
XIII. Kolordu XXXI. Süvari A.	Beş bölüklü

Ordu Salnâmesi, 883-895, 930-936, 978-979, 981-983. VII. Kolordu için sadece ümera ve zabitan bilgileri verilmiş olup herhangi bir brlik bilgisi bulunmamaktadır.

Tablo 2.4.9: IX ve XI. Kolordularındaki Süvari yapılanması

IX. Kolordu IX. Süvari Livası		XI. Kolordu XI. Süvari Livası	
XXI. Alay	Beş bölük	XX. Alay	Beş bölüklü
XXII. Alay	Beş bölük	XXXII. Alay	Beş bölüklü
XV. Alay	Beş bölük	XXXIV. Alay	Beş bölüklü
II. Makinalı tüfek bölüğü		III. Makineli Tüfek Bölüğü	

IX. Kolordu İhtiyat I. Hususî Süvari Fırkası		XI. Kolordu İhtiyat III. Erciş Süvari Fırkası	
I. Alay	Dört Bölüklü	XV. Alay	Dört Bölüklü
II. Alay	Dört Bölüklü	XVI. Alay	Beş bölüklü
III. Alay	Beş bölüklü	XVII. Alay	Dört Bölüklü
IV. Alay	Beş bölüklü	XXVI. Alay	Beş bölüklü

V. Alay	Dört Bölüklü	XXXII. Alay	Dört Bölüklü
VI. Alay	Dört Bölüklü	XXXIV. Alay	Dört Bölüklü
XXV. Alay	Dört Bölüklü		

IX. Kolordu İhtiyat II. Karakilise Süvari Fırkası		XI. Kolordu IV. İhtiyat Viranşehir Süvari Fırkası	
VII. Alay	Dört Bölüklü	XX. Alay	Dört bölüklü
VIII. Alay	Dört Bölüklü	XXI. Alay	Beş bölüklü
IX. Alay	Beş bölüklü	XXII. Alay	Dört bölüklü
X. Alay	Dört Bölük	XXIII. Alay	Beş bölüklü
XI. Alay	Dört Bölük	XXIV. Alay	Beş bölüklü
XII. Alay	Dört Bölük		
XIII. Alay	Beş bölüklü	XI. Kolorduya bağlı ihtiyat Van müstakil süvari livası	
XIV. Alay	Beş bölüklü	XXVIII. Alay	Beş bölüklü
		(X)XIX. Alay	Altı bölüklü
		Numarasız Alay	Dört bölüklü
		XXX. Alay	Üç bölüklü

Ordu Salnâmesi, 896-965.

II. Meşrutiyet Dönemi'nde ordu için teşkilât açısından yaşanan en büyük değişim kolordu sistemine geçilmesidir. Bu bağlamda askerî sınıfların arasındaki koordine artmış ve süvari sınıfı da bu sürecin içinde yerini almıştır. Coğrafya ve ihtiyaçlar göz önüne alınarak kolordu bünyelerinde farklı sayılarda süvari birlikleri ihdas edilmiştir. Süvari için en büyük birlik, fırka seviyesindedir. Her bir fırkaya bir makineli tüfek bölüğü ayrılarak süvari topçusu ile birlikte süvarinin ateş kabiliyeti yükseltilmiştir. Bu hususun süvarinin piyadeye karşı olan dezavantajını ortadan aldirmaya yönelik olduğu düşünülmektedir.

Ordunun daha modern ve nitelikli bir hâle gelmesi kapsamında XX. asrın başından itibaren birtakım atılımlar yapılmıştır. Bu kapsamda gelen Alman misyonlarının yanında süvari sınıfı için birçok talimname, talimatname ve eser, Almancadan

çevrilerek Osmanlı süvarisine uyarlanmıştır. Süvari Tatbikat Mektebi de yine bu çabaların bir ürünü olarak kurulmuştur.

XVIII. asrın sonundan itibaren keşif, emniyet ve örtme vazifeleri süvarinin aslî görevi hâline gelmiştir. Ordunun teşkilât yapısı da bunu doğrular bir şekilde piyade merkezli oluşmakta ve süvari bir yardımcı muharip sınıf olarak dizayn edilmektedir. Süvariye düşen görev; küçük birimler hâlinde manevra kabiliyeti yüksek, hız faktörünü bir asimetri hâline getirerek keşif ve emniyet vazifelerini üstlenmek şeklinde yeniden tanımlanmıştır.

2.5. Süvarinin Teçhizâtı

2.5.1. At Üzerine Askerî Açidan Bir Değerlendirme

İnsanların birlikte yaşama güdüsü ile birlikte edindikleri sosyalleşme kabiliyeti; kendi aralarında ticarî, ictimâî, idarî ve askerî olarak belirli bir etkileşim silsilesini başlatmıştır. Bu faaliyetlerin zaman içinde değişip gelişmesi, sosyal bilimlerin merkezinde yer alan kavram olan kültürü doğurmuştu. Bahsettiğimiz bu etkileşimin farklı mekânlara ve insan topluluklarına yayılmasının önünde bulunan engel ulaşımıydı.

Günümüzde toplumların birbirlerini yukarıda sayılan etkileşim kanallarının üzerinden bu kadar hızlı bir şekilde etkileyebilmeleri; ulaşım süresinin kısalması ile doğru orantılı olmasıyla açıklanabilmektedir. Bu bağlamda, hızın bütün coğrafyalarda önemli olduğu gerçeğini hatırd tutmak kaydıyla ulaşımın bu denli önemli hâle geldiği bir coğrafyayı örneklem olarak almak yerinde görünmektedir. Bundan binlerce yıl öncesinde, insanların hayatta kalmak için hıza dayalı bir hayata mecbur olduğu bozkır kültürüne bakmak; geçmiş dönemde hızın, insan hayatındaki etkisini anlamak için açıklayıcı bir yol olarak ele alınmaktadır.

İbrahim Kafesoğlu'nun "coğrafyanın beşerî hayat üzerindeki tesirleri" olarak özetlediği, insanların toplu hâlde yaşadıkları alanların birbirine uzak, barınma ve beslenme kaynaklarının nispeten az ve belirli yerlerde olduğu bir alanda ulaşımın önemi daha iyi anlaşılmaktaydı¹⁵⁰. Bozkır kültüründe; ulaşımın hızlı olması, insanların hayatta kalabilmesi arasında yakın ilişki bulunmaktaydı. Bu engeli aşmak için kurulan

¹⁵⁰ İbrahim Kafesoğlu, Türk Millî Kültürü, 15. Bs. (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1997), 205-207.

kültürün iki sacayağı olarak gösterilen at ve demir¹⁵¹; Söz konusu coğrafyada yaşayabilmek için hayatî addedilmekteydi. Bozkır kültürünün bütün iktisadî, ictimai ve askerî saikleri, doğal olarak bu sebep-sonuç üzerine bina edilmekteydi.

Bu sebeplerin sonunda mesafelerin yarattığı olumsuzluklar karşısında bir asimetri oluşturmak amacıyla atın evcilleştirilmesinin bu yaşayış tarzında devrim niteliği taşıdığı ve diğer coğrafyalardaki insanları dolaylı olarak etkilediği söylenebilir. Atın, insan hayatına dâhil edilmesiyle hızın artması ve buna bağlı olarak etkileşimin hızlanması; kültürün farklı coğrafyalara yayılıp, değişim göstermesine de olanak sağlamaktadır.

Atın ehlileştirilmesi hayatın her alanında kendini hissettirmektedir. Askerî açıdan ise bunun daha fazlası olarak karşıdaki kuvvet için bir asimetri oluşturmakta; hıza dayalı bir kuvvet çarpanı hüviyetine bürünmekteydi. Atın bir hayvan olarak geri hizmette kullanılması ve ticarî olarak da nakliye amacına hizmet etmesinin üzerinde durmayışımızın sebebi, bahsettiğimiz hıza bağlı asimetriyi merkeze almamızdır.

Bozkır kültürünün at ve demir üzerine bina edilmiş yapısı bir bağlamda bozkır savaş kültürüne de temel oluşturan hız ve mücadele unsurlarını da beslemekteydi. Demirin işlenip bir mamül hâline getirilmesi ile oluşan delici ve kesici silahlar; atın, manevra ve hız çarpanı ile birleştiğinde kendine mahsus bir muharebe konseptini meydana getirmektedir.

Bahsedilen kıstaslar göz önüne alındığında Türk milletinin bu kültüre başarılı bir şekilde adapte olduğunu ve doğal olarak atın kültür içinde varlığını koruyup geliştiğinin tespiti makul görünmekteydi¹⁵². Gerek Çin karşısında gerek tarihin belirli dönemlerinde batıya yaptıkları göçlerde; yerel askerî kuvvetlere karşı girilen muharebelerin teknik ve taktik nüveleri; atlı birliklere temellendirilmekteydi. Atın Türklerde bir yaşam biçimi olması, bir boya mensup kişinin at ile yaşamını sürdürmesi sonucunu doğurmuştu. Bu bağlamda bahsedilen atlı birlikler; yerleşik yaşamı benimsemiş bir askerî kuvvetin karşısında, bir asker değil askerliği yaşam biçimi hâline getirmiş savaşçılarla muharebe etmekteydi.

¹⁵¹ A.g.e.,206.

¹⁵² Atın ilk kez ehlileştirilmesi ve kültüre entegre edilmesinin Türklerde görüldüğüne dair bkz. Kafesoğlu, a.g.e.,212.

Şu ana kadar Türkler üzerinden çizilen çerçevede yaşam tarzının ve muharebe kültürünün öne çıkan unsurları olan manevra ve hızın bina edildiği olgu; atın evcilleştirilip terbiye edilmesidir. Bu bağlamda atın fizyolojik özelliklerine eğilmek faydalı görünmektedir.

Literatürde, at üzerine *Hippology*/At bilimi ve *Hippotomi*/At anatomisi¹⁵³ gibi bilim alanları bulunmaktadır. Atın ataları olarak sayılabilecek Eosen ve Oligosen (Erken Atlar) yaklaşık 60 milyon yıl önce yaşamış ve yaklaşık 4 milyon yıl önce de *Equus* denilen modern at aşamasına geçmiştir¹⁵⁴. Bu açıdan günümüz atların atası konumunda olduğu sonucu çıkarılmaktadır.

Atların ırklarının tasnif edilme hususunda ise iki tip yaklaşım bulunmaktadır*. Bunlar, Doğu Atları ve Batı Atları olarak iki gruba ayıran yaklaşım ve kanlara göre ayırma yaklaşımı olarak ele alınmaktadır. Birinci tasnife göre; Doğu atlarının kemik yapıları Batı atlarına nazaran daha ince olmaktadır. Baş kısmı kısa ve geniş, baş profili düz veya biraz oyuk, göz kapağı ve yüz kemikleri Doğu atlarına göre daha kabarıktır. Tırnak yapıları daha sağlam ve dik, ağırlıkları nispeten daha az ve asabiye bağlı hareket ve canlılıkları Batı atlarına göre daha fazladır¹⁵⁵.

Kana dayalı tasnifte ise atlar; soğukkanlı atlar, sıcakkanlı atlar ve ılıkkanlı atlar şeklinde ayrılmaktadır. Soğukkanlı atlar; çiftçilik, yük çekme ve diğer ağır işçilik için kullanılmaktadır. Bu açıdan Batı atlarına benzemekte ve Avrupa'daki atların özelliklerini taşımaktadır. Ağırlıkları diğer kanlara göre daha fazla, kalın tüylü ve yapılı olmaktadır¹⁵⁶. Askerî açıdan ise ağır zırhlı atlı birliklerin kullanabileceği yapıdadır. Avrupa'daki şövalyelerin kullandığı atlar bu tanım içerisindeki atlar gibi görünmektedir.

¹⁵³ Metin Koçkar, *At Irkları ve Dağılımı*, (Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Yayınları, 2012), 98; Veteriner Hekimliği Terimliği Çalışma Grubu, Veteriner Hekimliği Sözlüğü, (İstanbul: TDK, 2009), 716.

¹⁵⁴ Koçkar, 11-14.

* İhsan Abidin Akıncı, eserinde ırkların tayini hususuna ayrı bir bölüm açarak izah etmektedir. Bu ırk tasniflerinde ticarî sıralama, sporcuların tasnifi, kan itibarıyla tasnif ve kafatası göre tasnif şeklinde bahsetmektedir. Ayrıntılı bilgi için İhsan Abidin Akıncı, *Osmanlı Atları*, yayına hazırlayan: Turan M. Türkmenoğlu, (İstanbul: Milenyum Yayıncılık, 2017), 69-76.

¹⁵⁵ Koçkar, *a.g.e.*, 20.

¹⁵⁶ *A.g.e.*, 21. Soğukkanlı atların bazıları; American Cream Draft, Belgium Heavy Draft, Black Forest Chestnut, Clydesdale, Friesian, Haflinger, Noriker, Percheron, Shire, Suffolk Punch, Ardennes şeklinde sıralanmaktadır.

Sıcakkanlı atlar ise hız ve çevikliği ile ön plana çıkmakta, Soğukkanlılara göre daha hafif ve ince kemikli olarak tanımlanmaktadır¹⁵⁷. İlk tasnifteki Doğu atları sınıfına mensuplardır. Bu bağlamda Moğolların ve Türklerin ağırlıklı olarak kullandığı, bozkır kültürü ve Türk muharebe taktiklerinde kullanılmakta olan hayvanlardır. Kaynaklara göre Arap Atları ve Thoroughbred (Safkan İngiliz) Atları bu sınıfın iki cinsi olarak belirtilmektedir. Muharebe meydanında vur-kaç ve kurt kapanı/hilal taktiği olarak tanımlanan Türk taktiklerin uygulamasında Sıcakkanlı atların etkin rölü bulunmaktadır. Manevra ve baskın etkisini artırmak için merkeze alınan hız faktörü; hantal kuvvetlere karşı az zayıyla başarıyı sağlamaktadır.

Ilıkkanlı atlar için ise Haçlı Seferleri'nden sonra Ortadoğu ve Afrika'dan getirilen sıcakkanlı atların, Avrupa'daki soğukkanlı atlarla çiftleştirilmesi sonrası elde edildiği belirtilmektedir. Bu sınıf atlar; fizikî olarak Soğukkanlılardan daha küçüktür. Daha çok binicilik, dressage, hipoterapi ve diğer sporlar için tercih edilmektedir¹⁵⁸.

Atın fizikî özelliklerinde diğer bir ayırt edici unsur ise “don”dur. Don; atın vücudundaki kıl örtüsünün gösterdiği renk olarak tanımlanmaktadır¹⁵⁹. Kullanılan kaynakta temas edilen; atın kıl örtüsüne verilen don isminin Türkçedeki giysi anlamına gelen don ile tarihi bir bağlantı olması yaklaşımı makul görünmektedir. Hayvanın kılı ile donu arasındaki fark; donun renge yaptığı vurgudur. At kılları; örtücü kıllar, koruyucu kıllar, duyucu kıllar ve yapağımsı kıllar olarak sınıflanır iken donlar, aslî, türemiş ve alaca şeklinde ayrılmaktadır¹⁶⁰. Ayrıca at donunun kalıtım yoluyla geçmesi, at ırkının tayinini kolaylaştırmakta ve bu sebeple don sınıflamasında, ırk sınıflaması gibi çeşitli usuller ve kategoriler mevcut bulunmaktadır¹⁶¹.

¹⁵⁷ a.g.e., 22. Arap Atları'nı İngiliz Atları'yla çiftleştirmek suretiyle yarışlar ve diğer sporlarda kullanılan Thoroughbred cinsi ortaya çıkmıştır. A.e.g.,23. Soğukkanlı atların bazıları; Arap, Akhal-Teke, Anglo-Arap, Thoroughbred, Berberi (Barb), Shagiya Arap, Fas Barb, Spanish Barb, Pintabian şeklinde sıralanmaktadır.

¹⁵⁸ a.e.g.,23-24.

¹⁵⁹ Kudret Emiroğlu, Ahmet Yüksel, Yoldaşımız At (İstanbul: YKY, 2002), 28.

¹⁶⁰ a.e.g., 26-29; Ali Abbas Çınar, Türklerde At ve Atçılık, (Ankara: Feryal Matbaası, 1993) 25.

¹⁶¹ Don konusunda ayrıntılı bilgi ve diğer sınıflamalar için bkz; Orhan Yılmaz, Salim Boztepe, Mehmet Ertuğrul, “Atlarda Don Kalıtımı”, *Akademik Ziraat Dergisi*, C.1 S.2 (2012), 117-127; Abdurrahman Köseman, İbrahim Şeker, “Atlarda Alaca Don ve Türkiye'deki Alaca Donlar”, *Iğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, C.6, S.1 (2016), 127-132.

Kaynaklarda donun yanında zikredilen diğer bir ayırt edici unsur da “nişane”lerdir. Nişane, koyu donlu hayvanlarda; burun üstünde, bacaklarında ve tırnaklarında görülen beyaz renkli kılların oluştuğu lekeler için kullanılmaktadır. Başta görülen nişaneye akıtma, bacakta görülene seki denilmektedir¹⁶². Öte yandan Kırat, Türk halk kültüründe kismet ve uğuru temsil etmektedir. Şamanlar kırat kurban etmekte, halk ozanları kır at üzerine övgüler düzmektedir¹⁶³.

Donların Türk muharebe kültüründe, ordunun savaş düzeni almasında da izlerini görebilmek mümkündür. Çin kaynaklarında Türklerin“Xiong-nular (匈 奴), (savaş sırasında) batıda tamamen beyaz, doğuda tamamen beyaz yüzlü siyah, kuzeyde tamamen siyah ve güneyde tamamen kahverengi atlara biniyordu.¹⁶⁴” şeklindedir. Bahaeddin Ögel’e göre de Mao-Tun ordusundaki atların belirli bir don düzenine göre tertip edildiğinden bahsetmektedir. Buna göre doğuda kır, güneyde doru, batıda ak ve kuzeyde yağız atlar yer almaktadır¹⁶⁵.

Alnında nişanesi olan atlarda, nişanelerine göre farklı isimlerle adlandırılmaktadır. Yüzü ak gözlerini çevresi kara olan atlara *peçeli*, *akı* alnında olana *ugar* ve akıtması daha az olana *tüküz* ve benzeri olarak adlandırılmaktadır¹⁶⁶. Alnından burnuna doğru olan akıtmalar da şekline göre; *tam akıtma*, *yarım akıtma*, *kesik akıtma*, *benekli akıtma* gibi isimlerle anılmaktadır¹⁶⁷.

Koyu donlu atın tırnak bitiminden yukarı doğru uzanan beyazlıklar ise *seki* adıyla olarak adlandırılmaktadır. Bacak kılları ile tırnak birleşimini arkasında beyazlık varsa arkada seki eseri, önde var ise önde seki eseri olarak adlandırılmakla birlikte arkada seki eserinde genelde ökçe de beyaz olduğundan ökçesi beyaz olarak da

¹⁶² Kudret Emiroğlu, Ahmet Yüksel, *a.g.e.*,33. M. Tekin Koçkar, “Atlarda Akıtma, Seki Ve Donlar”, *Z Dergisi: At*, S.3 (2018), 18.

¹⁶³ Emiroğlu, *a.g.e.*, 29.

¹⁶⁴ BAN GU, Han Shu, Beijing: (111: Zhonghua Shuju Yayını, 1997), 3753. Çince den çeviri için meslektaşım Hüseyin Gökçe Varol’a teşekkür ediyorum.

¹⁶⁵ Bahaeddin Ögel, Büyük Hun İmparatorluğu Tarihi, C.1 (Ankara: Emel Matbaacılık Sanayii, 1981), 411.

¹⁶⁶ Çınar, *a.g.e.*,26.

¹⁶⁷ Emiroğlu, *a.g.e.*,34.

isimlendirilmektedir.¹⁶⁸ Bunların yanında boyutlarına göre de *yarım seki*, *tam seki*, *yüksek seki*, *çizme seki*, *benekli seki* gibi çeşitleri vardır¹⁶⁹.

Atların doğrudan kültürün parçası olduğu coğrafyalarda; milletlerin edebiyat ve sanat dünyasında bir sembol olarak karşılaşılmaktaydı. Bu bağlamda bozkır kültürüne mensup Türklerin dinî, ictimai ve iktisadî hayatında at figürü yoğun kullanılmaktaydı. Orta Asya ve Kuzey Asya’da bulunan Türklerin inanışında var olan şamanların mistik seyahatlerini simgelemek için at kullanılmaktaydı. Bu yönden Türk kültürü; çeşitli destanlar ve edebi eserlerde bir “at miti” kavramından söz edilebilecek kültürel mirasa da sahip görünmekteydi¹⁷⁰.

Atın ehlileştirilmesi ve bilinen dünya geneline yayılmasından sonra atın özellikleri, bakımı ve binicilik ile ilgili bir literatür oluşmaya başlamıştı. Tedricen oluşan bu literatür; bize atın özelliklerinin yanı sıra o dönemdeki insanların ata bakış açılarına ve atın kültürdeki yerine dair bilgiler ve bir perspektif sunmuştu. Bu hususta yerleşik yaşamın ürünü olan yazılı kültür, doğu toplumları bağlamında kendini Arapça ve Farsçada göstermişti. Bu açıdan Türklerin İslamiyet öncesi döneme dair kaynakların kıtlığı söz konusudur ve İslamiyet sonrası literatürü peyderpey oluşmaktadır. Öte yandan, VII. asır ile XIX. asır arasındaki at literatürünü “tercüme ve telif dönemleri” olarak ikiye ayırması da literatür tasnifi noktasında işlevsel görünmektedir¹⁷¹.

At üzerine yazılmış eserler İslam dünyasında, *Fürûssiye*, *Hayl-name*, *Feres-name*, *Esb-name*, *Baytar-name* türlerinde kendini göstermektedir. *Hayl* ve *Feres* kelimeleri Arapçada, *Esb* kelimesi de Farsçada at anlamına gelmektedir. Bu alanda yazılmış ve tercüme edilmiş birçok eser bulunmaktadır¹⁷². Tercüme döneminde Aristoteles’in atlar ile ilgili eserinin çevrilmesi ile Baytarnameler dönemi başlamış, Arapça ve Türkçe çevirileri geliştikçe de eserler anonimleşmiştir. Muhammed b. İskender Edirnevî’nin Türkçeye çevirdiği baytarnamede; yazılan dönemde atın iyi özelliklerinin tasavvuru

¹⁶⁸ a.g.e.. 35.

¹⁶⁹ Koçkar, “Atlarda Akıtma, Seki ve Donlar”, *Z Dergisi: At*, S.3 (2018), 19.

¹⁷⁰ Bilge Seyidoğlu, “Şaman Kozmogonisinde At”, *Z Dergisi: At*, S.3 (2018), 76-80; Emel Esin, “At Mitleri”, *Z Dergisi: At*, S.3 (2018), 80-83.

¹⁷¹ Mesut Şen, “Türk Kültüründe Atın Özellikleri ve Eğitimi” *Hun’lardan Günümüze Türk Askerî Kültürü*, ed. Ahmet Sefa Özkaya (İstanbul: Kronik Kitap, 2019), 614. Şen, bu tasnifi; VII. asır ile IV. asrın ikinci yarısı arası batı kaynakların tercümesi ile Tercüme Dönemi, bu tarihten XIX. asrın kadar da Telif Dönemi olarak oluşturmaktadır.

¹⁷² Aynı yer.

bağlamında bilgiler içermektedir. Bu baytarnamede ideal atın fizikî özelliklerinde yüzü uzun, kulakları ince, boynu uzun ve kalın, yelesi ve kuyruğu uzun, alt dudağı üst dudağından uzun olması gibi unsurlardan bahsedilmektedir¹⁷³. Bunun yanında atın donuna göre özelliklerine de ihtiva etmektedir. Bir atın güzelliği; bu özelliklere uygunluğu ile orantılıdır.

Telif döneminde IV. asırdan itibaren yazılan eserlerde de birbirine paralel bilgiler yer almaktadır. Ata bakış açılarında insandan sonraki en şerefli varlık olduğu, insanın en yakın dostu olduğu yönünde ifadeler bulunmaktadır. Ata verilen önemi desteklemek için hadislere atıf yapılmaktadır¹⁷⁴.

Yazılan eserlerde atın donuna göre özelliklerinde bir sınıflamaya gidilmektedir. Buna göre atın donu koyu renkli olup akı olmadığında sabırlı ve uslu olarak tanımlanmaktadır. Açık renkli donlar ise uslu olmamakla birlikte nazik olduğundan bahsedilmektedir. Alaca ve kara gül donlu olanların yaramaz ve siyah renkli atın iyi olduğuna dair bilgiler mevcuttur. Siyah ata verilen övgü ve atın hangi renk olursa olsun siyaha yaklaştıkça uygun at olduğu, boz ya da aşkar atın da huysuz ve ideal tanımdan uzak olduğu anlaşılmaktadır¹⁷⁵.

Dönem metinlerinde ata bakmak ve atı incelemek konusuna bir ihtisas alanı olarak bakılmaktadır. Dolayısıyla atların iyi ve kusurlu özelliklerinin yanında hastalıkları ile ilgili bilgilere de yer verilmektedir. Bu bilgiler bilhassa göçebe kültüre veya atlı askerî birliklere önemli bilgiler vermektedir.

At hastalıkları ve tedavi yöntemlerine örnek verilecek olursa; atın vücudunda beyaz lekelerin çıkmasına, alaca benekli atlara da verilen *Abraş* ismi verilmekteydi. Bu hastalığın tedavisi ise hayvana on gün boyunca nişadır (amonyak tuzu) yedirilmekte ve tavuk tüyleri yılan ödüne batırılarak sürülmekteydi. Atı tabanında çıkan nasırının tedavisi için ayağın ağrıyan yerinin sıcak su ile yıkanıp kurbağanın iç yağının

¹⁷³ aynı eser, 615-616. Edirnevî'nin yanında Bağdatlı Vehbi Nüshası'nda da benzer bilgiler bulunmaktadır.

¹⁷⁴ Aynı eser, 619. Yazar burada Akhisar Zeynelzade Nüshası'ndan aktarma yapmaktadır. *Kıpçak Lehçesiyle Yazılmış Bir Atçılık Kitabı Kitâb fî Riyâzeti'l Hayl*, haz. Hacı İbrahim Delice (İstanbul: Asitan, 2018), 21.; Kitabı Riyazati Hayil, çev. Nureddin Rüştü Büngül (Konya: Ülkü Basımevi, 1944), 3.

¹⁷⁵ Kitabı Riyazati Hayil, çev. Nureddin Rüştü Büngül (Konya: Ülkü Basımevi, 1944), 19-23. Benzer bilgiler Bağdatlı Vehbi'nin eserinde de mevcuttur. Ayrıntılı bilgi için bkz: Mesut Şen, *a.g.e.*, 616-617.

sürülmesi tavsiye edilmekteydi. Atın ayak ve bacak hastalıklarında da kullanılan tedavi usulleri değişmekteydi. Hayvanlarda çok karşılaşıldığı anlaşılan bacağına şişlik (*Karakuş*) çıkması durumunda tedavi olarak barut ve paçavranın piştova doldurularak şiş olan yere sıkılması tavsiye edilmekteydi. Hastalığın devamında ise o bölge tıraş edilip 20 dirhem petek balı ile 10 dirhem hardalın karışımını karakuş olan bölgeye bağlayarak bir gün bekletilmekte sonrasında bal kaynatılarak hastalıklı yer kaynatılmaktaydı.¹⁷⁶ At tırnağının zedelenmesi hastalığı olan *şukâk* da idrar bağlanması önerilmekte, tedavi edilemeyecek hastalıklarda da uzuv kesme yöntemine başvurulmaktaydı. Çeşitli hastalıklara yumurta akı, nar kabuğu, gül yağı, ceviz kabuğu, sirke, tereyağı gibi pratik malzemelerle tedavi önerilmekteydi¹⁷⁷.

Görüldüğü gibi tedaviler; son derece ibtidai ve tecrübî usullere dayanmaktaydı. Burada önemli olan husus göçebe yaşam hayatına ya da askerî bir organizasyonda halledilebilecek basitlikte çözümler olmasıydı. Bu bağlamda atın gözü ile ilgili problemleri, özellikle bir süvari için ciddi sorunlar yaratabilmekte ve onun savaş-dışı kalması ile sonuçlanabilmekteydi. Bu konuda baytarnamelerde; göze duman kaçmasını tedavi için 3 dirhem toz şekeri, 3 dirhem doğan tersi, 3 dirhem insan pisliği karıştırılarak ince tülbentten geçilmek suretiyle 10 sabah boyunca hayvana üflenmesi tavsiye edilmekteydi¹⁷⁸.

Baytarname ve daha yakın dönemin ürünü olan talimnamelerde atın terbiye edilmesine ayrı bir önem verilmekteydi. Özellikle savaşta kullanılan atlarda, süvarinin muharebe kabiliyetini yükseltmek ve kolay kontrol edilebilmesi için atlar küçük yaşlardan itibaren eğitilmekteydi. Bozkır kültürüne mensup milletlerden olan Türklerde at yetiştirilmesi ile binicinin yetiştirilmesi hayatın bir parçası hâline getirilmişti. Atı terbiye etmenin ana unsuru, tecrübe yoluyla yeni davranış kazandırılmasıydı. Bozkır kültüründe hareketlilik bir yaşam biçimi olduğu için atın terbiyesi de gündelik hayat içinde kendi yerini bulmuştu.

¹⁷⁶ Çınar, *a.g.e.*, 67-71. Kaynakta diğer hastalıklar ve tedavi usullerinden de bahsedilmektedir.

¹⁷⁷ Kitabı Riyazatı Hayıl, çev. Nureddin Rüştü Büngül (Konya: Ülkü Basımevi, 1944), 27-29; II. Meşrutiyet döneminde atın tırnak bakımı ve nallanması gibi hususların ayrıntılı açıklamaları için bkz. Kaymakam von Rogister Bey'in notlarından *Tırnağın Bakılması (Timar) ve Beygirin Nallanması*, Matbaa-i askerî, (1327).

¹⁷⁸ Çınar, *a.g.e.*, 70.

XX. asır başlarında basılı eserlerdeki niceliğin artması ve talimnameler, talimatname ve telif eserlerin sayısının fazla olmasıyla atın terbiye edilmesi hususu daha zengin bir literatüre sahip olmaktadır.

Atın binici tarafından düzgün bir şekilde sevk ve idare edilmesi için atın yürüyüş çeşitlerinin bilinmesi ve ata da öğretilmesi gerekmektedir. Muharebe alanında taarruzda, müdafaada ve keşif görevlerinde; değişen durumlarda değişen yürüyüş kararlarını uygulabilmek, süvariler için toplu ya da birlikte hareket edebilmenin önemli şartlarından biri olarak değerlendirilmekteydi.

Atın yürüyüşü; hayvanın durması dışında yaptığı her türlü ayak hareketin tanımıdır. Günümüzde adeta, tırıs, rahvan, dörtnal ve atlama olmak üzere beş esasa ayrılmaktadır¹⁷⁹. XIX. asır başlarında at yürüyüşleri *tabî yürüyüşler* ve *kesbî yürüyüşler* olmak üzere ikiye ayrılmaktaydı. Tabî yürüyüş; herhangi bir fizikî kusuru olmayan atın, yaradılışından gelen yürüyüş biçimi olmaktadır. Bunlar; adeta, süratli ve dörtnal olarak isimlendirilmekteydi. Süvari sınıfında kullanılan yürüyüşler genellikle doğal yürüyüşlerdi. Sonradan öğretilen anlamında kullanılan yürüyüşler ise *Geri yürüyüş*, *Yana yürüyüş* (yanaşmak), *Rahvan*, *Pasaj*, *Peyafe*, *İstanbul adetası* ve *İstanbul Süratlisi*, *yerinde dörtnal* ve *Geriye dörtnal*, *cebe* ve *kare eşkin* olarak bahsedilmekteydi.¹⁸⁰

Adeta yürüyüşü; doğal yürüyüşler arasında hız olarak en düşük olan karardı. Genellikle süvari tarafından uzun yol katedileceği ve süratli bir yürüyüş sonrası atın dinlenmesi için tercih edilen bir yürüyüş konumundaydı. Adetanın icrası ise; hayvanın ön ayaklarından biri ile başlar ve bundan sonra arka çapraz ayağın ileri sevk edilmesi, diğer ön ayak ve son olarak önün ardındaki ayağın ilerlemesi ile tamamlanmaktaydı. Her ayak ayrı bir zamanda yere bastığı için bir hatve* de 4 ses çıkmaktaydı.

Adeta yürüyüşünün en mükemmel olanı art ayakların, ön ayakların bıraktıkları iz üzerinde yürümeleri olarak değerlendirilmekteydi. Bu sayede nal sesleri bariz ve eşit olarak çıkmaktaydı. Bu yürüyüşün icrasında atın yere basan ayak sayısı azalır

¹⁷⁹ Emiroğlu, a.g.e., 38.

¹⁸⁰ Mehmed Sadık, *Beygir Yürüyüşleri* (İstanbul: Şirket-i Mürettebiyye Matbaası, 1323), 3. Bazı yazarlar atın yürüyüşlerini adeta yürüyüşü ve sıçrama yürüyüşleri olarak ikiye ayırmaktadır. Bkz. Kemal Biner, *Binicilik El Kitabı* (Ankara: 1946), 28. Başka bir yürüyüş ayrımı ise; adeta, süratli, dörtnalı Tabii olarak ve Suni olarak, siyaf, pasaj, İspanyol adımı, rahvan şeklindedir. Melahat Aksel, *Atıcılık ve Binicilik*, (Gutenberg Matbaası), 65.

* Burada hatvenin bir yürüyüşün tamamı için kullanıldığı anlaşılmaktadır.

değişmesinden dolayı, denge problemi ile karşılaşılırmaktaydı. Daha açık olarak hayvan ön ayağını kaldırdığı zaman ön tarafın istinadına fazla ağırlık binmeye başlamaktaydı. Dolayısıyla atın dengesi bozulmakta ve özellikle uzun yürüyüşlerde düşme tehlikesi ile karşılaşmaktaydı. Bu hususta da at, boynunu yere basan ayaklara 5 derece yakınlaştırarak, ağırlık merkezini dengelemekteydi¹⁸¹. Bununla beraber süvarinin de atın ağırlığını ardına vermesi, başını aşağı indirmemesi için iyi bir şekilde idare etmesi gerekmektedir.

Adeta yürüyüşü biçim olarak üçe ayrılmaktaydı. Kısa adımlarla yapılan kısa adeta, belirli bir ahenk ve canlılıkla yapılan adi adeta ve adım genişliği uzun ve belli bir serbestiyet için yapılan yürüyüşe de uzun adeta denmekteydi¹⁸². Adetada at; ortalama 50-60 adım atmaktaydı. Bir dakikada 120 metre, saatte ise 7 kilometrelik bir hız kazandırmaktaydı. Süvarinin burada atın adım uzunluğunu ve kararını idare etmesi gerekmektedir¹⁸³.

Süratli yürüyüşte hayvan sağ ve sol taraftaki ayaklarını birlikte hareket ettirmektedir. Eş zamanlı olarak bir taraftan diğer tarafa geçen harekette; ayaklarının biri havada iken diğeri istinat tarafı olarak yerdeydi. Bu yürüyüşte iki ayak sesi çıkmaktaydı¹⁸⁴. Adetada art ayakların ön ayakların izlerine basma yakınlığından doğan adeta ayrımları; süratli yürüyüş için de geçerlidir. Buna göre art ayaklar ön ayak izinin gerisine basarsa kısa süratli, üzerine basarsa orta süratli ve ilerisine basarsa uzun süratli olarak adlandırılmaktaydı.

Uzun süratliyen pozisyon olarak hayvanın ayakları bir anlık yerden kesilmektedir. Bu yönüyle de bir sıçrayış hareketidir. Kısada dakikada 184-192 metre, ortada da 240 ve uzunda 320 metre mesafe katetmekteydi¹⁸⁵

Süratli yürüyüşte ağırlık genel olarak bir tarafın iki ayağına bineceği için, hareket fazlalığı ve sıklet değişimi atı çabuk yormaktaydı. Bundan dolayı süvari, ağırlığını

¹⁸¹ Kemal Biner, *a.g.e.*, 32.

¹⁸² Melahat Aksel, Atçılık ve Binicilik, (Gutenberg Matbaası), 68. Mehmed Sadık'a göre; adeta da atın art ayağı, ön ayak izinin gerisine bastığında kısa, üstüne bastığında orta ve önüne bastığında açık olarak adlandırılır. Mehmet Sadık, *a.g.e.*, 15.

¹⁸³ Kemal Biner, *a.g.e.*,37. Yürüyüş kararı: atın 3 yürüyüş şeklinden biriyle mesafenin belli bir zamanda kat edilmesi gereken sürattir.

¹⁸⁴ Mehmed Sadık, *a.g.e.*,25.

¹⁸⁵ A.g.e. 26. Biner, süratliden yürüyüş kararını dakikada 200 metre olarak vermektedir. Biner, *age*, 40.

arka ayaklara verecek şekilde vaziyet almalı ve süratli yürüyüşte atın ayaklarını değiştirme üzerine çalışarak, atın erken kuvvetten düşmesinin önüne geçilmeliydi.

Süratli yürüyüş, hayvanın yanında süvari için de belirli bir yorgunluğa sebep olamaktaydı. Bu gibi durumlarda *Hafif Süratli* ya da *İngiliz süratlisi* olarak adlandırılan bir yürüyüşe geçilmesi tavsiye edilmekteydi. Hafif süratli; binicinin bedenini öne almasıyla eyerin üstünden üzengiye doğru dayanması ile süratlinin prensibi olan, taraf ayak grupları ile gidip gelen ağırlık değişiminin sarsıcı etkisinden etkilenmemek üzerineydi¹⁸⁶. İki aşamalı olan süratli yürüyüşün binici için yorucu olan ayak değişimlerinden böylece en az sarsılma ile yürüyüşe devam edebilmekteydi.

Diğer bir doğal yürüyüş olan *Dörtнал* ise en hızlı yürüyüş biçimiydi. Atın adelelerinin en çok çalıştığı ve en fazla efor sarfettiği yürüyüş olan dörtналın icrasında atın dengesi ve fizikî yapısı arızasız olmalıydı. Kaynaklarda bu yürüyüşü üç zamanlı olarak tanımlamaktaydı¹⁸⁷. Mesela; at sol yanla dörtнал yapacak ise önce sağ art ayağını yere dayamaktaydı. Diğer 3 ayağı havada kalmaktaydı. Art sağ, art sol ve ön sağ ve son olarak ön sol ayak sıra ile basarak birbirini takip etmek suretiyle dörtнал yürüyüş gerçekleşmekteydi. Bu yürüyüş gayet hızlı yapıldığı için seri sıçrayışlar biçimindeydi.

Sıçrayış şeklinde icra edilen bu yürüyüş, diğer yürüyüşlerden çok daha yorucuydu. Bunun sebeplerinin başında atın sıçraması, yere inmeden kaynaklı vücudun bütün kaslarının çalışması, ağırlık merkezinin ön ve arka bacaklarda değişmesiydi.

Süvari muallim muavini Yüzbaşı Mehmed Sadık, bu durumu bir örnekle açıklamaktadır. Mesela; bir hayvanın sıkleti 384 kilo ise 210 kilogram ön ve 184 kilogram art kollarda sıklet vardır. Arasındaki 36 kilogramlık fark, atın iyi terbiye edilmesi ve fizikî yeterliliğinin yüksekliği ile aşılabilmektedir¹⁸⁸. Buna binicinin ön ayaklara yakın bir pozisyonda olduğu eklenmesiyle diğer yürüyüşlerden çok daha meşakkatli ve erken yorulmaya müsait bir yürüyüş olmaktadır.

Dörtнал da diğer yürüyüşler gibi birden çok çeşide sahipti. Mesela dörtналda bir tarafın ayakları diğer tarafın ayaklarından daha ileri basıyorsa bu tarza *yanlı dörtнал* denilmekteydi. Sol yanlı dörtнал yaparken sağ yanlı dörtнал yapılıyorsa *yanlış dörtнал*,

¹⁸⁶ Kemal Biner, *a.g.e.*, 45.

¹⁸⁷ Kemal Biner, *a.g.e.*, 46; Melahat Aksel, *a.g.e.*, 74.

¹⁸⁸ Mehmed Sadık, *a.g.e.*, 28.

hayvanın ön ve arka ayakları farklı yanlı dörtnallar yapıyorsa, *bozuk dörtnal* ya da *kuş dörtnal* olarak isimlendirilmekteydi. Dörtnal; *kısa*, *orta* ve *uzun* (koşu) *dörtnal* olarak ayrılmaktadır. Orta dörtnal, bir dörtnal adımı (hatve) 2.5-3 metre kadar iken koşu dörtnalında 5-5.5 metreye ulaşmaktaydı.¹⁸⁹

Ata öğretilen yürüyüşler de süvarinin muharebe alanında ya da hizmetle mükellef olduğu görevleri icra edebilmesi için hayvana kazandırılan yürüyüşlerdi. Süvarilerin birlikte hareket etmeleri, toplanmaları, açılmaları gibi hareketlerinin yanında ata elastikiyet verilmesi, atın daha rahat kontrol ve terbiye edilmesi için bu yürüyüşler öğretilmekteydi.

At, tabiatı gereği ileri doğru hareket etmeye eğilimlidir. Yaradılışından gelen bu durum, süvarinin geriye yürüyüşe ihtiyacı olduğu anda atın bunu algılayamaması ve yürüyüşü ifa edememesi sonucunu doğurmaktadır. Bu sebeple talim ve terbiye ile hayvana geriye yürüyüş öğretilmektedir. Teknik olarak bakıldığında, atın öne hareket edebilmesi; atın ağırlığını art kısımlar tarafından öne atılması ve bu şekilde dengesini oluşturmasıdır. Atın arkaya yürümesinde sıklet dengesinin sağlanabilmesi için belindeki fıkra kemiklerinin esnekliği ile ilgili görünmektedir¹⁹⁰. Burada bulunan altı kemik yay gibi kambur şeklinde bükülebiliyor ise hayvanın geri yürüyüş kabiliyeti vardır. Çukur gibi bükülüyorsa art kısmı geri atılamamaktadır. Bunun için ayrı bir talim gerekmektedir.

Geriye yürüyüşte bacaklar bir taraf hâline hareket ettirilirdi. Bir önce bir art ayak daha sonra aynı taraftaki ön ayak ve sonraki art ayak ve ön ayak şeklindeydi. Kısa ve az sayıda adım olduğundan dolayı belirli bir karar ve ölçüsü bulunmamaktaydı. Bununla birlikte hayvanı cezalandırmak için de bu yürüyüş kullanılmaktaydı¹⁹¹.

Hayvana geriye yürüyüş öğretilirken aşamalı hareket etmek gerekmekteydi. İlk olarak bir adım öğretilmeli ve alıştırmalar ile sayı artırılmaktaydı. Doğru bir geri yürüyüş için ileri yürüyüşle aynı hizada ve düz bir çizgi doğrultusunda geriye yürümesi tavsiye edilmektedir. Bu kabiliyet için de atın dengesinin kusursuz olması gerekirdi¹⁹².

¹⁸⁹ Mehmed Sadık, *a.g.e.*, 27-8,31. Koşu dörtnalında dakikada ortalama 1150 metre mesafeyi katedebilir.

¹⁹⁰ Melahat Aksel, *a.g.e.*,78.

¹⁹¹ Mehmed Sadık, *a.g.e.*, 4.

¹⁹² Melahat Aksel, *a.g.e.*,79.

Bundan dolayı atın hareketleri; bütün terbiye sürecinin iyi ve birbirini destekler biçimde olması ile sağlanmaktaydı.

Yana yürümek veya ynaşmak olarak adlandırılan yürüyüş; atın vücudunun dengeli bir şekilde yan ileri istikametinde ilerlemesiydi¹⁹³. Bu harekette atın dengesi önemliydi. Taraf bacaklar aynı anda hareket etmekteydi. Bu sayede omuz ve kalçalar aynı derecede ve aynı anda çalışır ve bir doğru şeklinde atın vücudu yana atılırdı. Süvarilerin dağılma ve toplanma anlarında kullanılabilen bu hareket, biniciliğin esaslarından biri olarak değerlendirilebilir.

Aksel, yanaştırma hareketini mükemmel yapan bir atın; dörtmala doğru kalkmak, ayak değiştirmek, piyaf ve pasaj hareketlerini zorlanmadan yapabileceğini vurgulamaktaydı¹⁹⁴. Bu bağlamda yanaşma hareketinin icrası; at terbiyesinin bir açıdan turnusol görevini üstlenmekteydi.

Rahvan* yürüyüşün esası yan taraf ayakların eş zamanlı olarak kalkıp inmesi prensibine dayanmaktaydı. Sağ taraf ayaklar kalkıyorsa indikten sonra sol taraf aynı anda bunu tekrar etmekteydi. Bu açıdan rahvan yürüyüşte iki ses çıkmaktaydı. Tökezleme ihtimalinin yüksek olduğu rahvan yürüyüşü bilhassa arızasız ve düz arazide kullanılmaktaydı. Hayvanın kalçalarının alçak ve bükülmüş olması gerekmektedir. At ayaklarının ön ayak izlerinin ilerisine doğru basması ile hızı korunmaktaydı. Yürüyüşün tabiatı gereği ayağı çok yukarı kaldırmadığı için uzun adımlar yerine kısa ve süratli adımlar atılmaktaydı. Yapılan ölçüme göre bu yürüyüşte saniyede 2,40 metre mesafe katedilmekteydi.¹⁹⁵

Rahvan yürüyüş genç tayların dörtmal yürüyüşe hazırlanma evresinde çayır gibi sade zeminlerde uygulanmaktaydı. Bunun sebebi hayvan için rahvan yürüyüşün daha kolay olmasıydı. Aynı sebeple at yaşlandığında da rahvan yürüyüşe eğilimli hâle gelmekteydi.

¹⁹³ Mehmed Sadık, *A.g.e.*, 4; Melahat Aksel, *a.g.e.*, 85.

¹⁹⁴ Melahat Aksel, *a.g.e.*, 85.

* Mehmet Türkmen, “Geçmişten Günümüze Türkler’de Rahva N (Yorga) Binicilik” *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, C.3, S.4, (1998), 54. Türkiye’de Rahvan olarak bilinen yürüyüşün, Bilhassa Türkistan coğrafyasında; “Yorga, Corga” denilmektedir.

¹⁹⁵ Mehmed Sadık, *a.g.e.*, 6-7.

Pasaj, hayvanın toplu, kısa, yüksek ve bir diziden diğerine düzenli bir vezinle sıçrayarak yürüdüğü süratliye benzeyen bir yürüyüştü. Piyaf ise atın yerinde yaptığı pasaj olarak tanımlanmaktaydı¹⁹⁶.

Adeta yürüyüşünde atın ayaklarını daha yükseğe kaldırıp gererek ileri atmasına *İstanbul Adetası*, aynı usulle yapılan süratliye de *İstanbul Süratlisi* denilmekteydi¹⁹⁷.

Süvarinin atı harekete geçirmek, durdurmak, yürüyüş kararını değiştirmek ve istediği şekilde hakimiyeti altına almak için kullandığı tekniklerin geneline *yardım* denilmekteydi. Yardımlar; süvarinin vücudunu, çeşitli teçhizat ile birlikte koordineli bir şekilde kullanılmasıyla işlevli hâle gelmekteydi. Bu durum iki canlının birbirleri ile sözsüz iletişimi idi. Bu iletişimin gerçekleşmesi için hem süvarinin hem de atın bu iletişim yollarını yani yardımları öğrenmesi gerekmektedir. Bu öğrenim durumuna da terbiye denilmekteydi.

Süvari için at terbiyesi; itaatin yanında at fizyolojisi ile alakalıydı. Atın doğası gereği vücut ağırlığı ön kısma istinatlı bulunmaktaydı. Bu istinadın kısmen arkaya alınması, boynun ve baş-boyun arasındaki bölümün kolay bükülür hâle gelmesi, omuz esnekliği, sırt ve kalçaların yumuşamış olduğunu göstermekteydi¹⁹⁸. Bu sayede yardımlar, vücudun baştan sona kadar hemen her uzvuna sirayet edebilecek bir şekle geldiğinde süvari için terbiye edilmiş durumda olmaktaydı.

Atın terbiyesi; Osmanlı Ordusu özelinde üç-dört yaşlarında başlayıp iki-üç yıl içerisinde süvarinin emrine amade gelme süreci olarak özetlenebilir. Mirliva Salih'in "tay, at oluncaya kadar sahibi mat olur¹⁹⁹" sözü ile de özetlediği gibi hem terbiye için uygun şartların olduğu hem de uzuv ve fizikî gelişimin eğitim için hazır olduğu dönemde yapılan talim ile bir at yedi yaşında istenilen niteliklere haiz olur.

Yardımlar çeşitli sınıflamalar ile anılmaktaydı. XX. asrın başında, süvari yüzbaşı vekili Mehmed Sadık'ın kaleme aldığı eserde yardımlar; *oturuş*, *baldır* ve *dizgin* olmak üzere üçe ayrılmıştır²⁰⁰. Cumhuriyet sonrası daha farklı tasnifler bulunmaktadır.

¹⁹⁶ a.g.e., 7.

¹⁹⁷ aynı yer.

¹⁹⁸ Mirliva Salih, "Gem ve Başlık", *Asker Mecmuası*, S. 17, 205.

¹⁹⁹ Mirliva Salih, "Gem ve Başlık", *Asker Mecmuası*, S. 15, 137.

²⁰⁰ Mehmed Sadık, *Binicilik Yardımları*, (Konstantiniyye: A. Asaduryan Şirket-i Mürettibiye Matbaası, 1316, 5.

Aksel'e göre yardımlar *tabii* ve *sun'i* olarak ikiye ayrılmaktayken tabii yardımlar: *baldır*, *dizgin*, *ağırlık*; sun'i yardımlar: *mahmuz*, *kamçı* ve *martingal* olarak tasnif edilmiştir. Biner ise yardımları esaslı yardımlar ve tamamlayıcı yardımlar olarak ayırmakla birlikte esaslı yardımları: *baldır* ve *kol*; tamamlayıcı yardımları: *ağırlık*, *mahmuz*, *kamçı*, *ses*, *mükafat* ve *ceza* şeklinde sınıflamaktadır²⁰¹.

Baldır yardımı; süvarinin atı baldırları vasıtası ile kontrol etme şekliydi. İki baldırın birbirine paralel olarak ve eş zamanlı şekilde atın sıklet merkezinin ardına doğru yapacağı tesir ile itme komutu verilmekteydi. Ayrı olarak yapılacak baldır tesirinde ise ata istikamet tayini, sürat ya da yürüyüş değişikliği komutları verilmekteydi²⁰². Kolan üzerine ya da bir karış gerisine doğru baskı yapılarak icra edilmekteydi.

Hayvanın terbiyesi ile süvarinin terbiyesinde dikkat edilen hususlar bu yardımlar için de geçerliydi. Herhangi bir yardım icra edilirken diğer uzuvların sabit kalması, hayvanın komutu anlaması bakımından önemliydi. Mesela, baldır tesiri yapılacak ise; süvarinin bedeni ve oturuşu sabit olmalı, dirsek ve sıklet merkezi değişmemeliydi. Hayvanın terbiyesine ve duyarlılığına göre baldır tesiri; hayvanın ileri sevkine yeterlidir. Fakat bazı hayvanların terbiye derecesi ya da his duyarlılığına göre mahmuz da kullanılmaktaydı. Duyarsızlaşan hayvanın komutu anlaması için süvarinin, atın karın tarafına doğru, ayağına takılan mahmuz ile baskı yaparak komut vermesi, tesiri artırmaktaydı.

Dizgin, kelime anlamı itibari ile koşum ve binek amacı ile kullanılan hayvanların gemlerine bağlanan, hayvanın kontrolünü ele almakta kullanılan bir çeşit kayıştı. Dizgin yardımı; atın ağzı vasıtasıyla başı ve boyunu üzerine tesir icra etme imkânı sağlamaktaydı. Baldır yardımı ile atı hareketi geçmesi ve sürat ayarı, dizgin ile yön kontrolü sağlanmaktaydı. Bu açıdan dizginler bir nevi direksiyon ya da Aksel'in belirttiği üzere "atın dümeni"²⁰³ şeklinde telakki edilebilmekteydi. Gem ve kantarma da bu yardımda kullanılan ekipmanlardandı*. Biner'in kol yardımı olarak bahsettiği yardım da asıl olarak dizgin yardımı özellikleriydi. Dizgin atın ön taraf kontrolünü süvarinin kollarıyla yapmasıydı. Burada dikkat edilmesi gereken husus, koldan kastın

²⁰¹ Melahat Aksel, *a.g.e.*, 48; Kemal Biner, *a.g.e.*, 62.

²⁰² Biner, *a.g.e.*, 62.

²⁰³ Aksel, *a.g.e.*, 50.

* Sonraki sayfalarda ekipmandan bahsedilmiştir.

ellerin de dâhil olduğu bir anlamdaydı. Bu hususta atın hassas bir bölümü olan ağzına yapılacak tesir daha çok parmaklarla yapılmaktaydı²⁰⁴.

Dizgin tesirlerinin çeşitleri bulunmaktaydı. Mehmed Sadık'ın süvariler için hazırladığı kitapta bu kadar ayrıntılı geçmemesine rağmen Aksel'in vurguladığı Fransızlar tarafından kullanılan beş dizgin tesirinin yaygın olduğu anlaşılmaktaydı. Bunlar; açık dizgin, kapalı dizgin cep dizgini, cidago ilerisinden geçen dizgin, cidago gerisinden geçen dizgin (sıklet merkezi dizgini) idi²⁰⁵.

Bir dirseğin vücut ile temasını muhafaza ederek yumruğunun yana doğru açılması ile yapılan tesire açık dizgin tesiri denir. At, bu tesir ile başını sağa döndürür ve boynunu sağa bükür. Hareket hâlinde bu durumdaki atın omuzlarına yük bineceğinden önden başlayan bir açık dizgin taraflı dönme meydana gelir. Bu durumda art kısımlarda buna ayak uydurarak büyük bir kavis üzerinde dönüşü tamamlar. Atın sevk ve idaresinde temel hareketlerden biri olan açık dizgin genellikle; acemi biniciye dönüş yardımlarının alıştırılmasında, atı korktuğu bir şeye yakınlaştırmakta, engel atlamadan kaçan ata istikamet vermekte ve atın şahlanmasına mâni olmakta kullanılır²⁰⁶.

Bunların yanında yumruğu atı başından aksi tarafa aşırarak cidagonun biraz ilerisinden karşı tarafa ve ileriye yapılan dizgin tesirine kapalı dizgin denilmekteydi. Hareketsiz atta tesir olmazken yürüyüşteki atın geniş kavis üzerine dönüşünü sağlamaktaydı. Yumruğun kapalı dizgine nazaran biraz daha ilerisinde kullanılıp dizgini mukabil tarafa ve geriye doğru toplanmasıyla yapılan tesire cidago önünden geçen dizgin denilmekteydi. Cep dizgini ile aynı amaca hizmet etmekle birlikte dizginlerin ters tarafına dönüş olduğu için bu düzgün için tek elde yapılabilen en kolay dönüş tesiri olarak bahsedilmekteydi. Cidagonun gerisinden geçen dizgin ise hayvanın sıklet merkezine tesir yaparak atın bütününe harekete geçirmekteydi. Sıklet merkezinden bir tarafa yapılan tesir hayvanın gövdesi ile beraber ters istikamete dönüşünü sağlamaktadır. Bu tesire sıklet merkezi tesiri de denilmekteydi²⁰⁷.

Ordu için atın tedariki en az at kadar önemliydi. Kuruluşundan XIX. asrın ortalarına kadar inişli çıkışlı bir grafik çizmesine rağmen; devlet, ordunun at ihtiyacını yurt

²⁰⁴ Biner, *a.g.e.*,62.

²⁰⁵ Aksel, *a.g.e.*,51.

²⁰⁶ *A.g.e.* 52-53.

²⁰⁷ *a.g.e.*, 55-57.

içindeki geniş topraklardan karşılamaktaydı. Yerel yetiştiriciler de ordunun ihtiyacına binaen at yetiştirmekte ve satmaktaydı. Bu sayede orduda kullanılan atlar belirli bir standardın üzerinde seçme hayvanlardı²⁰⁸.

Devlet zaman içinde ihtiyacı olan atı yerli tedarikçilerden sağlamakta güçlük çekmeye başlamıştır. Orduya at temini hususunun kırılma noktasını ise Kırım Harbi (1853-1856) olarak belirlemek uygundur. Kırım Harbi'nde çok sayıda at getiren İngiliz ve Fransız orduları; savaş sonunda atları geri götürmenin maliyetini göz önüne alarak onları satmaya karar vermiştir. Uygun fiyata toplu bir şekilde Osmanlı Devleti'ne satmıştır. Kırım Harbi sonunda Osmanlı ordusunun birkaç yıllık at ihtiyacının giderilmesinden ötürü yerli üreticilerin at besleme oranı düşmüş, atın cinsi bozulmuş ve devletin sonuna kadar devam edecek olan at tedarikinde dışa bağımlılık başlamıştır²⁰⁹.

Osmanlı Devleti son döneminde, ordudaki hayvan açığını Avustuya-Macaristan ve Rusya ağırlıklı tedarikçilerden gidermekteydi. Bu hususta yerli tedarik yolları ise üçe ayrılmaktaydı. Devlet birinci yol memleketin muhtelif yerlerindeki haralar, ikinci yol rediflerden ücreti karşılığında alınan hayvanlar ve üçüncü yol olarak tekalif-i harbiye usulü ile hayvan toplanmaktaydı. Genel olarak Remont Teşkilâtı bünyesinde yürütülmekteydi²¹⁰.

Hara; at yetiştiriciliğinin ve ıslahının yapıldığı büyük çiftliklerdir. Osmanlı son döneminde ordunun at ihtiyacının karşılanması için askerî haralar kurulmuştur. Devletin sonuna kadar çeşitli aksaklıklarla varlığını sürdüren haralar; Çifteler Çiftliği, Sultansuyu Çiftliği, Çukurova Çiftliği, El-hamra Çiftliği, Aziziye Harası, Veziriye Çiftliği, Mihaliç Çiftliği, Kağıthane Harasıdır. Çifteler (I. Ordu), Sultansuyu (IV. Ordu), Elhamra (V. Ordu), Veziriye (VI. Ordu) çiftlikleri orduların mıntıkasında,

²⁰⁸ Seda Tan, "Osmanlı Devleti'nde At Yetiştiriciliği (1842-1918), (Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015), 15. Ordu için at yetiştirilmesi üzerine yazılmış gayet doyurucu ve kapsayıcı bir tezdır. Yine aynı konu üzerine tamamlayıcı bir eser olarak; Tolga Akay, Osmanlı Ordusunda At (1856-1908), (İstanbul: İdeal Yayıncılık, 2020).

²⁰⁹ Piyade Kolağası Hakkı, *Osmanlı Ordusu Ahvâl ve Tensikat-ı Askeriyesi*, (İstanbul: Mekteb-i Fünun-ı Askeriyye Matbaası, 1325), 200.

²¹⁰ Mehmed Rüşdi, 62. Remont ile ilgili ayrıntılı bilgi için; Seda Tan, *a.g.t.*, 56-64.

onlara bağılı olarak hizmet vermiştir.²¹¹. Genel ihtiyacı karşılayamadıklarından dolayı daha pahalı olmakla birlikte dıştan satın alma devam etmiştir.

Tüm yerli üretim ve teşviklerine rağmen ordunun hayvan ihtiyacı karşılanamamaktaydı. Bu durum; at ithalatına ve orduda mevcut atların, kapasitelerinin üstüne kullanımına sebep oluyordu. Piyade Kolağası Hakkı'nın aktardığına göre 1908-1909 tarihlerine göre süvari kullanımına uygun bir atın ithal maliyetini 22 lira iken Erzurum, Diyarbakır, Halep, Musul civarından benzer özellikli hayvanın 16 liradır. Öte yandan buna bağılı olarak orduda hayvanların hor kullanılması ile ilgili Avrupa Ordularının da 4. 4.5 yaşlarında alınan bir hayvanın 10 yıl kullanıldığını fakat Osmanlı ordusunda bu yaşlarda alınıp ölene yada sakatlanan kadar kullanıldığı anlatarak özetlemektedir²¹².

Kırım Harbi'nden devletin sonuna kadar devam eden nicelik ve nitelik olarak zayıf at tedarik sistemi; süvarinin imkân ve kabiliyetini sınırlayan başka bir sebeptir. At cinsindeki bozulma süvarinin görevlerini yapmasında zorlaştıracı bir unsur halini almıştır. Devlet hayvan temin zincirini ıslah etmek için düzenlemeler yapmışsa da başarılı olamamıştır.

2.5.2. Binicilik Teçhizatı

Süvari, atı sevk ve idare ederken birtakım yardımcı ekipmanlar kullanmaktaydı. Geniş bir perspektiften bakıldığında; oturduğu mahallî dâhil ayağındaki mahmuza kadar biniş esnasında kullandığı tüm teçhizat, süvarinin atı kontrolüne yardımcı olmaktaydı. Bu teçhizatın içinde; eyer ve kolan kayışlarının da içinde bulunduğu koşum takımı, dizgin kayışları, gem ve başlık aksamı, süvarinin çizmesindeki mahmuzlar ve kırbaç gibi aksam sayılabilmekteydi.

Atın ehlileştirilmesinden beri süregelen at kullanım ekipmanlarının üretimi; birbirini takip eden ve gelişen bir durum hâlindeydi. Tarih içinde çeşitli gereçler icat edilmiş ve dönüşüme uğrayarak günümüze kadar evrilmişti. Bu teçhizattan koşum takımı ana

²¹¹ Tolga Akay, *a.g.e.*, 97-103. Buna ek olarak ayrıntılı bilgi için; Erhan Alpaslan, Toroshan Özdamar, *Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Çukurova (Anavarza Çiftlikat-ı Hgmayun-u Askeririsi)* (İstanbul, Hiper Yayınları, 2019); İsmail Yaşayanlar, *19. ve 20. Yüzyıllarda Kırmasti ve Mihaliç Kazalarında At yetiştiriciliğine Dair Veriler*, OTAM, s.37 (2015), 375-396.

²¹² Piyade Kolağası Hakkı, *Osmanlı Ordusu Ahvâl ve Tensikat-ı Askeriyesi*, (İstanbul: Mekteb-i Fünun-ı Askeriyye Matbaası, 1325), 200-2001.

hatlar olarak; başına takılan başlık, boynuna takılan ve yükü kavrayan hamut, sırtı saran paldum, belleme, gem gibi aksamdan oluşmaktaydı²¹³.

Binicilik teçhizatında atı kontrol etmek ve onu yönlendirmek için kullanılan teçhizatın başında başlık gelmektedir. Başlık; çeşitli parçaların birleşiminden oluşmaktadır. Bu parçalar kendi içinde birbirini tamamlayan ve farklı amaçlara sahip gereçlerdir.

Atın ağzında bulunan kantarma ya da gem parçası; ata verilen yönlendirme ve durdurma gibi komutların ulaşmasını sağlamaktadır. Gem, dizginlere bağlıdır. Süvarinin parmakları dizginler yardımı ile gеме hükmederek istediği yönlendirmeyi yapma hürriyetini vermektedir. Başlığın diğer bölümleri; tepe üstü kayışı, alınsallık, burunsallık, çene altı kayışı, yan kayışlar, boyun altı kayışı, göğüslük ve martingel kısımlarından oluşmaktadır.

Gem esas olarak atın yönlendirilmesinde manivela görevi görmektedir²¹⁴. Başlığın kısımlarında atın ağzına takılan gem ile süvari, ağız içini kontrol edebiliyordu. Dizginler ve yanak kayışlarının gemin ağzın dışında kalan halkalarına takılması ile gemin konumu sabitleştirilmekteydi. Bunun yanında hayvanın çok hassas olan ağız bölgesindeki gem ile dizginlerin teması sağlanarak süvarinin çok hafif parmak hareketleri ile ata tesir edebilmesine de olanak sağlanmaktaydı. Bu sayede çok az bir kuvvetle atın istikameti de tayin edilebilmekteydi. Ata istikamet vermek, durdurmak yürüyüş kararını arttırmak ve azaltmak hususların terbiye edilmiş bir at üzerinde hakimiyet kurulabilmekteydi.

Gemi kantarma ve yular gibi araçlar, birbirine benzer görevleri üstlenmektedir. Burada ayırt edici nokta ise kullanım zamanları olarak görebilir. Şöyle ki atın terbiye evresinde, yardımlar vasıtasıyla uyarılmaya alışık olmayan hayvana gem takılmaması tavsiye edilmektedir. Terbiye evresine kullanılan ekipmanlar; yular, çılbrı ipi ve bazı kantarma çeşitleridir (kalın kantarma, su kantarması).²¹⁵ Bunun sebepleri arasında ağızdan uyarılmaya alışık olmayan hayvanın gem ile hissizleştirilmemesi, hayvanın yaralanmamasıdır. Bundan dolayı eğitimde gеме kademeli bir geçiş vardır.

²¹³ Haluk Perk, “At Koşum Takımları”, *Z Dergisi*, 52.

²¹⁴ Miralay Salih, “Gem ve Başlık”, *Asker Mecmuası*, S. 22, 447.

²¹⁵ Miralay Salih, “Gem ve Başlık”, *Asker Mecmuası*, S. 16, 192; Miralay Salih, “Gem ve Başlık”, *Asker Mecmuası*, S.15, 138; Miralay Salih, “Gem ve Başlık”, *Asker Mecmuası*, S. 16, 192; Miralay Salih, “Gem ve Başlık”, *Asker Mecmuası*, S.16, 192.

Yular; hayvanın terbiye edilmesinde kullanılan, atın boyun ve ağzına bağlanan ip ağırlıklı bir başlıktır. Yular, tepe kayışı, yanak kayışları, burunsalık, çene altı, alınsallık, boğazaltı ve çene altı-boğaz altı bağlantısından oluşmaktadır²¹⁶. Çılbr da buna benzer bir işlevde kullanılmakla beraber at başlığında atın alını ve burnu üzerine sallandırılan zincir olan reşme de başlığın bir unsurudur²¹⁷.

Diğer temel teçhizat ise eyerdir. Deri, tahta ve demirden yapılan, binicinin atın üzerinde durmasını sağlayan teçhizattır. Eyerin bölümlerinde diz yastığı, alt tepindirik, üst tepindirik, kolon kemerleri, kolon, eyer yastığı, arka hane, ön hane ve binicinin oturduğu orta hane mevcuttur.

Kaynaklara göre eyer ilk olarak M.Ö. VII. asırda Avrasya steplerindeki göçebeler tarafından geliştirilmişti. Eyer çeşitli coğrafyalara göre farklılık göstermekle birlikte Türk eyeri olarak bilinen tipin en erken örnekleri Doğu Altay Dağları'ndaki Kudriga gömüsünde yapılan kazılarda VI.-VII. asırlardan kalma bir taş oymasında bulunmuştu²¹⁸. Eyerin ayırıcı özelliklerinde; oturlan orta bölümün geniş olması, ön ve arka kaşının yüksekliği, hafif ve küçük boyutlu oluşuydu.

Gumilév tasvirlerinde, Türk eyerinin genişliğini vurgulamaktadır. Eyerin yastık ve ön kaşın altından başlayan genişliğinin iki siyah mitil üstüne oturtulduğundan bahsetmektedir. Üzengilerin yanında atın göğsünden başlayarak sırtını dolanan ve ön kısma uzanan paldımın, Türk eyerinin ayırt edici bir özelliği olarak nitelemektedir²¹⁹. Böylece atın eğimli arazide eyerin yerini sağlamlaştırmaktadır. Bu sayede atın sırtına çok ağırlık binmediği gibi süvarinin oturma mahallinde daha rahat etmesi de sağlanmaktadır. Özellikle askerî açıdan bakıldığında süvari, atın üstünde hareket ve manevra kabiliyetini yükselmesiyle birlikte hız kabiliyetini daha verimli kullanabilmektedir.

Türk eyeri yapısı gereği, terbiye edilmiş bir süvari için aktif okçuluğa imkan vermektedir. Hareket kısıtlamasının minimuma indirilmesi ile esnek bir süvari serbestisinin yanında ön kaşa, çelik sopa, kement ve heybe asılabilir iken ayrıca

²¹⁶ <https://www.binicilikokulu.com/yular-ne-demek/>[Erişim Tarihi: 20.5.2020].

²¹⁷ Şemsettin Sami, *Kamûs-i Türkî*, (Dersaadet: İkdam Matbaası, R. 1317/1901) 665. <http://lugatim.com/s/re%C5%9Fme>[Erişim Tarihi: 22.05.2020].

²¹⁸ Halil Tekiner, Fahrettin Keleştimur, “Türk Eyerinin Târîhi”, *Z Dergisi*, 47. Kafatasının sfenoid kemiğinde, hipofiz bezinin yer aldığı çukura latince sella turcica (Türk eyeri) denilmektedir.

²¹⁹ Gumilév, *Eski Türkler*, 94.

askerlerin uyurken başları için yastık görevi de görebilmekteydi. Bu açıdan Türk eyeri süvarisine hem etkin bir askerî kapasite hem de dinlenme vakitlerinin kısalığına bağlı mesafe kat edebilme hürriyeti tanımaktaydı.

Eyerin hayvanın üzerine oturması, bol ya da dar gelmemesi, hayvanın rahatlığını ve iyi bir sürüşü sağlamaktadır. Eyerin uygunluğu, atın fiziki ve psikolojik sorunlarla karşılaşmaması için de önemlidir. Bundan dolayı eyerler atlara göre yapılmaktadır. Eyer ve koşum takımını üretme zanaatına saraçlık denilmektedir. Bu zanaatın son temsilcilerinden Bülücük'e göre saraçlık; deri ürünlerinin elde dikilen işlerine tümüne verilen isimdir²²⁰. Dolayısıyla ayakkabı, cüzdan, çanta gibi deriden üretilen her şey bir saraçlık işi olmaktadır. Eyer yapan zanaatkâr ise eyer saracı ya da koşum saracı olarak adlandırılmaktadır.

Süvarinin ayaklarını koyduğu ve denge mekanizmasının sacayakları olarak nitelenebilecek eyerin yan taraflarından aşağı sarkıtılan ucu madenî halka şeklinde olan aksama üzengi denilmektedir. Literatürde, çoğu at teçhizatında olduğu gibi üzeninin de bozkır kültürüne mensup milletleri tarafından icat edilip geliştirildiği anlaşılmaktadır²²¹. Üzengi, biniciye ata binmekte kolaylık sağlamak ile birlikte askerî açıdan da ayakta ok atma kabiliyeti kazanmasına olanak sağlamaktadır. Süvarinin üzeninin üzerinde dengeli, serbest ve farklı açılara ok atabilmesi süvarinin süvariye karşı uyguladığı bir asimetri olarak da değerlendirilebilir.

Ateşli silahların yükselişi ve süvarinin de ok yerine ikame ettiği karabinalar döneminde bu fonksiyona ihtiyaç kalmamıştı. Bu sayede XIX. asırdan sonra üzengi; süvarinin ata hakimiyetinin bir parçası olan ağırlık yardımının temel unsuru olmakla sınırlı kalmıştı.

Üzengi kayışının uzunluğu süvariden süvariye değişkenlik göstermekteydi. Budurum binicilik uylukları ile doğrudan alakalıydı. Eğer üzengi gereğinden uzun olursa bu durum biniciyi at üstünde öne eğilmesine sebep olmakta bu da oturuşunu ve at üzerindeki hakimiyetini zayıflatmaktaydı. Kısa olduğunda da oturuşu geriye atarak at ile birlikte koordineli hareket kabiliyetini etkilemekteydi²²².

²²⁰ Hilal Seyhan, İhsan Bülücük, "Saraç Atın Terzisi'dir", *Z Dergisi*, 57.

²²¹ Faruk Sümer, "Üzengi", *Z Dergisi*, 51.

²²² Ali Fuat Ünver, Binicilik sporunda doğru oturuş, uyarı ve yardımların binicilik hissiyatının gelişimine etkileri" (Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 2003), 18.

Yukarıda zikredilen ekipmanlar, zaman içinde çeşitli değişimlere maruz kalmakta ve askerî ihtiyaçlara cevap verebildiği ölçüde geleceğe aktarılmaktaydı. Osmanlı son dönemindeki süvari subayına has binicilik takımına baktığımızda; eyer, kolan, zahme, üzengi, göğüslük, kılıç askısı, kuburluk, terki kayışları, velense (uzunluğu 234, eni 200 cm olan fanila), başlık takımı ile birlikte yular ipi bulunmaktadır. Bunların ortalama ağırlıkları 15860 gramdı²²³.

2.5.3. Süvarinin Silahları

Süvari sınıfının kullandığı silahlar; teknoloji, taktik ve binicilik yeteneklerinin gelişimi ile zamanda ve mekânda farklılık göstermekteydi. Eski Türk devletlerinde orduların büyük bir kısmı süvari sınıfından oluşmaktaydı²²⁴. Bu durum süvari sınıfının teçhizat, teşkilât ve taktik noktalarda geçirdiği evreleri göstermesi açısından verimli bir örnek oluşturmaktadır. Bu anlamda geçmişten XX. yüzyılın başına doğru bir perspektif sunmak için Bozkır Kültürü'nün bir unsuru olan İslam öncesi Türklerin süvari silahlarını incelemek, durumu daha iyi açıklamaktadır.

Eski Türklerde ordunun büyük bir kısmının süvarilerden oluşması; çağdaş silahların büyük bir kısmının at üstünde kullanılabilmesi yönünde taktik ve teknik değişimleri de beraberinde getirmişti. Yaya birlikler ile atlıların aynı silahları kullanabilmeleri ya da kılıç ve yay boylarını, gibi bir takım değişime tabii tutarak muharebeye adapte edebilmişlerdi. Kullanılan silahların hafif olması, hareket kabiliyeti ve sürat konusunda savaşçıya eşlik edebilmesi gerekmektedir. Bu da doğrudan doğruya taktik-teçhizat uyumunu vurgulamaktaydı. Teknik ve terbiye, taktik çerçevede birbirini geliştirmektedir. Süvarilerin kullandığı silahlara Türkler özelinde bakılacak olursa; kılıç, ok, yay, mızrak, gürz, balta, bıçak gibi delici ve kesici aletler ve zırh olarak zikredilmekteydi²²⁵.

Eski Türklerin de kullandığı Asya yaylarının ortak özellikleri onların kompozit olarak üretilmeleriydi. Bunun yanında bu yayların boyları kullanım amacına göre farklılık arz etmekteydi. Türk yayları daha kısa bir şekilde üretilerek; at üstünde etkin kullanıma

²²³ *Teçhizat Talimatnamesi*, 17-18. Süvari silahendaz da bunların yanında aş kabı, çağ torbası ve ot ipi bulunmaktadır.

²²⁴ Ahmet Taşağıl, “İslam Öncesi Devirde Türk Ordusu”, *Türkler ve Askerlik*, Ed. Süleyman Kızıltoprak, (İstanbul: İstanbul Yayınları, 2009), 16.

²²⁵ Erkan Göksü, *Türk Kültüründe Silah*, (İstanbul: Ötüken, 2008), 127; Taşağıl, *a.g.e.*, 23.

olanak sağlamaktaydı. İskitlerin at üzerindeki ok kullanım ustalığı Herodot tarihinde de yer bulmakta ve bu şekilde atlı okçuluğun çevredeki milletlerin üzerindeki etkisi gösterilmekteydi²²⁶. İskit süvarilerinde ok ve yay temel silah olarak kullanılmaktaydı. Gerilmiş hâlinin 80 cm civarı olduğu bahsedilmekteydi. İskit okçuluğunun çevre kültürlerine olan etkisi kendini mitlerde ve efsanelerde göstermekteydi. İskitlerin okçuluğu; Herkül ile ilişkilendirilerek bir kısım efsanelere de konu olmuştu²²⁷.

Yayı kullanmaktaki maharetiyle anılan diğer bir süvari grubu Avrupa Hun Ordusu'nda bulunmaktaydı. Roma Ordusu'nda ücretli olarak görev yapan Hun süvarileri de hareketli bir şekilde istenilen hedefe isabetli ok atışları ile rakipleri karşısında asimetri oluşturmıştı. Roma Ordusu'ndaki süvari birliklerinin kuruluş sebepleri arasında gösterilen Hun süvarileri, Hun yayının da Roma hakimiyetindeki coğrafyanın büyük bir kısmına etki etmesini sağlamıştı²²⁸.

Göktürk ordusunda da atlı okçuluk son derece önemli bir asimetri unsurunu olarak öne çıkmaktaydı. Ordu mevcudiyetinin üçte ikisinin atlı birlik olduğu²²⁹ ve turan taktiği gibi hız ve şaşırtma saiklerine dayanan bir muharebe anlayışının var olması; hareketli hâlde isabetli atış yapabilen muharebe unsurlarının varlığını elzem kılmaktaydı. Çin kumandanı Li Shih-min'in "Türklerin ok atamadıklarında tehlikesiz oldukları"²³⁰ sözü; ok atmadaki maharetinin yanında karşı tarafın bu asimetriye karşı bulundukları aciz konumu göstermesi açısından önemlidir.

İslamiyete geçişten sonra da Türk ordularında süvariler ok ve yayı etkin bir şekilde kullanmaktaydı. Bozkır kültürüne benzer taktiklerin var olduğu savaşlarda vur-kaç unsuru olarak kullanılan süvariler ok ve yayı savaş teçhizatı olarak kullanılmaktaydı.

²²⁶ a.g.e., 132. Ayrıca İskitlerin "atlı okçu" Yunanca "hippotoksotos" olarak belirtilmektedir. B. N. Grakov, *İskitler* (İstanbul: Selenge, 2006), 180.

²²⁷ Grakov, a.g.e., 180.

²²⁸ Erkan Göksu, a.g.e., 154.

²²⁹ René Giraud, *Göktürk İmparatorluğu*, çev. İsmail Mangaltepe, (İstanbul: Ötüken, 1999), 136. Uygurların da büyük çoğunluğunun at üzerinde ok attıkları dönem eserlerinde zikredilmektedir. Özkan İzgi, *Çin Elçisi Wang Yen Te'nin Uygur Seyehatnamesi*, (Ankara: TTK, 1989); Osman Turan "okçu süvari ordularının meydana çıkışı Türklerin eser olmuş ve askerî üstünlükleri de bu sayede sağlanmıştır." Sözleri ile Atlı okçuluğun ortaya koyduğu asimetriye vurgu yapmaktadır. Osman Turan, *Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi Tarihi*, C.1 (İstanbul: Turan, 1969), 112.

²³⁰ a.g.e., 157.

Çeşitli minyatürlerde izlerine rastladığımız Selçuklu süvarilerinde kılıcın yanı sıra ok ve yay motifleri de mevcuttur²³¹.

Bozkır kültürüne mensup bir başka millet olan Moğollar da atın manevra ve sürat kabiliyetini seri ok atışları ile birleştirmişti. Bu durum Moğol süvarisini, Türk süvarisi ile benzer bir asimetriye sahip olmasını sağlamıştır. Moğol süvarisi yakın dövüşten önce düşman kuvvetlerini yormak ve düzensizlik oluşturmak için yaptıkları vur-kaç taktiklerinde atlı okçuluğun önemli bir şeyi olduğu anlaşılmaktadır. Süvari harbe birden fazla at götürmekte ve bindiği atı gamsiz idare edebilmekteydi²³². Bu kabiliyete sahip bir süvari kuvvetle muhtemel zengilerin üzerinde kendini dengeleyerek ok atmaktaydı.

Süvarilerin kullandığı bir diğer silah ise kılıçtı. Ok ve yay gibi süvari ve piyadenin ortak silahı olan kılıçların süvari sınıfına has fizikî farklılığı bulunmaktaydı. Yaya muharebesinde düşman ile karşı karşıya yapılan mücadele, kılıcın boyutunu ikinci plana atmak ile birlikte genelleme yapmamakla birlikte süvari kılıçları, piyade kılıcına nazaran daha uzundu. Bunun sebebi at üstünde gerek piyadeye gerekse süvariye karşı mücadelenin getirdiği mesafe uzaklığından kaynaklı olabilmekteydi. Bu sebepten ötürü Türklerin süvari sınıfında uzun kılıçlar kullanması, Çin ordusunu da etkilemişti²³³. Bununla birlikte Türk kılıçlarında kabzaya yakın kısmı düz, uca yakın kısmı ise hafif kavisli bir formdaydı*. Kavisli bölüm düşmana verilecek darbeye ağırlık merkezi hâline gelmesi hızlı bir manevrada etkiyi artırmaktaydı.

Süvarinin kullandığı yay ve kılıç boyutlarının birbirine ters fizikî özellikleri yakın ve uzak muhabere sebebiyle açıklanabilir. Küçük yay hareket kabiliyetini artırmak, uzun kılıç ise darbe kabiliyetini artırmak için kullanılmaktadır. Fakat at üstünde ağırlık ve denge unsurlarının bu denli önemli olduğu bir muharebe şeklinde süvarinin iki silahı

²³¹ Özden Süslü, *Tasvirlerle Göre Anadolu Selçuklu Kıyafetleri*, (Ankara: Atatürk Kültür Merkezi, 1989), 23.

²³² Abraham Constantin d'Ohsson, *Moğol Tarihi*, (İstanbul: Nesnel Yayınları, 2008), 36. Türklerde de benzer bir at binış usulünün varlığı mevcuttur. Kazak binışı olarak adlandırılan eyere yanlamasına oturuşun Türk süvari tarafından esneklikle uygulanması da süvarinin ata binış kabiliyetini göstermesi açısından önemlidir. L. N. Gumilév, *Eski Türkler*, (İstanbul: Selenge, 2003), 94.

²³³ Osman Turan, *a.g.e.*, 113.

* Türk kılıcının yapısı ve evrimi üzerine ayrıntılı bilgi için. Bahaeddin Ögel, "Türk Kılıcının Menş ve Tekamülü", *DTCFD*, IV/5, (1948), 431-460.

da mahirâne bir şekilde kullanabilmesi, Türk süvarilerinin talim ve terbiyesinin derecesini göstermek adına önemlidir.

Göktürk döneminde birden fazla süvari kılıcı tipi bulunmaktaydı. Göksu'nun bahsettiği iki tipten ilki kesişmesiz, sivri uçlu, uzun ve düzdü. İkincisi ise yamuk kesişmeli, sivri uçlu, uzun, düz, demiri keskin, düzgün saplı ve halka başlıklıydı. Süvariler genellikle sivri uçlu kılıçlarla teçhiz edilmekteydi²³⁴.

Süngü, kargı, cıda, gönder gibi isimleri olan fakat literatürde Arapça kökenli mızrak terimi ile varlığını sürdüren silah, süvarilerin etkin bir şekilde kullandığı başka bir araçtı. Orhun Abideleri'nde de en çok rastlanan silah ismi olan *sünüg* de süngü/mızrak anlamındadır²³⁵. Süvarinin delici ve kesici aletlerinin başında sayılabilecek bu silah, karşı safların nizamını bozan, uzunluğu sayesinde piyadeye karşı at üstündeki avantajını arttıran bir silahtır. Öte yandan Grakov'un da temas ettiği üzere mızrak kılıcın aksine fırlatmak suretiyle de kullanılabilmekteydi²³⁶. Bu kullanım sonrası kılıca geçebilme durumunun mızrak kullanımını daha etkili hâle getirdiği söylenebilir.

İslamiyete geçişten sonra süvari sınıfında da mızrak revaçta bir silahtı. Özellikle atlı birliklere dayalı Memluk ordusunda mızrak kullanımı son derece yaygındı. Süngü tutma ve dürtme hareketleri ile ilgili bir terminoloji de oluşmuştu²³⁷. Bu açıdan süngü/mızrak kullanımının süvari sınıfında işgal ettiği yer daha iyi anlaşılmaktadır.

Selçuklu ordusunda diğer misallere uygun bir mızrak kullanımı mevcuttur. Dönem kaynaklarında ve minyatür tasvirlerinden anlaşıldığı kadarıyla mızrak, kargı gibi delici aletlerin süvariler tarafından tercih edildiği görülmektedir²³⁸.

²³⁴ Göksu, *a.g.e.*, 206-207

²³⁵ Göksu, 225, 229; D. Wolfram Eberhard, *Çin'in Şimal Komşuları* (Ankara: İdeal Matbaası, 1942), 86; Taşağıl, *a.g.e.*, 97. Kaynaklar Türklerin kullandığı silahlar arasında yay, vızlayan ok, zırh takımı, kılıç ve bıçağı sayarken uzun mızraklardan bahsedilmektedir.

²³⁶ Grakov, *a.g.e.*, 182-183. Grakov; İskitlerin kullandığı mızrakların boyutları hakkında 1.80-2.10 arasında değişmekte olduğundan bahsetmektedir.

²³⁷ Altan Çetin, *Memlük Devletinde Askerî Teşkilât*, (İstanbul: Eren, 2007), 224-225. Deylemi (bir çeşit süngü tutma şekli), fetl (hasmın süngüsünü süngü ile uzaklaştırmak), müşedded (süngünün hamle için doğrulmuş olması), horasanî (bir çeşit süngü tutma şekli) gibi örnekler mevcuttur.

²³⁸ Süslü, *a.g.e.*, 23, 34, 61-62.

Türk süvarisinin kullandığı silahlar sınıfına girebilecek diğer bir alet gürzdü. Gürz bütünü ya da sadece başı yekpare demirden olan saplı bir darbe verici silahtı. Türkçesi bozdoğan olan bu silah, süvari ve piyade ortak kullanılmaktaydı²³⁹. Gürz bir yakın dövüş silahıydı. Bu sebeple gürz kullanan süvari, kendi zırhının da ağırlığı sebebiyle, hafif süvari birlikleri gibi esnek manevra kabiliyetinden ödün vermemekteydi. Bunun yerine daha ağır ve darbe fonksiyonu ön planda bir muharebe şeklini benimsemekteydi.

İlk dönem Türk süvarilerindeki gürz kullanımı için Yukarı Yenisey'deki kaya resimleri incelenebilir. Burada ağır silahlar kullanan bir süvari, boynundan kalçaya kadar zırhlı belinde kılıç ve sadak ile elinde bir gürz şeklinde tasvir edilmektedir²⁴⁰.

Selçuklu ordusunda da *mızrakçılar* (*harbe-dârân*), kılıççılar (*şimşir-dârân*), *okçular* (*tîtrendâzân*) gibi sınıfların yanında *gürzcüler* (*gürz-dârân*, *haratekînî-dârân* ve *debus-dârân*) olarak da bir sınıf bulunmaktaydı²⁴¹. Köymen; bu sınıfın süvari ya da piyade olduğu hakkında bilgi vermemektedir. Göksu, İbn-i Bîbî'ye atfen; piyadelerin gürzü ellerinde tutarak ya da bellerine asarak, süvarilerin ise eyerlerine bağlamak suretiyle taşıdıklarını aktarmaktadır²⁴². Bunun yanında önceki Türk ağır süvari örneklerinden yola çıkarak da gürzcülerin en azından bir kısmının atlı birlik olması muhtemeldir.

Bunlar yanında balta/teber, sapan ve kement gibi silahlar da süvariler tarafından kullanılmaktaydı²⁴³. Fakat ana muharebe silahları olmaktan ziyade belirli bir sayıda süvari tarafından etkin bir şekilde kullanılmak olduğu anlaşılmaktadır.

Osmanlı Ordusu'da ateşli silahların yükselişine kadar kılıç, ok, yay ve ağır süvari için geçerli ekipman Osmanlı süvarisi tarafından da kullanılmaktadır. Kuruluşundan itibaren, at üstünde ok-yay, kılıç ve mızrak ile yaya birliklere karşı kurdukları üstünlüğü, Osmanlı-Doğu Roma rekabetinde, vur-kaç taktiği bağlamında etkin bir

²³⁹ Pakalın, *a.g.e.*, C.1, 689-590. Göksu'nun İbni Mühenna Lugatı'ndan aktardığına göre Türkçe karşılığı olarak topuz kelimesi de kullanılmaktadır. Göksu *a.g.e.*, 239.

²⁴⁰ Gumilév, *a.g.e.*, 95.

²⁴¹ Mehmet Altay Köymen, "Alp Arslan Zamanı Selçuklu Askerî Teşkilâtı", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 5, S. 8 (1967), 39.

²⁴² Göksu, *a.g.e.* 244.

²⁴³ Göksu, *a.g.e.*, 261, 262-264, 265.

şekilde kullanmışlardı²⁴⁴. Kapıkulu süvarilerinin kullandığı silahlar arasında; ok, yay, kalkan, harbe/mızrak, balta, pala, hançer (ya da gaddare denilen geniş yüzölçümlü kısa kılıç), kılıç ve topuz sayılmaktaydı²⁴⁵. Tımarlı sipahilerin silahları da kendileri temin etme şartıyla birlikte genellikle ok, yay, kargı ve kılıç olarak belirtilmekteydi²⁴⁶.

Osmanlı süvarisinin XIX. asrın ortasından devletin sonuna kadar var olan süvari sınıfına baktığımızda kesici ve delici silahların yanında ateşli silahların kullanıldığı da görülmektedir. 1315 tarihli Süvari Talimnamesi'nde süvari silahlarının; esliha-i cariha ve esliha-i nariye olarak ayrımı, inceleme noktasında bize yardımcı olmaktadır²⁴⁷.

Esliha-i cariha; süvarinin kullandığı delici ve kesici silahlar için kullanılmaktaydı. Önceki devirlerde bahsettiğimiz silahların bire bir mücadeleye dayalı, meydan muharebelerinde kullanılan araçlardan yalnızca ikisi bu devre gelebilmişti. Bunlar delici ya da dürtücü görevindeki mızrak ve kesici kategorisinde olan kılıçtı. Süvarinin at üstünde iken sürat ve manevra kabiliyetini kullanarak önceki dönemlerdeki gibi etkili olmasa da kılıç ve mızrak kullanarak ani baskın icra edebilmektedir.

Osmanlı son döneminde süvarilerin kullandığı mızrağın standart uzunluğu; 3.20 metre olarak kaydedilmektedir. Mızrağın bölümleri ise; uç, ok, sırık, dipçik, halka, kol kayışı, kabzasına sarılan ya da geçirilen bez ve bayrak düğümlerinden oluşmaktaydı²⁴⁸. Bu taksim hem mızrak eğitiminin daha kolay verilebilmesi hem de devlet tarafından tedarik edilen silahların standartlara bağlı bir şekilde verilebilmesi için de önemlidir.

²⁴⁴ Feridun M. Emecen, Erhan Afyoncu, Savaşın Sultanları, Ed. Coşkun Yılmaz C. 1, (İstanbul: Bilge, 2018), 19-20.

²⁴⁵ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, 178. Bunların yanında küçük miktarda tabanca taşıyanlarda zikredilmektedir.

²⁴⁶ Abdülkadir Özcan, "Osmanlı Devleti'nin Askerî Teşkilâtı", *Hunlar'dan Günümüze Türk Askerî Kültürü*, Ed. A. Sefa Özkaya, (İstanbul: Kronik, 2019), 368.

²⁴⁷ *Süvari Talimnamesi*, (İstanbul: Matba-i Askeriye, 1315), 278.

²⁴⁸ *Süvari Talimnamesi*, (İstanbul, Matbaa-i Askeriye, 1341), 14-16. 1315 tarihli Süvariye mahsus silah talimnamesinde de silah özellikleri ve talimi benzerlik arz etmektedir. Dolayısıyla bu süre zarfında mızrak eğitiminde ve ilgili terimlerde büyük farklılıklar oluşmamıştır. Bu talimnameye göre mızrağın kısımları ise; temren/ok, sırık, dipçik, bilezik/halka... şeklindedir. *Süvariye Mahsus Silah talimnamesi*, (İstanbul: Maatbaa-i Askeriye, 1315),4.

Temren: dört köşeli, bir yuvası iki kolu bulunana, ucu sivri bölümdü. Ucunun uzunluğu 15 santimetreydi. Yuvası, demirden imal edilip sıırğın tepesine monte edilmişti. Sahip olduğu iki kolun biri dört diğeri altı delikli olup vidalar sayesinde sıırğa sabitlenmekteydi. Sırık bölümü hazaran kamışından yapılmaktaydı. Temren ile bilezik arasındaki kısma ön kısım, bilezik ile dipçik arasındaki kısma da arka kısım denilmekteydi²⁴⁹.

Dipçik ise mızrağın sonundaki kısımdı. Delici olarak kullanılabilmesi ve yere atıldığında rahat saplanabilmesi için sivri demirden imal edilmişti. *Bilezik*, mızrağın ortasındaki bölümdü. Yaklaşık bir avuç gerisinde ise mızrağın sıklet merkezi bulunmaktaydı. Bilezik, buraya, hiç kaymayacak şekilde rapt edilen bir halkaydı. *Flama* ise temren yuvası kollarının bir tanesi üstüne üç adet vida ile mızrağa sabitlenmekteydi. Bunun yanında bileziğin üstünden sıırğı sarmalayan ve mızrağın kullanılacağı zaman çözülmeyecek şekilde dikilen bir düğme ile sabitlenen kayışı vardı²⁵⁰.

Kılıcın genel aksamına bakılacak olursa namlu, siperlik, kabza, püskül ve kın olarak beş kısımdan oluşmaktadır. Namlunun keskin tarafına *ağız*, kör tarafına *sırt*, sivri tarafına ise *uc*, adı verilmekteydi. Namlunun siperlikten orta yerine kadar olan bölümüne *kuvvetli kısım*, ortadan ucuna kadar olan bölüme de *zayıf kısım* denilmekteydi. Kının ağzındaki parçaya *ağızlık* ve aşağıda kalan uc kısmına ise *çamurluk* denirdi. Çamurluk, kının kılıcın sivri yeri tarafından hasar görmemesi için yapılmıştı. Püskül, kılıcın bilek yoluyla sabitlenmesi için kullanılmaktadır. Siperlikteki delikten geçirilerek bağlanmaktaydı²⁵¹.

Süvarinin at üstünde iken mızrak veya kılıç kullanması hususundaki görüşlerde mızrağın, kılıçtan çok daha etkili bir süvari silahı olduğuna dair görüş hâkimdi. Döneminde yazılan çeşitli makale ve talimnamelerde süvarinin başlıca silahının

²⁴⁹ *Süvariye Mahsus Silah Talimnamesi*, 4-5.

²⁵⁰ *a.g.e.*, 5-6.

²⁵¹ *Süvari Talimnamesi*, (İstanbul, Matbaa-i Askeriye, 1341), 2-3. Süvariye Mahsus Silah Talimnamesi'nde kılıcın aksamı olarak Namlu, kabza, siperlik, kın zikredilmekte püsküle yer verilmemektedir. Süvariye Mahsus Silah talimnamesi, (İstanbul: Maatbaa-i Askeriye, 1315), 90.

mızrak olduğu vurgulanmaktaydı²⁵². Mızrak uzunluğu ve dürtücü etkisi sebebiyle kılıcın tesir yapamayacağı düşman hatlarını rahatsız edebilmekteydi.

Dönemin askerî dergilerinde yazılmış iki makale, bu hususta süvarilerin bakış açısını göstermesi açısından önemlidir. Bunlar; Mülazım-ı Evvel Nuri'nin kaleme aldığı “Artık Süvariye Mızrak Verilmelidir” ve Süvari Numune Mızraklı Alay Kumandanı Kaymakam Fâyt'ın “Süvari Nasıl Teslih Edilmelidir?” adlı yazılarıdır.

Mülazım-ı Evvel Nuri Bey'in muhtevası ismine yansımış olan yazısından anlaşıldığı üzere Meşrutiyet Dönemi süvarisinin kılıçla teslih edildiğı ve bunun yanlış olduğı görüşü savunulmaktaydı. Mızrağın kılıçtan daha etkili ve fonksiyonlu bir silah olduğı savı üzerinde durulmaktaydı. Bunu temellendirirken süvarinin piyadeye karşı hücumunda piyadenin mevzi değıştirmesi ve bu mevzi değışikliğınt üstündeki süvarinin piyadeye tesiri için mızrağın etkinliğinden bahsetmekteydi. Süvariye karşı hücumda da mızrağın kılıca karşı üstünlüğünü zikredip Kazak süvarilerinden Avrupa ordularındaki süvarilere kadar mızrak kullanıldığını söylemekteydi. Bunun yanında süvarilerin irtibat ve arazi keşfi gibi hizmetlerinde mızrağın flama olarak kullanılabilmesi, birkaç adet mızrağın kayış ile birbirine bağlanarak sedye yapılması gibi özellikleri de bu silahın tercih edilme sebepleri arasında saymaktaydı²⁵³.

Süvâri Numune Mızraklı Alay Kumandanı Kaymakam Fâyt'ın bu konudaki görüşlerinin, Mülazım-ı Evvel Nuri Bey'in düşünceleri ile paralellik göstermek ile birlikte daha keskin ve cüretkâr olduğı değerlendirilebilir. Fâyt, mızrak ve kılıç mukayesesinde mızrağın süvarinin atlı muharebesinde vazgeçilmez olduğundan ve kılıç ile karşılaştırılamayacak bir konumda olduğundan bahsetmekteydi. Savunduğı görüşler arasında kılıcın süvari silahları arasından kaldırılması ve kılıç talimlerine son verilmesi gerektiğı gibi düşünceler bulunmaktaydı.

Ona göre; süvarinin kılıç ile talim gördüğü süre zarfı gereksizdi. Bunu yerine mızrak talimine ağırlık verilmesi gerekirdi. Öte yandan kılıcın süvari için varlığı, kılıç ve kının

²⁵² *Süvari Talimnamesi*, (İstanbul, Matbaa-i Askeriye, 1341), 14; *Süvariye Mahsus Silah talimnamesi*, (İstanbul: Matbaa-i Askeriye, 1315). 2; Mülazım-ı evvel Nuri, “Artık Süvariye Mızrak Verilmelidir” *Zafer*, S. 14 (1328), 192. Kerküklü Halil Zeki Süvâri Namzet Mülazım, “Esfâr-ı Maziyyeden Bazılarında Süvarinin Suret-i İsdihdamına Umumi Bir Nazar”, *Musavver Seyf ve Kalem* s.3 (1324), 219. Halil Zeki, süvari istihdamı hakkında yaptığı sıralamanın 7. maddesinde mızrağın kılıca göre saldırı şiddetini ve manevî desteğı daha çok arttırdığını zikretmektedir.

²⁵³ Mülazım-ı evvel Nuri, “Artık Süvariye Mızrak Verilmelidir” *Zafer*, S. 14 (1328), 192. Bunun yanında geçmişe atıf yaparak sipahi ve cebelilerin kılıçtan daha çok mızrağa önem vermelerinden de bahsetmektedir.

at üstündeki ağırlığından daha değersizdi. Kılıcın çıkarılarak atın üstündeki ağırlıktan tasarruf edilerek yerine tüfek fişeginin koyulması fikrini savunmaktaydı. Nuri Bey'in “mızrak ve kılıç savaş esnasında birbirini tamamlayıcı unsurlardır” görüşü göz önüne alındığında, Fâyt'ın kılıç aleyhine görüşünün daha radikal olduğu anlaşılmaktadır²⁵⁴.

Fâyt, Almanya özelinde Avrupa ordularındaki süvarilerin tamamen mızraklı olduğu ve kılıcın merasimler ve muharebe dışındaki vakitlerde, şehir içinde taşınan bir silah olduğundan bahsetmektedir. Ona göre sarsılmış bir piyadeye karşı mızrağın kullanımını çok daha faydalı görmektedir. Keşif kollarının dahi mızrakla silahlanmalarını savunurken Hidemât-ı Seferiye Nizamnamesi'nde bulunan keşif kolları düşman keşif kollarına saldırmakta çekinmemelidir maddesinin bile mızraklı süvari değilse kaldırılması gerektiğini savunarak kılıcın mızrak karşısındaki kabiliyetini dolaylı olarak eleştirmektedir²⁵⁵.

Süvarinin diğer silah grubu; yaya cenginde kullandığı tahrip menzili mızrak ve kılıca göre daha yüksek olan *esliha-i nariyeydi*. Tüfek ve tabancadan ibaret olan bu ateşli silahlar, süvarilerin at üstünden indiğinde tahkim edilmiş bir mevkiye mevzilenerek piyade gibi muharebe etmesi sağlanmış oluyordu.

Süvari için asıl olan at üstünde muharebe etmektir. Bununla beraber geçit, köprü, hakim tepe gibi mevkileri ele geçirmek-savunmak, keşif ve emniyet gibi hizmetlerinde attan inmesi gerekmektedir. Bu görevlerde tüfek ve tabanca kullanmaktadır. Süvariler, bu açıdan endaht talimnamelerinden de anlaşıldığı gibi piyade ile benzer bir talim ve terbiye görmektedirler*.

²⁵⁴ Mülazım-ı evvel Nuri, *aynı yer.*; Süvâri Numune Mızraklı Alay Kumandanı Kaymakam Fâyt, “Süvâri Nasıl Tesli Edilmelidir”, *Müdâfaa-yı Milliye*, S. 3 (1327), 25.

²⁵⁵ Süvâri Numune Mızraklı Alay Kumandanı Kaymakam Fâyt, *a.g.m.*, 26.

* Endaht Talimamelerinin bir kısmında “piyade ve süvari” ibaresi bulunmaktadır. Mehmed Bedi, *Muaddel Endaht Nizamnamesine Nazaren Bir Piyade veya Süvari Bölüğünde Ders Endahtının Sûret-i İcrası*, (İstanbul: Mekteb-i Fünûn-u Harbiye-i Hazret-i Şâhâne Matbaası, 1328); von Birn, *Piyade ve Süvarinin Endaht ve Muharebedeki Hidemât ve Vezâifi*, çev. Ali Mümtaz, (Mekteb-i Harbiye Matbaası).

Süvariye verilen ateşli silahlar 1311 tarihli bir metinde geçtiği üzere büyük oranda Henry-Martini tüfekleri ve bir kısmına da Winchester karabinası verilmekteydi. Karabina çapı 11,3 milimetreydi. Merminin çıkış hızı 400 metre ve etkili menzili de 900 metre olarak belirtilmişti. Ağırlığı 3.600 kilogramdır. Kaynağın aktardığına göre 50.000 Mauser karabinası da sipariş edilmiştir²⁵⁶.

Talimnamelerde ve askerî makalelerde süvarinin kullandığı tüfeğe *filinta* adı verilmekteydi²⁵⁷. Standart tüfeklere göre daha kısa namlulu ve hafifti. Bu sayede süvariye ağırlık olarak yormamaktaydılar. Bu da süvarinin manevra, sürat ve hareket kabiliyetini nispeten daha az kısıtlayarak ateş gücünün var olmasını sağlamaktaydı.

Süvarinin ateşli silahlarla teçhiz edilmesi, ateşli silahların yükselişi ile beraber piyade ve topçu sınıflarının kabiliyetinin artmasına ayak uydurma gerekliliğinin bir sonucuydu. Çünkü ateşli silahların ordulardaki nicelik ve nitelik olarak gelişmesi, süvarinin muharebe alanındaki etkinliğini azaltmaktaydı²⁵⁸. Süvarinin manevra ve hareket serbestisi asimetrisine muharebe alanında darbe vuran bu gelişmeye; filinta ve tabanca ile karşılık vermeye çalışmıştı.

Durum yukarıdaki perspektiften okunduğunda ateşli silahların, kadim süvarideki ok ve yay karşılık geldiği düşünülebilir. Fakat ateşli silahların kullanımı, süvarinin at üstünde vazife görmesini engelleyerek piyadeye yaklaşan bir taktiği yani yay cengini icra etmesine sebebiyet vermektedir. Ok ve yayın at üstündeki etkinliğinin, ateşli silah kullanan süvari ile mukayese edilemeyecek tesiri sebebi ile ateşli silah- ok ve yay benzetmesi havada kalan bir fikirden öteye geçememektedir.

Araştırmada süvarinin kullandığı filintanın fizikî özellikleri ile ilgili teknik bir bilgi içeren bir kaynağa rastlanmamakla birlikte 324 model bir filintanın genel aksamı; bize, filinta hakkında fikir verebilir. Bu bağlamda 7,65 çapında bir filintanın genel aksamı;

²⁵⁶ Mehmed Rüşdi, *a.g.e.*, 145. Yazıldığı tarih olarak II. Abülhamid döneminin süvarisini anlatmaktadır. Dolayısıyla bahsedilen sipariş 1895/1896 yıllarına tekabül etmektedir.

²⁵⁷ Bkz. Süvari Mülazım-ı Evveli Mahmud Cemi, “Yaya Muharebe”, *Mecmûa-yı Fünûn-ı Askeriye*, S. 2 (1327), 4; Süvâri Numune Mızraklı Alay Kumandanı Kaymakam Fâyt, *a.g.m.*, 25; *Süvari Edvâr-ı Talimiye Programı*, 13; *Süvari Talimanmesi*, (İstanbul: Matbaa-i Askeriye, 1325), 169. Diğer bir kullan olan karabina da süvarinin kullandığı kısa namlulu tüfek anlamındadır. Richard Bowyer, *Dictionary of Military Terms*, Thirt Edition, (London: A&C Black, 2007), 40.

²⁵⁸ Re., “Süvarinin Muharebede Ehemmiyeti”, *Haftalık Risâle-i Askeriye* S.2 (1324), 11.

namlu, nişan tertibatı, mekanizma (kapak takımı) kundak, el kundağı kısımlarından oluşmaktaydı²⁵⁹.

Namlu; tüfeğin mermiye istikamet ve hareket kabiliyeti veren, çelikten imal edilmiş boru kısmıydı. Ön tarafındaki açıklığa *namlu ağzı*, namlunun içine de *mücef* denilmekteydi. Mücef yivli ve yivsiz iki kısımdan oluşmakta ve art kısımda kalan yivsiz kısmı *fişenk yatağı* olarak adlandırılmaktaydı. Fişek yatağı da *kovan yatağı* ve *kurşun yatağı* olarak ayrılmaktaydı. *Nişan tertibatı*; namlu üzerine monte edilmiş, nişan almaya yarayan *nişangâh* ile *arpacıktan* oluşmaktaydı²⁶⁰.

Mekanizma olarak tabir edilen kapak takımı; namlunun art tarafında namluyu kapatmak suretiyle tamamlayan, fişegin namluya sürülüp iğne aracılığıyla ateşlenmesini sağlamaktaydı. Bu kısmın da kendi içinde ayrıntılı bölümleri ve parçaları bulunmaktaydı²⁶¹.

Tüfeğin kullanırken ya da kullanılmadığında muhafaza etmek ve yeri geldikçe kullanacak ekipmanlar; teçhizât ve teferruat olarak ayrılmıştı. Teçhizât olarak bahsedilen parçalar; baş bilezik ve yayı, alt bilezik ve yayı ile birlikte harbi yatağı ve somunu, korkuluk ve mekanizma rapt vidası, dipçik gerdanı ve vidası, dipçik tabanı ve vidası şeklindeydi. Teferruat ise filinta kayışı ve ağız kapağından oluşmaktaydı²⁶².

Süvari filintayı, kayışı vasıtasıyla omzunda taşıyordu²⁶³. Filintanın süvari için önemi, süvari sınıfının bekâsı bağlamında da değerlendirilebilir. Sınıfın ateşli silahların gelişimi ve piyade-topçu sınıflarının ilerlemesinin taktik olarak da süvariye geriye atmasına mukabil süvarinin gelecekte var olabilmesi ateşli silahları kendi taktiklerine adapte ile mümkün olacağı düşünülmekteydi²⁶⁴. Yaya cenginde ve atlı muharebede süvarinin hareket kabiliyetini muhafaza edebilmesi için diğer sınıfların ateş desteğine

²⁵⁹ 7,65 Milimetre Çapındaki Filintaya Aid Tarifname, (İstanbul: Matbaa-i Askeriye, 1327), 2.

²⁶⁰ a.g.e., 2-3.

²⁶¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. A.g.e.,5-12.

²⁶² A.g.e.,17-18.

²⁶³ *Süvari Teçhizât Talimatnamesi*, (İstanbul: Matbaa-i Askeriye, 1330). Talimatnamenin sonundaki süvari fotoğraflarında omuzda taşındığı görülmektedir. Süvâri Numune Mızraklı Alay Kumandanı Kaymakam Fâyt'ın makalesinde; ata fazladan ağırlık vermemesi, atın ve süvarinin hareket kabiliyetini kısıtlamaması için omuzda takınması gerektiğini savunmaktadır. Süvâri Numune Mızraklı Alay Kumandanı Kaymakam Fâyt, a.g.m., 25.

²⁶⁴ Re., "Süvarinin Muharebede Ehemmiyeti", *Haftalık Risâle-i Askeriye* S. 3 (1324), 82.

muhtaç durumdaydı. Bu eksikliği gidermeye ve ateş gücü hürriyetine sahip olabilmesi için kendi filinta ve topçu bataryalarını oluşturmaktaydı.

Teçhizât Talimatnamesi'nden anlaşıldığı kadarıyla süvari zabitanını filinta yerine *revolver* ile teçhiz edilmektedir²⁶⁵. Revolver; şarjör mekanizmalı *pistolden* farklı olarak orta kısmında toplu olan bir tabanca türüydü Smith Wesson markalı tabancaların namlu çapı 178 milimetreydi. Altıtıpatlar olarak da anılan silah; namlu, top, tırnak, mandal, kundak ve mekanizma kısımlarından oluşmaktaydı²⁶⁶. Süvari subaylarının ateşli silahı olarak kullanılan revolverler belirli bir sayıda yedek mermi ile birlikte teçhiz edilmekteydi.

2.5.4. Süvarinin Üniforması ve Diğer Teçhizâtı

Süvari sınıfının silah haricinde üniforması dâhil olmak üzere kendi üzerinde ve atın diğer bölgelerine koyduğu çok sayıda eşyası bulunmaktaydı. Yemek takımından, at bakım malzemelerine, yedek fişeklerden battaniyesine kadar, sefer esnasında kendi kendine yetebilecek bir şekilde teçhiz edilmişti.

Teçhizât Talimatnamesi'ne göre süvari subayının kıyafeti genel olarak; Serpuş, boyun bağı, hâkî ceket, haki çizme pantolonu, tarçınî eldiven, çamaşır (gömlek veya mintan, fanila, don ve çorap), mahmuzlu çizme olarak belirtilmekteydi²⁶⁷.

Süvariler, başlarına serpuş olarak adlandırılan hâkî renkli bir kalpak takmaktaydı. Hâkî astaragandan olan tepesi, her sınıfın yaka rengi ile aynı renkten ve aynı kumaştan imal edilmekteydi²⁶⁸. Serpuşun tepesi gümüş rengindeydi.

Hâkî ceketlerin iki kopça ile iliklenen yakaları mevcuttu. 3-4 cm eninde ve 7 cm boyunda çuhadan imal edilen yakanın rengi gümüştü²⁶⁹. Pantolon ve külotlar, süvari ve topçuda benzer kaideler üzerine kararlaştırılmıştı. Piyade efradına pantolon, atlı birlik efradına ise külot verilmişti. Külotlar dizin alt tarafından yukarı doğru geniş ve

²⁶⁵ *Süvari Teçhizât Talimatnamesi*, (İstanbul, Matbaa-yı Askeriyye, 1330), 6. Bunun yanında aşağıda yazılan teçhizât, süvarinin binbaşı rütbesine kadar olan subaylar için geçerlidir. *a.g.e.*, 15.

²⁶⁶ Mehmed Rüşdi, *ag.e.*, 145; James Bevan, "Pistol and Revolvers", Small Arms Survey Research Notes, (2012): 1-2; Ali Serdar Mete, "Ateşli Silah Teknolojisindeki Gelişmeleri Osmanlı Kara Ordusu'na Etkileri" (Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019), 118.

²⁶⁷ *Süvari Teçhizât Talimatnamesi*, 5-6.

²⁶⁸ Düstur 241.

²⁶⁹ *Elbise-i Askeriye Nizamnamesi*, (İstanbul: Daire-i Askeriye Matbaası, 1325) 3. Aynı metin Düstur Tertib-i Sani, 276-293.

baldır kısmı ise tene yapışık bir kalıptaydı. Boyu topuğa kadardır. Süvari subaylarının pantolon ve külotlarında beş buçuk santimetre eninde bir ziye olmakla birlikte efradınkilerde ziye bulunmamaktaydı²⁷⁰.

Süvari subaylarına verilen sütre, tek sıra düğmeli lacivert renkli ve düğmeleri düz sarı olan bir giysiydi. Diğer bir giysi olan kaput ise daha çok kışlık kullanıma uygundu. Koyu kurşun rengindeydi ve çuhadan yapılmaktaydı. Yakaları gümüş rengindeydi ve kaput yırtmacı yan cepler hizasına kadar yani kuyruk sokumuna kadar uzanmaktaydı²⁷¹. Bu da süvariye ata binerken ve inerken hareket serbestisini sağlamaktaydı.

Süvari subayının üzerinde üniforması haricinde; saniyeyi de gösterebilir bir saat, mendil, ceketin sol etek cebinde sargı paketi, fişeklik ile birlikte manevra ve sefer kemeri, revolver ve 30 adet revolver fişegi, dürbün bulunmaktaydı. Üzerinde taşıdığı diğer ekipman ise içinde harita, pusula, pergel, muhabere varakası ve zarfı, not defteri, siyah ve renkli kurşun kalem ve lastik olan harita çantasıydı. Düdük, çok amaçlı çakı, matara ve ihtiyaca göre üzerinde ya da yanında olacak muşamba pelerin ve kaput da yine sayılan süvarinin teçhizatın içindeydi²⁷².

Süvarinin bilhassa keşif hizmetinde bahsedilen keşif raporları ve izahlı krokiler çizip kıta komutanına gönderme vazifelerinde harita çantası içindeki malzemelerin yoğun olarak kullanıldığı sonucuna varılabilir. Bunun haricinde süvarinin üstünde olan ekipmanlardan da anlaşıldığı kadarıyla muharebede bu kadar ağır bir hâlde olmamak ile birlikte sefer esnasında kullanılabileceği hemen her alanı değerlendirme gayretinde olduğu anlaşılmaktadır.

Eyerin yanında kuburluk olarak adlandırılan çantalar vardı. Sağ kuburlukta dikiş edevatı, kaşık-çatal-bıçak takımı, demirbaş erzak, havlu, diş fırçası gibi süvarinin kişisel temizlik ve onarım malzemeleri ile yiyeceği vardı. Bunun yanında 30 adet revolver fişegi ve çizme çekeceği de sağ kuburluğun içindeydi. Sol kuburlukta; çorap sünger, güderi elbise kolanı, elbise ve baş fırçası, tarak, sabun vesairesi ile bunları içinde barındıran kutusu mevcuttu. Bunun yanında elektrikli cep lambası, yedek pil ve

²⁷⁰ *Elbise...* 6-7.

²⁷¹ *A.g.e.*, 8-9, 14-15.

²⁷² *Süvari Teçhizat Talimnamesi*, 6-7. Süvari subayının üzerindeki kilerin toplam ortalama ağırlığı 14039 gram olarak kaydedilmektedir.

çatal kazık verilmişti²⁷³. Bu açıdan kuburluklar genel olarak süvari şahsi eşyalarıyla donatılmıştı.

Eyerin arka kısmında kaput kılıfı, su kovası, yem torbası vardı. Püsküllü harp kılıcı, yaya iken manevra veya sefer kayışına kolona raptedilirken normal durumda eyerin sol art kısmındaki kılıç askısına koyulabilmekteydi. Eyerin sağındaki hâlkaya bağlı kesede bir çift nal, 22 adet mih bulunmaktaydı. Mıhlar kışın buz mihî olacak şekildeydi²⁷⁴. Anlaşılabileceği üzere bu malzemeler atın bakımı için gerekiyordu. Süvarinin sefer esnasında olası at bakım ihtiyaçlarını karşılaması, yürüyüşe devam edebilmesi için ve dinlenme vakitlerinde atı ile ilgilemesi için eyer arka kısmında malzemeler kaim edilmişti.

Ağırlık kısmında uzunluğu 75 cm, eni 40 cm ve derinliği 35 cm olan sandık vardı. Her sandığın iki yan ve üst yüzeyine sahibinin; isim, rütbe ve bağlı olduğu kıtası siyah boya ile yazılmaktaydı²⁷⁵.

Sandığın üzerinde; yastık ve ince bir şiltenin bulunduğu karyola mevcuttur. Buna ek olarak 70 cm ve 60 cm ölçülerinde portatif, su geçirmez çadır bezinden imal edilen ve eşyaların rahat sığabileceği genişlikte, ağzı kilitli kılıf da sandığın içindeydi. Kılıfın üstüne ve iki yüzeyine sahibinin ismi yazılmaktaydı. Bunun yanında 2 metre uzunluğunda ve 1.6 metre eninde bir battaniye, 1.8 metre uzunluğunda ve 0.9 metre eninde kilim ve bir adet iskemle bulunmaktaydı. Battaniye-kilim-sandalye takımı, karyola torbasına konup, torba kayışlarla sandık üstüne sabitlenmekteydi²⁷⁶. Herhangi konaklama ve geceleme zamanlarında kullanılmak üzere süvariye verilen ekipmandı.

Sandığın içinde; bir adet serpuş, bir haki ceket, bir hâkî çizme pantolonu, bir güderi yekek, bir çift potin, mahmuz ile birlikte bir çift çizme, 3 don, 3 ten fanila, 3 gömlek yada mintan, 2 çift çorap (yazlık kışlık), 2 mendil, 3 havlu, 1 gusül havlusu, 2 çift tarçını eldiven, boyun bağı, terlik, mürekkepli kalem, mektup kağıdı ve zarf, muhabere varakası ve zarf, talimname, seferiye, hatıralar gibi birkaç kitap, toplu desimetre, tıraş takımı, 2 madeni tabak, bardak, portatif fener, mum, 2 yedek kolan, 2 yedek zahme, 2

²⁷³ a.g.e., 8-9. Sağ kuburluk ortalama ağırlığı 2648 gram, sol kuburluğun ise 1910 gramdır.

²⁷⁴ a.g.e., 9-10.

²⁷⁵ a.g.e., 11. Bir örnek olarak; süvari alayı 2, bölük 3, mülazım-ı evvel Sabir Efendi şeklindedir.

²⁷⁶ a.g.e., 12.

nal, 22 mih (sekizi buz mihı) vardı²⁷⁷. Dolasıyla sandık içinde daha çok var olan eşya ve kıyafetlerin yedekleri, boş vakitlerin değerlendirileceği kitaplar, yemekte kullanılacak parçalar koyulmaktaydı.

Süvari sınıfının subay altı askerlerinin teçhiz edildiği ateşli silahın filinta olması sebebi ile süvari silahendazı olarak adlandırılmaktaydı. Seferî nizamda üzerinde; elbise ve eşya cüzdanı, serpuş, yaz kış ağırlıklıları değişen hâkî ceket ve hâkî pantolon, don, gömlek, avcı yeleği, yün kuşak, kaput ve başlık, çorap, mahmuzlu çizme, mendili ceketin yol etek cebinde sargı paketi, palaska bel kayışına sabitlenmiş matara, göğüs ceplerinin birinde yassı taş vardı²⁷⁸. Üniformada parça bağlamında subay sınıfı ile genel olarak benzerlik göstermek ile birlikte yoksun olduğu teçhizat mevcuttu. Daha çok taktik planlar için kullanılan, karar alma sürecine etki eden ve malzemeler silahendaz bulunmamaktaydı. Saat, fişeklik, dürbün, içindekiler de dâhil olmak üzere harita çantası, düdük, çakı bu ekipmanların arasındadır. Bu açıdan süvari subayının üzerindeki ağırlık, silahendaza göre 2 kilogram daha fazlaydı.

Eyerin sol kuburluğunda; filinta temizleme malzemeleri, bez parçası, dikiş edevatı, elbise fırçası, yemeni, çorap, velense kolanı, çatal kazık, tımar fırçası, kaşığı, yedek serpuş, kaşık, olmak üzere ortalama 2.510 gram ağırlık mevcuttur. Sol kuburlukta; misvak, sabun, mevsimine göre eldiven, yele fırçası, 15 adet fişek, yiyecek, 1 çift nal ve sekizi buz mihı olmak üzere 22 mih vardı. Buz mihları 15 adet fişek ile birlikte kuburluğun üstündeki kesede²⁷⁹.

Ön tarafta; kazık ve torba ile portatif çadır bezi, şiltenin altında gergi kayışının üzerinde ve iki tarafında; don ve gömlek, eyerin sağ gerisinde; aş kabı, aş kabının içinde demirbaş erzak mevcuttu. Eyerin sol gerisinde; ot kabı bulunmaktaydı. Art hane de çağ torbası, bir günlük arpa, yem torbası, su kovası, ahır gömleği, ahır pantolonu ve kaput giyilmediği zaman konulmaktadır. Eyer ve velensin arasında da kilim vardı²⁸⁰.

²⁷⁷ a.g.e. 13-15.

²⁷⁸ a.g.e., 19-21. Ortalama olarak toplam ağırlık 12.003 gramdır.

²⁷⁹ a.g.e., 23-25.

²⁸⁰ a.g.e., 25-26.

Görüldüğü üzere sefer halindeki bir süvarinin üzerinde bulunan teçhizat, askeri malzemelerden ibaret değildir. Çatışmanın, savaş olarak kavramlaştırdığımız sürecin sadece bir bölümü olduğu burada açıkça görünmektedir. Bu durum süvarinin üzerindeki teçhizatı en ufak ayrıntısına kadar belirtmemizin bir sebebini de bu teşkil etmektedir. Silahlar ve mühimmatları hariç, diğer ekipmanlar insanî ihtiyaçlar için bulunmaktadır. Bu da savaşın sürekli muhabere durumu olmayıp, tıraş olmanın, düş almanın da savaşın içinde birer faaliyet olduğunu bize göstermesi açısından önemlidir.

3. OSMANLI SÜVARİSİNİN TEFEKKÜRÂTI

Düşünme, kafa yorma anlamına gelen tefekkürât, ordunun savaş ve barış dönemlerinde teşkilât ve teçhizât çerçevesinde imkân ve kabiliyet olarak amacına kadar hemen her konuyu teorik bağlamda kapsamaktadır. Tefekkürâtın muhtevasında; kültür, örf, adet, teamül talim ve terbiye gibi²⁸¹ hususların bulunması ele alınan konunun “neden?” sorusuna verilecek cevabı oluşturmaktadır.

Süvarilerin, çalıştığımız dönemdeki teçhizâtı ve teşkilât yapısını anlamlandırmak, bu bölümün amaçlarından biridir. Dolayısıyla, süvarinin kullandığı silahlar teçhizât bölümünde işlenmekte iken silahların kullanım amacı, süvari için taşıdığı ehemmiyet ve süvari teşkilâtı içinde oturduğu kaideler tefekkürât bölümünde ele alınmaktadır. Yine talim ve terbiye konuları bu bölümde işlenmekle birlikte, teşkilât yapısının ayrılmaz bir bütünü olması sebebiyle; o bölümde de ilgili konulara temas edilmektedir. Bunun doğal sonucu olarak 3T unsurları her daim birbirini etkilemiş ve hala günümüz ordularını da etkilemektedir. Teşkilât ve teçhizât bölümleri ile karşılıklı sebep-sonuç ilişkilerinin kurulmasıyla adeta tamamlayıcı bir hâl almaktadır.

XX. yüzyılın başlarında Osmanlı süvarisini incelerken tefekkürât (doktrin) ve bunların yazılı hâle getirilmiş dokümanları olan talimname, talimatname, makale, mülahazat gibi kaynakların ışığında; talim ve terbiye, amaç ve vazife ve diğer düşünceler olarak kendi içinde tasnif etmek mümkündür. Biz de mezkûr bölümü bu perspektif üzerinden incelemekteyiz.

3.1. Süvarinin Talim ve Terbiyesi

Savaş organizasyonunda mevcut kuvvetlerden en yüksek derecede verim alınması için birliklerin periyodik zamanlarda belirli bir programa bağlı bir şekilde hem münferit

²⁸¹ Cevat Şayin, *aynı yer*.

hem de birlikte hareket etmeyi öğrenmek ve harpte uygulamak üzere tekrar etmek²⁸², talim ve terbiyenin tanımlarından biridir. Talim ve terbiyenin ordular için gereklilik sebepleri kendi içinde çeşitlilik göstermek ile birlikte başlangıç olarak, “Askerî Devrim²⁸³” yaklaşımının kitle ordularına dönüşümünü anlattığı nokta seçilebilir.

Kitle ordularının niceliğindeki artış, önceki savaş usullerinde mevcut olan savaşçının bireysel imkân ve kabiliyetlerini arka plana alıp yerini nizamî ve itaatın hâkim olduğu bir anlayışa bırakmıştı. Diğer yandan bunun sonucunda mahir olunması yıllar alan kılıç, ok ve yay gibi savaş aletleri ana teçhizat olmaktan çıkmış askerlerin çoğunluğu maliyet olarak nispeten ucuz ve kullanımı daha basit olan ateşli silahlarla teçhiz edilmeye başlanmıştı. Bu teçhizat değişimi, teşkilât ve tefekkürât bağlamında hem sebep hem de sonuç konumuna evrilmişti. Ordulardaki nefer sayısının çoğalması daha önceden uzun yıllar sonucu edinilen isabet kabiliyetini değersizleşmişti. Bunun sebebi kullanımı kolay öğrenilebilen ateşli silahların nişan mekanizmasındaki iptidailiğin toplu açılan ateşlerle çözülebilmeydi.

Bir ya da birkaç hat üzerine dizilmiş tüfekli piyadeler aynı hedefe yaptıkları ateş tekrarları ile nişan almaya gerek kalmadan muharebe kabiliyeti kazanmaktaydılar. Bu da talim ve terbiyenin şeklinden süresine kadar köklü bir değişikliğin başlamasına kapı aralamıştı. Dolayısıyla savaş esnasında açılan ateşin hızı ve niceliği, isabet yüzdelerinin öneminin önüne geçmişti²⁸⁴.

Asker sayısı artan orduların harpte koordineli bir şekilde hareket etmesi ve verilen komutu icra edebilme kabiliyetini geliştirmek için belirli bir talim programı (talimname) ikame edilmişti. Talim edeceği alan (kışla) ve doktrine bağlı kalan bir terbiye ile elde edilen başarı günümüze kadar gelen talim ve terbiye anlayışının temelini oluşturmuştu.

²⁸² *Hidemat-ı Seferiyye Kanunnamesi Müsvedde Halinde*, Mektebi Harbiye Matbaası, (1327): 2. “Madde 1: Kıtaat-ı askeriyyenin vakt-i hazaardaki talim ve terbiyesi harbde kendilerinden istenilen vezâife nazaran icra olunmalıdır.”

²⁸³ Geoffrey Parker, *Askerî Devrim* (Ankara: Küre Yayınları, 2014). Parker’ın kitabındaki yaklaşımın neden-sonuç bağlamında tenkit edilmesi veya içerisinde geçen “*ilk salvo atışının tatbiki*” gibi bazı bilgilerin Günhan Börekçi ve Feridun Emecen gibi akademisyenler tarafından tenkit edilmesi konumuz dışında kaldığı için değinilmemiş sadece bir yaklaşım olarak ortaya konmuştur.

²⁸⁴ Fatih Yeşil, “Nizam-ı Cedîd Ordusunda Tâlim ve Terbiye (1790-1807)”, *Tarih Dergisi*, S.2 (2011): 29.

Osmanlı ordusunun batı merkezli bir yeniden yapılanma içine girdiği Nizam-i Cedid dönemi ve Asâkir-i Mansûre; günümüze kadar gelen ordu teşkilâtlanmasının miladı kabul edilebilir. Sürekli talim yapmayan, askerlik mesleğinin yanında belki daha ziyade olarak farklı meslekleri benimsemiş ve Yeniçeriler nezdinde “*Devlet-i Aliyye'nin kalbinde bir seretân illet*²⁸⁵” hâline gelmiş orduyu “*bize bir takım asker lazımdır ki, emrimize bağlı, hülmümüzü yerine getirir ola*.”²⁸⁶ formuna sokmak yapılacak işler listesinin ilk sıralarında yer almaktaydı. Kışla hayatıyla beraber talim ve terbiye ile askerin zaman ve mekânını zapturapt altına alma durumu, merkezî otoriteye koşulsuz bağlılık sunan bir şiddet enstrümanı temennisine hizmet etmekteydi²⁸⁷.

Orduyu disiplinsiz hâle getiren ve ıslahının mümkün olmadığı kanısına varıran olgu; şartların kendi gerçekliğini inşa etmiş olmasıydı. Savaşmayan bir kitle boş durduğu süre zarfında asayiş sağlama görevinden asayiş bozma hâline evrilmişti. Bu da yeniçerilerin esnaf ve ahali gibi sosyal tabakalarla sosyalleşmesini beraberinde getirmişti. Her an savaşa hazır bir silahlı kuvvet yerine yarı sivil bir görünümde olan Osmanlı Ordusu’nda talim ve terbiyenin uygulanmaması bu durumun hem sebebi hem de sonucu olmuştu.

Askerin barış zamanında meşgul edilmesi hem savaşçı motivasyonlarını koruması hem de savaş harici işlerle uğraşmasının önüne geçmek için dönemin ordularında sonuç alınabilen bir usuldü. Talim ve terbiye; savaştaki verimi artırmakla kalmıyor, askere yeni bir mekânda yeni bir gerçeklik de inşa ediyordu. Bu yüzden kışla ortamında sosyal hayatta izole olan asker devamlı şekilde talim yapmaktan hür bir gerçeklik inşa edememekte, bu da merkezi devletin amacına hizmet etmekteydi.

Modern anlamda talim ve terbiyenin Osmanlı Devleti’ne geliş ve gelişmesi sunuf-ı selâse diye tabir edilen üç sınıfın (piyade, süvari, topçu) geneli için de geçerli olarak kendine has dinamikleriyle, dönemin gerekleri ışığında değişerek II. Meşrutiyet Dönemi’ne kadar gelmişti. Süvarinin talim ve terbiyesi; Nizam-ı Cedid’in de

²⁸⁵ Cevdet Paşa, *Tezâkir (40-Tetimme)*, yay. Cavid Baysun (Ankara: TTK, 1991): 219.

²⁸⁶ Koca Yusuf Paşa’dan aktaran Gültekin Yıldız, “Kara Kuvvetleri”, *Osmanlı Askeri Tarihi: Kara, Deniz, Hava Kuvvetleri*, 1792-1918, ed. Gültekin Yıldız (İstanbul: Timaş, 2013):42.

²⁸⁷ Fatih Yeşil, *İhtilâller çağında Osmanlı ordusu: Osmanlı İmparatorluğu’nda sosyoekonomik ve sosyopolitik değişim üzerine bir inceleme (1793-1826)*, (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2016): 104.

paradigma ordusu olması sebebiyle Fransız ekolünden beslenmiş²⁸⁸ ve Alman yükselişine kadar Osmanlı ordusunda etkisini göstermişti.

XX. yüzyılın başında özelinde bakıldığında, süvarinin talim ve terbiyesine ihtiva eden kaynaklar nicelik ve nitelik olarak zengin bir yelpaze oluşturmaktır. Dönemin askerî matbuatındaki gelişim ve yaklaşık 80 yıllık bir talim ve terbiye kültürü, yazılı olarak onlarca talimname, talimatname, rapor ve en az bu kadar da süvari sınıfına mensup subayların kaleme aldığı makale ve telif eser meydana getirmiştir.

Süvari eğitimi, topçu eğitimi kadar teknik olmasa da ondan ve piyadenin eğitiminden daha karmaşık bir süreçti²⁸⁹. Bunun sebepleri; topçu ve piyade neferinin harp ve talimde teçhizâtı ile hemhâl olmasının yanında süvarinin, bununla birlikte her daim uyum içinde olası gereken, ayrı bir eğitime tabi olan beygiriyle birlikte savaşmasıydı. Talimnamelerde görüldüğü üzere genel süvari eğitimi yaya talimi, at üstünde talim, muharebede istihdam, resmî geçit ve merasimler olarak dört başlık altında yapılmaktaydı. Bunun doğal sonucu olarak süvari eğitimi diğer iki sınıfta da olan yanaşık düzen, toplu icra edilen hareketler ve endaht talimlerinin yanında beygir talimi, manej talimi gibi kendine has usulleri de içinde barındırmaktaydı.

3.1.1. Süvari Talimnamelerine Bir Bakış

Silah teknolojisinin gelişimi ve savaşlarda kullanımı; orduların taktik ve stratejik harekâtını değiştirmiş, muharebeler; teçhizât ve teorilerin pratiğe bürünüp defalarca sınandığı mahaller hâline gelmişti. Bu değişim; birliklerin talim ve terbiyesini doğrudan etkilemekte ve pratiğin teorisini, diğer bir deyişle doktrini bir önceki değişime göre güncelleyerek evirmektedir. Orduların teşkilât ve teçhizâtını dizayn eden bu teoriye genel olarak doktrin, bunun yazılı hâle gelmesine doküman adı verilmekteydi. Kerküklü Halil Zeki'nin deyişiyle: “*Talimname tabiyenin esasıdır. Bunlar kanun-ı harb demektir*”²⁹⁰. Orduların eğitimi için geliştirilen teorilerin dokümanı olan talimnameler, bir ordunun ya da bir ekolün muharebe tecrübesine göre değişim gösteren, talim ve terbiyenin el kitabı niteliğindedir.

²⁸⁸ Fatih Yeşil, *a.g.m.*, 45-52.

²⁸⁹ Piyade ve Topçu sınıfının talimleri için ayrıntılı bilgi bkz. Necdet Öz, *a.g.t.* 160-199.

²⁹⁰ Kerküklü Halil Zeki, “Süvari Talimnamemiz” *Asker Mecmuası*, S.22, 459.

Talimnameler, orduların manevra, tatbikat ve harp gibi tecrübelerinin bir yansıması olduğu için onların tadil etmesi, yeni bölümler eklenmesi ve ordudan orduya farklılık göstermesi gayet normaldir. Osmanlı döneminden günümüze talimnamelerin büyük bir kısmı muhtelif devletlerden çevrilse de bir miktar, ordunun kendi tecrübeleri ile harmanlamaktadır. Bahsedilen kullandığımız talimnamelerinde de bazı bölümleri Osmanlı ordusunun tecrübeleri ile birleştirilmiş ve bazı bölümler olduğu gibi alınmıştır.

XIX. asrın son çeyreğinden itibaren Osmanlı Devleti'nde ağırlık kazanan Alman nüfuzu²⁹¹, Alman danışman heyetlerinden²⁹² ithâl edilen silahlara²⁹³ kadar kara ordusunun hemen her alanında kendisini hissettirmişti. Osmanlı Devleti'nin XIX. asrın başından beri devam eden paradigma ordusunu örnek alma politikası; son dönem de devam etmiştir. Ordunun teşkilât ve teçhizat bağlamında Alman ekolünün egemenliği altına girmesinin doğal sonucu olarak ordunun talimnameleri de Alman ordusundan çevrilmiştir.

XX. yüzyılın başında süvari sınıfının eğitiminde kullanılan talimnameler çok çeşitlilik arz etmekteydi. Söz konusu talimnamelerin giriftliğini ve birbirini tamamlayan eğitim sürecini anlatması bakımından Üçüncü Ordu Kumandanı Seryâveri Süvâri Binbaşısı Mehmed Sâdık'ın Ordu Mecmuası'na yazdığı makalesinde geçen ifadeler iyi bir örnek teşkil etmektedir;

“Hâlihazırda süvâri sınıfına mahsûs ta‘lîmnâmeler biri biniciliğe, diğeri yaya münferid ve müctemi‘ ve atlı müctemi‘ ta‘lîmlere ve kavâid-i harbiye ve yoklama ve resm-i geçidlere ve üçüncüsü mızrak ve kılıç ta‘lîmlerine ait olmak üzere üç cildten mürekkebtir.”²⁹⁴

II. Abdülhamid Dönemi'nde talimnamelerin Alman ordusundan çeviri ile ikame edilme geleneğinin II. Meşrutiyet Dönemi'nde de devam etmesi sebebiyle var olan talimnameler Alman ordusunun güncellemesinden bir süre sonra Osmanlı ordusunda

²⁹¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. İlber Ortaylı, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu*, (İstanbul: Timaş, 2017).

²⁹² Kemal Beydilli, “II. Abdülhamit Devrinde Gelen İlk Alman Askeri Heyeti Hakkında”, *Tarih Dergisi*, S. XXXII, (1979):481-494.

²⁹³ Mehmet Beşirli, “II. Abdülhamit Döneminde Osmanlı Ordusunda Alman Silahları”, *Erciyes Üniversitesi S.B.E. Dergisi*, S.16 (2004): 121-139.

²⁹⁴ Mehmed Sadık, “Süvâri Ta‘lîmnâmeleri Hakkında Birkaç Söz”, *Ordu Mecmuası*, S.8 (1324): 3.

da güncellenmekteydi. Dolayısıyla talimnameler ve üzerine yapılan yorumların takibi biraz daha karmaşık bir hâl almaktadır.

Misal vermek gerekirse; Mehmed Sadık'ın makalesinde ve bizim yukarıda alıntı yaptığımız talimnamenin hangisi olduğu hususunda elimizde verilen ışığında tespit etmek mümkündür. Şöyle ki; Mehmed Sadık makalesinde:

*“Bu üç cildin de aslı Alman ta’lîmnâmeleridir. Yalnız tahrîr ve terceme târihleri muhtelifdir. Almanlar tarafından birinci cild 1882 sene-i efrenciyyesinde ve Türkçeye on sekiz sene mukaddem terceme edilmiştir. İkinci cild 1890 ve üçüncü cild 1891 tarihlerinde neşredilip 10 sene evvel terceme edilmiştir”*²⁹⁵ demektedir.

Verilen tarihe bakılacak olursa burada bahsedilen talimnamelerden yaya münferid ve müctemi‘ ve atlı müctemi‘ ta’lîmlere ve kavâid-i harbiye ve yoklama ve resm-i geçidlere şeklinde bahsedilenin Osmanlı Ordusu’nun kullandığı 1315 tarihli Süvari Talimnamesi²⁹⁶ olduğu anlaşılmaktadır.

Süvari eğitimi, birbiri ile bağlantılı ve tüm talim ve terbiye devrini yönlendiren 11 talimnameden oluşmaktadır. Bunlar; Süvari Sınıfına Mahsus Cimmastik Talimnamesi, Süvari Talimnâmesi İkinci Cild: Beygir üstünde Nefer Talimi, Binicilik talimnâmesi kısım-ı sani: hayvan terbiyesi, Süvari Talimnamesi, Süvariye Mahus Silah Talimnamesi, Süvari Endaht Talimnamesi, Süvari Hidemat-ı Fenniye Talimnamesi: Tahrib Kısım1, İşaret Flamalarıyla Muhabere Talimnâmesi, Hidemat-ı Seferiyye Nizamnamesi, Süvari Dâhiliye Nizamnamesi, Ceza Kanunnamesi şeklinde ayrılmaktadır²⁹⁷.

Bahsedilen talimnamelerin içeriğine bakıldığında süvari terbiyesinin her evresinin bir bölümünü kapsadığı anlaşılmaktadır. Cimmastik talimnamesine bakıldığında

²⁹⁵ Mehmed Sâdık, *aynı yer*.

²⁹⁶ *Süvari Talimnamesi*, Matbaa-ı Askeriye (1315).

²⁹⁷ *Süvari Sınıfına Mahsûs Edvâr-ı Talimiye ile Bu Devirlerde Talim ve Terbiye ve Tedrisin Sûret-i Cereyanını ve Muayenelerin Usûl-i İcrasını ve Zâbitâna Aid Vezâifi Hâvi Programdır*, (İstanbul: Matbaa-i Askeriye, 1327), 4. Talim ve terbiye de süvari talimnamesinin yanında kullanılan talimnameler konusunda diğer bir liste ise; Binicilik Talimnameleri (birinci ve ikinci kısımlar), süvarilere mahsus silah talimnamesi, cimmastik talimnamesi, hidemat-ı fenniyye talimnamesi (köprücülük, tahribat, istihkam ve diğerleri), dâhiliye kanunnamesi, seferiye nizamnamesi. Süvari İkinci Kolağası Hamdi, *Yeni Süvari Talimnâmesi Şerhi*, Mekteb-i Harbiye Matbaası, (İstanbul:1325): 3.

talimname, efradın vücudunu harbin zorluklarına göre daha dirayetli güçlü ve çevik bir hâle getirecek idmanların tümünü içermektedir²⁹⁸.

Süvari neferinin üç yıl boyunca kazanacağı hayvana binme kabiliyetini, toplu ve münferit at üstünde talimleri icra edebileceği binme becerisini geliştirmesi için izlenen usul; beygir üstünde nefer talime göre yapılmaktadır²⁹⁹. Öte yandan binicilik kabiliyetlerini geliştirmek, binek hayvanını terbiye etmek ve talimlerini düzenlemek amacıyla farklı talimnameler ve binicilik ile ilgili yayınlar, muhtelif zamanlarda basılmıştır³⁰⁰.

Süvarinin muharebede kullandığı ateşli ya da delici-kesici silahların nasıl kullanıldığına dair bilgi ve yöntem içeren silah talimnamesi³⁰¹, bununla müşterek kullanılan endaht³⁰² ve diğer talimnameler³⁰³ ile birlikte bir silahlı süvari eğitiminin bütün noktalarına temas eden bir talimname ve yardımcı eser külliyatı vücuda gelmektedir.

Bu talimname külliyyatının merkezinde diyebileceğimiz Süvari Talimnamesi, bir süvarinin acemilikten manevra dönemine kadar göreceği yaya, at üstünde, münferit, toplu, silahlı ve silahsız gibi bütün talimlerini ihtiva etmektedir. Ulaşabildiğimiz kadarıyla Osmanlı süvarisi XX. asrın başında iki süvari talimnamesi kullanmıştır. 1315 Tarihli Süvari Talimnamesi, 1325'te yeni bir talimname³⁰⁴ tercüme edilmesine kadar kullanılmıştır.

²⁹⁸ *Cimnastik Talimnamesi*, Mekteb-i Fünûn-u Harbiye-i Hazret-i Şâhâne Matbaası, (İstanbul: 1322), 4.

²⁹⁹ *Süvari Talimnâmesi İkinci Cild, Beygir üstünde Nefer Talimi*, Matbaa-i askeriye (1308): 2.

³⁰⁰ *Binicilik Talimnâmesi: kısımlı sani hayvan terbiyesi*, Daire-i Askeriye Matbaası (İstanbul:1311); *Binicilik Talimnamesi*, Matbaa-i Askeriye (İstanbul:1330); Mehmed Sadık, *Binicilik Yardımları*, Şirket-i Mürettibiye Matbaası, (Konstantiniyye: 1316); James Filis, *Beygir terbiyesi ve binicilik usûl ve kavâidi*, cev. Mehmed Sadık, Şirket-i Mürettibiye Matbaası (Konstantiniyye:1317); Mehmed Sadık, *Beygir Yürüyüşleri*, Şirket-i Mürettibiye Matbaası (İstanbul:1323); von Freze, *Fî 29 Haziran Sene 1912 Tarihli Binicilik Talimnâmesinin Hûlâsası*, çev. Ahmed Celalettin Mekteb-i Harbiye-i Şâhâne Matbaası (İstanbul:1331).

³⁰¹ *Süvariye Mahsus Silah Talimnamesi*, Matbaa-i askeriye (1315).

³⁰² *Süvari Endaht Talimnamesi*, Matbaa-i askeriye (1326); *Süvari Endaht Talimnamesi*, Matbaa-i Askeriye (Selimiye: 1331). Ayrıca diğer dönem eserleri; Ali Haydar, *Ders Endahtına Hazırlık Talimleri* (Piyade, Süvari, İstihkâm ve Ağır Topçu Zâbitânına Mahsûs), Araks Matbaası, 2. Baskı (Dersaadet:1331). Mehmed Bedi, *Muaddel Endaht Nizamnâmesine Nazaran Bir Piyade veya Süvari Bölüğünde Ders Endahtının Sûret-i İcrası*, İstanbul: Mekteb-i Fünûn-u Harbiye-i Hazret-i Şâhâne Matbaası (Dersaadet: 1328).

³⁰³ *İşaret Flamalarıyla Muhabere Talimnâmesi*, Matbaa-i askeriye (1325); *Süvari Hidemât-ı Fenniye Talimnâmesi: Tahrir Kısım*, Matbaa-i askeriye (1326).

³⁰⁴ Süvari İkinci Kolağası Hamdi, *a.g.e.*,3. Eserin ifade-i meram kısmında şerh ettiği talimnamenin 1909 tarihli Alman süvari talimnamesi olduğundan bahsetmektedir. Metnin içeriğinden yapılan değerlendirme ile bu talimnamenin Osmanlı ordusunun kullandığı 1325 tarihli süvari talimnamesi olduğu söylenebilir.

1325 Tarihli Sûvari Talimnamesi içeriğini, mukaddime bölümünün ilk maddesinde “Talimname, süvarinin talim ve terbiyesine müteallik kavaidle muhtelif nizamlardaki hareketinden ve muharebede sevk ve idaresi kavaid-i esasiyesinden bahseder³⁰⁵” şeklinde açıklamaktadır.

Yukarıda bahsettiğimiz gibi ulaşabildiğimiz talimnamelerin tamamı Alman talimnamelerinden tercüme edilmiştir. Tercüme talimnamelerde yaşanabilecek problemlerin başında tercüme yanlışları ve talimnamelerin güncellenmesindeki yetersizliği gelmektedir. Meşrutiyet Dönemi askerî matbuatında gerek diğer ülkelerin talimnameleri* gerekse Osmanlı ordusunda kullanılan talimnameler birçok makalede konu edinilmiştir.

Üçüncü Ordu Kumandanı Seryâveri Sûvârî Binbaşısı Mehmed Sâdık’ın yazdığı “Sûvârî Ta’lîmnâmeleri Hakkında Birkaç Söz” adlı makale, 1900 yılında tercüme edilen talimnamelerde bu konuya temas eden birkaç örneği irdelemektedir.

Binbaşı Sadık; Almanların talimnamelerindeki tay, yaya cengi, süvari topçusuna da makineli tüfek kıta ilhakı bölümlerinin güncellemesinden bahsetmektedir. Öte yandan silah talimnamesinde mızrak kısmına verilen ayrı öneme dikkat çekmektedir. Almanların mızrak ağırlıklı süvari sınıfına karşın Osmanlı Ordusu’nun kılıç ağırlıklı muharebe anlayışına sahip olmasının, talimname çevirisinde göz önüne alınmamasını eleştirmektedir³⁰⁶. Bunun yanına tercüme komisyonu tarafından kelimesi kelimesine ya da yanlış yorumlanarak çevrilen bazı maddelerin talimi zorlaştırdığı ve diğer maddelerle çeliştiğini ortaya koyan bir misal de vermiştir³⁰⁷.

³⁰⁵ Sûvari Talimnamesi, Matbaa-i Askeriye (İstanbul:1325) 2.

* Dönemin askerî matbuatında yabancı ülkelerin talimnamelerinin incelenmesi veya inceleme tercümeleri için bkz. Yüzbaşı Rasim, “Yeni Rus Sûvârî Ta’lîmnâmesine Dair”, *Ordu ve Donanma*, S.8 (1330):551-556; Erkân-ı Harb Binbaşısı İsmail Hakkı, “Rus Japon Harbinden Sonra Japon Ordusu Yeni Ta’lîmnâmeleri”, *Haftalık Risâle-i Askeriye*, S.17 (1324). 18.-21. sayıları arasında makalenin devamları mevcuttur. “Fransa Süvarisinin Yeni Ta’lîmnâmesi”, *Müdâfaa-yı Milliye*, S. 15 (1327).

³⁰⁶ Mehmed Sâdık, “Sûvârî Ta’lîmnâmeleri Hakkında Birkaç Söz”, *Ordu Mecmuası*, S.8 (1324): 4. “Binicilik ta’lîmnâmesini şimdiki Alman binicilik ta’lîmnâmesine tevfikân ta’dîl etmelidir. Lâkin buna kendiliğimizden fazla şeyler ilâvesine kalkışmayıp aynen ta’dîl eylemelidir. Çünkü kaç yapalım der iken göz çıkartıyoruz.”

³⁰⁷ Mehmed Sâdık, “Sûvârî Ta’lîmnâmeleri Hakkında Birkaç Söz”, *Ordu Mecmuası*, S.8 (1324): 5. Talimnamenin 124. maddesini incelemiştir.

Binbaşı Sadık'ın talimnameleri eleştiren makalesinin yayınlanmasından beş sayı sonra Mülazım Kerküklü Halil Zeki, Binbaşının eleştirdiği 124. maddeyi, binbaşına atıfla, kendi zaviyesinden yorumlamış ve bir komutanın komutları ve yürüyüş nizamları üzerinden talimnameyi değerlendirmiştir³⁰⁸.

Kerküklü Halil Zeki'nin Asker Mecmuası'nda yukarıdaki makaleden yaklaşık sekiz ay sonra yazdığı anlaşılan “*Süvari Talimnamelerimiz*” adlı makalesinde yine bu konuyu daha detaylı bir şekilde ve yukarıdaki makaleye atıf yaparak ele almaktadır. Makalede daha önceden verdiği çelişkili ve yanlış madde örneklerinin yanında tercüme hatası bağlamında son tercüme edilen süvari ve piyade talimnamelerini* karşılaştırmış, madde ve tabirler arasındaki farkları eleştirmiştir. İki sınıfın hareket tarzlarının farklılıklarından dolayı verilen komutların usulü, ihbarların, çarhların, yürüyüş nizamlarının ve icra tarzlarının birbirinden farklı olduğunu; bundan doğan karışıklıkların talimnamede bilhassa süvari için sıkıntılı olduğunu misallerle açıklamıştır. Süvari ve piyadenin birbirlerinin talimnamelerini okuduklarında anlayamayacaklarını belirtip bu sorunun ortadan kaldırılması gerektiğini savunmuştur³⁰⁹.

Dönem kaynaklarında anlaşıldığı kadarıyla talim ve terbiyenin icrası, yukarıda bahsedilen talimname ve nizamnamelerin özü niteliğinde bir pratiğe bürünmüş hâlidir. Burada bahsettiğimiz her evre ve planlamanın *uygulanmak istenilen talim ve terbiye* olduğu hatırdan çıkarılmaması gerekmekte, uygulamalarda bire bir örtüşmeyen olayların varlığı ispata muhtaç olmayan bir hakikat olarak karşımızda durmaktadır. Bu hususun bir yansıması olarak değerlendirilebilecek bir makale de duruma örnek teşkil etmektedir.

³⁰⁸ Kerküklü Halil Zeki, “Süvâri Ta’limnâmesi Hakkında Birkaç Söz, Ta’limnâmenin 124’üncü maddesi” *Ordu Mecmuası*, S.13 (1324): 4-5.

* Piyade Talimnamelerinin tadilatı ya da hataları ile ilgili eleştiriler de dönemin makalelerinde mevcuttur. Bununla ilgili ilk göze çarpan makale 1328 Tarihli Piyade Talimnamesi ve Endaht Talimnamesi’nin eksik ve hatalarını Harbiye Nezaret-i Celilesine sunulmak üzere hazırlanan bir raporda ayrıntılı olarak ele alınmıştır. “Piyade Ta’limnâmesinin ve Piyade Endaht Ta’limnâmesinin Tahsisat ve Tadilatı”, *Ordu ve Donanma*, S.9 (1330): 624-11 sayfa.

³⁰⁹ Kerküklü Halil Zeki, “Süvari Talimnamelerimiz” *Asker Mecmuası* S. 22. 456-463. Sınıfların mevcut talimnamelerinin sunuf-ı muhtelifeden oluşan kîtaaların iyi yönetilebilmesi için ortak tabirlerce birleştirilmesini savunma farklı yazarlarca da teklif edilmektedir. Bkz. Mahmud Man “Sunuf-ı Muhtelif Talimnâmelerinin Tevhidi”, *Mâkes-i Efkar-ı Askeriye*, S. 1 (1324): 7-8.

Sınıf-ı Muhtelifede Seferiyye Kavâidinin Tedrîs ve Ta'limi adlı makalede şu şekilde bahsedilmektedir:

“Târih-i harb okuyanlar pekâlâ bilirler ki sefer müddetinin takrîben onda dokuzu yürüyüş ve tevakkuf ile ve biri muhârebe ile geçer. Harbde bu kadar çok meşgul olacağımız şeylere pek az ehemmiyet vermek şâyân-ı tecviz değildir.”³¹⁰

Burada talim ve terbiyenin muharebe odaklı icrasının yanında muharebe öncesi yürüyüş, konaklama ve ordugâh mahallerin kurulumu gibi muharebeyi dolaylı yoldan etkileyen sefer hizmetleri³¹¹ hususlara gerektiği kadar önem verilmemesini eleştirmektedir. Her ne kadar talimname ve nizamnamelerde bu hususlar üzerinde durulsa da bunların pratikte aynı şekilde icra edilmediği sonucuna varılabilmektedir.

3.1.2.Süvari Eğitiminin Esasları

Kolağası Ali İhsan, muharebe ve muharebe öncesi bağlamında talim ve terbiyeyi zabitanın ve efradın talim ve terbiyesi olmak üzere ikiye ayırmaktadır³¹². Bu ayrımı haklı yapan husus, emir alan ile emir veren gruplardan istenilen görevlerin farklı olmasından dolayı kazanmaları gereken kabiliyetlerdir. Zabitin inisiyatif alabilmesi ve emir verebilmesi ve aynı oranla mesuliyet sahibi olmasını da beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla bir zabitanın sahip olması, gerek özellikler süvari erinin özelliklerini kapsayan ve ondan çok daha büyük bir görev tanımını ihtiva etmektedir. Harita okuyabilecek, arazi ve iklim bağlamında çevresini tanıyabilecek, düşman kuvvetini ve tertip düzenini elindeki veriler ışığında öngörebilecek vasıfta bir zabıt yetişmesi için ona uygun bir terbiyeden geçmesi gerekmektedir. Muharebe anında ani kararları aldığı teorik eğitim doğrultusunda sürtünmeyi³¹³ de hesaba katarak uygulayabilecek bir şekilde yetişmesi ve bir neferin sahip olamayacağı ve olmasına gerek de olmayan birtakım özellikleri bünyesinde bulunması istenmekteydi. Dolayısıyla bir er ile aynı talimden geçmeyecek aynı şekilde bir erin de bir zabıt kadar sevk ve idare üzerine terbiye edilmesi gerek görülmemekteydi.

³¹⁰ Erkân-ı Harb Kolağası Ali İhsan “Sınıf-ı Muhtelifede Seferiyye Kavâidinin Tedrîs ve Ta'limi” *Ordu Mecmuası*, S. 14 (1324): 1.

³¹¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. *Hidemat-ı Seferiye Nizamnamesi* (Kitabhane-i Askeri H. 1325).

³¹² Erkân-ı Harb Kolağası Ali İhsan “Sınıf-ı Muhtelifede Seferiyye Kavâidinin Tedrîs ve Ta'limi” *Ordu Mecmuası*, S. 14 (1324): 2.

³¹³ Savaş öncesi hazırlanan tüm planlar savaş başladıktan sonra mevcut şartlar ışığında değişime maruz kalmaktadır. Clausewitz; savaşın teori ve pratik yönleri arasındaki tüm zorlukları genel olarak sürtünme terimi ile açıklamaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Carl von Clausewitz, *Savaş Üzerine*, çev. Selma Koçak, (İstanbul: Doruk, 2015), 91.

Kolağası Ali İhsan, süvari zabitanın ve küçük zabitanın kazanması gereken perspektifin³¹⁴ Hidemat-ı Seferiye Nizamnâmesi'nin ihtiva ettiği konulara temas ederek oluşturduğu bu liste, talimlerin eksik noktaları ile aynı hususlara temas etmektedir. Bu konuların tatbik edilmesi için nefer terbiyesinin toplu talim evresi; aynı zamanda süvari zabitan ve küçük zabitanının pratik alanını oluşturmaktadır.

Süvariye, talim ve terbiyenin verilmesinde, anlaşılır olmanın önemine vurgu yapılmasıyla bağlantılı olarak “*ecnebi kelimelerin kullanılmaması*”³¹⁵, eğitim boyunca kullanılan tüm tabirlerin Türkçe olması hassasiyetinin bir sonucunu doğurmaktadır. Talimin geneli bu tabirler üzerine inşa edildiği için talimnamelerin giriş kısımlarında bu terimlerin açıklanmasına ayrılmaktadır.

Hem talim ve terbiyenin icra edilebilmesi hem de bu talimi anlayabilmek için bilinmesi gereken terimlerin başında yürüyüş kararları gelmektedir. Yürüyüş kararları bir adımın 80 santimetre olduğu varsayıldığında dakikada; adeta ile 125, süratli ile 285, dörtlal ile 500, uzun dörtlalda ile 700³¹⁶, orta süratli ile 300 ve orta dörtlal ile 350 adımdır. Bunlara ilaveten mesafe, aralık, temas gibi tabirler³¹⁷ de özellikle at üstünde icra edilen talimlerde sıkça kullanılmaktadır.

Öte yandan süvari komutanı, bilhassa toplu süvari taliminde neferlerin sevk ve idaresini kolaylıkla icra edebilmesi için birtakım vasıtalarla başvurmaktadır. Bunlar

³¹⁴ Kolağası Ali İhsan, *a.g.m.* 3-4, 1- Şifâhen ve tahrîren ve muhtelif yürüyüşlerle emir ve takrîr götürmek; 2- Muhâbere postalarının sûret-i tesisi ve ne sûretle îfâ-yı vazife ettikleri; 3- Okumak ve yazmak bilenlere takrîr yazmayı ve basit kroki çizmeyi öğretmek; 4- Küçük zâbit keşif kollarının harekâtı ve sevk ve idâreleri; 5- Düşmanla temas vuku' gelince keşif kolları nelere dikkat ederler? Düşmanın kuvveti nasıl anlaşılır? 6- Pîşdâr, cânîbdâr ve dümdâr ne demektir? Ve bunların kademeleri; 7- Pîşdâr süvârîsi ile müstakil süvârînin muhtasîran farkları; 8- Süvârî avcının ve irtibat atlılarının harekâtı; 9- İrtibat kıt'alarının vezâîfi; 10- İleri karakollar ve kademeleri; ileri karakol süvârîsinin vezâîfi; 11- Süvârî küçük zâbit postalarıyla çifte nöbetçilerinin vezâîfi ve sûret-i hareketleri; 12- Zincir hattı haricine sevk olunacak süvârî keşif kolları; 13- Yürüyüşlerde ve molalarda sûret-i hareket; yol kolunun nihâyetine me'mûr olan süvârî kıt'asının vazîfesi; 14- Konakların envai nizâm ve ordugâh karakolları; 15- Süvârînin açık ordugâhı; 16- Süvârînin çadırılı ordugâhı ve seferiye kavâidine muvâfık olarak çadır rekzi ve hendek hafri; 17- Ağırlıkların envai ve sûret-i hareketleri; yürüyüşlerde, muhârebede ve konaklarda bulunacakları yerler; 18- Ağırlıklara, nakliye katarına, esir kafilesi muhâfazası ve sevkine me'mûr süvârî müfrezelerinin harekâtı; 19- Yaya ceng eden süvârîde cebhâne noksanının ikmâli; 20- Muhârebede hidemât-ı sıhhiye hakkında ma'lûmât-ı muhtasîra; 21- Telgraf ve demiryolların sûret-i tahrîpleri; 22- Demiryoluyla nakliyatda efrâda lâzım ma'lûmât.

³¹⁵ *Süvari Talimnâmesi İkinci Cild, Beygir üstünde Nefer Talimi*, Matbaa-i askeriyye (1308): 3. Fakat talimnamelerin genelinde “Fr.: *marché*, *marş*” kelimesi kullanılmıştır. Bugün dahi kullanılıyor olmasından, Fransızca menşeli kelimenin orduda içselleştiği sonucu çıkarılabilir.

³¹⁶ *Süvari Talimnamesi*, Matbaa-i Askeriye (İstanbul:1325): 19.

³¹⁷ von Freze, *a.g.e.*, 3-6.

kumanda, emir, boru işareti, işaret-i mahsusa ve seslenmedir. Kumanda; ihbar ve icra olmak üzere ikiye ayrılmaktadır³¹⁸. Kumanda; bölük dâhilinde bir kıta için kullanılırken emir, büyük kıtalarda ast komutanlara tebliğ edilmektedir. Boru işareti; kıtanın uzakta olduğu durumlarda da gayet işlevli ve çok seri bir şekilde sevk ve idare etme araç olduğu için komutanlar tarafından çokça tercih edilmektedir³¹⁹. Süvarinin muharebe esnasındaki vazifeleri; genel olarak beklenmedik zamanlarda aniden ve hızlı bir şekilde gelişen takip, hücum, ricat gibi taktikleri icra etmek olduğu için, komutların seri şekilde verilme ihtiyacı, boru işaretini vazgeçilmez hâle getirmiştir. Bundan dolayı talim ve terbiyede de kullanılmaktadır.

Neferler için süvari eğitiminin ne kadar sürdüğü, bir yıl içerisinde süvari talim ve terbiyesinin safhaları ve bu safhalarda süvariye yaptırılan talimler hususu; Balkanlardan Yemen'e uzanan geniş Osmanlı coğrafyasında farklılık göstermekle birlikte 1327 yılında yayınlanan "*Süvari Sınıfına Mahsûs Edvâr-ı Talimiye ile Bu Devirlerde Talim ve Terbiye ve Tedrisin Sûret-i Cereyanını ve Muayenelerin Usûl-i İcrasını ve Zâbitâna Aid Vezâîfi Hâvi Programdır*" adlı metinde, talimnamelerde olmadığı kadar ayrıntılı bilgiler içermektedir.

Süvari talimi Teşrin-i Evvel ayının başında yeni acemi neferlerin kıtaya girişinden Eylül sonu manevra büyük manevraların bitişine kadar bir yıl sürmekteydi³²⁰. Talim ve terbiyenin içinde yukarıda bahsedilen talimnamelerin ihtiva ettiği bütün pratik ve teorik hususlar periyodik bir şekilde işlenmekteydi. Eğitimin her düzey ve kapasitedeki neferin anlayıp uygulamak suretiyle süvari kabiliyetleri kazanabilmesi, birlik eğitiminin başlıca amacıydı. Bundan dolayı talimlerde izlenen usul; hareketlerin kolaydan zora, basitten karmaşığa, münferitten toplu nizamda talimlere doğru tedricen öğretilmesiydi³²¹. Her alayda kapalı maneje alanı olmamasından dolayı mevsime bağlı at üstünde talim zamanları, kışlaların ülkenin farklı bölgelerinde olması sebebiyle

³¹⁸ *Süvari Talimnamesi*, Matbaa-i Askeriye (İstanbul:1325) 10 "adeta- marş" gibi.

³¹⁹ Süvari İkinci Kolağası Hamdi, *a.g.e.* 37. Boru işaretinin kullanıldığı komutlar, kullanabilen komuta kademesi ve diğer ayrıntılı bilgiler için Süvari Talimnamesi, Matbaa-i Askeriye (İstanbul:1325): 12-17.

³²⁰ *Süvari Sınıfına Mahsûs Edvâr-ı Talimiye ile Bu Devirlerde Talim ve Terbiye ve Tedrisin Sûret-i Cereyanını ve Muayenelerin Usûl-i İcrasını ve Zâbitâna Aid Vezâîfi Hâvi Programdır*, (İstanbul: Matbaa-i Askeriye, 1327): 3.

³²¹ *Süvari Talimnâmesi İkinci Cild, Beygir üstünde Nefer Talimi*, Matbaa-i askeriyye (1308):5; Süvari Talimnamesi, Matbaa-i Askeriye (İstanbul:1325): 5.

askere alımların aksaması gibi sebeplerle bahsedilen talim zamanları gecikebilmekteydi.

Talimler genel olarak iki kısma ayrılmaktaydı. Bu kısımlar başlangıcından münferit talim ile devam edip bölük, alay gibi toplu talimler manevralarda son bulan toplu bir şekilde icra edilen talimlerdi. Kıtaya gelen acemi efradın talim dönemi; başlangıçtan 15 Nisana kadar altı buçuk ay münferit talim, 15 Nisan- 1 Temmuz arasın iki buçuk ay bölük talimi, 1 Temmuz - 1 Ağustos arası bir ay alay talimi, 1 Ağustos - 1 Eylül arası bir ay liva talimi ve tatbikatları ile bazen 1-30 Eylül arası bir ay büyük süvari ameliyatları ve sunuf-ı saire ile manevralar³²² olmak üzere beş bölüme ayrılmaktaydı.

3.1.3. Münferit Talim

Münferit talim, süvari talim ve terbiyenin ilk bölümünü teşkil etmekteydi. Münferit talim acemi eğitimi hüviyetinde olduğu için aynı zamanda genel talim ve terbiyenin esaslarını da ihtiva etmekteydi³²³. Bunun başlıca etkenleri arasında; neferin, talim ve terbiyeyi tanıdığı yani asker disiplin altına girdiği, vücudunu savaşa hazırlayan, silah ve at ile ilk temasın bu evrede gerçekleşmesi gibi sebepler vardı.

Talim ve terbiyede efrad; acemi, efrad-ı atika ve hayvan terbiyesine muktedir efrad olmak üzere üç kısma ayrılıp talim zamanı kendi sınıflarında 8-12'li gruplara ayrılmakta ve her kıtaya bir muallim ve müteakip seneden bir efrad yardımcı olarak tayin edilmekteydi³²⁴. Bu eğitimde başlıca dikkat edilecek hususlar; atlı talimde her türlü arazide hayvanı sevk edebilmek ve sıra içerisinde hareket edebilmek, silahı maharetli kullanmak, uçta, keşif kolunda, postada, irtibatta, emir ve muhaberedeki vazifeleri ifa edebilmektir. Muallim ve muavinler sorumlu oldukları efrada, hareketli, düzenli ve bol tekrarlı bir şekilde talim ettirerek kısa sürede toplu talime hazırlamaktaydı.

³²² *Süvari Sınıfına Mahsûs Edvâr-ı Talimiye ile Bu Devirlerde Talim ve Terbiye ve Tedrisin Sûret-i Cereyanını ve Muayenelerin Usûl-i İcrasını ve Zâbitâna Aid Vezâifi Hâvi Programdır*, (İstanbul: Matbaa-i Askeriye, 1327): 3.

³²³ *Süvari Talimnamesi*, Matbaa-i Askeriye (İstanbul:1325): 161. Mad. 238.

³²⁴ *Süvari Sınıfına Mahsûs Edvâr-ı Talimiye ile Bu Devirlerde Talim ve Terbiye ve Tedrisin Sûret-i Cereyanını ve Muayenelerin Usûl-i İcrasını ve Zâbitâna Aid Vezâifi Hâvi Programdır*, (İstanbul: Matbaa-i Askeriye, 1327): 5. Bölük nizamında üçüncü efrad kısmına kıdemli mülazım-ı evvel, ikinci kısma kıdemsiz mülazım-ı sani, acemi efrada kıdemli mülazım-ı sani endaht talimlerinde ise kıdemsiz mülazım-ı evvele tevdi edilmektedir.

Acemi askerlerin 24 hafta içerisinde gördüğü münferit talimler³²⁵ genel olarak; yaya ve at üstünde olarak ele alınmaktadır. Diğer alt başlıkları ise birbirleriyle paralel talim ettirilen binicilik, idman ve cimnastik, endaht ve hidemat-ı seferiye olarak dört başlık altında ele almak uygun görülmektedir. Uygulanabilme durumu tartışmalı olmakla birlikte bu program, en azından hedeflenen talim ve terbiye bağlamında dönem için bize ışık tutmaktadır.

Acemi efrada bilhassa ilk haftalarda fikir ve ahlak yönünde de eğitim verilmektedir. Hidemat-ı Seferiye Nizamnamesi'nde de belirtildiği üzere talim ve terbiye; nazarî ve amelî olarak ikiye müşterek bir şekilde eğitimin içine alınmaktadır³²⁶. Acemi efradın eğitimine başladığı ilk birkaç hafta, her gün fikri eğitimin verilmesi konusundaki görüş birliği³²⁷ askerin mekanik araç olmadığı için manevî motivasyona bağlı muharebe verimliliğinin olduğunu vurgu yapmaktadır. Bunun yanında dönemin sivil eğitim kapasitesi göz önüne alındığında ordunun aynı zamanda bir mektep hüviyetinde olduğu ve efradın savaşta mobilize olabilmesi için belli bir perspektife ulaşmasına öncülük etmesi beklemektedir. Burada öğretilecek vatandaşlık bilinci Osmanlılık, devlete bağlılık ve millet gibi fikirler askerin manevî duygularını savaşa kanalize etmek ve bir amaç edinebilmelerini sağlama amacından ileri geliyor olabilir.

Münferit yaya taliminin içeriğinde; temel duruşlar, yürüyüşler, dönüşler, saf durmak, dağılmak, toplanmak gibi birlikte hareket etme kabiliyetlerinin geliştirilmesi, silahsız talim, kılıç ile duruş, dürtüş ve vuruş*, filintanın taşınması, filinta hareketleri, silah doldurmak ve boşaltmak, nişan almak, ateş etmek gibi hareketler bulunmaktaydı³²⁸. Buradaki esas amaç acemi neferin ihbar ve icra komutlarını icra edebilmek ve vücudunu buna alıştırmak pratiğini geliştirmektir.

Vücudun muharebedeki kabiliyetini geliştirmek için başlıca müracaat edilen usul cimnastik talimleriydi³²⁹. Aletli ve aletsiz olarak iki kısımda yapılan bu idmanlar ilk

³²⁵ Haftalık talim programı için; *a.g.e.*, 12-26.

³²⁶ *Hidemat-ı Seferiye Nizamnamesi* (Kitabhane-i Askeri H. 1325): 10. Madde 21.

³²⁷ Edirne hafif süvari alayı mülazım-ı evvel Nuri, "Süvari Talimleri", *Zafer* S. 22 (1328), 349.

* Silah talimnamesi baz alınarak icra edilmektedir. Programa göre esliha-i cariyeye olarak sadece kılıç talimi yapılmakla birlikte talimname de aynı nispetle mızrak talimine de yer verilmektedir. Yaya ve at üstünde silahlı talim için bkz. *Süvariye Mahsus Silah Talimnamesi*, Matbaa-i Askeriye (İstanbul:1315).

³²⁸ *Süvari Talimi Nizamnamesi*, Matbaa-i Askeriye (İstanbul:1328): 127-138.

³²⁹ *Süvari Talimnamesi*, Matbaa-i Askeriye (İstanbul:1325): 161. madde 228.

olarak aletsiz, kendi vücut esnekliği ve çevikliği ile yaya ve beygire hâkim olma noktalarında talim görürken ikinci evrede sıçrama sehpası ve cimmastik demiri ile idmanlarına devam etmekteydiler³³⁰. Burada vücudun kol, bacak, sırt ve omuz gibi bölümlerini açma, germe hareketleri gibi basit hareketlerden engelli sıçrama, atlama, demire asılmaya uzanan birçok hareketi yaya talim haftaları içerisinde kolaydan zora doğru uygulamaktaydılar.

Hem süvari talimnamesinde hem de haftalık talim programında cimmastik ve idman talimlerine yoğun bir vurgu vardır. Süvari Mülazım-ı Evvel Nuri'nin yazdığı bir makalesindeki cimmastik talimleri üzerine eleştirisi, bize cimmastik talimlerinin uygulanışı ve eğitimdeki ağırlığı hakkında fikir verebilir. Makalede; cimmastik talimlerinin önemi, savaşın devamı ve askerin direnci için gerekli olduğunu fakat silahlar, endahat, tahrip nizamnameleri, avcılık, mesafe tahmini, vesait-i fenniye ile muhabere ve muharebe, yüzme talimleri*, istihkam dersleri, gibi hususlara daha fazla önem verilmesi gerektiğini savunmaktadır³³¹. Makaleye göre talimlerin tatbikinde özellikle yaya talimi için geçerli olarak; merkeze cimmastik talimini alındığı bir eğitim usulü benimsendiği söylenebilir. Pratikte cimmastiğin bu kadar üzerinde durulması, diğer tüm hareketlerin cimmastiğe bağlı vücut kabiliyetlerinin gelişmişliği ile doğru orantılı olmasından kaynaklanmaktadır.

Acemi efradın binicilik eğitimlerinde genel olarak; beygirin bakımı ve terbiyesi, beygir üstünde dengeli ve doğru oturmak, beygirin teçhizatlarını öğrenmek, dizgin istimali, biniş yardımlarının öğrenilmesi üzengi ve gem kullanımı, at üstünde engel atlamak³³², maneji üzerinde hareket etmek, daire çizmek, daire küçültmek³³³ ve

³³⁰ Süvari Dördüncü Alay Muallimi Mirliva Mehmed Faik Paşa, *cimmastik Talimnamesi*, Mekteb-i Fünûn-u Harbiye-i Hazret-i Şâhâne Matbaası 4. Bs (İstanbul:1322), 4-5. Detaylı bilgi için bakınız.

* Programa göre yüzme eğitimi münferit talimin son haftası verilmemektedir. *Süvari Sınıfına Mahsûs Edvâr-ı Talimiye ile Bu Devirlerde Talim ve Terbiye ve Tedrisin Sûret-i Cereyanını ve Muayenelerin Usûl-i İcrasını ve Zâbitâna Aid Vezâifi Hâvi Programdır*, (İstanbul: Matbaa-i Askeriye, 1327): 27.

³³¹ Edirne hafif süvari alayı mülazım-ı evvel Nuri, "Süvari Talimleri", *Zafer*, S. 22 (1328) s. 349.

³³² Engel atlamak, bataklıkta binmek, tırmanmak, yumuşak zemin ve ormanlık alan gibi muharebe şartlarına dönük beygir yürütme talimleri için bakınız. Binicilik Talimnamesi, Matbaa-i Askeriye, (İstanbul:1330): 148-173.

³³³ Ayrıntılı bilgi için bakınız. Geredeli Yakub Lütfi, Acemilerin Manejde Talim ve Terbiyesi, Matbaa-i Hayriye ve Şükerası, (Dersaadet:1328). Maneji: atlı eğitimin yapıldığı dikdörtgen biçimindeki alandır. Manejin büyüklüğü talim yapacak hayvanın sayısı ile (bir at 3 adım kabul edilir) orantılıdır. Kenarların birbirine oranı ½'dir. Yarım maneji ise manejin yarısına tekabül eden kare şeklindeki alandır. *A.g.e.*, 22-23.

büyülmek ve toplu talime hazırlık talimleri gibi hususlar öğretilirdi³³⁴. Beygir üstünde yürüyüş³³⁵ kararları ve nizamları öğrenmek, yürüyüşler arası geçişlerin maharetli bir şekilde yapılabilmesi, nefer-beygir uyumluluğu ve neferin yardımlar³³⁶ vasıtasıyla beygir üstünde tam hakimiyetini sağlayabilmesi ve toplu talimlerin başarılı bir şekilde icra edilebilmesi için münferit binicilik talimleri son derece önemliydi.

Endaht taliminin ihtiva ettiği noktalar; ateşli silahları tanımak, nişan almak, tetik çekmek, nişan vaziyetleri, ateş etmek ateş tesiri, mesafe tahmini gibi konulardı. Münferit talimlerde bir piyade ile eş değer bir pratiklik söz konusuydu. Usulen nişancı çavuşu ikinci haftadan itibaren her talim kıtasından birer ikişer nefere dönüşümlü olarak endaht talimnamesinin 38-56 maddelerini arası ile ilgili eğitim vermekteydi³³⁷.

Hidemat-ı seferiye talimlerinin amacı; efradı süvarinin Hidemat-ı Seferiye Nizamnameleri'ndeki görevleri ihtiva eden pratikleri hazırlamaktı³³⁸. Arazi tarifi, yolda ya da ikamet hâlinde keşif ve emniyet hizmetleri, irtibat ve posta hizmetleri gibi vazifelerin ibtidai seviyede teorik ve pratik bilgileri verilmekteydi. Bu bağlamda toplu icra edilen bu görevlere giriş mahiyetindeydi.

³³⁴ Ayrıntılı bilgi için bakınız. *Binicilik Talimnamesi*, Matbaa-i Askeriye, (İstanbul:1330): 218-233; von Freze, Fî 29 Haziran Sene 1912 Tarihli Binicilik Talimnâmesinin Hûlâsası Mekteb-i Harbiye-i Şâhâne Matbaası (İstanbul:1331): 83-92. Bunun yanında atlı talim günde en az saat yaya talim ise 1.5 saat olarak icra edilmek tavsiye edilmektedir. *a.g.e.*, 6.

³³⁵ Beygir yürüyüşleri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bakınız; Yüzbaşı Mehmed Sadık, *Beygir Yürüyüşleri*, Şirket-i Hayriye Matbaası (İstanbul:1323).

³³⁶ Binicilik yardımları ile ilgili ayrıntılı bilgi için; Yüzbaşı vekili Mehmed Sadık, *Binicilik Yardımları*, Şirket-i Mürettibiye Matbaası, (Konstantiniyye:1316).

³³⁷ *Süvari Sınıfına Mahsûs Edvâr-ı Talimiye ile Bu Devirlerde Talim ve Terbiye ve Tedrisin Süret-i Cereyanını ve Muayenelerin Usûl-i İcrasını ve Zâbitâna Aid Vezâifi Hâvi Programdır*, (İstanbul: Matbaa-i Askeriye, 1327): 10-11.

³³⁸ Ayrıntılı bilgi için irtibat ve muhafızlık görevlerine ek olarak tezin “süvarinin vazifeleri” bölümü. *Süvarinin Hidemat-ı Seferiyesine İhzarı: Birinci Kısım Bölüğün Temrini*, Ahmed İhsan ve Şürekâsı Matbaası, (İstanbul:1326).

Tablo 3.1.3.1 Acemilerin Münferid Talim ve Terbiye Programı

HAFTALAR	YAYA	BİNİCİLİK	CİMNASTİK VE İDMAN	ENDAHT	SEFER HİZMETLERİ
1. HAFTA	Silahsız esas duruş, yürüyüş, silahsız resm-i tazim, yerinde dürüş.	Beygirin yedekte sevki (muallimler tarafından ahırda), timar zamanında ve hayvan suya çekilirken gösterilir), hayvanların yedekte muayenesi (muallimler tarafından ahırda), hayvanın aksam-ı bedeniyesi ve bazı tabirât-ı müstamelenin tarifi, manej dahilinde tanzim olmak, muayene, yaya olarak hizaya gelmek, kıtayı biraz geriye almak, beygir üzerine sıçramak, yere atlamak (dururken ve adeta yürürken), neferin beygir üzerinde oturuşu (yalnız oturuş, vaziyet değil), beygir üzerinde idman hareketi (bacak ve oyluğa ait), adeta yürütmek (dizginler bağlı ve açık), tam manejde yan değiştirmek (bu talimlerde efrad tabii bir vaziyette bulunur.	Sağa-sola açılmak, yanaşmak, ayak-bacak ve gövde hareketleri, doğru-ters-çapraz tutarak asılmak, çekmek ve kısa asılmak vaziyetlerinde elleri bırakıp tekrar tutmak.		
2. HAFTA	Birinci haftanın tekrarı	Ata binmek, yere inmek (sayı ile ve sayısız), tabii süratli, yumruk vaziyeti ve beygirin kantarma ile sevki, beygirin birinci vaziyeti, baldır hareketleri, dizginleri toplamak ve koyuvermek, durmak rahat etmek, hazır olmak, hizaya gelmek, manej köşelerini geçmek usulü, ayrı ayrı talim (adeta ve tabii süratlilde ve bilhassa gövde ve kol hareketleri)	Birinci haftanın tekrarı	Endaht talimnamesinden 33, 38, 39 40. Maddeler	(yaya) arazinin tarifi, ufka kadar olan belli başlı noktaları söylemek, mafevkin nazarını herhangi bir noktaya sevk etmek.
3. HAFTA	Silahsız dönüşler, silahsız koşmak, filinta ile vaziyet ve yürüyüş, silah çatmak ve almak(basit surette), takımca saff-ı harb nizamı, mangalara taksim, mangaların çarhı ile manga kol teşkili(basit surette), avcının terbiye-i münferidesinde 307. maddenin müzakeresi.	Vaziyetlerin tashihi, mani'a atlamak, meyil mahallerden inmek ve çıkmak, birere bozulmak, aralıklı saff-ı harbe geçmek, yarım manejde yan değiştirmek, orta süratli-adeta ile sıra budiye yanaştırmak, mesafe aldirmek(taslak), süratliyi uzaltmak ve kısaltmak, süratlilde idman hareketleri, ayrı ayrı binmek ve tekrar tanzim olmak.	Kol, el, baş ve ayak hareketleri, doğru tutarak uzun asılma vaziyetinde eller ile yürümek, ters tutarak uzun asılma vaziyetinde sağ (sol) bacağı ileri kaldırmak.	41. madde	Geçen haftadakilerin tekrarı
4. HAFTA	Evvelki mevad ve harekâtın tekrarı	İkinci vaziyet, beygiri döndürmek, daire üzerinde hareket, kısa dörtnal, daire üzerinde dörtnal, adeta ve süratlilde idman hareketlerine devam.	Evvelki mevad ve harekâtın tekrarı	44, 45 46. Maddeler	(yaya) sor muhtelif ile cihet tayin etmek, bir istikamette araziye tarif etmek, haritayı araziye tatbik etmek ve cihetine koymak.

5. HAFTA	(Fimabad tek numrolu günlerde filinta ve çift numrolu günlerde kılınc alınmak üzere bir gün filintalı bir gün kılıklı). Filintadan: silah omuza, rahat dur, filinta arkaya selam dur. Kılıçtan:kılıçla vaziyet ve vuruş kılıç çekmek, kılıç koymak, rahat durmak, selam durmak.	Eyer ve kantarma ile talim, ata binmek, yere inmek, hareketin eyer üzerinde ve üzensiz tekrarı, idman hareketi,	Sıçrama hareketi, sağ(sol) dizde yatarak yan asılmak, ters tuturak yatarak asılmak	Evvelki mevad devam.	Evvelkilerin tekrarı
6. HAFTA	Evvelki mevadın tekrarı	Üzensiz evvelki mevadın tekrarı	Evvelki mevadın tekrarı	46. madde	Yolda: işaret ile yürümek, durmak, muhtelif yürüyüşlere geçmek, sağa ve sola yanaşmak, arazi üzerinde: evvelkilerin tekrarı
7. HAFTA	Filintadan: diz çökmek, yere yatmak, avcının terbiye-i münferidesinden 306. madde müzakere edilecek. (E. T. 182-190). Kılıçtan: kılıç talimi için dağılmak ve tekrar toplanmak, kılıç talimine hazırlık vaziyeti almak, bu vaziyette hazır dur veya yerinde rahat vaziyetine geçmek, çarhlar.	Üzeringi ile oturuşlar, evvelki hareketin tekrarı, İngiliz süratlisi.	(sıçrama sehpasında) ayaklar muttasıl olarak sıçramak, üç adım koşarak sıçramak ve üç adım koşarak ve ayaklar muttasıl olarak sıçramak.	47, 48, 49 ve 50. Maddeler.	Yolda: uzaktan işaret veren mafevkin işaretine nazaran hareket, etraf-ı araziye dikkat, arazinin ve arazide görülen mevadın yürüyüşte iken tarifi, emir ve haberlerin ileriden geriye veya tersinin irsalı,arazide tarassudun usul-ı icrası.
8. HAFTA	Evvelki mevad ve harekata devam	Beygiri hazırlamakta, toplamakta, yürüyüşte, yaklaşmakta, zabt etmekte, yürüyüşün tezyidi halinde, beygiri geri yürütmekte, dönmek ve çarh etmekte oturmuş, dizgin ve baldır yardımlarının birlikte istimali, bilvasıta ve bila vasıta tesir, dururken süratli yürütmek.	Evvelki mevad ve harekata devam	Evvelki mevad ve harekata devam	Bu hafta tek mil bölük çıkarılır. Yürüyüşte emniyet tertibatı aldırılıp ayrıca sevk edilen yani bölük dahline sokulmamış olan acemi efrada uca, irtibat neferlerine, yan keşşaf kollarına ve kısmı külliye ve bunların suret-i hareketlerine dair malumat verilir.

9. HAFTA	Filintadan: filinta doldurmak, kapamak, boşaltmak, nişan almak, ateş etmek ve geri almak. Kılıçtan: vaziyet almak, adeta ve uruşlar, çift vuruşlar.	Orta süratliden kısaya ve kısıdan orta süratliye ve adetadan kısa süratli ve kısa süratliden adeta geçmek, daire değiştirmek, daire küçültmek, daire büyültmek.	Duruken ve koşarak istinad vaziyetine geçmek için sıçramak, ileriye istinat olunmuşken kollar üzerine zaviye-i kaime teşkil edinceye kadar kolları bükme ve uzatmak, istinad vaziyetinde bacakları münavebeten yan tarafa kaldırmak, istinad vaziyetinde kalçaları kaldırmak, kalçaların kalkması ile beraber yerinde sıçramak.	53 ve 54. maddeler.	İrtibat neferlerinin vazifesi, şifahi haberler, uçta keşif kolunda neferin vazifesi ve hareketi.
10. HAFTA	Avcının terbiye-i münferidesinden 308 ila 313. Maddelerin müzakeresi. Kılıçtan: amudi vuruşlar.	Evvelki hareketin devamı.	Evvelki hareketin tekrarı	55. madde	Evvelkilerin tekrarı.
11. HAFTA	Evvelki vezaifin tekrarı. Kılıçtan: dürtüşler.	Çarh, geriye çarh, süratli ile saff-ı harb olmak, mahmuz istimali, ön, ard ve orta kısım üzerinde dönüşler.	Ağaç beygirde (yandan)duruken istinata sıçramak, kalçaları kaldırmakla beraber dururken istinada sıçramak, istinad vaziyetinde bacakları yan tarafa kaldırmak.	Evvelki mevada devam.	Yollara ve köprülere dair malumat, muhabere postasında bulunan efradın, emir ve muhabere atlısının suret-i hareketi(zaman ve mesafe)
12. HAFTA	Filintadan: avcının terbiye-i münferidesinden 307. maddenin kısm-ı evveli müzakere edilecek. Kılıçtan: sipirler.	Evvelki hareketin tekrarı.	İstinad vaziyetinde kalçaları kaldırmak, bacaklarından birini aşırarak ve aynı tarafta bulunan eli ileri koyarak eyer üzerinde oturmak, istinad vaziyetinde aynı tarafta bulunan elin havalandırılmasıyla bacaklar açık olarak eyer üzerine oturmak.	56. madde	Tekmil bölüm çıkarılır. İkamette emniyet tertibatı alınıp acemi efrada ileri karakolların aksamına keşif ve devriye kollarına ve bunların vezaifine dair malumat verilir.
13. Hafta	Filintadan: talimnemenin 315. maddesi muhteviyatının 316. maddesinin ilk üç satırı mucebince tetkiki(kısımda). Kılıçtan: uruş ve dürtüşlerin birlikte icrası, imtidadlı vuruşlar.	Geri yürümek, beygir yollarında ve hatt-ı vasat üzerinde yanaşmak, orta dörtlal.	Evvelki hareket tekrarı.	35 ve 51. maddeler.	Atlı ve yaya postalarının vezaifi.

14. hafta	Filintadan: evvelki vezaife devam. Kılıçtan: evvelki hareketin tekrarı.	Evvelki hareketin tekrarı.	(geriden) dururken istinada sıçramak/kalçaları kaldırarak sıçramak, dururken vücut elleri önünde olmak üzere sağrının üzerinden süvari oturuşu ahz etmek için istinad ederek atlamak.	Oda cebhanesi ve manevra fişengiyle endahda devam.	Evvelkilerin tekrarı
15. hafta	Filintadan: evvelki vezaife devam. Kılıçtan: uruş ve dürtüşlerin eşkal-i mücessime aleyhine tekrarı.	Eyer üzerinde gem ile talim (başlık takımının aksamı ve hayvanın başında gem ve başlık takımının vaziyeti ve hayvanların yedekte suret-i sevki muallimler tarafından ahurda öğretilir). Ata binmek, yere inmek, dizginlerin sol elde tutulması, sol yumruğun vaziyeti, kantarma almak ve bırakmak, şimdiye kadar yapılan hareketin kantarma müessir olduğu halde tekrarı.	Evvelki hareketin tekrarı.	Endahd meydanına ve malzemesine dair malumat itası ve birinci vazifeye beda.	Konak vezaifi ve konak karakollarına ait vezaif.
16. hafta	Fiintadan: 315. Madde muhteviyatının arazi üzerinde icrası (bu cihetle filinta ile talim günlerinde tekmil yaya talim zamanı buna hazır olunur). Kılıçtan: mübarezedden birinci ve ikinci dersler.	Hayvanın gem ile sevki, yumruk hareketi. Şimdiye kadar yapılan hareketin müesser olarak icrası.	Dururken canlı beygirde yapılan hareket (cimnastik talimnamesi 26. madde)	Nişana devam.	Fimabad alayda ve bölükte yapılacak ameliyatlara nazaran acemi efrad ya alay ve bölük ile birlikte ya da ayrı olarak ameliyata çıkarılır. Ayrı çıkarıldıkları zaman mevad-ı salif-ül tekrar olunur.
17. hafta	Filintadan: evvelki vezaife devam. Kılıçtan: Üçüncü ve dördüncü derslere devam.	Yanaşık sıradan bire bozulmak, büyük bir manej üzerinde yürümek, ikinci usulde talim, adeta ve süratli ile kısa geriye dönüş, sıra badeyine yanaştırmak, mesafe aldirmek.	Evvelki hareketin tekrarı.	Nişana devam.	
18. hafta	Filintadan: evvelki vezaife devam. Kılıçtan: beşinci ve altıncı dersler	Dörtнал, uzun dörtнал, kısa dörtнал, dururken kısa dörtнал yürütmek, kısa dörtналda durdurmak.	Voltaj* hareketından hayvan üzerine sıçrayıp doğru oturmak, (hayvan dörtнал giderken) sağ bacağı geriden ve ileriden aşırarak yere atlamak.	Nişana devam.	
19. hafta	Filintadan: 315. madde muhteviyatının 308. maddenin nıfs-ı sanisi mucibince tatbiki. Kılıçtan: evvelki hareketin tekrarı.	Kısa dörtнал ile manejde yan değiştirmek, kısa dörtнал ile çarh, geriye çarh ve kısa geriye dönüş.	Hayvan üzerine sıçrayıp yan oturmak, hayvan mani'a atlarken üzerine sıçrayıp oturmak.	Nişana devam.	

20. hafta	Filintadan:evvelki vezaifin devamı. Kılıçtan: yedinci ve sekizinci dersler.	Hücum, yanaşık sıradan birere bozmak ve tekrar sıra teşkil etmek.	Evvelki harekata devam.	Nişana devam.	
21. hafta	Filintadan: evvelki vezaifin tekrarı. Kılıçdan: dokuzuncu ve onuncu dersler.	(kılıçla yedekte sevk muallimleri tarafından ahurda öğretilir). Tertib almak, ata binmek, yere inmek, kılıç çekmek, koymak, hazır duruş vaziyetinde talim.	Evvelki hareketin devamı.	Filinta günlerinde muharebe endahtından münferiden ateş (E. T 125).	
22. Hafta	Evvelki vezaif ve hareketin tekrarı.	Kılıçla vuruş, dürtüş ve siperler. Hedeflere (eşkal-i mücessimeye) karşı uruş ve dürtüşler icra ederek birer birer muallimin önünden geçmek.	Evvelki vezaif ve hareketin tekrarı.	Münferiden ateş.	
23. hafta	Evvelki vezaif ve hareketin tekrarı.	Dörderli atlamak, hücum yürüyüşü, kılıçla mübareze (S. S. T. 139 ve 140) dururken ve aralıkla yürürken hiza talimi.	Evvelki vezaif ve hareketin tekrarı.	Münferiden ateş.	
24. hafta	Evvelki vezaif ve harekate devam ve teftişe hazırlık	Yüzmek	Evvelki vezaif ve harekate devam ve teftişe hazırlık	Evvelki vezaif ve harekate devam ve teftişe hazırlık	

Süvari Sınıfına Mahsûs Edvâr-ı Talimiye ile Bu Devirlerde Talim ve Terbiye ve Tedrisin Sûret-i Cereyanını ve Muayenelerin Usûl-i İcrasını ve Zâbitâna Aid Vezâifi Hâvi Programdır, (İstanbul: Matbaa-i Askeriye, 1327): 12-25.

Programa ek olarak; acemi efradın kıtaya gelişi itibariyle başlayan 24 haftalık eğitimde* her hafta bir önceki haftanın üzerine koyularak devam edilmekte ve önceki talimlerin eksikliği görüldüğü nispette tekrarlanmaktaydı. Silahlı talimler de zaman olarak diğer talimlerle paralellik arz etmekteydi. Filinta ile duruş ve vaziyetlerin tatbikinden sonra nişancılık ve endaht ağırlıklı bir müfredata evrilirken beşinci hafta ile birlikte haftanın tek sayılı günlerinde filinta ile çift sayılı günlerinde kılıç ile talim yapılmak üzere taksim edilmişti³³⁹. Binicilik talimleri, yaya olarak başlanan talimlerden daha sonra at üstünde ve 15. haftada³⁴⁰ da gem ile talim etmeye başlamaktaydı. 21. haftadan itibaren de binişler, cumartesi ve pazartesi günleri sefer eşyaları ile gerçekleşmekteydi.

Efrad-ı atika diye adlandırılan sınıf ise maneji talimlerine eyer ve kantarma ile başlamakta ve 15 Nisan'a kadar yani yaklaşık dört aylık müddet boyunca bu talimleri tekrarlamaktaydı. Bir buçuk ay, eyer ve gem ile biniş talimi ve bir ay ve at üstünde silahlı talim yapılmaktaydı. Öte yandan yaya talimleri de acemi efradın yaya talimlerine paralel bir şekild ve ihtiyaca göre tekrar edilmekte, ağırlıklı olarak endaht talimi icra edilmekteydi.³⁴¹ Bunun dışında acemi efradın üstündeki iki sınıf da bu dönemlerde haftada iki gün toplanmak ve bölük talimi ile sefer ameliyatlarına dönük pratikleri icra etmekteydiler.

Hayvan terbiyesine muktedir efradın devam eden münferit terbiyesinde ise *Süvari Talimnamesinin İkinci Cildinin Kısım-ı sanisine tevkifen yapılmalıdır*” ibaresi mevcuttur³⁴²”. Yaya ve endaht talimlerinde efrad-ı atikaya ile aynı usulün verilmesinin

* Cumhuriyetin ilanı sonrasında Süvari sınıfının münferid talim ve terbiyesi, “Ordunun 1926 Talim ve Terbiye Esasları” adlı metnin 8. maddesi uyarınca yapılmıştır. Buna göre süvari eğitimi 18 haftadır. *Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Riyaseti, Ordunun 1926 Talim ve Terbiye Esasları*, Ankara Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Matbaası, (Ankara:1926); *Süvari Sınıfının Münferid Talim ve Terbiye Programı*, Askerî Matbaa, (İstanbul:1927).

³³⁹ *Süvari Sınıfına Mahsûs Edvâr-ı Talimiye ile Bu Devirlerde Talim ve Terbiye ve Tedrisin Sûret-i Cereyanını ve Muayenelerin Usûl-i İcrasını ve Zâbitâna Aid Vezâifi Hâvi Programdır*, (İstanbul: Matbaa-i Askeriye, 1327): 15.

³⁴⁰ Programa göre gem ile talimin haftası Kanun-i sani ayının 3. haftasına karşılık gelmektedir. Binicilik talimnamesi hûlasasında acemi efradın gem ile ata binme başlangıcının Kanun-ı evvel'in 15'i ile Kanun-ı saninin 15 arasında olmasını tavsiye etmektedir. von Freze, Fî 29 Haziran Sene 1912 Tarihli Binicilik Talimnâmesinin Hûlâsası Mekteb-i Harbiye-i Şâhâne Matbaası (İstanbul:1331).

³⁴¹ *Süvari Sınıfına Mahsûs Edvâr-ı Talimiye ile Bu Devirlerde Talim ve Terbiye ve Tedrisin Sûret-i Cereyanını ve Muayenelerin Usûl-i İcrasını ve Zâbitâna Aid Vezâifi Hâvi Programdır*, (İstanbul: Matbaa-i Askeriye, 1327):27-28

³⁴² a.g.e., 28.

yananda binicilikteki bu farklılık, bu sınıfın isminden de anlaşılacağı üzere, genç ya da ıslaha muhtaç hayvanların terbiyesi ile görevlendirildiği sonucu çıkarılmaya müsaittir. Öte yandan hayvan terbiyesinde; yürüyüş, dönüş, engelden atlama, süvarili süvarisiz talim ve terbiyesini ihtiva eden *Binicilik Talimnamesi Kısım-ı sanî: Hayvan Terbiyesi*³⁴³ adlı talimname kullanılmaktadır.

3.1.4. Toplu Talim

Münferit talimlerin bitimine müteakip icra edilen bölük talimleri programa göre 15 Nisan'da başlamaktaydı. Önceki talimin temel alınıp muharebeye yönelik birlik ruhunun kazandırılması hedeflenen toplu talimin ilk basamağını bölük talimi teşkil etmekteydi. Bu talim için izlenen yöntem neferlerin; sıra, manga ve takım talimlerinin icrasıyla bölük seviyesinde ki alimlerin tekrarlarından ibaretti³⁴⁴. Talimin ilk 15 günü manejde icra edilen at üstünde talim, sonraki 15 gün kıta içinde talim ve sonraki 15 gün takım talimine ayrılırdı. Geriye kalan bir buçuk ay da bölük talimine ayrılmaktaydı³⁴⁵. Programın bu bölümünün yanında yaklaşık üç yıl sonra yayımlanan “Süvari Bölüğünün Talim ve Terbiyesi Hakkında Talimat” adlı metinde bölük talimi ikiye ayrılmaktaydı.

Talimata göre; talimlerin birinci kısmı, bölük talimine hazırlık olarak adlandırılabilir; kısmen münferid talimlerin devamı ve kısmen de takım talimini kapsayan 14 günlük bir süreçti. İkinci kısım ise 15 dakika manej ve 30 dakika takım talimlerine de zaman ayırmakla birlikte asıl bölük talimine ihtiva eden talimnamelerin ışığındaki talimlerdi³⁴⁶.

³⁴³ *Binicilik Talimnamesi Kısım-ı sanî: Hayvan Terbiyesi*, Daire-i Askeriyye Matbaası, (İstanbul:1311):10.

³⁴⁴ *Süvari Talimi Nizamnamesi*, Matbaa-i Askeriyye (İstanbul:1328):140. Madde 270.

³⁴⁵ *Süvari Sınıfına Mahsûs Edvâr-ı Talimiye ile Bu Devirlerde Talim ve Terbiye ve Tedrisin Sûret-i Cereyanını ve Muayenelerin Usûl-i İcrasını ve Zâbitâna Aid Vezâifî Hâvi Programdır*, (İstanbul: Matbaa-i Askeriye, 1327):29. Ayrıca; İlk 15 günlük talim Süvari talimnamesinin 52. Maddesi merkeze alınarak yapılmaktadır. “... adeta, sūratlı dōrtnal yürüyüşlerinin kararını tanzim ve takviye etmek (yürüyüşlerin kararını talim için talimhanede (programa göre manejde olmalı) münasib mesafelerle üzerlerine mesafeleri irane eder levaları havi dinlemelidir.) İngiliz sūratlisi, uzun dōrtnal alabildiğine koşmak yürüyüşlerini talim etmek. Arazi-i muhtelif üzerinde maharetle bargiri sevk ve idare etmek, her nev mani'aları aşmak. Verilen istikameti çabuk almak ve muhafaza etmek. Muhtelif hedefler üzerine mızrağı (kılıncı) maharetle kullanmak. Sūratle binmek ve inmek.” Süvari Talimnamesi, Matbaa-i Askeriye (İstanbul:1325):4.

³⁴⁶ “Süvari Bölüğünün Talim ve Terbiyesi Hakkında Talimat”, Matbaa-i Askeriyye, (İstanbul:1330): 2-4.

Takım talimlerinin ihtiva ettiği hareketler hususunda Ceride-i Askerî'nin 1 Kanun-ı Sani 1324 tarihli sayısında yayımlanan *Takım Ta'limine Ait Takip Olunacak Usul* adlı makalede Süvari Dairesi'nin tebliğ ettiği program yer almaktadır. Buna göre süvarinin takım talimi; hiza ve beraberlik, takımın saff-ı harp nizamında yürüyüşü, çarhı ve hücumu, yürüyüşte esliha istimali, yanaşmak ve geriye hizaya gitmek, düşmanın üstüne süratle atılmaya alıştırmak için manevra dörtlalından uzun dörtlala ve hücum dörtlalına geçmek, yürüyüşte dörderli ve ikişerli kol nizamına geçmek, muhtelif yürüyüşlerde istikamet değişimi, takip harekâtı, kılıç veya mızrakla takip harekâtı, kumandasız harekât, yaya cengi için yere inmek ve ata binmek³⁴⁷ gibi hareketleri içermektedir. Buradan da anlaşılacağı gibi münferit talimde bir temel hüviyetinde terbiye edilen askerin daha sonra bu talimleri birlik nosyonu içerisinde tekrarlayıp toplu hareket etme kabiliyeti kazanması hedeflenmektedir.

Bölük taliminde takım talimi için bahsettiğimiz hareketlerin daha büyük ölçekli hâlinin tatbiki olarak değerlendirilebilir. Talim nizamnamesine göre bölük seviyesinde icra edilen talimler; bölüğün beygir üstünde yürüyüş kolları ve nizamları, yaya yürüyüş kolları ve nizamı, dağınık nizamda talimler ve yaya muharebesi talimleri³⁴⁸ şeklinde sıralanabilir. Bu evre sefer ve muharebe sırasında süvari sınıfının üstlendiği vazifelerin icrasına doğrudan hizmet eden talimlerdir.

Bölük talimlerinin bitiminden sonra bir aylık alay talimi dönemi başlamaktaydı. Süvari talimnamesinin 116. maddesine göre alay talimlerinin nihai amacı; hem üç ila beş bölükten oluşan alay bölüklerinin ahenk ve birlik içinde hem de alaydan büyük birliklerin içinde alayın uyumlu hareket edebilme kabiliyeti kazandırmaktır³⁴⁹. Talim devrinin ilk üç haftasında, haftanın iki günü önceki talim devirlerin tekrarı, diğer iki

³⁴⁷ “Takım Ta'limine Ait Takip Olunacak Usul”, *Ceride-i askeri* S.17 (1324): 140-141. *Süvari Sınıfına Mahsûs Edvâr-ı Talimiye ile Bu Devirlerde Talim ve Terbiye ve Tedrisin Sûret-i Cereyanını ve Muayenelerin Usûl-i İcrasını ve Zâbitâna Aid Vezâifi Hâvi Programdır*, (İstanbul: Matbaa-i Askeriye, 1327): 29.

³⁴⁸ *Süvari Talimi Nizamnamesi*, Matbaa-i Askeriyye (İstanbul:1328):36-73 sayfalar; atlı talimin yol kol nizamı, takım kol nizamı, saff-ı harp nizamı, nizam değiştirmek, silah hareketleri, yere inmek-ata binmek, birere bozulmak, yürüyüşler talim ettirilmektedir. Yaya yürüyüş kolları ve nizamlarının talim usulü, at üstündeki yöntem ile aynıdır 140. 280. madde, 173-182 sayfalar; yaya muharebesi, avcı hattı teşkili talimlerine ihtiva etmektedir. Ayrıca programa göre; bölüğün yaya taliminde; cimnastik, voltij (atlı cimnastik), mübareze, yaya takım ve bölük talimleri, takım ve bölüğün yaya muhaberesi (tedafü ve taaruzi) ile atlı bölük taliminin harekâtının yaya olarak taklit ve ihzârı icra edilmektedir. *Süvari Sınıfına Mahsûs Edvâr-ı Talimiye ile Bu Devirlerde Talim ve Terbiye ve Tedrisin Sûret-i Cereyanını ve Muayenelerin Usûl-i İcrasını ve Zâbitâna Aid Vezâifi Hâvi Programdır*, (İstanbul: Matbaa-i Askeriye, 1327): 31.

³⁴⁹ *Süvari Talimnamesi*, Matbaa-i Askeriye (İstanbul:1325): 83.

gün alay talimi, bir günde ise sefer anı ve taktik pratikler icra edilmekteydi³⁵⁰. Bunların ihtiva ettiği talimler ise bölük seviyesinde icra olunan talimlerin benzeri şeklindeydi. Alayın hareketli ve birlik içinde ve taktik seviyede muharebeye dâhil olacağı için manevra kabiliyetinin yükseltilmesi hususu yine talimin amaçları arasındaydı.

Muharebeye dönük yapılan taktik seviyedeki tüm pratikler aynı zamanda komuta kademesinin de tecrübe kazandıkları alanlardı. Dolayısıyla alay seviyesine yapılan tüm muharebe pratikleri askerilerin uyumu ve birlikteliğinin yanında komutanların sevk ve idare kabiliyetlerini de geliştirmekteydi.

Liva taliminin içeriği alay talimi ile aynı usule bağlı olmaktaydı. Bununla birlikte bir üst seviyesi olan fırka dâhilinde yapılan talimlerin yanında bağımsız sevk ve idare edilen pratiklere de ağırlık verilmekteydi³⁵¹. Bunun sebebi liva seviyesinde bir birliğin kendi kendine yetebilecek bir taktik beceriye sahip olmasıydı.

Talim ve terbiyeden anlaşıldığı üzere kıtanın seviyesi büyüdükçe nefer açısından birbirleri ile uyumlu hareket etmek, komuta kademesi açısından ise sevk ve idare etme zorluğu da doğru orantıda artmaktaydı. Dolayısıyla bölük seviyesinden sonrası için yapılan talimler ağırlıklı olarak muharebeye yönelik pratikler ve manevralardı.

3.2. Süvarinin Vazifeleri

Süvari birlikleri, XX. asrın başında imkân ve kabiliyet bakımından hâla ordudaki en süratli sınıftı. Kısa mesafede süratli yol kat edebilmeleri, toplu hâlde kıvrak manevra yapabilmeleri hem harp sırasında hem de harp öncesindeki sefer nizamında düşman kuvvetler nezdinde onları caydırıcı bir unsur yapmaktadır. Diğer bir deyişle atı kullanabilmeleri; diğer askerî sınıflara karşı bir asimetri oluşturmasını sağlamaktaydı.

Bahsedilen dönemde süvarinin üstlendiği sefer görevlerini sıralamak hususunda Birinci Ferik İzzet Fuad'ın yazdığı bir makale bize bir perspektif sunmaktadır. Makalenin ilk kısmında süvari için eskiden verilen görevlerin yanında:

³⁵⁰ Süvari Sınıfına Mahsûs Edvâr-ı Talimiye ile Bu Devirlerde Talim ve Terbiye ve Tedrisin Sûret-i Cereyanını ve Muayenelerin Usûl-i İcrasını ve Zâbitâna Aid Vezâifi Hâvi Programdır, (İstanbul: Matbaa-i Askeriye, 1327): 31-32. Bunlara ek olarak alaya gelen istihkam zabiti tarafından “ameliyat-ı fenniye” gösterilmektedir.

³⁵¹ *Süvari talimi Nizamnamesi*, 106. Liva taliminin yanında Fırka ve Kolordu talimlerine de kısaca yer verilmektedir.

“Hasmın tehaşşüdat-ı askeriyyesini eşkal ile ictimaat-ı ibtidaiyesini dıçarı tasbiat etmek, harekât-ı taarruziyesinde ordularımızı müretteb ve kuvvetli bir perde ve emniyet hattıyla setr ve himaye eylemek, ictimaatımızı hasma göstermemek, orduların icra edeceği manevra ve çevirme veya kuşatma harekâtlarını setr ve takviye ile düşman tarafından bu gibi manevra ve teşebbüslerini bozmak, yürüyüş kollarında [yol kollarında] ilerimizi ve yan taraflarımızı bittenvir meşi ve harekâtımızı muhafaza, geri yürüyüşlerde ricatın müsadif olacağı bin türlü muhataratı tadil, muharebe hatlarında vukua gelebilecek boşlukları imla, muhabere hatlarının cenahlarını temin meydan muharebeyi arazi keşifleriyle taharri, menzil tabiyesini bitteshil menzil hatlarında emniyeti istihsal ve kafileleri muhafaza ve mağlub olan düşman ordusunu takib ile mesai-i umumiyyenin hedef maksud tabii ve hakikîsi olan netâic-i kattiyye yani netice-i sevkülceşşiyeyi süvari sınıfı kazandıracağından sınıfımıza mensub zabitan netaic mebhuseyi vakti seferde elde edebilmek için ameliyat-ı hazırayı gece gündüz icra eylemeleri ehemmi’l elzemdir.”³⁵²”

Şeklindedir. Yani genel olarak süvari sınıfının görevi; düşman kuvvetlerin askerî kuvvetinin sayısı, potansiyeli, kullandığı silah, savaş tertibatı ve bununla ilgili bir türlü bilgiye ulaşmaktır. Bunun yanına düşmanın keşif birliklerinin görevlerini yerine getirmesine mâni olmak ve kendi kuvvetini örtmek/savunmak şeklindedir. Bunun daha ileri hâli olan düşman taarruzunda ya da kendi birlikleri geri çekilirken düşmanı yavaşlatmak olarak yorumlanabilir. Muharebe öncesinde bölgenin coğrafi özelliklerini komutanına ulaştırarak savaş esnasında ordunun coğrafi üstünlüğüne dolaylı katkıda bulunmak yine süvari sınıfının görev tanımı arasında yer almaktadır. Muharebe sırasında da yukarı alıntıya paralel bir mevcuttur.

Bunun yanında, İzzet Fuad’ın 1327/1911 tarihinde yazdığı “*Müstakil Süvari Fırkaları*” adlı eserde süvarinin görevlerini sevkü’l-ceyş (stratejik) devri ve tabiye (taktik) devri olarak ikiye ayırmaktadır³⁵³. Bu çalışmada işleyeceğimiz vazifeler ise süvari sınıfının keşif, emniyet ve muharebedeki görevleri olarak tasnif edilmiştir. Bu bağlamda süvari sınıfının başlıca vazifeleri; stratejik keşfe dâhil olmak, mahalli istikşaf dâhilinde setretmek ve emniyet, takip ve ricat dâhil olmak üzere genel müsademe ve akın olarak sıralanmaktadır. Daha açık bir ifadeyle; müstakil bir şekilde kullanıldığında³⁵⁴ orduyu ve ordugâhı örtme vazifesinde bulunurlar. Ordugâhın

³⁵² İzzet Fuad, “Süvâri Zâbitânının Vezaif-i Seferiyesi”, *Asker Mecmuası*, S.4 (1324): 177.

³⁵³ İzzet Fuad, “*Müstakil Süvari Fırkaları*”, *Matbaa-i Hayriye* (1327): 3. “*Sevkulceyş devri: düşmandan baid ve temastan önce, tabiye devri: temas akıbetinde.*”

³⁵⁴ Ahmed Sedad, “Süvarinin Hidmet-i Seferiye Ameliyatları”, *Zafer*, S.10 (1328): 120. Süvari’nin keşif hidematında bazen piyade sınıfında istihdam edilebildiğinden bahsedilmektedir. Tophaneli Nazım, “Keşşâflar ve Onların Talim ve Terbiyesi”, *Musavver Seyf ve Kalem*, S. 4 (1324): 324-326.

emniyeti, yerinin gizliliği, baskınlara karşı haber verme ve gerekirse ilk karşı koyan birim olma gibi görevler daha çok savunma merkezli icraat iken, keşif kolları vasıtasıyla da düşman ordugâhını tecessüs etmek ve karargâha istihbarat toplamak gibi görevleri mevcuttur. Harp esnasında bozulan düşmanı takip ve imha, düşman yanlarına taarruz gibi vazifeleri bulunmaktadır. Bu açıdan süvari sınıfı hârekat icra etme bağlamında taktik bir vazife görürken savaşa etkisi stratejik bir mahiyettedir.

3.2.1. Keşif Vazifesi ve Teşkilâtlanması

Orduların taktik ve stratejik hedeflerinin belirlenmesi vedüşmanın hareketlerinden haberdar olması gibi savaşı derinden etkileyecek bilgilere sahip olması için ileri hatlarına keşif birlikleri gönderilmesi gerekmektedir. Orduda keşif vazifesini üstelenebilecek imkân ve kabiliyete sahip yegâne askerî sınıf ise süvari idi. Müstakil olarak süvari birliğinin yanında piyade ve topçu³⁵⁵ sınıflarının da keşif hizmeti yaptığı ve özellikle süvari ile birlikte mürettep müfrezeler şeklinde bu vazifeyi ifa ettiği de görülmektedir³⁵⁶. Bu bağlamda mürettep keşif kolları tesis edildiği gibi daha küçük ölçekli görevler için piyade ağırlıklı keşif kolları da vücuda getirilmişti³⁵⁷. Arazinin yapısı, mevcut süvarinin niceliği ve keşif yapılacak mahallin mesafesi gibi faktörler, keşif biriminin oluşmasında belirleyici rol oynamaktaydı.

Süvarinin keşif vazifesi ordunun bilgi sağlama kanalıydı. Mehmed Sadık, “keşif kolları ordunun hakîki gözleridir³⁵⁸” sözleriyle bu durumu isabetli bir şekilde özetlemişti. Genel olarak keşfin içeriği hem düşman unsurunu hem de hedefteki arazi ya da meskûn mahallin nevi hakkında olabilmekteydi. Keşfin ana amacı düşmanın mevcudiyetini, kuvvetini ve hareket kabiliyetini tayin etmektir³⁵⁹. Bu durum, keşif

Burada geçen “*Piyade bu işin hakkından pek az gelir*” ifadesi piyade sınıfının da kendine has bir keşif icraatı içinde olduğunu ve süvari ile müşterek şekilde hareket ettiğini gösteren ifadeler mevcuttur. Yine muhtelit müfreze dâhilindeki süvarinin keşif harekâtında bulunduğu ile ilgili bkz. Selim, *Muhtelit Müfreze Dâhilinde Süvarinin Vazifesi*, (Kostantiniyye: Matbaa-i Ebuzziya, 1327), 12-15.

³⁵⁵ Topçu sınıfının keşfi hizmeti için bkz. “Topçu Keşif Kolları”, *Ordu ve Donanma*, S.10 (1330): 670-672.

³⁵⁶ *Hidemat-ı Seferiyye Nizamnamesi*, 144. Maddeye göre; düşmanın ateş tesirâtı ya da arazi sebebiyle süvarinin hidematı ve faaliyeti azalacak olursa piyade keşif kolları vasıtasıyla yapılır. *Hidemat-ı Seferiyye Nizamnamesi* (Kitabhane-i Askeri H. 1325), 62.

³⁵⁷ *Hidemat-ı Seferiyye*, 108. Piyade keşif kolları ile ilgili maddeler mevcuttur. Bunun yanında piyade keşif hidematı hakkında fikir vermektedir. “Makâlât-ı Askeriye “Piyadede Keşif Hidmeti”, *Cerîde-i Askeriye*, S.34 (1326): 254-256.

³⁵⁸ Hüseyin Hüsnü, “Ordu Süvârîsi ve Vazîfe-i Keşfiyye”, *Ordu Mecmuası*, S. 16 (1324): 7.

³⁵⁹ *Hidemat-ı Seferiyye*, 47. İzzet Fuad, a.g.e., 7.

icrasını saldırı ve savunma temelli çok yönlü bir faaliyet hâline getirmekteydi. Keşif memur birlik orduya yakın mesafede emniyet maksatlı keşif yaparken ileri mesafelerde düşman ordusu hakkında bilgi toplamaktaydı.

Keşif ile görevli süvari biriminin bağlı olduğu en büyük kıtanın komutanına yaptığı düşman ve arazi hakkında bilgi sağlama hizmeti, komutanın alacağı sevk ve idare kararlarını dolaylı yoldan etkilemesi ile yaptığı taktik icraatın hüviyetini stratejik seviyeye yükselmektedir. Ordu başkumandanının kendi birliklerini etkin şekilde kullanabilmesi; düşman kıtalarının taksim ve tertibine, ilerlemesine ve harekâtına bağlıydı³⁶⁰. Bundan dolayı düşmanın her hareketi izlenmeli ve birlik komutanına ulaştırılmalıydı. Birkaç kolordudan müteşekkil bir ordunun keşif hizmetini ve tecessüsünü, bir veya birkaç süvari fırkası, Ordudan küçük birliklerin keşfini o kıtaata ilhak edilen süvari yapardı³⁶¹.

Piyade ve topçu gibi askerî birimlerin zaman, arazi, teçhizat ve mühimmata bağlı olarak değişen ve gelişen hareket kabiliyetlerinin yanında süvaride bunun bir fazlası olarak onu bütünleyen atın; yol alma, besin ihtiyacı, sıhhati gibi ek hususlar mevcuttu. Bundan dolayı ordudan uzaklaşan süvarinin başarısı, ikmal ve irtibatı ile doğru orantılıydı. Diğer bir deyişle keşif vazifesinin icrası; vazifeyi icra eden süvarilerin ordu karargâhı ile olan mesafelerine bağlıydı.

Süvari sınıfı keşif vazifesini; uzak keşif, yakın keşif ve muharebe keşfi olmak üzere üç kısımda icra edilmekteydi. Tarassut vazifesinde teşkil olunan keşif birimleri, büyük kıtaat - keşif bölükleri - keşif kolları şeklinde düzenlenmekteydi. Birimlerin kendi emniyetini tesis etmekte uyguladığı usul ise şöyleydi; en ilerideki keşif kolları kendi emniyetini sağlayacak tedbirleri alırken geride istinat edeceği keşif bölükleri bulunmaktaydı. Keşif bölükleri ile uçtaki kolun arasındaki arazi keşif bölüğünün gönderdiği kollar tarafından desteklenmekteydi. Keşif bölüğü ile büyük süvari kıtaatı arasındaki bölgenin keşif ve emniyet görevi ise büyük kıtaatin mesuliyetinde bulunmaktaydı. Süvari sınıfından memur edilen bu muvazzaf birimler, keşif hattı gerisinde bölgeyi tarassut ederken aynı zamanda düşman keşif kollarına karşı bu geniş alanı korumakla görevliydi. Bu maksatla çıkarılan keşif kollarına yakın keşif kolu veya

³⁶⁰ Mehmed Selim, *Süvarinin Keşif Hidematı*” (Konstantiniyye: Matbaa-i Ebuzzîya, 1330) 6-7.

³⁶¹ İzzet Fuad, *“Müstakil Süvari Fırkaları”*, Matbaa-i Hayriye (1327): 14.

mesafat-ı karibe kolları denilmekteydi³⁶². Bu esasen bir emniyet görevi olduğu için bu mıntıkanın kontrolü süvari fırkasındaydı.

Ordu süvarisinin gönderdiği ileri keşif kolları, keşif bölüklerinden değil ordu süvarisine bağlı alay ya da liva gibi büyük kıtalardan çıkarılmaktaydı. Keşif bölüklerine istinat ederek 15-20 kilometre keşif cephesinde düşman ile temas eden bu kola da uzak keşif kolu ya da *mesafat-ı baide kolları* denilmekteydi³⁶³. Bu birim, düşmana en yakın muharip unsur konumundaydı.

Vazife maksatları bağlamında değerlendirilecek olursa uzak keşif kolları stratejik yakın keşif kolları, taktik seviyede görevlendirilmekteydi³⁶⁴. Başkumandan, harekâtını uzak keşif malumatına göre tanzim etmekteydi. Yakın keşifte ise daha çok tabiye maksadı anlaşılmaktadır. Bundan dolayı yakın keşif; emniyet hizmetini ifa eden fırka süvarisinin uhdesinde iken uzak keşif ordu süvarisinin vazifesiydi³⁶⁵.

Keşif vazifesini icra ederken oluşturulan teşkilâtlanma; mıntıkaları farklı, birbiri ile bağlantılı birimlerden oluşan ağ görünümündeydi. Düşman hareketlerinin gözetlenip eş zamanlı gerideki birimlere raporlanması ve düşmana yaklaştıkça teşkil edilen birimlerin nicelik olarak küçülmesi, birimler arası haberleşmenin önemi artırmıştı. Gizlilik esaslı bu hizmetin en temel birimi, büyüklüğünden ötürü manevra kabiliyeti yüksek ve görünme riski en az olan keşif kollarıydı³⁶⁶. Keşif kollarından Ordu süvarisine kadar uzanan keşif teşkilâtında hiyerarşinin başı ordu komutanıydı. Ordu komutanı, ordu süvari komutanına keşif hizmeti için emir vermesiyle kurulan keşif kıtaatı; arazi, düşman kuvveti ve talep edilen malumatın içeriğine göre farklılık göstermekteydi.

İleri hatlarda düşmanı tarassut eden keşif kolları; ordugâha malumatı ulaştırmakta kolaylık sağlayacak, düşman keşif ve emniyet kollarıyla karşılaştığında veya nefer değiştirmesi gerektiğinde takviye alıp istinat olarak kullanabileceği, mıntıka olarak

³⁶² Kerkürlü Halil Zeki, “Keşif Bölükleri, Uzak Keşif Kolları, Yakın Keşif Kolları”, *Asker Mecmuası*, S. 20, 364.

³⁶³ *a.g.m.*, 362.

³⁶⁴ Binbaşı Fevzi, *Harbiye Mektebi Süvari Talebesinin Meslekî Tedrisat Notları: Keşif*, (İstanbul, Mektebi Harbiye Matbaası: 1341) 3.

³⁶⁵ Hüseyin Hüsnü, “Yeni Alman Seferiyesi” *Ordu Mecmuası*, S.3 (1324):6. Alman talimnamesinde de bu hususa dikkat çekilmiştir.

³⁶⁶ *Hidemat-ı Seferiye*, 49. Nizamnamenin bazı yerlerinde “süvari zabıt keşif kolları” olarak da geçmektedir.

ordu süvarisinden daha yakında bulunan bir birliğe muhtaçtı. Bu durumda büyük süvari kıtaatından teşekkül edilen keşif bölükleri, ordu süvarisi ile keşif kolları arasında mekân ve takviye unsurlarından kaynaklı sorunların çözümü için ikame edilmekteydi³⁶⁷. Öte yandan süvari fırkası da mensup olduğu ordu merkezi ile irtibatını koparmayacak derecede yakın keşif hizmetini ifa etmekteydi³⁶⁸. İzzet Fuad'ın aktardığına göre tertibat şu şekilde yapılmaktaydı;

“Yürüyüş esnasında altı alaydan mürekkep bir süvari fırkasının tecessüs cephesi yirmi ila otuz kilometrelik bir kıta-ı daire üzerinde açılabilir. Cephe yahut yan taraf tecessüs cephesi azami olarak kırk kilometrelik bir mıntıkada yapılabilir.”³⁶⁹

Cephe gerisinde ordu süvarisi bulunmazsa uzak keşif kollarına katılan birlik³⁷⁰; ağırlıklı olarak muharebe esnasında düşman cenahlarının istikşafından sorumluydu. İstikşaf açısından istenen, vücudun her noktasına temas eden kılcal damarlar misali düşmanın bulunduğu arazinin bütün noktalarına nüfuz ederek düşman süvari kıtalarının emniyet ve örtme operasyonlarına sızarak, asıl ordunun hareketlerini ve niceliğini keşfedip raporlamasıydı³⁷¹.

Ordu süvarisi tarassut etmek istediği alana dair bir emir vücuda getirdikten sonra ilgili kıtaları oluşturmaktaydı. Keşif kollarının, merkezden 100-200 kilometre ileri gönderilmesi³⁷² düşman hakkında sıhhatli bilginin alınıp geriye irsali ve bu minvalde etkili bir stratejinin belirlenmesi için gereken mesafe olarak görülmekteydi. Bu mesafe dolaysız bir sağlıklı irtibatın sağlanması önünde bir engel teşkil ettiği için gönderilen kuvvet bahsedilen mıntıkada keşif bölükleri hâlinde taksim edilmekteydi. Keşif bölükleri de daha ileri mıntikalara keşif kollarını sevk ederek veya sevk edilmiş kollarla irtibat sağlayarak keşif harekâtı icra edilmesine yardımcı olmaktaydılar.

³⁶⁷ Kerküklü Halil Zeki, *a.g.m.*, 363. *Hidemat-ı Seferiye*, 134. madde 57.

³⁶⁸ *Hidemat-ı Seferiye*, 61-62. Madde 143-144. Nizamnamede bahis olan keşif hidematı uzak keşif kolları olabilir. Çünkü; yakın keşif hizmetinin bir amacı da emniyet vazifesinin ifası olduğu için fırka süvarisi için daha uygun olarak değerlendirilebilir. Ordu ve Donanma dergisinin 6. Sayısında Erkân-ı harp binbaşı Ali İhsan Bey'in de temas ettiği gibi Fırka Süvarisi keşif ile uğraşmamaktadırlar. Ali İhsan, “Süvarinin Keşf-i Hidematına Müteallik Bazı Vesaya”, *Ordu ve Donanma*, s.6 (1328): 370.

³⁶⁹ İzzet Fuad, *a.g.e.*, 20.

³⁷⁰ Aynı yer.

³⁷¹ Ali İhsan, *a.g.m.*, 370.

³⁷² Kerküklü Halil Zeki, *a.g.m.*, 362.

İleri keşif harekâtında bölük seviyesinin ana vazifesi keşfe memuriyet değildi. Asıl olarak keşif kollarının istinatgâhı pozisyonundaydılar. İleri sevk edilen keşif bölükleri bölgeye bir yelpaze gibi açılarak kendilerine gönderilen emirce keşif kollarını yine aynı şekilde gönderip güvenliğini ve organizasyonlarını temin ederlerdi³⁷³. Keşif bölükleri ve onun gerisindeki daha büyük süvari kıtaları; keşif kollarının düşman emniyet süvarilerince geri püskürtülmeleri durumunda istinat edeceği, topladıkları bilgileri denetleyen³⁷⁴, önemlilik süzgecinden geçiren, en kısa ve güvenli şekilde geriye ulaştıran bir merkez hüviyetindeydiler. Keşif sırasında aralarında kurdukları bu savunma konsepti birbirlerinin art kısımlarını da emniyet ve kontrol altında tutmalarına olanak sağlamaktaydı. Bundan dolayı bölüklerin bulundukları bölgelerin nüfuz çemberinde merkez noktasında bulunmaları pratik olarak uygun bulunmaktaydı³⁷⁵.

Keşif kollarının teşekkülündeki mevcut, arazinin durumu, vazifenin içeriği gibi değişkenlerden dolayı belirli bir sayı değeri verilememek ile birlikte; vazifesine, mensup olduğu kıtaatın kuvvetine, hasmın veya ahalinin ahvaline ve görev ifasında gerekecek tedbire göre tayin edilmekteydi³⁷⁶. Kol süvarisinden; tabiye (taktik) tecrübesine sahip³⁷⁷, vazifeye aşina, cesaret ve dirayet sahibi, binicilik kabiliyeti yüksek olması beklenmekteydi. Kol komutanı da en az süvarileri kadar maharetli olmakla birlikte taktik ve beceri bağlamında ek özelliklere sahip olmaktaydı.

Komutan, görevin tabiatı gereği sızabildiği bölgelerde yapacağı tarassutta sadece düşmana karşı değil zamana karşı da bir mücadele içindeydi. Geçtiği bölgeyi stratejik perspektiften okuyabilecek ve hafızasında tutabilecek derecede uyanık ve tecrübeli olması, geceleyin yapılacak yolculuklarda yolunu şaşırması³⁷⁸, çözüm odaklı ve çevresinde gelişen olaylara karşı ani reaksiyon verebilmesi görevinin icap ettirdiği vasıflardı. Su mecralarından geçebilmek, demiryolu ve telgraf hududunu kat

³⁷³ Ali İhsan, *a.g.m.*,376.

³⁷⁴ Kerküklü Halil Zeki, *a.g.m.*, 363.

³⁷⁵ Ali İhsan, *a.g.m.*,375.

³⁷⁶ *Hidemat-ı Seferiye*, 55. Madde129. Bir başka kaynağa göre ise belirli olmamakla beraber 6-10 süvariden oluşmaktadır. “Süvari Keşif Kolları”, *Başçavuş*, S. 3 (1328): 46.

³⁷⁷ *Hidemat-ı Seferiye Nizamnamesi*, 55. madde 30. Tabiye tecrübesi ile kastedilen keşif görevlerinde bulunmuş, acemi olamayan süvari manasına gelmektedir.

³⁷⁸ Ali İhsan, “Süvarinin Keşf-i Hidematına Müteallik Bazı Vesaya 2”, *Ordu ve Donanma*, S.10 (1328): 663.

edebilmek ve gerekirse tahrip edebilmek gibi yetenekler de aranan özellikler arasındaydı.

Aksi durumlar görülse de genel olarak; kol kumandanlığına zabıt veya küçük zabıt tayin edilmekteydi³⁷⁹. Bunun en büyük faydası, fizikî maharetten ziyade mental olarak keşfin gerekliliğini sağlamakta zabıt eğitiminin daha iyi olmasıydı. Keşif vazifesinde alınacak ani kararların dayandığı temel, hiç şüphesiz muhakeme yeteneği ve pratiğiydi. Kol komutanı; keşif yapılırken aynı zamanda kolun emniyetini temin etmenin yanında; keşfettiği düşman kıtası ile kendi arasındaki mesafeyi ve bağlı olduğu kıta arasındaki mesafeyi bununla beraber bu iki kıtanın yürüyüş ve muharebe tertibatını mukayese ve tetkik edebilecek kabiliyette olmalıydı. Bütün bu etkenler en nihayetinde yazılacak rapora alınacak malumatın önem hiyerarşisini doğrudan etkilemekteydi. Kol komutanı keşif emrinin verilmesinden malumat raporunun gönderilmesine kadar keşfin sorumlusuydu. Bundan dolayı özellikle komutanın keşif zamanının taksimini iyi öngörebilmesi gerekmekteydi.

Süvari kuvveti keşifte iken iki ana ayak üzerine görevini icra etmekteydi. Bunlar, düşmanı tarassut etmek ve topladığı malumatı karargâha güvenli bir şekilde tebliğ etmektir. Kolun, malumatı geriye gönderebilmesi hususunda bağlı olduğu birim ile uyumlu hareket edebilmesi, görevin başarısı için hayati derecedeydi. Çünkü malumatı geriye ulaştırmak, malumatı edinmek kadar önemliydi. Eş zamanlı hareket hâlinde olan iki askerî birimin haberleşme bağına koruyabilmesi bu noktada birtakım zorunlulukları beraberinde getirmekteydi. Keşif koluna bağlı olduğu birimden; düşmanın bulunacağı muhtemel istikamet, istenilen malumat, kendi takip edeceği yol ve kolun takip etmesi gereken yolu izah eden bir malumat verilir³⁸⁰.

Kol komutanı vurulması durumunda görevin akamete uğraması ihtimaline karşı amaç hususunda kolu bilgilendirmekteydi³⁸¹. Keşif kolu tüm harekât anında olduğu gibi istirahat durumunda da düşmanla irtibatını kaybetmemeli, özellikle gece vakti baskılarına karşı gerekli tedbirleri almalıydı. Gece seyahat etmek ve sık sık yer

³⁷⁹ Mehmed Selim, *a.g.e.*, 16.

³⁸⁰ “Süvari Keşif Kolları”, *Başçavuş*, S. 3 (1328): 46.

³⁸¹ *a.g.m.*, 47.

değiştirmek yine kolun kendi emniyetini tahsis etmesi açısından kaynaklarca tavsiye edilmekteydi³⁸². Bu hususta da mesuliyet ve inisiyatif kol komutanının uhdesindeydi.

Keşif hizmetinde amaç ordunun kullanabileceği her türlü bilginin anlaşılır ve mümkün olduğunca hızlı bir biçimde geri hatlara ulaştırılmasıydı. Bundan dolayı keşif koluna verilen takrir ve kol kumandanının geriye yazdığı malumat kısa ve açık olmalıydı. “Muhtevası kim?” “Nerede?” “Ne zaman?” ve “Nasıl?”³⁸³ soruları, cevapları anlaşılır bir biçimde ortaya konulmalıydı.

Keşif emri hususunda Binbaşı Ali İhsan Bey’in yakın keşif kolları üzerinden verdiği örnek, olayın somutlaştırılması açısından önemli gözükmektedir. Verilen örnek;

“... süvari livası B köyüne keşif için bir keşif kolu sevk edecek’ tarzında bir emir asla kafi değildir. Böyle bir emiri liva alaya alayda bir bölüğe verirse, gayet az hoş gidecek bir şekil hasıla gelir. Bir keşif kolu ekseriya dört nala ile, B istikametinde ayrılır; fakat ne vaziyetten haberdardır ve ne de maksad bilir ve bundan başka pişdâr A-B hattına karşı yakın keşif yaptıracaktır’ tarzında emirlerde kafi değildir. Tecrübe bize gösteriyor ki, yakın keşif bu nev’ evamir hasebiyle ekseriya A-B hattına kadar icra edilmiyor. Eğer emir ‘B-C hattına kadar keşfolunacaktır’ tarzında ise, bu hâlde fark ve takdir edilmiyor. Lakin bilakis muayyen bir emir verilirse, mesela ncı süvari livası B hattı üzerinden ileriye doğru keşf edecek ve 18 Temmuz’da M civarında bulunduğu haber verilen düşmanın tarassudda bulunduğunu tayin edecektir’ denirse, bu hâlde yakın keşif icrasına memur olan aksam da düşman süvarisini buluncaya kadar uğraşırlar³⁸⁴”

Şeklinde. Anlaşılacağı üzere görev, açıklık ve basitlik üzerine bina edilmiştir. Burada verilen emir mıntıkanın ordugâha yakınlığı ve yakın keşif kollarının icra ettiği vazife olması sebebiyle emniyete dönük bir keşiftir.

Yakın keşif kolları vazifelerini ifa ettikten sonra geriye gönderilmek üzere yazılan raporlar, muhabere atlıları tarafından ulaştırılmaktaydı. Burada dikkat edilmesi gereken husus kat edilecek mesafenin uzunluğuydu. Kol ile büyük kıtanın arasındaki mesafe, bir atın gidebileceği uzunlukta olmalıydı. Öte yandan bu raporların geriye gönderilmesinde; atının “kırlarda öteye beriye dolaştıkları, beyhude yere fırkalarını aradıkları³⁸⁵” vakalar görülmekteydi. Arkadaki büyük kıtanın da hareket hâlinde

³⁸² Hidemat-ı Seferiye, 54. madde 125.

³⁸³ “Süvari Keşif Kolları”, Başçavuş, S. 5 (1328): 75.

³⁸⁴ Ali İhsan, “Süvarinin Keşf-i Hidematına Müteallik Bazı Vesaya”, Ordu ve Donanma, S.6 (1328): 376.

³⁸⁵ a.g.m., 376.

olması sebebiyle çok karşılaşıldığı ifade edilen bu duruma karşı alınan tedbir olarak kıtanın yürüyeceği yol ve vaktin önceden kola tebliğ edilmesi ya da *rapor kabul mahalli* adı verilen noktaların oluşturulmasıydı.

Uzak keşif kollarında ise yukarıda izah edilen hususların büyük bir kısmı geçerliydi. Keşif hizmetinde istenilen vazife büyük kıta tarafından keşif bölüklerine, keşif bölüklerinden de kollara talimatlar vasıtası ile bildirilmekteydi.

Kaynaklardan anlaşıldığı kadarıyla kollara görevin ifa için verilecek talimatlar bazı hususlar göz önüne alınarak oluşturulmaktaydı. Erkân-ı Harp Binbaşısı Ali İhsan bu hususları aktarmıştır;

“1- Düşmana ve dost kıtaata dair malumat...

2- Keşif Bölüğünün maksadı, azimet zamanı, yürüyüş istikameti, ihtimalen molanın ne zaman ve nerede verileceği, yürüyüş hedefi ve bu hedefe ne zaman vasil olmak lazım geldiği.

3- Keşif kolunun vazifesi...

4- Keşif koluna mücavir olan aksama dair malumat...

5- vesait-i muhabere şebekesine dair malumat. Muhabere postası veya bölük kendi planlarından, tasvirlerinden inhirafa mecbur oldukları hâlde dahi raporların nereye gönderileceği...

6-İcab ederse keşif kolunun ahval-i hususiyyede ne süratle hareket edeceği.”³⁸⁶

Ana başlıklar altında bir kolun görevi³⁸⁷, nasıl icra edeceği, nasıl irtibat kuracağı ve irtibatsızlık hasıl olduğunda alacağı vaziyet gibi durumlar belirtilmiştir. Görevin net ve yoruma kapalı bir şekilde verilmesi, görevin başarısını doğrudan etkilemekteydi. Bundan dolayı kapsam ve sınırlılık hayati önem arz etmekteydi. Madde 2’de değinilen husus, bölüğün zaman taksimine işaret etmektedir. Keşif kolunun keşfin malumatını geriye gönderileceği zaman posta ya da muhabere atlıları olarak adlandırılan atlıların bölüğü nerede bulanabileceği hem zaman kaybının önüne geçmek hem de belirli bir

³⁸⁶ a.g.m.,381. Birinci maddede bahsi geçen dost malumatı konusunu şerh ederken, bu bilginin başka bir kâğıda yazılmasını tavsiye etmektedir. Düşman eline geçmesi tehlikesine karşın kağıttaki bilginin ezberlenip kâğıdın yakılması; görevlerin icrasındaki gizlilik ve emniyet prensiplerine hizmet etmektedir.

³⁸⁷ Hidemat-ı Seferiye, 51. madde:120. “Keşif icrasına memur olan her bir kıtaya, onun serbesti hareketini ihlal edecek hususta dair talima ita etmemekle beraber muayyen bir vazife ihale edilmemelidir. Kumandanın bilhassa tahkik etmek istediği noktalar şüpheye mahal olmayacak surette tefehhüm olunmalıdır. İstikşaf emrinin hüsnü ita ve tevziinde her bir keşif kolunun arazan olan kabiliyet-i istikşafı mahdud olacağını nazar-ı mütaalaya almak lazımdır.”

yol alma kabiliyeti olan atların yorgun düşüp görevi akamete uğratmasının önüne geçmesi için belirtilmiş olmalıdır.

Üstteki 5. maddenin yerine getirilmesi; başarılı bir keşfin tamamlanması açısından ayrı bir öneme sahiptir. Keşfi yapan kolun edindiği bilgileri geriye raporlaması sırasında bölük-kol irtibatı hassas olduğu kadar da kıymetli bir durum hâline gelmektedir. Kendi emniyetlerini alan istikşaf kısımları, irtibatlarını muhabere postası ile sağlamakta iken nicelik olarak zayıf olan bu birim; işler ters gittiğinde, tarassut beklenenden uzun sürdüğünde, bölük-kol ikisinden birinin istikameti muhtelif bir sebepten dolayı değiştiğinde irtibatın muhafazası kaybolabilmektedir. Tecrübelerin gösterdiği bu duruma karşı gizli bir mevkide tesis olan nispeten daha kuvvetli bir muharebe postası³⁸⁸; daha iyi sonuçlar verirdi.

Keşif bölüklerine müstenit keşif kolları, vazifesini ifa ederken belli başlı yolları merkez alan bir hedef mıntıka taksim edilmektedir. Yol hattının merkez seçilmesi keşif kolları ve bölüklerinin irtibatının kolaylığı sağladığı gibi aynı zamanda keşif kollarından tasarruf edilmek amaçlanmış olabilir.

Düşman sahasına girişten itibaren yürüyüş nizamı daha ağır olmalıydı. Bunun öncelikli sebebi araziye girişte dahi süratli bir yürüyüşün atın yorulmasını da beraberinde getirmesiydi. Keşif aksamının görevi düşmanla temas ile birlikte başlamakta³⁸⁹. Bunun yanında bölgeye yapılan taarruzda atılan her adım muhabere raporlarının geri gönderilmesinin güçleşmesine de sebep olmaktadır. Bunun geç gönderilecek veya eksik yazılacak raporlar gibi sonuçları olabilmekteydi. Kollarının, yapılan faaliyetlerde göz önünde bulundurması gereken konuların başında atının ihtiyaçları gelmekteydi.

³⁸⁸ Ali İhsan, “Süvarinin Keşf-i Hidematına Müteallik Bazı Vesaya”, *Ordu ve Donanma*, S.6 (1328): 383. Yazar bu yeri, bir kroki ile kol komutanına bildirilmesini tavsiye etmektedir. Buna ek olarak; irtibat bozulduğunda emir ya da haberin nerede bulunacağını belirtmelidir. “*Mesela; eğer muharebe postası B köyünün 4-5 kilometre şarkındaki münferid çiftliğe vasıl olmazsa, raporların nereye gönderilmesi lazım geleceğini haber içinmezkur çiftliğin 500 metre şimalindeki korunun cenub köşesinde bir taş altına konacak. Dib tarafına haberin konacağı ağaç, insan irtifasında üç defa yontulacaktır.*”

³⁸⁹ a.g.m.,378.

Keşif yapılırken atların yem ve su³⁹⁰ ihtiyaçları, atın takatli olup olmaması gibi hususlar kolun görevini icra kabiliyetini dolaylı olarak etkilemekteydi. Keşif anında tahmini gidilecek mesafenin ilerisine keşif harekâtı gerekebilir ya da keşif anında yeni bir emir ile ağır bir vazife verilebilirdi. Ortalama bir hafif süvari atının; süvarisi hariç 63 kg yük taşıdığı bilinmektedir³⁹¹. Bunula beraber bir ağır yük hayvanı ile birlikte bu gidilen yolun dönüşü hesaba katılınca yukarıda, atın yürüyüş hızı hakkında yapılan yorum daha rahat anlaşılabilir. Bu hususlarda mevcut hayvanların mümkün olduğunca zinde ve hazır olması gözetilmektedir.

Keşif hizmeti içinde düşman kıtaatının keşfi yanında bu amaca hizmet eden arazi ve meskun mahal keşfi vazifeleri mevcuttu. Keşif yapan süvari kolu için düşmanı fizikî olarak görmek kadar önemli olan bu hizmet, bazı zamanlar düşman keşfinden daha faydalı ve hızlı malumat tesisine kapı aralayabilmekteydi. Bir ordunun ister hareket hâlinde olsun ister konuşlanmış vaziyette olsun düşman ile arasındaki arazinin özellikleri, o araziye nasıl kat edeceği gibi hususlar haritaların yardımıyla planlanmakta ise de keşif kollarının raporlarının da esas alınması sebebiyle taktik seviyede etkiliydi³⁹².

Süvari fırkasına bağlı yakın keşif kolları arazi keşfini icra eden asıl birimdi³⁹³. Keşif yapan kolların geriye gönderdiği raporlarda arazi şekillerinin ve vaziyetin detaylı bir şekilde yazılması şüphesiz zamana karşı yarışan bu birliklerin vaktini alacağı için: “Çizilen iki hat, iki sayfa rapordan daha iyidir. Kurşun kalemiyle çizilen ufak bir kroki, bir rapordan daha çabuk yazılır...”³⁹⁴ şeklinde özetlenen zaviyeden değerlendirilmekteydi. Eldeki haritaların muhtemel yüzeyselliği ve keşif zabitanın operatif perspektifle yaptığı gözlem, ulaşım yolları, şimendiferler, akarsular, geçitler ve meskûn mahal gibi malumatın kıta komutanına intikal ettirilmesi, verilecek kararların sıhhatini doğrudan etkilemekteydi. Bu da keşif zabitanın arazinin imkân

³⁹⁰ Ali İhsan, “Süvarinin Keşf-i Hidematına Mütâallik Bazı Vesaya 2”, *Ordu ve Donanma*, S.10 (1328): 664. Hayvanın su ve yem gibi ihtiyaçları mevkideki ahaliden sağlanabilir.

³⁹¹ *a.g.m.*, 378.

³⁹² General Furi, “Arazinin İstikşafı”, *Müdâfaa-yı Milliye*, S. 32. (1328): 90. Miralay Furi’nin *Müdâfaa-yı Milliye Mecmuası*’nda seri halinde yayımladığı makalelerinde bu konu derinlemesine incelenmiştir. Yazının dilinden bütün birliklere dair yazıldığı anlaşılacakla beraber; süvari keşif vazifesinde kullanılan yöntemlerin de aynı olduğu yapılan mukayese de ortaya çıkmaktadır.

³⁹³ Binbaşı Fevzi, *a.g.e.*, 5.

³⁹⁴ General Furi, *a.g.m.*, 90.

kabiliyetini kendi kıtaatı üzerinden okumasını, bunun da keşif emiri verilirken mevcut durumdan haberdar edilmesi ile yapılabileceği gerçeğini doğurmaktaydı.

Hem muharebe esnasında hem de yol kolunda ilerlerken alınacak vaziyet, arazi ile doğrudan alakalıdır. Bunun dışında süvarinin yapacağı keşif hizmetinin diğer birliklerle olan müşterekliği de düşman kuvvetinin yanı sıra arazinin durumu ile ilgilidir. Bu bağlamda yapılan arazi istikşafında dikkat edilecek hususlar Clausewitz'in arazinin harbe etkisi bağlamında "geçişe engel olarak, görüşe engel olarak ve örtü olarak"³⁹⁵ tabir ettiği üç sacayağı üzerine bina edildiği anlaşılmaktadır.

İletişim yollarının keşfi: yolların sayısı, kesiştiği yerler, şosenin durumu, hendekler ile şosenin arasındaki satıh meyilleri, genişliği, yolun iniş ve yokuş durumu, darlaştığı ve genişlediği mahaller, yol kenarındaki çit-ağaç ve geçilen köyler gibi hususları içinde barındıran bir görev tanıımıydı³⁹⁶. Yürüyüş hâlindeki bir ordunun ileri hatları keşfi ve keşfin amacı doğrultusunda verilen rapor, ordunun intikal edeceği yolun imkân ve kabiliyeti ile geçiş güzergâhının tayini hususunda yardımcı olmaktadır. Buna ek olarak yolların özellikleri ve kendi adları ile kaydedilmeleri; var olan haritaların tekrar güncellenmesi ya da düzeltilmesinde de rol oynamaktaydı.

Şimendifer güzergâhı, tüneller, tahrip edilebilecek inşaat hatlarının adedi, köprü ve viyadükler, her türlü geçitler, istasyonların nerede olduğu, rıhtımlar, su hazneleri ve mevcut zahire gibi düşmanın tahrip edilebilir veya yol geçişlerinde istifade edilebilir noktaların keşfedilmesi de arazi istikşaf görevi içindeydi³⁹⁷. Daha önce de bahsettiğimiz gibi özellikle bu mevkiiler ve meskûn mahal keşifleri hem keşif kolunun barınma ve iâşe problemini çözmesini hem de düşman kıtaatı hakkında bilgi sahibi olmasını sağlamaktaydı.

Akarsular ve çevresinin keşfinde dikkat edilecek hususlar; genel istikameti, genişliği, derinliği, akış sürati, kıyılarının şekli, suların taşması, adaları, seyr-i sefaine müsaitliği, ne cins vapurların kullanılabileceği, dirsek mahalleri, sahillerin nevi, bir sahilin diğer

³⁹⁵ Carl von Clausewitz, *Harp Üzerine*, çev. H. Fahri Çeliker (Ankara: Gnkur. Basımevi, 1987), 85. aynı zaviyeden keşif ameliyatını ele alan Miralay Furi de makalesinde Clausewitz'e yer vermiştir. *a.g.m.*, 90.

³⁹⁶ *a.g.m.*, 90-91.

³⁹⁷ *a.g.m.*, 91. Makaslar istikamet tebdil makinaları, lokomotif, malzeme-kömür depoları, vagonların durumu gibi şimendifer keşfinin önemli noktaları anlatılmaktadır.

sahile hâkim bulunup bulunmaması, gibi emniyetli geçiş için değerlendirilmesi yapılmaktaydı.

Akarsu keşfinin, keşif pratikliğine sağladığı bir diğer fayda da şüphesiz “şişe postası³⁹⁸” tesisiydi. İleri açılan keşif kollarının, keşif bölüklerine raporları güvenilir şekilde vermesi için arazi şartlarını en verimli şekilde kullanabilmeleri gerekmektedir. Bir orman yakınında veya gizlenmeye müsait iki akarsu kenarında noktalar belirlenmek suretiyle yerler tespit edilmekteydi. Bilhassa gece vaktinde, ağzı mantarla kapatılmış bir şişenin içine rapor koymak ve bir ipe bağlayarak rapor teslimi yapmak, arazi şartlarında kullanılan yöntemlerdendi.

Akarsu çevresinde bulunan yapılar ve meskûn mahal gibi ordunun kullanabileceği ya da keşif kollarının gizlenebileceği, malumat alabilecekleri yerler ayrı bir öneme sahipti. Su mecrasının sahip olduğu köprüler askerî sevke uygun olup olmaması bakımından değerlendirilmekteydi. Keşif kolu, bu mecraları raporlarken hem ordunun mümkün mertebe rahat geçişi için bilgi toplamakta hem de keşif icrasını kolaylaştırıcı duraklar olarak ele almaktaydı.

Su mecraları hakkında sahip olunacak bilgi; köprü kurmak ve köprüsüz geçişler için hayatî derecede önemliydi. Çünkü sefer hâlinde ilerleyen kuvvetlerin su mecralarında karşıya sağ salım geçebilmesi, geçişlerde karmaşanın yaşanmaması ve birliklerin zaman kaybetmemesi gerekmektedir. Bu da keşif kollarının arazideki su yollarını çeşitli açılardan tanımlayıp ayrıntılı bilgiyi geriye raporlamalarını beraberinde getirmekteydi. Suyun akıntı hızı için; saniyede 0.80 metrede yavaş, 0.80-1 metre olursa adi, 1.30-2 metre seri ve 3 metreden itibaren şiddetli kabul edilmekteydi. Suyun derinliğinde askerî geçiş için bahsedilen ölçüler; piyade için bir metre, süvari için 1.20 metre, arabalar için yükün ıslanmasının mahsuruna göre 0.60-1.30 civarındaydı³⁹⁹. Bunun yanında suyun taşma ve çekilme bilgileri de keşiften istenen bilgiler arasındaydı.

³⁹⁸ Ali İhsan, “Süvarinin Keşf-i Hidematına Mütteallik Bazı Vesaya 2” *Ordu ve Donanma*, S.10 (1330): 660.

³⁹⁹ Miralay Furi, *a.g.m.*, 91. Suyun arzının ölçülmesi, buz üzerinde keşif, kanal ve havza keşfi konularında ayrıntılı bilgi için; Miralay Furi “Arazinin İstikşafı”, *Müdâfaa-yı Milliye*, S. 33. (1328).

Meskûn mahal keşfi, düşman hakkında bilgi toplama bağlamında değerlendirilmekteydi. Düşman kıtaatı hakkında keşif kolları ile yapılan bin bir güçlük barındıran keşif hizmetine nazaran bir meskûn mahale girip düşman izi aramak, ahaliden bilgi toplamak yerine göre normal keşiften daha başarılı olabilmekteydi. Kasaba, köy gibi mahallere girildiğinde dikkat edilmesi gereken hususların başında postane ve telgrafhane gelmekteydi⁴⁰⁰.

Bir keşif kolu kasabaya girdiği andan itibaren tavsiye edilen ilk icraatlar arasında hem kendi güvenliği hem de icra ettiği görevin güvenliğini riske atmamak için kasabanın dışarı ile irtibatını en az seviyeye indirmek gelmekteydi. Mektup, telgraf ve gazete gibi iletişim araçlarını kontrol altına alıp malumat için denetlemeliydi. Kasabaya girerken öncülerini gönderen keşif kolu; düşman mevcudiyetini ve ahalinin durumunu tetkik ettikten sonra kasabayı çevreleyip durumu, bağlı olduğu kıtaya bildirmekteydi. Eğer kasaba işgal edilmişse ve üzerlerine ateş açılıyorsa, vakit kaybetmeden mahalli terk etmesi tavsiye edilmekteydi⁴⁰¹. Terk edilirken takip edilmemek ve izlenecek yolun değiştirilmesi de aynı şekilde kolun kendi emniyetine yönelik alınan tedbirler arasındaydı.

Askerin konaklama ve iâşe temini hususunda da meskûn mahal keşfi son derece gerekliydi. Keşif alanı ülke topraklarında ise durum nispeten daha kolaydı. Bunun sebebi hem keşif kollarının hem de keşfe memur mürettep müfrezelerin iâşeyi civardan tedarik etmeleri esasından ileri gelmesiydi. Mahaldeki memurlar veya ileri gelenlerinden alınacak malumatın yanında⁴⁰², Fırın, çiftlik, erzak ambarı, ahır gibi yerler erzak ve konaklama açısından değerlendirilmekteydi⁴⁰³. Öte yandan yine hücum edilecek bir köyün yolları, ekinleri, gizlenebilecek yerleri, topçu mevzileri ve ileri postaları keşfedilmekteydi⁴⁰⁴. Bu malumatı genelde harita üzerinde tayin edilmekte ve

⁴⁰⁰ “Süvari Keşif Kolları”, *Başçavuş*, S. 5 (1328): 75. Yazar aynı makalede “kol kasabalara girmeli?” sorusuna; “ekseriyetle girmez.” cevabını vermektedir. Bunun sebebi kolun mevcudiyetinin azlığı ve kasabanın emniyetsizliği ile bağlantılı olabilir.

⁴⁰¹ “Süvari Keşif Kolları”, *Başçavuş*, S. 7 (1328): 108.

⁴⁰² Miralay Furi, “Arazinin İstikşafı”, *Müdâfaa-yı Milliye*, S. 34. (1328): 117. Ek olarak; eli silah tutan adamlar, kılavuzlar, orduya faydası dokunabilecek tacirlerinde değerlendirilmesini tavsiye etmektedir. İzzet Fuad, *a.g.m.*, 230.

⁴⁰³ İzzet Fuad, *a.g.m.*, 235. Konaklama hususunda bulunduğu yerdeki kaynakların keşfi ve keşif vazifesinin içindedir. Ev ve ahır sayısı, ahalinin geçim kaynakları, hayvan mevcudu, ot, saman ve hububatın durumu, değirmenler ve dükkanlar gibi iâşe teminine dikkat edilmektedir. Miralay Furi “Arazinin İstikşafı”, *Müdâfaa-yı Milliye*, S. 34. (1328): 117.

⁴⁰⁴ Miralay Furi, “Arazinin İstikşafı”, *Müdâfaa-yı Milliye*, S. 34. (1328): 117.

ahali ile irtibata geçerek gerekli yerlerde ahali sorguya alınarak doğru malumata ulaşılmaya çalışılmaktaydı.

Köyün ahalisi ile yapılacak bilgi alışverişi ya da bir sorgulama, esir olmuş düşman askerinin sorgulanmasından daha kolay olması da meskûn mahal keşfinin avantajları arasında görülebilir. Yakınında düşman kıtası olan ya da vaktiyle düşman tarafından kullanılmış bir meskûn mahalden bilgi alınırken düşmanın iâşe ihtiyacı mevcudiyetin, komuta kademesi ve belki de önemli taktik verileri köylü eşrafından öğrenilebilir. Bunun sebebi sivilin istihbarî bir zaaf olarak görülmemesi ve herhangi bir neferden bağımsız olarak mevcut çerçeveyi daha geniş bir açıdan görebilmesi durumudur. Keşif hizmeti de bu durumu birbirinden bağımsız malumatı bir bağlama oturtup kıymetlendirebilecek bir zabitin vasıtasıyla, düşman neferinden alınacak malumattan daha önemli bir malumat hâline getirebilir.

Anlaşıldığı kadarıyla esir ya da meskûn mahaldeki şahısları sorgulamak keşif kollarının birince vazifesi olmamak ile birlikte malumat toplamanın başka bir yolu olarak değerlendirilmekteydi. Genel olarak sorgulamayı yapacak olan zabitti⁴⁰⁵. Sorular karşı tarafın askerî bilgisinin iptidailiğine paralel olarak ele alınmalı ve çapraz sorular ile olası bir aldatılmanın önü alınmalıydı. Mesela düşmana kıtaatının geçtiği bir yerde sorgu yapılıyorsa:

“Düşman nerede? Düşmanın kuvve-i mevcudiyesi tahminen nedir? Kuvve-i manevîyesi ne merkezdedir? Piyadesi, süvarisi ve bataryaları var mı ve çok mu? Piyade veya süvarinin yakalarında veya omuzlarında ne numrolar görünüyor? Süvari ve topçusunun hayvanları zayıf mı, dinç mi, askeri yorgun mu değil mi? İhtiyat sınıfı mı redif mi, mustahfiz mi, yoksa umumi nizamiye mi? Düşman açık ordugahta mı ikamet ediyor; kapalı ordugahta mı? Esna-yı ikametinde emniyet hidematını ne yolda ahz ediyor? Tecessüs ve keşif kolları gönderiyor mu? Büyük büyük süvari kıtaları uzaklarda görünüyor mu? Şimdi bulunduğumuz köye kadar hiç keşif kolları göndermiş midir? Eğer gönderdi ise ne yolda ve ne tertibatta geldiler? Kalabalık mı idiler? Asker gece hareket ediyor mu? Bu köye geldilerse ne yaptılar? Ne dediler? Ahaliyi zarar ve tahkir ettiler mi? Bu tarafa gelen keşif kolları hangi cihete doğru avdet ettiler? Buradan sonra hangi köye gittikleri malum mu? Civar köylere de ayrı kollar geldiğini komşularınız söylüyorlar mı? Buralarda geceyi geçirdiler mi?”⁴⁰⁶

⁴⁰⁵ İzzet Fuad Paşa, *a.g.m.*, 229. Bu makalede esir ve şahıs sorgulamasına nispeten geniş bir yer ayırmıştır. Sorgulamada özellikle keşif hizmeti ve keşif kolları ibaresi geçmemesine rağmen keşif kolu zabitin de başvurduğu bir yöntem olarak değerlendirmekte bir beis bulunmamaktadır.

⁴⁰⁶ İzzet Fuad Paşa, *a.g.m.*, 229-230. Daha fazla soru ve ayrıntılı bilgi mevcuttur.

gibi sorular ile düşman hakkında hemen her konuya açıklık getirilmesi istenmekteydi. İcra edilen keşif harekâtında önemli olan diğer husus daha öncede bahsettiğimiz gibi; düşman keşif ve emniyet kolları tarafından fark edilmemektir. Bu doğrultuda tavsiye edilen yürüyüş arazi yapısına uygun olarak; açık arazide süratli yürüyüş iken örtülü arazide yürüyüş biçimi bulunduğu tarassudgâhtan diğerine sıçyariş biçimindeydi⁴⁰⁷. Düşman kıtaatının ileri çıkardığı kolların emniyette birinci vazifesi olan setretmek; keşif kollarını engelleyen en büyük etkendi. Bunun öncelikli sebebi; keşif kollarının “gözetlenmeden gözetleme” düsturu onların teşkilâtlanmasını da bu prensip üzerine bina etmesi sonucunu doğurmuştu.

Sayı olarak son derece az ve herkesin keşifte belirli bir görevinin olması; muharebe kabiliyetini minimuma indirmişti. Tecrübe ile de sabit olduğu anlaşılan bir makalede geçtiği gibi kolun düşmanla karşılaştığında yapılması gerekenler;

“Keşif kolunun vazifesi keşfolup boğuşmak değildir. Binaenaleyh çatışmadan ictinab etmelidir. Bunula beraber düşman keşif kolları çıkarsa tereddüd etmeksizin kılıcı çektikten, karşısına bağteten veya mızrak davrandıktan ve mahmuzlarını atın karnına dayadıktan sonra Allah'ına sığınarak son şiddetle hasmın üzerine yürümelidir”⁴⁰⁸

olarak vurgulanmaktadır. Burada bahsedilen durum kaçmanın mümkün olmadığı bir durum üzerinden kurgulanmıştı. Süvarinin yetiştirilmesi ve malî külfeti göz önünde bulundurulduğunda keşfe memur birimin zayi olmaması çatışmadan kaçma ve geri çekilme senaryolarını daha uygulanabilir kılmaktaydı.

Keşif kollarının istinat ettiği keşif bölükleri ve daha gerideki büyük kıtalarının görev tanımında; düşmanla karşılaşma hususunda keşif kollarına yardımcı olmak da bulunmaktaydı. Keşfin ifası için gereken ortamda kolun önünü açmak için gereken cebri kuvvet şüphesiz kolun gerisinde bulunmalıydı. Düşmanla ilk karşılaşmadan itibaren irtibatın gece dâhil kopmaması gerektiği ve bu karşılaşmanın nevi ne olursa olsun “ilk” olduğu için raporlanması gerekliliği ifade edilmekteydi⁴⁰⁹. Bu malumât temininin yanında hem fırka komutanının sevk ve idaresi hem de keşif koluna refakat ve istinadı olan geri kıtaların teyakkuzda olmalarına da bir işaret olarak değerlendirilmekteydi. Küçük ölçekli bu ve benzer ayrıntılar asıl olan taktik başarının

⁴⁰⁷ “Süvari Keşif Kolları”, *Başçavuş*, s. 3 (1328): S. 47. *Hidemat-ı Seferiye*, 53. Madde 125.

⁴⁰⁸ *a.g.m.*, 47.

⁴⁰⁹ Kerkürlü Halil Zeki, “İki Süvâri Keşif Kolunun Tesadüfü”, *Asker Mecmûası*, S. 17, (1324): 228.

hassaslığına bir şerh düşercesine önemle üzerinde durulmaktaydı. Çünkü birçok safhadan oluşan keşif hizmeti; ordunun karar alıcıları için ne kadar önemli ise ayrıntılar da bu “küçük birimin vazife ifası” için o kadar önemliydi.

Keşif kollarının mukavemetle karşılaşması durumunda Hidemat-ı Seferiyye’de 118. Maddesinde geçen;

“Keşif kollarına varıncaya kadar tekml süvari müfrezeleri ve vazife ve hâl müsaade olduğu mertebe, düşman süvarisi üzerine rast geldiği yerdehücum etmeğe mecburdurlar. Bu suretle keşif hizmeti teshil ve tesri edilmiş olacağı gibi harekât-ı askeriyenin safahat-ı müteakibesinde emniyetle icrası hususu da temin edilmiş olur.”⁴¹⁰.

Hükümden anlaşılacağı üzere keşif birliğinin muharebeye girmesi hususu şerhe muhtaç gözükmekteydi. “Süvarinin Keşf-i Hidematına Müteallik Bazı Vesâyâ-2” adlı makalede işlenen bu husus; pratikte anlaşılması gereken noktaya temas etmekteydi. Yazara göre bu madde yanlış anlaşılmaktaydı. Maddede muharebeye girilmesi “hâl müsait ise” ibaresiyle sabitlenmeliydi⁴¹¹. Çünkü ister kol olsun ister bölük; söz konusu keşif birliğinin asıl vazifesi keşif ve alınan malumatı geriye ulaştırmaktı. Bundan dolayı rapor irtibatını bozmayan, ateş muharebesine sebep olabilecek, zayıatla sonuçlanacak ve birliğin hareket serbestisini bozabilecek her çatışmadan kaçınılmalıydı.

Süvarinin çatışmaya girip girmeme hususuna bir başka fikir ise Süvari Mülazımı Kerküklü Halil Zeki’nin yazmış olduğu “İki Süvari Keşif Kolunun Tesadüfü” adlı makalesinde ele alınmıştı. Makalenin muhtevasında; yazıldığı döneme yakın bir zamanda iki süvari keşif kolunun karşılaşması bir tabiye ameliyatı şeklinde icra edildiği bir rapor hâline gelerek anlatılmıştı⁴¹². Bu ameliyatta keşif kolunun görevini iki temele oturtmuştu; “Görmek ve düşmanın görmesine mâni olmak⁴¹³”. Düşmanın görüşüne mâni olma görevinin alt satırlarında süvari ile mücadele vardı. Elbette düşman kuvvetinin keşif kolu mertebesinde olması mücadeleye girme konusunda dayandığı başlıca saiklerden biriydi. Burada da düşmanı kati bir surette mağlup etmek amaçlanmadığı için mızrak veya kılıçlı muharebe etmek yerine ateşli silahla yaya

⁴¹⁰ Hidemat-ı Seferiyye., 51.

⁴¹¹ Ali İhsan, “Süvarinin Keşf-i Hidematına Müteallik Bazı Vesaya 2”, *Ordu ve Donanma*, S.10 (1328): 657-658.

⁴¹² Kerküklü Halil Zeki, *a.g.m.*, 227-232.

⁴¹³ *a.g.m.*, 229.

cengi tavsiye edilmekteydi. Oluşturulan örnekte de beş neferli bir kolun dördü yere inmiş hâlde, ikisi mevcut tepenin sağ sırtına diğeri ikisi sol sırtına, son nefer de tepenin gerisinde atlara mukayyet olmak suretiyle mevzilenmişti⁴¹⁴. Bu surette düşman keşif kolunun görmesi engellenmiş oluyordu.

Keşif kolunun muharebesi hususunda yine Hidemat-ı Seferriye'nin 133 ve 134. maddelerinde geçen⁴¹⁵ hükümlerinde açıkça belirtildiği üzere; keşif kollarının olası mukavemet ile karşılaşması durumunda ardındaki keşif bölüğü ve ordu süvarisi kıtalarının düşmanı taretmesi vazifeleri arasındaydı. Daha önceden bahsedildiği gibi keşif bölüklerinin belirli bir mınıtkada olup sabit olup hareketli bir yapıda ilerlemesinin bir sebebi de düşman kolların olası engellemelerine de çabuk müdahale edebilme esnekliği olabilir. Çünkü büyük süvari kıtası ile uzak keşif kolları arasındaki mesafe 100-200 kilometre arası⁴¹⁶ olacağı için keşif bölükleri kolların püskürtülmesinde birinci istinat noktası olmaktadır. Bunun yanında mezkur faydaların bir dezavantajı, ilerleyen keşif bölüğünün zapt ettiği yerleri uzun vadede elinde tutmasının mümkün olmamasıdır. Düşman kıtaları keşif bölüğünü püskürttüğünde, keşif bölüğü-keşif kolları hatta keşif bölüğü-süvari fırkası arası mevcut olan irtibat kaybolabilir. Düşman bölgesinde küçük ve daha esnek teşkilatlanmaları sebebiyle keşif kolları daha rahat hareket edebilmektedir.

Süvari keşif kollarının, düşman keşif kollarını geçip ileri karakollarına kadar sızdığı evre; keşif vazifesinin yapıldığı, sıcak temasın yaşanacağı en muhtemel zaman olarak kabul edilebilir. Keşif bölüğüne olan mesafenin artıp düşmanın büyük kıtalarının tarassut edildiği bu evrede asıl tehlike düşman süvarisinden farklı olarak piyade sınıfıdır. Topçu taktik olarak bir kolu hedef almaz iken piyade için keşif kolu birinci dereceden hedefi teşkil etmektedir.

Tarassut etmek için düşman kıtasına yaklaşan süvarinin tahmin edebileceği bazı hususlar mevcuttur. Orduların genel tertibatına bakılacak olursa; ana ordunun etrafına gönderilen emniyet kolları sayesinde ordunun nasıl emniyet altına alındığı

⁴¹⁴ a.g.m., 229

⁴¹⁵ *Hidemat-ı Seferiye*, 56-57. mad. 133: "...mezkûr süvari yalnız düşman süvarisini geriye taretmek ile iktifa etmeyip sınıf-ı muhtelifeden mürekkep ileri sürülmüş düşman müfrezelerini de def ederek veyahut onların arasından geçerek düşman ordusunun kollarının yakınına kadar yaklaşmağa çalışmağa mecburdur". Madde 134: "... Keşif bölükleri bazı ahvalde muharebe ederek onlara (keşif kollarına) onlara yol açarlar."

⁴¹⁶ Kerkürlü Halil Zeki, "Keşif Bölükleri, Uzak Keşif Kolları", 363.

bilinmektedir. Keşif süvarisi herhangi bir emniyet koluna piyade ateşine maruz kalmayacak bir şekilde yaklaştığında ana ordu ile arasındaki mesafeyi tayin edebilir. Öte yandan süvarinin düşmana yaklaşabileceği mesafe en fazla 800 metre olarak kabul edilirse: bu durum süvari ile ana ordu ile arasında 2000-2500 metre mesafe bulunduğu anlamına gelmektedir⁴¹⁷. İleri karakol ve emniyet kolları genel itibarıyla sunuf-ı muhtelifeden mürekkep oldukları için 800 metre sınırlaması piyade tüfeğinin etkili menzilinden ileri gelmektedir. Açıkta olan bir süvarinin o mesafeden vurulma ihtimali son derece düşükken herhangi bir engelin arkasına gizlenmesi ya da seri sıçrayışlarla yol alması, vurulma ihtimalini daha da azaltmaktadır.

Asıl görevi icra için keşif kollarının daha da yaklaşmaları ve ileri karakol dâhil, emniyet vazifeli hemen her teşkilâtı geçerek hakkında malumat verilecek hedefi görebilmeleri gerekmektedir. Bu noktada uygulanan taktiklerde karşı tarafın zafiyetleri kullanılmaktaydı.

Bilindiği üzere ordu emniyet tertibatının iskeleti denebilecek karakollar, hiçbir zaman yekpare bir hat üzerinde savunma icra etmezlerdi. Bu durum keşif kolları gibi sayı bakımından küçük ve atlı olmasından dolayı hızlı bir birlik ile birlikte lehte bir asimetri oluşmasını sağlamaktaydı. Öte yandan bu harekâtın başarılı olma hususunda süvari zabitanının tecrübesi, hiç şüphesiz birinci derecede önemliydi. Bu tecrübe benzer görevleri muhtelif sınıflarla ile birlikte icra etmiş süvari idi.⁴¹⁸ Beraber icra ettikleri harekât ve tatbikatlar, düşmana yaklaşan keşif kollarına da düşman piyade ve topçusunun imkân ve kabiliyeti hakkında öngöründe bulunmasına yardımcı olmaktadır.

Bir süvari keşif kolunun düşmandan ve dolayısıyla onun ateş gücünden saklanması birden fazla yöntemi mevcuttu. Bunlardan biri; balistik açıdan bakıldığında o günün mermileri toprağa yaklaşık 20 cm, meşe ağacına 70 cm nüfuz etmekteydi. Bu sayede arazi üzerinde ilerlerken düşmandan gizlenmek için hendek, çit, duvar, orman kenarları, tepeler ve çukurlar gayet uygun mevkie olarak görünmekteydi⁴¹⁹. Araziyi amaca uygun şekilde kullanmak hem tarassudu hem de görünmemeyi sağlamaktaydı.

⁴¹⁷ Kerküklü Halil Zeki, “Süvâri Keşif Kollarının Piyade Ateşi Altında Bulundukları Zaman Suret-i Hareketleri” *Asker Mecmûası*, S16 (1324): 180.

⁴¹⁸ a.g.m., 181. “*Aynı mevkiide sınıf-ı muhtelifeden kıtaat bulunduğu ya da sınıfı mezkûre birbirine yakın ve müsait mevkiide bulundukları takdirde sınıfı muhtelif ile müşterek ameliyatlar icrasına itina olunmalıdır.*”

⁴¹⁹ a.g.m., 181. Burada bahsedilen yöntemleri; araziden istifade, seri yürüyüşler istimali ve dağınık nizam istimali olarak üçe ayırmış ve bilgilendirmiştir.

Seri yürüyüşler, düşman ateşinden kaçmanın diğer bir yoluydu. Süvari; dörtnal veya yılankavi bir şekilde ilerlediğinde üzerine nişan alınması ve mermi isabet ihtimali son derece azalmaktaydı. Fakat bu yürüyüşlerin süresi ve hızı, atın kuvveti ile doğru orantılıydı. Uzun bir dörtnal yürüyüşün mümkün olamayacağı ve tarassudun devamı için atın görev bitimine kadar mümkün mertebe dirayetini koruması gerektiği için seri yürüyüşler de belli bir amaç doğrultusunda icra edilmeliydi. Kolun öncelikli hedefi keşif olduğundan doğal sütrelerden sıçrama yöntemi ile ilerlemek hem atın dinlenme zamanını hem de durup keşfetme aralığını oluşturmaya açısından verimli bir yoldu. Seri yürüyüşler bu setreden setreye sıçrama sırasında kullanılmaktaydı.

Keşif kollarının toplu hareket etmeleri, ateş açılması hâlinde hedefin bir yere toplanması durumunu doğuracağı için vurulma ihtimali son derece yüksek olmaktaydı. Koldaki süvarilere bu durumdan kaçınmak için özellikle tehlikeli sayılabilecek mıntıkalarda dağınık nizamda hareket etmeleri tavsiye edilmekteydi⁴²⁰. İcra hususunda saf-ı harp nizamı gibi birbirine paralel bir şekilde 10-30 adım açılmak ya da tek kol nizamı şeklinde birbirinin ardına dizilmek suretiyle dağılmaktaydılar. Bunun seçiminde arazinin yapısı ve ateş açılan taraf belirleyiciydi. Bu yürüyüşlerin belirli avantaj ve dezavantajlarının bulunması yanında ikisinin melezi diyebileceğimiz;

⁴²⁰ a.g.m.,182.

“Keşif kolu kumandanı merkezde, bir keşif neferi anın ilerisinde, biri sağında, biri solunda, diğerleri de kademe ile anın gerisinde bulunur. En nihayetindeki nefer gerilere dikkat eder ve keşif kıtasına dümdârlık vazifesini ifa eder⁴²¹” şeklinde tarif edilen bir nizam bulunmaktaydı.

Bahsedilen nizam, kıyas olarak iki şekildeki nizamın da istenen sonucu vermediği bir durumda kullanılmaktadır. Genel olarak anlaşılabacağı gibi olası bir ateş açılma durumu ve düşman tarafından fark edilmeye karşı icra edilecek; araziden istifade, seri yürüyüş istimali ve dağınık nizam istimali yollarının birbiri ile iç içe geçmiş hibrit bir uygulama alanı olduğu ve süvarinin bunları birlikte etkin bir şekilde kullanabildiği kadar başarıya ulaştığını söylemek mümkündür.

Düşman kuvvetini tarassut görevi ifa edildikten sonra keşif kolu komutanı, elde ettiği bilgileri zaman ve mekân belirterek kayda geçirirdi. Gerideki büyük askerî birimlere yazılan bu kayda takrir veya rapor adı verilmekteydi. Burada keşif kolu komutanı, kendisinden keşfedilmesi istenen düşman veya arazi hakkındaki bilgileri ve ek olarak önemli gördüğü hususları* ayrıntılı ve açık bir şekilde yazmaktaydı⁴²². Bu bilgilerin içinde genel olarak; düşmanın ana ordusunun nevi, tertibatı, sayısı, istikameti, yürüyüş nizamı; arazinin nevi, geçit, boğaz, meskûn mahal gibi keşif edebildiği her şey; meskûn esir ve ahaliden edindiği bilgileri barındırmaktaydı.

Bir raporun içeriği hususunda takip edeceği sıra şu şekildeydi:

1- Rapor kağıdının sağ taraf-ı köşesine; hangi alay, hangi bölükten hangi istikamete gönderilen zabıt, küçük zabıt keşif kolu olduğunu, eğer keşif koluna numro verilmiş ise bunun altına yazılır.

2- Adres

3- Meşhudat

4- Mesmuat

5- Arazi hakkında malumat

⁴²¹ a.g.m.,183.

* Burada “önemli gördüğü hususlar” sözünden kastımız; kaideten keşif kolunun talimatta verdiği emirleri istikşaf eden keşif kolu komutanı gerekli gördüğü durumlarda talep edilmemiş olan bilgiyi de takririne tahrir edebilme inisiyatifine sahiptir. Bkz. *Hidemat-ı Seferiye*, 28. madde 6/3 paragraf; “düşmana dair yazılan takrirlerde ahval-i araziye dair ehemmiyetli malumatı, talep edilmediği halde bile, takrire ilave etmek lazımdır.” Şeklindedir.

⁴²² Takrir ve raporlarla ilgili ayrıntılı bilgi için; *Hidemat-ı Seferiye*, 25-30. Talimatta istenilen bilgiler ve keşif komutanının önemli gördüğü hususlar hakkında bilgi kaydedilir.

6- Daha hangi makamlara rapor gönderildiği

7- Raporun yazıldığı tarih, numro, zaman ve mahal

8- İmza⁴²³

Yazılan malumatın hızlı ve güvenli bir şekilde geriye ulaştırılması, keşif hizmeti kadar önemliydi⁴²⁴. Çünkü başkumandanın orduyu sevk ve idare etmesi için düşman kollarının hareket ettiği şebeke yolları, kolların istikameti, ulaşmak istedikleri noktalar, tertibatı, kuvveti, emniyet hattının uzunluğu, sevkiyat ve ikmal yollarını bilmesi gerekmektedir. Bu bahsedilen hususlar doğası gereği zamana ve mekâna bağlı olduğu için birbiri ardına farklı kollardan gelen raporlar kıymetlendirilmesi gereken bir malumat seli hâlini almıştı. Bu noktada yazılan raporun geriye gönderilmesi hayatî önem taşımaktaydı. Geç kalınmış bir raporun faydasız hâle gelmesi bir yana başkumandanın yanlış karar vermesine de sebep olabilirdi.

Raporların başkumandana ulaştırılması zamana karşı verilen bir mücadele olduğu için hem tarassuda devam edebilmek hem de raporu geriye gönderebilmek için burada da tarassuda bağlı bir teşkilâtlanma mevcuttu. Keşif kollarının raporun keşif bölüklerine ulaştırmakta kullandığı vasıta muhabere atlısı veya haber atlısı adı verilen süvarilerdi. Keşif kolu kumandanı raporu yazdıktan sonra raporu ulaştırmak ile görevli muhabere atlısına bir zarf içinde vermektedir⁴²⁵. Raporun muhteviyatı ile ilgili şifahi bilgiler verildikten sonra atlı, keşif bölüklerine raporu teslim etmek üzere yola çıkmaktaydı.

Keşif kolu-keşif bölüğü arasındaki rapor trafiğinin kontrol altında olunması ve raporların iletildiğinden emin olunması için; muhabere atlısı, keşif bölüğü ya da kıtaatına vardığında haberi bizzat komutana vermeli ve karşılığında bunu ibraz eden bir makbuz⁴²⁶ alıp geriye dönmeliydi.

⁴²³ Binbaşı Fevzi, *Harbiye Mektebi Süvari Talebesinin...*, 18.

⁴²⁴ Hüseyin Hüsni, “Ordu Süvarisi ve Vazife-yi Keşfiye”, *Ordu Mecmuası*, S.16 (11 Kanun-ı evvel 1324) 8. “En iyi bir rapor vakt-i lâzımında mahall-i âidine gelmezse kıymeti hiçten ibâretidir”. *Hidemat-ı Seferiye* 54. madde 126: *Takririn tam vaktinde geriye irsali düşmanı keşfetmek kadar mühimdir. Geç vasil olan bir takrir en iyi de olsa kıymetsizdir. Binaenaleyh takririn gönderildiği zamanında büyük bir ehemmiyeti vardır.* Bunun gibi birçok kaynakta aynı hususa temas edilmektedir.

⁴²⁵ Binbaşı Fevzi, *a.g.e.*, 21. Zarfın üzerinde haber atlısının sürati ve takip edeceği istikamet, haber atlısının hareket saati ve tarihi yazılıdır. Bir raporda üç türlü saat yazılır: birincisi düşmanın görüldüğü, ikincisi raporun yazıldığı, üçüncüsü -zarf üzerinde- haber atlısı gönderildiği saattir.

⁴²⁶ *a.g.e.*, 26-27. Muharebe atlısı dikkati çekmek için kıtaya yaklaştığında bir kolu havada bir şekilde komutanın ismini bağırmalıdır. Bütün zabitan ve efrad muharebe atlılarına kolaylık sağlamakla vazifelidir.

Kol ve bölük birimleri her an hareketli bir vazife ifası içinde oldukları için keşif talimatı ve keşif raporu göndermelerinde birtakım sıkıntılar meydana gelebilmekteydi*. Herhangi bir muharebe içinde bölük-kol irtibatının kaybolma riski her zaman mevcuttu. Bu durumlarda muharebe atlısının rapor irsalini güvenceye almak için birden çok posta çıkarılabilmekteydi. Buna ek olarak ilgili keşif bölüğü bulunamaz ise raporlar en yakın mahale (fırkanın rapor merkezine ya da ordu yürüyüş kolunun en yakınına gibi) ⁴²⁷ gönderilebilmekteydi.

Farklı keşif kolları, ilgili keşif bölüklerine raporlarını gönderirken, bölükte raporlar karşılaştırılmalı bir şekilde değerlendirmekteydi. Malumat sıhhati uygun olanlar ve diğer malumatlarla karşılaştırılanların bir süzgeçten geçirilerek gönderilmesi ile keşif hizmeti tamamlanırdı. Bölükten geriye rapor gönderme vasıtaları imkân ve kabiliyeti ile keşif kollarından daha fazla çeşitlilik arz etmekteydi.

Keşif kollarında ekseriyetle muhabere atlıları ile yapılan rapor gönderiminin; keşif bölüğü ve gerisinde ise atlı muhabere ve bilhassa vesait-i muhabere olarak adlandırılan; telgraf, telefon, telgraf rasadı, telsiz telgraf, mektup güvercin, otomobil, motorsiklet, velospid gibi araçların kullanımı ile yapılması tavsiye edilmekteydi⁴²⁸. Bunun başlıca sebepleri; keşif bölükleri ve bağı oldukları süvari fırkalarının keşif kollarına nazaran daha geniş vasıta yelpazesine sahip olması, vesait-i muhaberenin bir muhabere atlısı nazarında daha hızlı malumat irsalı yapabilmesi* ve süvari kıtalarının posta için süvari askeri ayırma zorunluluğunun muharebe kabiliyetini zayıflatmasıydı.

Keşif bölüğünün; keşif kollarına destek vermek, önünü açmak ya da düşman keşif kollarını tard etmek gibi vazifelerini ifa ederken bağı olduğu süvari fırkası ile irtibatı bozulabilmekteydi. Bu ve bu gibi durumlarda rapor ve talimat akışının sekteye

* Bu hususta beşinci maddeye bakınız.

⁴²⁷ Ali İhsan, “Süvarinin Keşf-i Hidematına Müteallik Bazı Vesaya 2” *Ordu ve Donanma*, S.10 (1330): 667.

⁴²⁸ Binbaşı Fevzi, *a.g.e.*, 26. *Hidemat-ı Seferiye*, 262-264. Vesait-i muharebe bölümü. Tavsiye edilmesi ile ilgili aynı nizamname s. 20. madde 138: *Keşif bölüklerinin süvari kısm-ı küllisi ile hemen ve mümkün ise vesait-i fenniye ile irtibatı tesis edilmeli ve bu irtibat daimî muhafaza edilmeli...Ordu süvarisinin ordu ile muvasalas-ı kaideten vesait-i muhabere-i fenniye ile temin olunur. Bu babda telsiz telgraf bilhassa muvafıktır.* Hüseyin Hüsnü, “Ordu Süvârisi ve Vazîfe-i Keşfiyye”, *Ordu Mecmuası*, S. 16 (1324): 8 “... *Bu maksadın esasen en iyi çare-i temini vesâit-i sinâiyye [her nev’i telgraf, telefon, motosiklet] den istifâde olup istikşâf bölükleri ve kâtaât-ı asliyye arasında kesretle isti’mâl edilirler.*

* Vesait-i muhaberenin kullanımı ve imkân-kabiliyeti ve muharebede kullanımı hakkında bkzn. *Hidemat-ı Seferiye*, 264-272.

uğramaması için irtibatın başka kanallarla kurulması gerekmektedir. Bu amaçla Seferiyye Nizamnamesi 139. Maddesinde zikredilen

*“Süvari kısm-ı küllisi ile keşif bölükleri? arasında doğrudan doğruya bir irtibat tesisi mümkün değilse yahud müteaddid keşif kıtaatının geri ile olan muvasalat ve muhaberatının bir elden idaresi kabil olursa ayrıca takrir mecmuaları tesisi tavsiye olunur⁴²⁹”*ibaresinden anlaşıldığı üzere fırka ile daha küçük birlikler arasında bir irtibat noktası tesisi mümkündür. Rapor merkezi⁴³⁰ adı verilen bu tesis müstakil bir irtibat noktası olma hüviyetindeydi.

Rapor merkezi, bilgi akışının kalbi ve muhabere vasıtalarının kesişim noktası diyebileceğimiz bir konumda olduğu için muhafazası da ayrı bir teşkilâtlanma gerektirmekteydi. Dolayısıyla rapor merkezinin muhafazasına bir bölük ayrılmış ve komutasına, bölükteki en kıdemli zabıt getirilmişti. Buradaki vazife taksimi ise; muhafız komutanı için rapor merkezinin düşman tacizlerinden korunmak, merkez komutanı için de gelen raporları önem ve aciliyet hiyerarşisine göre tasnif etmek ve hangi yollar geriye gönderileceğine karar vermek şeklindeydi⁴³¹. Bu kararı verebilmek için gerekli olan keşif kollarının durumu, keşif bölüklerinin vaziyeti, harekâtın stratejik önem ve yönelimi hakkında bilgi sahibi olunması, muhakeme edebilmesi ve karar verebilmesi, raporun önemine göre haberdar edilmesi gereken keşif bölüklerini de tayin edebilmesi gerekliydi. Bu açıdan rapor merkezi komutanının üstlendiği vazife gayet önemliydi.

Anlaşıldığı üzere keşif vazifesi ordunun; düşman ve arazi hakkındaki bilgisine dayalı taktik ve stratejik harekâtları için son derece gerekli bir hizmetti. Hassas ve sürekliliğin esas olduğu bu süreçte keşif yapmak ve geriye raporlamak, talimat ve malumat trafiğinin kontrol ve güvenliğini sağlamak; hizmetin ifası için ayrıntılı bir teşkilâtlanma ihtiyacını da beraberinde getirmişti. İmkân ve kabiliyet bağlamında değerlendirildiğinde bu vazifenin ifası için en uygun sınıf süvari birliği idi.

⁴²⁹ Hidemat-ı Seferiyye, 60.

⁴³⁰ Ali İhsan, “Süvarinin Keşf-i Hidematına Müteallik Bazı Vesaya 2” *Ordu ve Donanma*, S.10 (1330): 668; Ali İhsan, “Süvarinin Keşf-i Hidematına Müteallik Bazı Vesaya” *Ordu ve Donanma*, S.10 (1330): 379. Rapor merkezi temini için fırka süvarisinden efrad ayrılması gerektiği ve bu da kıtanın muharebe kabiliyetini azalttığı için genellikle bir rapor merkezi tesis edilmesi tavsiye edilmektedir.

⁴³¹ Ali İhsan, “Süvarinin Keşf-i Hidematına Müteallik Bazı Vesaya 2” *Ordu ve Donanma*, S.10 (1330): 668. Kaideten muhafız bölüğün komutanı, rapor merkezinin de komutanıdır. Fakat genellikle görevini tevdi eder.

3.2.2. Emniyet ve Örtme Vazifesi

Bir kıtanın düşman tarafından ansızın baskına uğramaması ve düşman keşif kollarının, kıtanın nitelik ve niceliği hakkında bilgi sahibi olamaması için birtakım önlemler alınmaktaydı. Gerek büyük bir kıta olsun gerekse bir kol; emniyeti için amaçlı etrafında tehdit oluşturabilecek her şeyden haberdar ve tedbirli olmalıydı. Bu durumun savunma bağlamındaki karşılığı da emniyetti. Emniyet; süvari sınıfının gerek müstakil olarak gerekse piyade ve topçu ile birlikte müşterek icra ettiği bir vazifeydi. Bu vazife; yürüyüş, ikamet hâlinde devamlı surette ifa edilip kıta emniyetinden kıta komutanı mesul tutulmaktaydı⁴³².

Emniyet vazifesinin ifası için emniyet müfrezeleri çıkartılmaktaydı. Yapılan teşkilâtlanmada kıta ya da ordu için fark etmeksizin hareket hâlinde ise pişdâr ve pişdâr ucu, keşşaf, yan muhafızları, dümdâr ve canibdâr; durmuş bir vaziyette ise ileri karakol, küçük ve büyük karakol ve istinat ettikleri ihtiyatlar ve bazı mühim noktalar gibi unsurları içermekteydi⁴³³. Bu görevin icrasında yapılan teşkilâtlanma; arazi ve kıtanın mevcudunun yanında kuvvetin hareket hâlinde olup olmamasına göre de farklılık göstermekteydi.

Emniyet müfrezeleri keşif yoluyla mensup oldukları kuvvetin kumandanına düşman ve arazi hakkında malumat temin etmekle mükellefti. Öte yandan olası bir baskın ya da kıtanın yakınında kıtaya tehdit oluşturabilecek bir düşman varlığında kıtanın muharebe tertibatı alabilmesi için gereken zamanı muharebe ederek temin etmek de bu vazifenin içindeydi. Kendi kıtasını örten emniyet müfrezesi düşmanın malumat almasını engellerken yapacağı zayıf tacizlerden de kıtaatını korumaktaydı. Bu açıdan süvarinin keşif ve emniyet görevlerini icra ederken ki hareket tarzı birbirinden farklıydı.

Keşif ve emniyet hareket tarzlarının birbirinden farklı olması⁴³⁴ şüphesiz görev tanımındaki farklılığın pratikteki tezahürü olarak değerlendirilebilir. Daha önceden bahsettiğimiz gibi keşif hizmetinde amaç düşman kuvvetini gözetleyip oluşturulacak raporu geriye göndermek olduğu için görev tanımı gereği küçük ve hareketli birimlerce mümkün mertebe gizlenerek malumat toplama üzerine bina edilmiştir. Bu

⁴³² *Hidemat-ı Seferiye*, 48.

⁴³³ İzzet Fuad, *a.g.e.*, 17-18.

⁴³⁴ *Hidemat-ı Seferiye*, 48. 113. maddede bu durum açıklanmaktadır.

sayede keşif birliğinin arazideki hareket kabiliyeti son derece esnektir. Bunun yanında emniyet görevi verilen birik ise kıtanın güvenliği için belirli bir mevki de nispeten daha az hareket özgürlüğüne sahip olarak görev icra etmektedir.

Keşif hizmetindeki kolların olası bir çatışmadan kaçmaları tavsiye edilir iken emniyet hizmetindeki bir birimin düşman keşif kollarını bulup muharebe etmek suretiyle malumat edinmesini engellemek öncelikli vazifesidir. Bu hususun dolaylı sonucu olarak keşif hizmeti için kıtadan ayrılan birimlerin kıtaya uzaklığı emniyet birimlerinde de uzundur. Öte yandan keşif hizmetinin tertibinde keşif kollarının ana aksamdan çıkarılması ve keşif bölüklerinden tefrik edilen kollardan farklı olması kaidesinin yanında emniyet hizmetindeki emniyet kolları; emniyet bölüğünden tefrik edilmektedir⁴³⁵.

Süvari keşif ve emniyet hizmetlerinin farklı olduğu yerlerin yanında birbirine benzeyen ve birbirini tamamlayan bir hizmet anlayışı ile icra edilmekteydi⁴³⁶. Keşif hizmeti bölümünde bahsettiğimiz gibi keşif birimlerinin kendi emniyetlerinden mesul oluşları keşfin emniyet yönünü vurgular iken; emniyet hizmetinde düşman keşif kollarını bulmak ve arazi hakkında malumat toplamak için yapılan istikşaf da emniyet kollarının yaptığı keşfi göstermekteydi*. Bunun yanında her iki hizmetin de talimat-malumat ekseninde ifa edilmesi başka bir benzer noktaydı. Emniyet-keşif vazifelerinde kullanılan taktiklerin “birbirine karşı” oluşu; her şeyin zıddıyla kaim oluşuna da örnekti. Harekâtın niteliği ve maksatları farklı olsa da kullanılan taktikler birbirine benzer ve tamamlayıcı hüviyettedir.

Emniyet hizmetini ifa eden birimler kademeli bir şekilde teşkilâtlanmaktaydı. Bu teşkilâtlanmanın kuvveti ve tertibi; harbin vaziyetine, eldeki kuvvete, düşmanın uzaklığı ve arazi şartlarına göre tayin edilmekteydi. Bununla beraber kaide olarak teşkil ise; ileri yürüyüşte pişdâr, yanları canıbdâr geriye yürüyüşte dümdâr şeklindeydi. İstirahatte ise kurulan karakollarla emniyet vazifesi ifa edilmekteydi.⁴³⁷

⁴³⁵ Binbaşî Fevzi, a.g.e., 37. “Emniyete tayin edilen cüzî tam; ilerisine emniyet kademeleri çıkarır”.

⁴³⁶ *Hidemat-ı Seferiye*, 49. madde 114: “... keşif ve emniyet birbirinde ikmal ve itman edub ekseriye birbirinden büsbütün ayrılmazlar.” Ek olarak madde 116: “... emniyet hidematında bile en ileri hatlara keşif kolları istimal edilir.” Madde 117: “Keşif kolları araziden kemal-i maharetiyle araziden istifade ve emniyet tedabirine riayet ederek hareket eder.”

* Yakın keşif kolları, emniyet hizmetine nispeten daha yakın bir surette görevini ifa etmektedir.

⁴³⁷ *Hidemat-ı Seferiye*, 68. 160. madde. Buna ek olarak madde 162; “Sunuf-ı muhtelifeden mürekkeb olan muhtelit müfrezelerde emniyet hidematı en ziyade piyadeye aiddir. Sınıf-ı saire bu hususda

Ordunun emniyetten mesul birimi süvari fırkasıydı. Kıtanın emniyetinden ise kıta kumandanı sorumlu olduğu için emniyet teşkilâtının da karar verici pozisyonundadır. Bu surette emniyetin sağlanması ve aradaki koordinasyon için emniyet müfrezelerine talimat⁴³⁸ verilmekteydi. Bu talimat; ihtiva ettiği; hareket edilecek istikamet, katedilecek mesafe, avdet ve istirahat edecekleri vakit, işgal edecekleri mevziler gibi bilgiler ile emniyet kademelerini zaman ve mekân ile zapt altına almak ve görevin çerçevesini çizmekteydi.

Emniyet teşkilâtlanmasına genel olarak baktığımızda hareket hâlinde olan bir kıtada ilerisinin güvenliği için teşekkül edilen birime pişdâr denilmekteydi. Pişdârın asıl görevi yürüyüşün ileri hattını kontrol altında tutup düşmanın olası baskınlarına karşı, kıtaya haber vermek ve gerektiğine muharebe ederek kıtaya zaman kazandırmaktı. Muhafaza etmekle yükümlü olduğu ordu aksamı içinden ifraz edilen pişdâr; kendi ilerisine uç⁴³⁹, uç da ileri ve yanlara keşif kolları çıkartarak⁴⁴⁰ en ileri noktadan itibaren emniyet hizmetini ifa etmekteydi.

Kaide olarak; bir bölük veya yarım alayın pişdârı bir takım, alayın pişdârı yarım veya bir bölük, bir livanın pişdârı bölük ya da yarım alan, bir fırkanın pişdârı bir alay şeklinde oluşturulmaktaydı. Pişdâr uçları da ileriye dörtte biri oranında kuvvet teşkil edilmekteydi⁴⁴¹. Örneğin bir fırka kuvvetinin önünde pişdâr var iken aralarında irtibat birliklerinin olacak şekilde düşmana doğru tertip olunurdu. Pişdârın kıta emniyetinden sorumlu olma vazifesi gibi ucunda keşif kolları vasıtasıyla pişdârın istikametini keşfetmesi, ani baskınlara karşı uyarması gibi yükümlülükleri; pişdârın vazifesi ile aynı fakat daha küçük ölçekte olduğunu göstermekteydi.

Emniyet hizmetini üstlenen fırka süvarisi; kıta komutanı inisiyatifi ile pişdâra ilhak olunarak güçlendirilmekteydi⁴⁴². Burada süvari, genellikle hızının oluşturduğu kuvvet asimetrisinden faydalanma amacıyla piyadenin önünde, ileri hatlardaki önemli

piyade sınıfına muavenet ederler.” Binbaşı Fevzi, a.g.e., 38. Hareket halinde iken en ileride bulunan emniyet kademesine pişdâr veya dümdâr ucu, durur vaziyette iken de nöbetçi olarak adlandırılmaktadır.

⁴³⁸ Binbaşı Fevzi, a.g.e., 38.

⁴³⁹ *Hidemat-ı Seferiye*, 80. madde 190. Uç birimi mezkûr maddede geçen pişdâr pişdârı ile aynı görevde teşkil edilmiştir.

⁴⁴⁰ Mahmud Cemil, “Süvari Keşif Kolları”, *Başçavuş*, S. 6 (1328): 90.

⁴⁴¹ İzzet Fuad, a.g.e., 42-43.

⁴⁴² *Hidemat-ı Seferiye*, 70. 165. madde.

noktaların işgali, boğaz ve geçitlerin kontrolü gibi taktik amaçlarla kullanılmaktaydı. İleri hatta çıkarılan fırka süvarisine deracesüvar, piyade kıtası, makineli tüfek ve topçu sınıfından destek birimler de verilebilmektedir⁴⁴³. Bu durum arazinin durumuna, pişdâr çıkartacak kıtanın büyüklüğüne bağlı olarak değişmekteydi.

Pişdârın kuvvet ve teşkili önünde yürüdüğü kuvvetin nispetinde vücuda gelmektedir. Aynı zamanda kısım-ı küllinin maksadına, düşmanın uzak ve yakınlığına, düşmanın tahmini gösterebileceği mukavemete ve arazi şekline bağlıydı⁴⁴⁴. Genel olarak piyade kuvveti ana kısmın piyade kuvvetinin üçte biri ile yarısı arasında değişkenlik gösmekteydi. Bazı pişdârlar yalnız süvariden oluşabildiği gibi ardındaki kuvvete ve ihtiyaca göre süvari, istihkâm askeri, baloncu müfrezesi, köprücü takımı gibi destek birimleri bulunabilmektedir⁴⁴⁵. Görüldüğü üzere pişdâr birimi sadece süvariden oluşan bir birim değil aynı zamanda piyade ağırlıklı bir “görev kuvveti” şeklinde yapılandırılmıştı. Bunun başlıca sebebi düşman kuvvetleriyle karşılaşmada ana kıtanın vakit kazanmasını ve malumat rapor edilmesini engelleme amaçlı taarruzî bir mantıkla hareket edebilmeye olanak sağlanmasının gereği idi.

Diğer taraftan pişdâr; pişdâr kısım-ı küllisi, pişdâr pişdârı ve bazen de pişdâr süvarisinden oluşmaktaydı. Çoğunlukla pişdâr kısım-ı küllisinde piyadenin büyük kısmı ve sahra topçuları, pişdâr pişdârında piyadenin bir kısmı, süvari ve istihkâm askeri bulunmaktaydı⁴⁴⁶. İleri gönderdiği birim ile o birimin etrafa gönderdiği kollar; emniyet tertibatının en uzak birimi ve adeta sinir uçlarıydı.

Pişdârın düşman ile temasa geçtiği andan itibaren vazifesi; mukavemet edebilmek ve gerideki kıtanın yayılmasına zaman kazandırmak için arazideki taktik noktaları ele geçirmek, var olan küçük mukavemetleri kırmak, hasmın emniyet müfrezelerini tard etmek ve taarruzlarını def etmekte⁴⁴⁷. Görevini ifa ettiği alan da kuvvetiyle doğru orantılı olarak değişmekteydi. Fakat etki alanı kaide olarak 4.5 kilometre civarındaydı. Bunun taksimi; kısım-ı külli ile pişdâr arasında iki kilometre, pişdâr ile uç bölümü

⁴⁴³ *Hidemat-ı Seferiye*, 72. Madde: 168.

⁴⁴⁴ Binbaşı Fevzi. *a.g.e.*, 39.

⁴⁴⁵ *Hidemat-ı Seferiye*, 72-73.

⁴⁴⁶ *Hidemat-ı Seferiye*, 73. Madde: 170-171.

⁴⁴⁷ Binbaşı Fevzi. *a.g.e.*, 39.

arasında 1.5 kilometre, uç bölüğü ile uç arasında 1 kilometrelik mesafe şeklindeydi⁴⁴⁸. Gözetilen asıl husus husus arkadaki kıtanın emniyetini sağlamaya yönelik en elverişli mesafenin teminidir. Pişdârın; hem kısm-ı küllinin yürüyüşünü ve her türlü düşman tesirinden muhafaza edebileceği hem de düşman ile muharebe hâlinde kısm-ı küllinin vaktinde yardıma gelebileceği bir mesafede bulunması gerekmektedir.

Pişdârın ilerisinde ise süvari sınıfının etkin rol oynadığı en küçük emniyet aksamı olan emniyet keşif kolları bulunmaktaydı. Aynı zamanda cenahlara da yayılan bu kollar örtme harekâtının uygulanmasına da yardımcı olmaktaydı.

Aslında burada bahsedilen kolların görevlerinde keşif ve emniyet olarak ayrılma hususu birbirinden küçük detaylarla farklılaşmaktadır. Binbaşı Fevzi'nin belirttiğine göre;

*“Uç bölümünün çıkardığı emniyet keşif kolları, kısm-ı küllinin istikamet-i umumiyyesinde kısm-ı külli için bir tehlike teşkil edecek kadar yakın bulunan düşmanı keşif ve ihbar eyler, binaenaleyh yakın mesafelere sevk olunurlar.”*⁴⁴⁹

şeklindedir. Dolayısıyla arazi ve düşmanın keşfi için emniyet keşif kollarından farklı bir keşif kolları çıkartılmış olabilir. Buna ek olarak emniyet keşif kollarının uç bölümünden çıkarılıyor olması da diğer kaynaklardan rastlanılmayan bir bilgidir. Pişdâr kumandanının talimatı ile görev ifa eden bu kollar emniyetten mesul değildir. Burada iki farklı koldan bahsedilmektedir.

Bunun yanında Mahmud Cemil ise makalesinde emniyet keşif kolları için “Muayyen bir mıntika dâhilinde pişdârın ilerisinde veya cenahlar üzerinde hareket eden keşif kollarına uzak emniyet keşif kolları denir. Emniyet istihsal etmekle mükelleftir” tanımını yapıp sadece emniyet görevini ifa eden bir keşif kolundan bahsetmektedir. Aynı makalede bir başka emniyet birimi olan ucun tanımı yapılırken; “Uç; takip edilecek yolu keşif ve pişdârı baskından korumak masun kılmak üzere vakt-i

⁴⁴⁸ Binbaşı Fevzi. a.g.e., 40. Nizamnamede ise bu aralıklar biraz da farklıdır. Bununla ilgili 172. Madde: “Pişdâr pişdârı düşmana tesadüf edebileceği halde pişdâr kısm-ı küllisine muharebeye yayılmak için muktezi zamanı kazandırabilecek bir mesafe-büyük cüzî tamlarda ve ahvali-i arazi başka türlü harekete istilzam etmezse 1-1.5 kilometreye kadar- zayıf pişdârlarda ise pişdâr kısm-ı küllisi ansızın düşmanın tüfenginin ateşine düşer olmayacak kadar ileride yürür. Kuvvetli bir pişdâr pişdârı kaideten (400-500) metre ilerisine bir bölük kuvvetinde bir pişdâr başı gönderir.” Hidemat-ı Seferiye, 73.

⁴⁴⁹ Binbaşı Fevzi. a.g.e., 39.

merhununda haberdar etmekle mükelleftir”⁴⁵⁰ der. Bahsi geçen emniyet keşif kolları ile uç birimleri Binbaşı Fevzi’nin bahsettiği ayrıma benzemektedir.

Hidemat-ı Seferiyye Nizamnamesi 161. Maddesine göre emniyet keşif kolları ilgili ilgili “En ileride istihsal-i emniyet için istimal edilen keşif kolları (emniyet keşif kolları) kendi hareketlerini temin ve muhafazasına memur oldukları kıtaata göre tevcih ve idare olunur”⁴⁵¹ ifadeleri geçmektedir. Buradaki hususta Binbaşı Cemil’in yazdığı ve nispeten daha ayrıntılı olan ders notlarındaki kısmî farklılık yazılma tarihinin 1341 (1925) gibi nispeten geç bir tarihte olmasından kaynaklanıyor olabilir. Cihan harbi sonrası kaleme alınması; harp tecrübesi ve her an değişime uğrayan doktrinin bir tezahürü olarak değerlendirilebilir*.

Emniyet keşif kolları ile paralel bir birim olan uç; keşif ve muhafaza görevleri ifası için zabıt ya da küçük zabıt komutasından birkaç atlı ile tesis edilmekteydi. Atlılar arazi müsait olduğu ölçüde toplu ve sıçrayış biçiminde ilerlemektedir⁴⁵². Kısım-ı külli ile pişdârın mesafe kaidesi pişdâr ile uç arasında da geçerliydi. Uç; pişdârdan irtibatını muhafaza edebileceği bir mesafede seyretmeliydi. Birimin amacı; düşman ile ilgili her türlü malumatı toplayıp bağlı olduğu emniyet aksamına rapor etmektir. Öte yandan uç komutanı emirlerinin keşif kolu gibi talimat yoluyla almaktaydı.

Köy ve kasaba gibi meskûn mahaller de ucun istikşaf vazifesi arasındaydı. Meskûn mahallin keşfinde mahallin çevresi tarassut edilir ve güvenliği temin maksadıyla nöbetçi bırakılmak suretiyle içeri girilirdi. Buradaki görev tanımlarında; düşman mevcudiyet malumatını pişdâra irsal etmek, düşmanla karşılaşıldığı takdirde düşman birimi şayet sayıca az ise kılıç çekerek karşılık vermek, daha büyük bir düşman birimi ise cenahlara çekilmek veya gerektirdiği takdirde yaya cengi ile karşılık vermek bulunmaktaydı⁴⁵³. Bu bakımdan keşif kollarının, ucun ya da emniyet keşif kollarının düşmanla çarpışması hususunda daha müteharrik olduğu söylenebilir.

⁴⁵⁰ Mahmud Cemil, “Süvari Keşif Kolları”, *Başçavuş*, S. 6 (1328): 91.

⁴⁵¹ *Hidemat-ı Seferiyye*, 68.

* Binbaşı Fevzi’nin eserinde, II. Meşrutiyet Dönemi Talimnamelerinde ve nizamnamelerinde pek rastlanmayan tayyarenin keşif hidematında kullanılması hususuna geniş bir yer ayırmaktadır. Bu durum, doktrin üzerinden izlenebilen paradigma değişimine bir örnek teşkil etmektedir.

⁴⁵² Mahmud Cemil, *a.g.m.*, 91. Ek olarak; ucun teşkiline örnek “Bir zabıt olmak üzere süvari mangası veyahut bir süvari mangasıyla bir hafif makineli tufeng mangası kuvvetindedir”. Binbaşı Fevzi. *a.g.e.*, 44.

⁴⁵³ Mahmud Cemil, “Süvari Keşif Kolları”, *Başçavuş*, S. 7 (1328): 108; Mahmud Cemil, “Süvari Keşif Kolları”, *Başçavuş*, S. 8 (1328): 123.

Emniyet kademeleri arasındaki irtibat hususunda genel olarak irtibat atlıları kullanılmaktaydı. Çoğunlukla ikişerli çıkarılan irtibat atlıları⁴⁵⁴ gönderilmekteydi. Bu durum bir taraftan gerideki kademenin harekâtını ileridekinin haberdar olması; diğer taraftan gerideki kademeye ilerideki kademenin gittiği yolu göstermekteydi.

Ana kısım istikamet değiştirme kararı verdiğinde var olan pişdâr yerine yeni bir pişdâr oluşturulurdu⁴⁵⁵. Önceki pişdâr da ya kısım-ı külliye katılır ya da o tarafın canibdârı olarak vazifesini ifa etmeye devam ederdi.

Kıtanın ilerisinin temini pişdâr vasıtasıyla sağlandıktan sonra ordunun iki yanında düşman tarafından baskını, düşman keşif kollarının malumat elde etmesi gibi taarruz ve tehditleri engellemek için kıtanın örtünme harekâtı vasıtasıyla muhafaza edilmesi gerekmekteydi. Bu emniyet ve setr hizmetlerini ifa eden kuvvete; canibdâr denilmekteydi. Sunuf-ı muhtelifeden oluşan bu birimin kuvveti ve tertibi de yine arazi şartları ve düşmanın kuvvetine göre değişmekteydi.

Cenah emniyetini sağlamak genel olarak izlenen iki yöntem üzere bina edilmişti. Bunların ilki; kısım-ı küllinin yürüyüş istikametinin paralelinde taktik noktaların tespiti ve sıçrayış biçiminde hareket etmek, diğeri ise kısım-ı külli geçene kadar cenahlardaki önemli taktik noktaları işgal etmektir⁴⁵⁶. Bu yöntemlerin tercih sebeplerinde başat sebepler arazinin ve kuvvetin durumuydu. Birinci usulde canibdâr kısım-ı küllinin yanlarına keşif ve emniyet müfrezelerini sürmekteydi. Bu birimlerin vazife alanı düşmanın etkili taciz edebileceği mıntikalardı. Bu alan dışındaki taktik noktaları ise işgal maksatlı kuvvetle takviye edilmiş keşif kolları gönderilmekteydi. Bu bağlamda tertibat olarak pişdâra benzetilebilir.

İkinci usul ise sisli, karanlık ve taktik noktaların nicelik olarak fazla olduğu yerlerde uygulanmaktaydı. Emniyet olarak birinciden daha avantajlı olmasının yanında taktik noktaların fazla olması ile emniyet birimlerinin sayıca fazla bölünmesi kuvvet tasarrufu bağlamında dezavantaja sebep olmaktaydı.

⁴⁵⁴ Binbaşî Fevzi. *a.g.e.*, 46. Ek olarak; ucun irtibatı için piyade irtibat neferleri ya da deracesüvar kullanılmaktadır. *Hidemat-ı Seferiye*, 75. Bunun yanında vesait-i fenniyyenin irtibat yolu olarak kullanılması hususunda; “İrtibat”, “Müdâfaa-yı Milliye”, S. 40-41 (1328): 183.

⁴⁵⁵ Binbaşî Fevzi. *a.g.e.*, 48.

⁴⁵⁶ Binbaşî Fevzi. *a.g.e.*, 50.

Canibdâr, emniyet biriminde süvarinin rolü hızı ve küçük birimlerle keşif ifa kabiliyeti nedeniyle ileri açılmakla görevli yan keşif kolları olarak görevlendirilmekteydi. Canibdâr, eğer cebri keşif ile vazifelendirilmişse genel olarak tarassutla görevli kollara ayrılmaktaydılar. Bu kolların kuvveti, bir komutan ve birkaç atlıdan ibaretti. Pişdârla aynı yürüyüş hızında ve sıçrayış biçiminde yürümekteydiler⁴⁵⁷. Düşman top ateşi ve keşif kolu tacizlerinden kısm-ı külli yanlarını korumak; arazideki hakim noktaları boğaz ve geçitleri de işgal edebilmesi için canibdâr komutanına lazım gelen malumatı toplayıp geriye göndermek. asıl vazifeleriydi.

Yürüyüş hâlinde emniyet vazifesi ifa eden diğer birim ise dümdârdır. Dümdârın vazifesi genel olarak; geriye gitmekte olan bir kıtanın düşmanın tacizlerinden ve hücumundan korumaktır⁴⁵⁸. Bu emniyet biriminin kuvvet ve tertibi olarak; kısm-ı külliden destek göremeyeceği için son derece kuvvetli bir teşkilât olması sebebiyle diğer birimlerden ayrılmaktadır.

Dümdâr kumandanı, kısm-ı külli ile irtibatını muhafaza etmekteydi. Bunun yanında kıta kumandanı, dümdâr kumandanına; kıtanın maksat ve tertibatı, düşmanın taciz durumu, düşmana engel olma amaçlı köprü ve demiryolu, telgraf hatları gibi noktaların bilgisini ve yapılması gerekenleri talimat olarak vermektedir⁴⁵⁹. Özellikle ricat durumunda iken düşman hakkındaki malumat son derece önemli olduğu için dümdâr kendi ilerisine keşif kolları çıkarmak suretiyle düşman ile temasını muhafaza edip aynı zamanda örtme harekâtı uygulardı.

Dümdâr; düşmana karşı şiddetli bir şekilde mukabele edebilmesi için sunuf-ı muhtelifeden mürekkepti. Geri çekilen birimi koruması hususunda özellikle gerekli kabiliyet olan şiddetli ateş gücü ve hızlı hareket kabiliyeti; dümdârın topçu ve süvari birimlerini üzerinde ayıryeten bir önem atfetmekteydi. Bu yüzden gerek ana kısımda gerekse dümdârın uç kısmında süvari ve topçular aktif rol oynamaktaydı⁴⁶⁰. Süvarinin hem taarruzda hem de müdafaada dümdâra etkisi önemliydi.

⁴⁵⁷ Mahmud Cemil, “Süvari Keşif Kolları”, *Başçavuş*, S. 8 (1328): 123-124. Eğer düşman kuvvetleri kısm-ı külliye taciz edebilecek kadar yakın mesafede ise yaya cengi icra edilmesi tavsiye edilmelidir. Daha sonrasında düşman keşif kollarını püskürtme görevini diğer bir deyişle muharebe keşif kolları görevi ifa etmelidir.

⁴⁵⁸ *Hidemat-ı Seferiye*, 77.

⁴⁵⁹ Binbaşı Fevzi. *a.g.e.*, 49.

⁴⁶⁰ *Hidemat-ı Seferiye*, 77. madde 182: “... Kaideten dümdâra kuvvetli sahra topçusu verilmelidir. Gerek muharebe gerek istikşaf için dümdârın yanında daima süvari bulunmalıdır.”

Dümdâr ile kısımlı külli arasındaki irtibatın kaybolması; dümdârın amaçsız, doğal olarak etkisiz kalma sonucunu doğurabilmekteydi. Dolayısıyla dümdâr ile kıta arasına düşmanın girip bağlantıyı kesmemesi; süvarinin bu mîntıkayı tarassut ve keşfiyle sağlanmaktaydı⁴⁶¹. Süvarinin ilerideki keşif vazifesinin yanında yine hız kabiliyeti sebebiyle düşman piyadesine karşı olan üstünlüğü; dümdârın düşmana taarruz etme gücünü artırmaktaydı. Bu aynı zamanda savunma merkezli dümdâr teşkilinin taarruz ayağını oluşturmaktaydı. Düşman hakkındaki malumata göre olası bir piyade saldırısında süvari dümdârı düşmanın yanlarını tehdit ederek⁴⁶² yayılmaya zorlaması düşman taarruzunu akim kılmak sonucuna hizmet etmekteydi. Diğer taraftan dümdârın uğrayacağı bir süvari hücumunda şiddetli ateş ile karşılık vermesi ve akabinde süvari birliğinin vereceği destek tamamlayıcı nitelikteydi.

Dümdâr da diğer emniyet birimleri gibi ilerisine uç sevk ederek düşman ile ilk temasları sağlamaktaydı. Bu ucun teşekkülünde süvari sınıfı ön plandadır. Bu uç bir komutan ve birkaç atlıdan oluşmaktadır⁴⁶³. Görevleri ise düşmanı tarassut etmek, dümdârı baskından muhafaza etmek ve düşman keşif kollarına karşı örtmekti. Bu açıdan canibdâr ve pişdârın ucu ile benzerlik göstermekteydi.

Ordu ya da kıtaatın, istirahat hâlinde ya da hareketsiz vaziyette iken de muhafazaya ihtiyacı vardır. Bu durumlarda emniyet vazifesini ifa eden birimler karakollar ve ileri karakollardır. İleri karakollar; sunuf-ı muhtelifeden teşkil edilmesi ve süvarinin keşif hizmetinin buradaki başlıca uygulayıcısı olarak kullanması, yukarıda anlatılan emniyet birimleri ile paralelliğini gösteren ayrıntıların başında gelmekteydi. Vazife tanımı; en genel hâli ile kıtaatın uğrayacağı tacizlerden korunması ve ani baskınlara karşı zaman kazandırılması⁴⁶⁴ gibi emniyet vazifelerinin tümünü kapsamaktaydı. Bu vazifelerin alt başlıklarında ise şüphesiz düşman tecessüsüne mani olarak setretme manevraları; piyade ve topçu destekli müfrezeler ile düşman öncülerinin def edilmesi ve süvari biriminin keşif hizmeti ile arazi-düşman hakkında kıtaya göndereceği rapor faaliyetlerinin tümü bulunmaktaydı.

⁴⁶¹ Binbaşı Fevzi. *a.g.e.*, 49.

⁴⁶² *Hidemat-ı Seferiye*, 78. madde 186: “Dümdâr süvarisi inzar-ı dikkatini bilhassa düşmanın yanlarını ihata etmek hususundaki teşebbüsüne atf ve tevcih etmelidir.”

⁴⁶³ Mahmud Cemil, “Süvari Keşif Kolları”, *Başçavuş*, S. 9 (1328): 137.

⁴⁶⁴ *Hidemat-ı Seferiye*, 83-84. madde 199 ve devamı.

İleri karakol tertibatında ise kıtaatın yürüyüşü sona erdiğinde ileri karakol oluşturulana kadar pişdâr, dümdâr ve canibdâr; kıtaatın emniyetini muhafazaya devam etmekteydi⁴⁶⁵. Daha sora küçük karakollar ve ileri karakollar tertip edilip önceki emniyet birimleri kıtaata dâhil edilerek tebdil işlemi sonlandırılmaktaydı.

Süvari sınıfının bu emniyet vazifesinde ileri karakol birimi ve onların da ilerisine sürülen küçük karakol birimleri de aktif görev almaktadır. İleri karakol kıtaatının tertibatında; küçük karakollar, çifte nöbetçiler, küçük zabıt postaları ve keşif kolları çıkartarak görev ifa ederken ileri karakol bölümü gizlenmekteydi⁴⁶⁶.

İleri karakol tertibatının bölük seviyesinden sonraki en önemli birimi şüphesiz küçük karakollardı. Bunlar, boyut olarak bir takım ile manga arasında olup bölük dâhilinde sağ cenahtan başlanan bir numaralandırma ile adlandırılmaktaydı⁴⁶⁷.

Emniyet birimlerinin gerisinde ise ileri karakolun kısm-ı küllisi mevcuttu. Ağırlıklı piyadeden oluşan birimin en temel görevi ileri karakol bölüklerini takviye ve istinadını oluşturmaktı⁴⁶⁸. Her ileri karakol kendi mıntıkasına bir ileri karakol bölümü çıkarmakta ve numaralandırmaktaydı. Örneğin; 39. Alay'ın birinci taburun birinci ileri karakol bölümü şeklindeydi⁴⁶⁹. Kıtaatın büyüklüğü ile orantılı teşkil edilen ileri karakol; nicelik olarak büyük olduğu zaman setr ve emniyet vazifesinin kendi içinde yukarıdaki gibi kısımlara ayrılarak ifa etmekteydi.

İleri karakolun süvarisi istikşafı belirli bir mıntıkada görevlendirildiği için ilerisine emniyeti sağlanan kıtaatın kolları gönderilmektedir. Bu birimin başlıca görevinin emniyet hizmeti olması sebebiyle süvari sayısı ve tarassut edeceği mesafe, istenilen malumat için yeterli değildi. Ayrıca keşif ile de vazifelendirilmesi asıl vazifesini ifayı güçleştirebilmekteydi⁴⁷⁰. Bu noktada ileri karakol kumandanı ile kıtaat kumandanı, süvari birimlerinin istikşaf mesafeleri ile ilgili irtibat hâlinde bulunmaktaydılar⁴⁷¹. Bu veriler ışığında iki farklı birime mensup ve farklı görevlerle tanımlanan keşif kollarının

⁴⁶⁵ Binbaşı Fevzi. *a.g.e.*, 51

⁴⁶⁶ Binbaşı Fevzi. *a.g.e.*, 52.

⁴⁶⁷ *Hidemat-ı Seferiye*, 97. 233. madde.

⁴⁶⁸ *Hidemat-ı Seferiye*, 113-114. Ayrı bir başlık altında irdelenmiştir.

⁴⁶⁹ *Hidemat-ı Seferiye*, 106-107.

⁴⁷⁰ İzzet Fuad, “*Müstakil Süvari Fırkaları*”, Matbaa-i Hayriye (1327): 11.

⁴⁷¹ *Hidemat-ı Seferiye* 92. Madde 221. Bunun yanında kıtaatın keşif kolları kıta kumandanının inisiyatifinde ve ileri karakolların emniyet keşif kolları beş kilometre civarında bir alanı tarassut etmek için tan vaktinden bir saat evvel çıkarılmaktadır. Binbaşı Fevzi. *a.g.e.*, 52.

görev ifalarında müşterek hareket etmeleri ve malumat paylaşımları ile birbirlerinden haberdar olmaları; askerî birimlerin kuvvet tasarımı ve görev tanımları arasındaki istenilen uyuma atıf yapmaktaydı.

İleri karakol tertibatında süvarinin ayrı bir önemi vardı. Başlıca görevi; piyade emniyet hattının ilerisindeki araziye tarassut etmek ve tayin edilen hudut içerisini keşifetmekti⁴⁷². Keşif ve tarassut, süvari sınıfının hemen her alanda öncelikli vazifeleriydi. İleri karakol kumandanı aynı zamanda mahiyetindeki süvariye ileri karakol bölükleri ve küçük karakollara taksim ederek en verimli şekilde kullanılması tavsiye edilmekteydi. Bu ahvalde muavene-i fenniyye kullanıma müsait ise süvarinin muhabere görevini diğer araçlar üstlenmekteydi. Süvari; genel olarak çatışma alanında ana sınıf olarak tayin edilmemekteydi. Bunun yerine emniyet birimlerine ihtiyaç dâhilinde sevk edilip açık bir görev tanımı ile istihdam edilmekteydi. Piyade hattının ilerisine nadiren gönderilen süvari; eğer karakol düşman ile yakın temasta ise süvari yanları istikşaf etme görevini üstlendiği anlaşılmaktaydı⁴⁷³. Sınırlı sayıdaki süvarinin gerek hız kabiliyeti gerekse düşmanı gözetleme aracı olarak alternatifinin olmaması hususları bu tasarrufta etkili olmaktaydı.

Emniyet görevine çıkarılan keşif kolları ve sabit keşif kolları; ileri karakolun tarassut birimleri olarak görev yapmaktaydı. Sabit keşif kolları; bir küçük zabitin kumandasında üç ila sekiz atlı ve yaya neferden oluşmaktaydı⁴⁷⁴. Bu birimin başlıca vazifesi; düşmanı ve düşmanın takip edeceği olası güzergâhı gözlemek, gizleneceği alanları açığa çıkarmaktı. Bu birimler tedafüi bir hizmet gördükleri için yerleri sabitti ve uzun zaman orada ikame edebilmekteydiler.

Arazinin süvari takibine izin vermeyeceği ve herhangi bir baskına düşar olunabilmesi ihtimaline karşı yaya neferin istihdamı da burada önemli bir husustu. Keşif güzergâhları; süvari atının ve yaya neferin mümkün mertebe az yorulacağı şekilde önemli tarassut noktaları ve yolların üzerine sevk edilmek suretiyle, aralıklarla değiştirilerek gönderilmeleri tavsiye edilmekteydi. Yine buna bağlı olarak her seviyedeki birime ayrılan süvari; hayvanın yem ve su ihtiyacı, kolan kuşatılması* ya

⁴⁷² *Hidemat-ı Seferiye*, 109.266. madde. Öte yandan süvarinin ileri karakol vazifesi için mezkûr kaynakta “İleri Karakol Süvarisi” adı altında ayrı bir bölüm açılmıştır.

⁴⁷³ *Hidemat-ı Seferiye*, 110.

⁴⁷⁴ Binbaşı Fevzi. *a.g.e.*, 59.

* Kolan; atın eyer ve semerini bağlamak için karnının altından geçirilerek bağlanan yassı bağ.

da ara sıra eyerlerinin kaldırılmasından komutanı sorumlu bulunmaktaydı⁴⁷⁵. Bu hüküm süvarisi sınıfının karakol için taşıdığı anlamı göstermek için önemliydi.

Tertibat itibariyle düşmana yakın bir tarafta ileride bulunan ileri karakolları geride istinat edebileceği kıta ile ayrı düşebilmekteydi. Bu durumda emniyet görevini ifa edebilmesi ve irtibatını da muhafazası için ileri hatlardaki geçit ve boğaz gibi taktik önemi olan noktaları süvari vasıtası ile işgal görevini fırka süvarisine devredip kendi kuvvetini tasarruflu tavsiye edilmekteydi. Dolayısıyla ileri karakol süvarisinin görev tanımı; bulunduğu durumun gereğine göre diğer birimlerin süvarileriyle müşterek değişimlere açık bir şekilde esnetilebilmekteydi.

Genel bir çerçevede ele alınan süvarinin emniyet ve örtme vazifesi, keşif vazifesi ile paralel taktikler ile icra edilmekteydi. Sınıfın hız ve manevra kabiliyeti üzerine temellendirilen emniyet sorumluluğu, bahsedilen teşkilât ve teorik bağlamda seferin başından sonuna kadar devam etmekteydi.

3.2.3 Muharebede Süvarinin Vazife ve İstihdamı

Keşif ve emniyet harekâtının, süvarinin hem taktik hem de stratejik seviyede esas vazifeleri olduğunu önceki sayfalarda detaylı bir şekilde açıklamıştık. Fırka Süvarisi Salah Paşa'nın "Süvari, topçu gibi kendisinin de piyadenin yardımcısı olduğunu unutmamalıdır. Piyade, ana birim olup süvari ve topçuya muhtaçtır"⁴⁷⁶ sözü; süvarinin özellikle muharebedeki görev tanımı hakkında bize ipuçları vermektedir.

Keşif görevinde süvari, neredeyse müstakil bir sınıf olarak faaliyet göstermekteydi. Emniyet vazifesinde ise piyade ve topçu ile keşif hizmetine nispeten daha yakın bir ilişki bulunmaktaydı. Muharebe esnasında ise tertibat ve icraat bağlamında sunuf-ı selâsenin tam birlikteliğinden bahsedilebilmekteydi⁴⁷⁷. Süvarinin taarruzda iken topçudan yardım alması ve ordu ricat ederken diğer sınıfları örtme harekâtını icra etmesi bu birlikteliğin en iyi örneklerini oluşturmaktaydı.

Tank ve zırhlı otomobillerin şafağına kadar, süvarinin sahip olduğu sürat yeteneği hâlâ alternatifsizdi. Ulaşabildiğimiz kaynaklar ışığında, süvari sınıfının muharebe

⁴⁷⁵ *Hidemat-ı Seferiye*, 111-112.

⁴⁷⁶ Fırka Kumandanı Salih Paşa, "Süvariye Dair Mütalay-ı Umumiye", *Musavver Seyf ve Kalem*, S. 8 (1325): 629.

⁴⁷⁷ Bkz. Hüseyin Hüsnü, "Sunuf-ı Selâse" *Ordu Mecmuası*, S.1 (1324): 2.

esnasında keşif ve emniyet gibi vazifelerindeki gibi etkin rol oynamak ile birlikte özellikle ricat ve takip gibi muharebenin hassas zamanlarında hız faktörünün sayesinde kritik vazifeleri üstlendiği anlaşılmaktadır. Harekete dayalı bir sınıf olması sebebiyle süvarinin muharebe vazifesinin anlatımına yürüyüş nizamından başlamak daha uygun olacaktır.

Süvari birliğinin yürüyüş nizamı arazinin açıklığı ve mevzilerin durumuna göre farklılık göstermekteydi⁴⁷⁸. Bunun birinci sebebi süvari yürüyüşte iken düşmanın ateş gücüne maruz kalmamaktı. Dolayısıyla yürüyüşler arazinin izin verdiği ölçüde bir mevziden diğer mevziye sıçrama şeklinde cereyan etmekteydi. Sıçramaların uzunluğu arazinin açıklığı ve süvari kuvvetinin büyüklüğü ile doğru orantılıydı. Hareket hâlinde olunan arazinin eş zamanlı olarak tarassut edilmesi, emniyet tertibatının alınması ve düşman ateş gücüne mukavemetin muhakeme edilmesi şüphesiz bu yürüyüşlerin icraatına da doğrudan etki etmekteydi.

Süvari kuvvetinin bir düşman ile temasında kumandanın öncelikle muharebenin tarzını tayin etmesi gerekmekteydi. Dönemin paradigmasındaki muharebe tarzları; atlı ya da ateş mübarezesi veya ikisinin birleştirildiği bir melez tarz olarak sıralanmaktaydı⁴⁷⁹. Ateş mübarezesi ile süvarinin attan indirilip mevzi alması yanındaki diğer ateşli silahların desteği ile birlikte düşmana kuvvetli bir ateş mukabelesi göstermesini hedeflemekteydi. Bununla birlikte atın sürat ve hareket esnekliği üstünlüğünün kaybedilmesine sebep olmaktaydı. Atlı mübarezede ise sürat ve esnek hareket kabiliyetinin oluşturduğu üstünlük düşman ateş gücünün sebep olacağı zayıf ile birleşince ile etkin şekilde kullanılamamaktaydı. Bu durumda tercih edilen tarz, ateş mübarezesi ile düşmanı yormak ve dikkatini dağıtmak suretiyle at üstündeki süvarinin değerlendirebileceği hareket fırsatlarını oluşturmaktı. Aynı şekilde atlı mübareze de ateş mübarezesine fırsatlar oluşturabilmektedir. Burada ağır basan hareket tarzı; süvarinin motivasyonunun muhafazası, seri ve kati sonuç vermesi sebebiyle atlı mübarezeydi.

Ateş unsurlarının atlı unsura azami muaveneti bu tarzın esası olduğundan dolayı ağır silahların hareket kabiliyetinde ciddi sıkıntılar olan unsurların kullanılmaması tavsiye

⁴⁷⁸ Binbaşı Fevzi. *a.g.e.*, 66.

⁴⁷⁹ “Zamanımız Harblerinde Süvarinin Ehemmiyeti”, *Ordu ve Donanma* S.4 (1328): 274; *Süvari Talimnamesi* (1325), 236. 390. madde.

edilmektedir. Bu bağlamda hafif makineli tüfek, ağır makineli tüfekten daha kullanışlıydı⁴⁸⁰. İki hareket tarzının birbirini engellememesi için zamanlamaları ayrı bir öneme sahipti. Ateş mübarezesinin yapıldığı cenah, süvarinin taarruz edemeyeceği bir hat olduğu için düşmanın zayıf cenahlarına doğru hareket etmesi gerekmektedir. Bu durum süvariye iki avantaj sağlamaktaydı: bunlardan birincisi ateş hattının dışında seri yürüyüşü daha az riskle icra edebilmek diğeri ise ateş gücünün düşman kuvvetinin erken bir şekilde geniş olarak açılmasını ve ateş hattı ile uğraşan yorgun düşman kuvvetinin bu zaafından faydalanabilmektir. Bu noktada iki tarz arasındaki zamanlama hem düşmanın zafiyetini ortaya çıkarma hem de atlı taarruz planının ifşa olmamasına hizmet etmekteydi. Erken yapılan bir atlı taarruz istenilen neticeyi veremezken erken yapılan ateş mübarezesi de süvari hareket planını ifşa edebilmektedir.

Süvari, atlı mübarezenin icrasında zarurî olan düşman kuvvetinin zafiyeti hakkındaki bilgiden, süvarinin ileriye ve cenahlara göndereceği keşif kolları vesilesiyle haberdar olmaktadır. Bu ateş mübarezesinin tamamlayıcı bir unsuru olarak yapılacak atlı taarruzun başlama emrinin istinadı konumdaydı. Dolayısıyla bir düşman kuvveti ateş mevziinden çekilirken tarassut edilmesi, süvariden beklenen görevler arasındaydı.

Mücadelenin nasıl icra edileceğini tayin eden başlıca etken tahmini harekât arazisinin keşfiydi. Arazinin ateş ve atlı mübareze için uygunluğu, korunma/gizlenme yerleri, arıza durumu gibi özellikleri, süvari komutanın muharebe icra kararını doğrudan etkilemekteydi. Bundan dolayı komutan bizzat veya keşif kolları vasıtasıyla toplanan malumata göre plan geliştirmektedir. Öte yandan süvarinin baskın unsuru da bu arazi keşfi ile doğru orantılıydı. Süvarinin atlı hücumunda, arazi hareketi örtebilecek bir özelliğe sahipse, düşmana yapılacak yaya veya atlı yaklaşma açığa çıksa bile hakikî hücum istikameti arazi imkânlarıyla saklandığı sürece baskın etkisi devam edebilmektedir.

⁴⁸⁰ Binbaşı Fevzi. *a.g.e.*, 68.

Süvarinin bahsettiğimiz üç harekât icra tarzı muharebe içinde farklılıklar ile vazifesini icra ettiği görülmektedir. Bu görevlerin içinde yaya cengi, atlı muharebe, hücum, müdafaa, ricat, takip ve akın gibi görevlerin nasıl icra edildiği üzerinde durulacaktır.

3.2.3.1. Süvarinin Atlı Muharebesi

Süvarinin muharebede en etkin şekilde kullanılabilmesi şüphesiz at üzerinde muharebe ettiklerinde mümkün olmaktadır. Atın sağladığı sürat faktörü ile süvari, toplu harekâtında daha esnek bir nizamda ilerleyebilmekte, bu durum da hem taarruz hem de müdafaa görevlerinde avantaj sağlamaktadır. Bu bağlamda süvari sınıfı her ne kadar ateşli silahların yükselişi ile geri plana düşmüş olsa da sürat kabiliyetinin alternatifsizliği ile diğer askerî sınıflara karşı hâla bir asimetri oluşturmaktadır.

Atlı muharebede düşmana karşı yürüyüşte dikkat edilecek öncelikli husus yürüyüş nizamıydı. Süvari cüzî tamı yürüyüşte düşmana etkili bir tesir yapabilmesi için şüphesiz sayısal üstünlüğünü toplu nizamda muhafaza etmeliydi. Arazinin arıza durumu da göz önüne alınarak yürüyüşte hareket serbestisini koruyacak, seri bir şekilde yayılma pozisyonuna geçebilecek bir sıra aralıklarıyla ilerlemekteydi.

İleri yürüyüşte süvari kuvvetlerine bağlı süvari topçusu ve ateş gücü unsurlarının bir kısmı pişdâra ilhak edilmekteydi⁴⁸¹. Bu durumun başlıca sebebi ana kısmın ilerisine gönderilen keşif kolları düşman ile temas ettikten sonra istinat edeceği ve düşmanın ileri harekâtını geciktirecek bir birime olan ihtiyaçtı. Pişdâr aynı zamanda bu görevleri de ifa etmekteydi. Öte yandan süvarinin atlı muharebeleri çok hızlı ve ani cereyan etmesi sebebiyle hem düşman ilerleyişini tehir ettirmesi hem de olası bir başarıdan sonra düşmanın üzerine taarruz etmekte yardımcı olması ve olası bir baskın fırsatından faydalanılması için ihtiyatlar ileri sürülmekteydi.

Düşmana ileri yürüyüşün son safhasında keşif vazifesi bölümünde de bahsettiğimiz üzere arazinin taş ocakları hendekleri, tel örgüleri, avcı siperleri, hela çukurları ve topçu mermilerinin açtığı çukurlar ve diğer yer şekilleri gibi engellerin keşşafı tarafından haber edilmesi süratli hareket eden süvari kıtaatının felakete uğramaması için hayatî öneme sahipti.

⁴⁸¹ Binbaşî Fevzi. *a.g.e.*, 72.

Muharebenin cereyanında atlı muharebenin sürat unsuru kıta komutanının harekât emirlerini doğrudan etkilemekteydi. Süvarinin süvariye karşı muharebesinde; süvari komutanı, düşman süvari kuvvetine en uygun zamanda tesir edebilmek için maiyetindeki ateşli unsurları da eş zamanlı bir şekilde düşmana yönlendirmeliydi. Bunun yanında muharebe için yapılacak hücumun başarılı olabilmesi için atlı birliğe verilecek emrin kesin ve basit olması gerekmektedir⁴⁸². Toplu hücumun karışıklığa sebebiyet verme ihtimali yüksek olduğundan mütevellit verilen emrin karmaşık olmaması gerekiyordu. Süvariye yapılan hücumda bilhassa arazi müsait ise düşman hattı topçu ve makineli tüfek ile dövüldükten sonra hücum sıkleti cenahlarda yoğunlaştıracak bir manevra ile yaklaşılmaktaydı. Bu hassas evrede, etkili bir darbe için kuvvetli, toplu ve muntazam süvari birliği vaktinde önce yayılmak ve darbenin tesirini kaybetmemesi için ihtiyat kuvvetinin taarruza yakın bir alanda bulunması gerekmektedir.

Süvarinin tertibatı sürat kabiliyeti ve arazinin yapısı üzerine kaim edilmektedir. Tertibatın son derece basit ve tebdile yatkın olması avantaj sağlamaktadır. Bunun bir tezahürü olarak alay ve liva seviyesindeki birlikler *cenahvarî* diye adlandırılan bir hat üzerine taarruzdan ziyade kendi içlerinde taarruz gruplarına ayrılıp muhtelif istikametten ilerlemeleri⁴⁸³ taktik olarak sürat avantajını korumalarını ve taarruz zayıyatını azaltmalarını sağlamaktadır.

Süvari hücumunun etkisi; zaman ve zeminin uygunluğuna bağlıydı. “Harekât seri ve fakat acelesiz olmalıdır⁴⁸⁴” şeklinde özetlenen husus; kuvvetin sürati, yürüyüşte ilerlerken esnek ve istikamet değişikliğine elverişli kol nizamından ayrılmayarak yayılma nizamına geçmek ve beraberliği kaybetmeden hızını dörtnal yürüyüşe yükseltmek için uygun zamanı beklemeyi ifade etmekteydi. Bu zaman tayini taarruzun tesirini muhafaza etmenin yanında atın erken yorulması gibi harekâtı doğrudan etkileyebilecek bir zafiyetin de önüne geçilmesini sağlamaktaydı. Fakat taarruzda baskın etkisi ya da düşman yayılmadan evvel hücumla kalkma gibi fırsatlar vücuda gelirse dörtnala geçiş daha uzaktan başlatılabilmekteydi.

⁴⁸² Binbaşı Fevzi. *a.g.e.*, 75.

⁴⁸³ Binbaşı Fevzi. *a.g.e.*, 76.

⁴⁸⁴ Binbaşı Fevzi. *a.g.e.*, 78.

Atlı muharebede süvari, darbe etkisini esas alan mızrak ya da kılıç ile hücum ettiği için şiddeti maksimum seviyede icra edilebilmekteydi. Bundan dolayı düşmana 400-500 metre menziline yürüyüş hızı yükselterek çift sıra hâlinde sürat artırılmakta ve 150 metre kala “kılıca davran” vaziyetinde hücum icra edilmekteydi⁴⁸⁵.

Hücumda yapılan müsademe *karışma* olarak adlandırılmaktaydı. Bu karışmanın neticesini iki süvari kuvveti arasındaki “azim, sebat, binicilik ve kılıç ile mızrağın mahirane istimali⁴⁸⁶” belirlemekteydi. Tarafların takip ve ricat harekâtlarını bu karışmanın sonucu tayin etmekteydi.

Takip; müsademe sonucu mağlup olan kuvvetin başarılı olan kuvvet tarafından takatini kırıp tamamen bozguna uğratana kadar peşini bırakmaması olarak tanımlanabilir. Süvari kuvvetinin takip tertibatı dağınık ve tam dörtnal kararındadır. Takip esnasında başka bir düşman kuvveti tarafından mukavemet ile karşılaşma veya atın yorulmuş olma ihtimallerini göz önünde bulundurmak gerekir. Bu da süvari ihtiyatlarının takipte taze kuvvet olarak kullanılması için muharebeye yakın bir yerde bulunmasını zarurî kılar. İhtiyatları ve hücumdan kalan takibe müsait birimlerin süratle takibe başlaması takip başarısını da etkilemektedir.

Karışma sonucu hücum başarısız olduğu takdirde komutanın “toplan” komutu vermesi ile beraber her zabıt çevresindeki çarpışmayan atlıları toplayıp ardında iki sıra olarak teşkil etmekteydi⁴⁸⁷. Hücum ve karışma başarısız olduğunda ilk fırsatta toplanmak maksadıyla top ve makineli tüfeğin koruma ateşiyle ve süratli yürüyüşle ricat etmek gerekmekteydi. Toplanan yerin ateşle korunacak hattın gerisinde olmalıydı.

Süvarinin süvariye karşı hücumundan başka sunuf-ı selâsenin diğer sınıfları olan piyade ve topçuya karşı hücumu daha farklı cereyan etmekteydi. Her sınıfın kendine özgü bir muharebe doğası olduğundan dolayı onlara karşı icra edilen hücumların da farklı taktikleri mevcuttu. Süvarinin ateş gücü yüksek bir düşmana karşı hücumu, tek başına icra edemeyeceği için kendi ateş gücüne bağlı olarak gelişmekteydi.

⁴⁸⁵ Binbaşî Fevzi. *a.g.e.*, 78.

⁴⁸⁶ Binbaşî Fevzi. *a.g.e.*, 79.

⁴⁸⁷ Binbaşî Fevzi. *a.g.e.*, 80. Münferid bölükler safı harp nizamında alaylar bölük kollarında toplanmalıdır.

Piyadeye karşı yapılacak atlı hücum fırsatı piyadenin muharebe gücüne bağlıydı⁴⁸⁸. İyi terbiye edilmiş ve silahlandırılmış bir piyade kuvvetine karşı icra edilecek süvari hücumu ateş gücü mukavemeti sebebiyle yüksek oranlı bir zayıat ve düşük tesirli bir netice verilebilmekteydi. Bundan dolayı hücum; topçu, makineli tüfek ve efradın ateş kabiliyeti ile desteklenmeliydi. Süvari hücumunun yüksek tesirli ve baskın etkisini muhafaza etmesi; düşman piyadesinin manevî kuvvetinin çökmesi, fizikî olarak yorulması ya da tecrit edilmesi gibi koşullar altında mümkündü. Başarılı bir hücum bu şartların yanında, derinlik, setr ateşi, baskın ve uygun bir yürüyüş ile gerçekleşmekteydi.

Hücum esnasında süvari komutanının astları ve diğer sınıf komutanları ile irtibatı bozulmaması gerekir. Çünkü basit bir hedefe yöneltilmiş süvari tertibatı, değişkenliğini muhafaza ettiği ölçüde diğer sınıfların ateş desteğini farklı istikametlere yönlendirilmesini isteyebilmekteydi. Birbirinin ardına sıralı ve aralarında yaklaşık 30 metre mesafe⁴⁸⁹ bulunan hücum kuvveti, piyadeye göz açtırmayacak şekilde birbirine istinatlı bir hücum icra etmesine olanak vermektedir.

Topçu kuvvetine karşı hücumda setr ateşi desteği ile birlikte kuvvetin iki cenahına yayılmış bir vaziyette ve piyadeye hücumun esaslarına uygun şekilde hareket edilmekteydi. Topun ateş gücünü âtil bırakmak için hücum eden süvari kuvvetinin bir kısmı topçu efradını etkisiz hâle getirme görevini üstlenirdi. Dörtünl ile topçu ateş mevziine ulaşınca süngü ve tüfekte icra edilecek yaya muharebesi tarzı hareket etmekte, diğer kısım ise başta topçu muhafızı olmak üzere koşum hayvanları ve top arabaları ile uğraşmaktaydı.

3.2.3.2. Süvarinin Yaya Muharebesi

XIX. asrın ikinci yarısından itibaren ateşli silahların ateş tesiri ve seri atış kabiliyetlerinin gelişmesi orduların savaş konseptini değişime zorlamıştı. Bu sebeble süvarinin at üstünde hareket kabiliyeti geçmişte olmadığı kadar manipüleyle açık hâle gelmişti. Bu da harbin değişen doğasına uyum sağlayabilmesi için süvariye yaya bir şekilde muharebeye devam edebilecek ve gerektiğinde piyade sınıfının bir miktar görevini de ifa edebilecek bir özellikte olmaya zorlamaktaydı. Dolayısıyla bir kısım

⁴⁸⁸ Binbaşlı Fevzi. *a.g.e.*, 81.

⁴⁸⁹ Binbaşlı Fevzi. *a.g.e.*, 82.

zabit tarafından süvarinin günümüz harbinde yer alabilmesi de biraz da bununla ilişkilendirilmişti⁴⁹⁰.

Yaya muharebesi; ateş tazyiki veya arazinin uygun olmaması sebebiyle hareket kabiliyetinden fedakârlık edilmesiyle icra edilen bir muharebe şekliydi. Bu muhabere tarzında atlı muharebe gibi kesici silahların yerine ateşli silahlar kullanılmaktaydı. Bu sebeple kaide olarak endaht talimnamesine bağlı hareket edilmekteydi⁴⁹¹. Yere indirilmiş bir süvari birliği, yedek atların muhafazası için kuvvet ayırması ve tüfek talimi merkezli bir terbiye almaması sebebiyle kuvvet mevcudu eşdeğer bir piyade birliğinden daha az bir ateş kuvveti sağlamaktaydı. Süvari bu dengesizliği sürat kabiliyeti ile telafi etmekteydi. Diğer bir deyişle atlı mübarezenin mümkün olmadığı kapalı, emniyet hatlı ya da engebeli arazide Süvarilerinin bir kısmını yere inmiş vaziyette ateş mübarezesi icra ederek atlı mübareze için fırsat oluşmasını sağlamaktı.

Yaya muharebe ile atlı muharebenin bir melezi olarak uygulanan müteharrik muharebe ile yaya muharebe, süvari için uygun hâle getirilmişti. Bu tarzda bir taarruz için ateş kuvvetinden istifade maksadıyla bir kısım süvari attan indirilmekteydi. Süvarisiz beygirler de bu avcılarının mümkün olduğu kadar yakınında bulundurulmaktaydı. Geri kalan kuvvet atlı ihtiyat ile beklemeliydi. Bu açıdan; düşman hatlarında çözülme ya da süvarinin hareket kabiliyetini kısıtlayan arazinin geçilmesi gibi taarruz için hazır şartların oluşması, müteharrik muharebesini başlıca amaçlarından olduğu söylenebilir.

Müteharrik muharebede derinlik az, cephe geniş ve grupvarî bir şekilde tertibat alınmakta ve mevziler birbirini himaye etmekteydi. Avcı olarak isimlendirilen indirilmiş süvari, bu hareketli muharebe tarzında, atlı seri hücumla hazırlıklı bir ateş mübarezesi yapmaktaydı. Atlı birliğin hücumunu gizleyecek ateş perdesi oluşturmak, düşmanı şaşırtmak, mevki işgal etmek ve karşı kuvvetleri parçalamak gibi amaçları ihtiva eden bu harekâta düşmana, piyade ile karşı karşıya kaldığı hissini vermek bilhassa vurgulanmaktaydı.⁴⁹² Atlı birliğin öncelikli hedefi olan düşman atlı birliğini püskürttüğü bir evreden sonra da yaya cengine muhtaç bir durumla

⁴⁹⁰ Hüseyin Hüsnü, “Yaya Cenginin Süvâri İçin Ehemmiyeti ve Sûret-i Ta’lîm ve İsti’mal Nokta-i Nazarından Derecesi” *Ordu Mecmuası* S.7 (1324): 8.

⁴⁹¹ Hüseyin Hüsnü, *aynı yer*. Binbaşı Fevzi. a.g.e., 85.

⁴⁹² Binbaşı Fevzi. a.g.e., 86.

karşılaşabilmekteydi⁴⁹³. Şöyle ki ateş desteğine sahip bir süvari kuvveti; düşman süvari kuvveti ile yaptığı mübarezeden sonra hücumuna devam etmesi gerektiği bir ahvalde karşısında bulunan topçu ve piyade kuvvetlerinden korunacak destek ateşine sahip olamamaktaydı. Topçu ve piyade menzilin ilerisinde düşman hatlarına yakalandığı bir durumda ilerlemesi duracağı gibi yaya cengi yapma mecburiyetinde kalması muhtemeldi.

Yaya cenginde süvarinin ileri yürüyüşü ise piyadeye nazaran diğer bir avantajlı durumdu. İndirilmiş süvariler mevzi değiştirmek ya da ilerlemek için arazinin izin verdiği ölçüde at üstünde mevziden mevziye sıçrama şeklinde dörtünel yürüyüşünde ilerlemekteydi. Bindirilmiş piyade birliklerinden önce alternatifini pek mümkün olmayan bir asimetri oluşturmaktaydı. Bu esnada at üstündeki süvariler de düşmanın cenahlarını rahatsız ederek ateş mukavemetini azaltma amacıyla da faaliyet göstermekteydi.

Müdafaa vazifesinde genel olarak mühim mevziler işgal edilmek suretiyle ateşli silahlarla tahkim edilmekteydi. Yaya cengi savunmada tek başına düşmanı durdurmaya ve püskürtmeye muvaffak olamayacağı için öncelikli hedefi zaman kazandırmaktı. Tesettür ve ateş gücünün iyi kullanılması, müdafaanın başarısını sağlamaktaydı. Piyade sınıfında olduğu gibi ateş hattı oluşturularak düşmanın erken açılması ve ileri harekâtının geciktirilmesi amaçlanmaktaydı. Fakat kuvvetin makineli tüfek gibi ağır ateş kuvveti oluşturabilecek bir imkânı mevcut ise ateş gücü zayıf bir birlik izlenimi verilmek suretiyle düşmanın sızmasına izin verilip karşı ateş taarruzunda bulunulması da tavsiye edilen bir taktikti⁴⁹⁴.

Yere indirilmiş süvarinin beygirlerinin muhafazası, harekâtın at üstünde muharebeye dönmesi hususunda ayrı bir öneme sahipti. Beygirler avcılarının yakınında fakat düşman ateşi ve baskınından etkilenmeyecek bir yerde muhafaza edilmektedir⁴⁹⁵. Avcı hatları ile yedek beygir mahalli arasındaki irtibatın sağlanması için beygirlerden sorumlu askerî birimin ihdası ve muharebenin safhalarını takip etmeleri gerekmekteydi. İhtiyaç

⁴⁹³ Hüseyin Hüsnü, “Yaya Cenginin Süvâri İçin Ehemmiyeti ve Sûret-i Ta’lîm ve İsti’mal Nokta-i Nazarından Derecesi” *Ordu Mecmuası* S.8 (1324): 12.

⁴⁹⁴ Binbaşî Fevzi. *a.g.e.*, 88.

⁴⁹⁵ Binbaşî Esad, “Süvarinin Yaya Muhaberesi” *Ordu ve Donanma*, S.5 (1328): 322.

hâlinde yere indirilmiş askerlerin tekrar ata bindirip tebdil-i mekân, geri çekilme ya da düşman üzerine ilerleme gibi faaliyetlerinde zaman kaybedilmemesi gerekmektedir.

Ateş mübarezesi dahil, yaya cenginin şiddet enstrümanı; mübarezenin en küçük birim olan mangaydı⁴⁹⁶. Yere indirilen süvari atlı süvariden her zaman az olmalıydı. Süvarinin amacı hareket kabiliyetine tekrar kavuşmak ve fırsat buldukça atlı muharebe odaklı bir mücadele sürdürmek olduğu için ateş mübarezesi tertibatı da bu nispetle küçük ölçekliydi. Ateşin hedef ve icra zamanını bölük komutanının talimatı doğrultusunda ast komutanlar tayin etmekteydi. Yine ateş mübarezesinin başarısını etkileyen hususlar; Nişangah ve kontrolü, hedef tayin, hedef tahmini, cephe durumu⁴⁹⁷, ateş huzmesini ve tesirini tarassut ve tanzim etmek şeklindeydi⁴⁹⁸. Yaya cenginde ileri harekât yapılacağı zamanda komutan aynı şekilde sıçrama yapılacak mevziini seçip işaret vererek suretiyle birimini ilerletmekteydi.

Süvari yaya cenginde; yedek beygirler ile irtibatını ve hareket kabiliyetini kaybettiği zaman, imkân bağlamında bir piyade kuvvetinden farklı değildi. Bu durumda süngü hücumu⁴⁹⁹ ve derinlikli savunma mevzi tertibatı gibi piyade için geçerli olan kaideler süvari için de geçerli olmaktaydı.

3.2.3.3. Süvarinin Muharebe Safhaları

Dönemin sefer anlayışı ve bu sefer-muharebe safhalarını tanımlamaya yönelik, Harbiye Mektebi Süvari Talebesinin Meslekî Tedrisat Notları adlı eserin içeriği bize; biraz geç tarihli de olsa dönemin muharebe taksim algısını gösterir. Burada süvari sınıfı için bir sefer; muharebe meydanına doğru ileri yürüyüş, muhasımın ileri kıtaatı arasında ilk temas, aslî kuvvet arasındaki muharebe, takip ve ricat⁵⁰⁰ olmak üzere dört evreden oluşmaktadır. İlk safhadaki süvari vazife ve tertibatı; keşif ve emniyet vazifesinde açıklanmıştır.

⁴⁹⁶ Binbaşı Fevzi. *a.g.e.*, 90.

⁴⁹⁷ Hüseyin Hüsnü, “Yaya Cenginin Sûvârî İçin Ehemmiyeti ve Sûret-i Ta’lîm ve İsti’mal Nokta-i Nazarından Derecesi” *Ordu Mecmuası* S.7 (1324): 10. Süvari fırkalarına daha fazla filinta, fişek ve mitralyöz verilmesi yaya cengi için maddi ve manevî olarak yararlı olacağından bahsedilmektedir.

⁴⁹⁸ Mahmud Cemil, “Yaya Cengi”, *Mecmua-i Fünûn-ı Askeriyye*, S.2 (1327): 56-63.

⁴⁹⁹ Binbaşı Fevzi. *a.g.e.*, 93.

⁵⁰⁰ Binbaşı Fevzi. *a.g.e.*, 97.

İlk temas evresinde süvarinin başlıca vazifesi emniyet vazifesine istinat eden bir şekilde icra etmektedir. Bu evrede arkadaki kuvvetlerin muharebe tertibatı alması, komutanın vaziyete uygun emir verebilmesi ve emrin ast komutanlara ulaşması için muhtaç olunan şey zamandır. Bu zamanı kazandırabilmek süvarinin görev tanımı içerisinde. Bu görevi ifa etmek suretiyle süvarinin yapacağı faaliyet; düşman süvarisini mağlup etmek, düşman ileri harekâtını geciktirmek, düşmanın cenah ve gerisine yapacağı hücumlar şeklindedir⁵⁰¹.

Muharebe esnasında süvarinin nasıl kullanılacağı arazinin durumu ile kaimdi. Eğer harekât hendek, mermi çukuru, engebe, tel örgü gibi atlı hareket kabiliyetini sınırlayan bir zemin üzerinde icra edilmekte ise süvarinin kullanımı; mevziden mevziye sıçrayan seyyar bir ateş ihtiyatı şeklindeydi. Harbin ilerleyen sürecinde bu arızalı zemin geçilmekteydi. Süvari birliği, süratli kararda iken meşgul bulunan düşman kuvvetlerine yaptığı atlı hücum ile muharebenin sonucuna direkt etki yapabilmekteydi.

Son safhada muharebenin sonucuna bağlı olarak yapılan takip ve ricat harekâtlarında hız ve hareket kabiliyeti yüksek birimlerin faaliyetine müsait bir alan oluşmaktaydı. Tam bu noktada süvari kuvvetlerinin at üstünde takibe bağlı başarıdan faydalanma harekâtını, ricatta bağlı olduğu ordunun çekilmesini örtme ve düşmanın takip kuvvetlerini oyalama hizmetlerini temel vazifesi olarak görmekteydi.

Muhasım iki ordu birbirine yaklaştıkça süvarinin ileri keşif hizmeti yerini muharebe arazisi keşfine bırakmaktaydı. Süvarinin keşif ve emniyet görevleri haricinde sıcak çatışmaya girebilmesi için arazinin ve düşmanın uygun bir hâlde olması gerektiğinden yukarıda bahsetmiştik. Bu uygun fırsatlar tezahür ettiği zaman, süvarinin süratli bir şekilde değerlendirebilmesi için süvari kuvvetinin komutanın yakınında ve olabildiğince toplu hâlde bulunması harekâta hazır hâlde olması gerekmektedir. Bu süre zarfında süvarinin başlıca vazifesi, ordu cenahlarını olası bir süvari hücumuna karşı muhafaza etmek, ihata harekâtına muavenet ve olası fırsatlar belirdiğinde müdahale edebilecek şekilde hazır bulunmaktaydı.

⁵⁰¹ Binbaşı Fevzi. *a.g.e.*, 98.

Süvari komutanına, ani ve kati kararlar vereceği için harekâtı icra edeceği araziye bizzat keşfetmesi tavsiye edilmekteydi. Bunun haricinde süvarinin yapacağı taarruz harekâtının başarılı olması; diğer sınıfların müşterek taarruzları⁵⁰², baskın yapacağı arazinin örtülü ya da düşman tarafından tarassut edilmeyecek olması, düşmanın yorulmuş ve manevî motivasyonun düşmüş olması ve süvarinin toplu bir şekilde olmasına bağlıydı. Bunun yanında muharebe anında bu şartların oluşamamasına rağmen süvari için fırsat olarak değerlendirilebilecek durumlar oluşabilirdi. Burada süvari komutanı inisiyatif alma hürriyetini kullanarak⁵⁰³ kendi kuvvetini küçük gruplara bölüp harekâta katılabilirdi.

Süvarinin muharebeye dâhil olacağı fırsatın varlığı, süvarinin bu fırsatı fark edebilmesiyle doğrudan alakalıydı. Çünkü manevî motivasyonu düşmüş, savaşma azmi zayıflamış bir düşman kuvvetinin önceden sezilebilmesi, süvarinin yapacağı baskın etkisini yükseltecek bir etkendi. Aynı şekilde dost kuvvetlerin de aynı kaderi paylaştığı bir anda, piyade ve topçunun rahat ve mümkün olduğunca az zayıyla geri çekilebilmesi için süvari kuvvetinin düşmanı oyalayabilmesi de hayatî önem taşımaktaydı. Bunun için süvari komutanı muharebenin her safhasına vakıf ve mevcut hâlin takipçisi olmakla mükellefti. Bu gereklilik süvari komutanının diğer sınıfların komutanları ile sürekli irtibat hâlinde (irtibat zabıtları vasıtasıyla) olmasını ve muharebe esnasında göndermiş olduğu keşif kollarının irsal ettiği malumatları takip etmesini zorunlu kılmaktaydı.

Muharebenin başarılı olması ve düşman mukavemetin kırılmasından sonra geri çekilen düşmanı taciz etmek ve yapılabiliyorsa imha edinceye kadar şiddetli bir şekilde taarruz etmek evresi *takip* olarak adlandırılmaktadır. Genel olarak hücum harekâtında atın yorgun ve bitap düşmemesi için alınan önlemler ve tavsiyelerin takipte ikinci plana atıldığı görülmektedir⁵⁰⁴. Çünkü muzafferiyetin semeri diğer bir adıyla başarıdan faydalanma harekâtı; başarılı bir muharebenin süratle bağlı son kısmıdır.

⁵⁰² Binbaşlı Fevzi. *a.g.e.*, 107. “Süvari yalnız başına olarak bir düşmanı maddi ve manevî bir hal-i inhilale tenzil etmeyi nadiren ümid edebilir.”

⁵⁰³ Binbaşlı Fevzi. *a.g.e.*, 107.

⁵⁰⁴ Hüseyin Hüsnü, “Yaya Cenginin Süvâri İçin Ehemmiyeti ve Sûret-i Ta’lîm ve İsti’mal Nokta-i Nazarından Derecesi” *Ordu Mecmuası* S.5 (1324): 10.

Takip harekâtındaki süvarinin şiddetli taarruzu top, makineli tüfek gibi ağır silahların ateş desteğine istinat ederek tesirini arttırmaktaydı. Takipte süvari düşmana doğru ilerler iken düşmanın ağır silahları tarafından vurulacağı için istikamet dâhilinde mümkün mertebe koruma ateşi ile ilerleyip en az zayıyla düşman ricat süvarilerine ulaşmalıydı. Burada ateş hattından etkilenmemek için düşman cenahları hedef alınmaktaydı.

Harekâta başlamadan önce ve harekât anında süvari komutanı gönderdiği keşif kolları tarafından düşmanın ricat istikameti, emniyet perdesinin zayıf noktaları⁵⁰⁵ ve emniyetin sıklet merkezi gibi hususlarını öğrenilip ona göre takip taktiği geliştirilmesi gerekmektedir. Bu sebeple hem takip birlikteliğinin bozulmaması hem de keşif hizmetinin ifası için keşif hizmetine asgarî bir kuvvet ayrılmaktaydı.

Tedrisat notlarında takip icrası; “bütün süvari sıkletinin derin hücum nizamı hâlinde olarak ve ahvali şeraitin müsait olduğu derecede dar bir cebheye tevcih edilebilmesi için bütün cüzî tamlar ve kuvvetlerin büyük kısmı tahşid edilmiş olmalıdır”⁵⁰⁶ şeklinde aktarılmaktadır. Düşmanın geri çekilmesini akamete uğratabilmek, süvari takibinin şiddeti ile doğru orantılıdır. Dolayısıyla takibin geniş bir hatta yayılması şiddeti azaltır. Diğer bir deyişle takip; süvari komutanı, kuvvetini mümkün mertebe bir araya toplayarak keşif kollarından düşman emniyet perdesinin zayıf noktalarına dair bilgileri ışığında dar bir ya da birçok hedef teşkil ederek sıralı ve derin bir hücum tertibatı ile birlikte sıklet merkezini belirleyip taarruz etme şeklinde icra edilmektedir. Bu, tankların derinlemesine taarruz ve yarma harekâtına benzetilebilir.

Seçilen taarruz hedeflerine süratle yaklaşma hususunda takip edilen yollar birbirine paralel ve gittikçe yaklaşan bir surette olmalıdır. Bunun başlıca avantajı hücum yolunda ateş mukavemetine karşı takip hızı ve direncini azaltmamak olmalıdır. Farklı ve eş zamanlı yollarla zayıf noktalara yapılan süratli taarruz ile düşman ateş dikkati bölüneceğinden ötürü tesiri azalmakta ve düşman cenahları savunmasız kalmaktadır. Düşmanın imhası ile de takip vazifesi sona ermektedir.

⁵⁰⁵ Binbaşı Fevzi. *a.g.e.*, 109.

⁵⁰⁶ Binbaşı Fevzi. *a.g.e.*, 109.

Süvarinin akın harekâtı, müstakil bir şekilde muharebedeki genel vazifelerinden azade edilmiş bir şekilde cereyan etmektedir. Dolayısıyla akın, ordunun hareket kabiliyetini ciddi manada kısıtlayacak bir zâfiyeti de beraberinde getirir. Bu yüzden akın kararının; süvarinin ordu içinde vazifelendirildiği zamandan daha kuvvetli bir tesir amacına hizmet etmesi tavsiye edilmektedir⁵⁰⁷.

Akın edecek süvari kuvveti düşmanın büyük bir kuvvet ayırarak müdafaa etmesine sebep olacak tertibata geçmesine ve dolayısıyla diğer hatlarda kuvvet tasarrufuna gidecek bir plan icra edecekse akın uygulanabilmektedir. Bunun yanında düşman kuvvetlerinin acele bir surette cepheye sevk etmesi gereken levazım ve mühimmat nakliyesini hedef alan bir taktik akın stratejik seviyede bir etkiye yol açabilmektedir. Dolayısıyla muhafaza yönünden zayıf etki olarak yüksek kabul edilen geçit ve tüneller, akının hedefi olabilmektedir.

Akında at ve efrad özenle seçilmekte, süvarinin hızını azaltacak herhangi bir yük ya da birimden bağımsız bir kuvvet oluşturulmaktaydı⁵⁰⁸. Diğer sınıfların bulunmadığı dolayısıyla sadece süvariden oluşan mürettep birlikler; akın, baskın ve sürat amillerine istinat etmekteydi.

Ricat hareketinde ise takibin bir simetriği olarak ordunun büyük kısmı sistematik olarak geri çekilirken, düşman takibini tehir ettirmek için emniyet kıtaları düşman süvarisine mukavemet göstermekteydi. Bu safha, süvari kuvvetlerinin hususi özelliklerinin, harekâta etkin bir şekilde kullanılmasını sağlamaktaydı. Süvarinin ateş desteği ile birlikte takip harekâtındaki düşmana mukavemet edebilmesi ve esnek harekât kabiliyeti; düşmanı birden fazla noktada durdurabilme iktidarını sağlamakta ve dost birliklerin geri hatlara intikali için gereken zamanı onlara vermektedir.

Ricatta süvarinin alması gereken genel tedbirler; takipte izlenen yolun tedbirleri şeklinde özetlenebilir. Bu açıdan bakıldığında arazi, ateş gücü ve hareket serbestisinin uygulanabildiği ölçüde başarılı olunan bir harekâttan söz edilebilir. Bu hususta takip eden süvari kuvvetinin toplu hâlde yapacağı derinlemesine hücumu âtıl kılacak bir karşı hücum ricatın başarısı için tavsiye edilmektedir⁵⁰⁹.

⁵⁰⁷ Binbaşı Fevzi. *a.g.e.*, 115.

⁵⁰⁸ Binbaşı Fevzi. *a.g.e.*, 116.

⁵⁰⁹ Binbaşı Fevzi. *a.g.e.*, 111.

Ricata engel olmak isteyen süvari kuvvetinin cenahlarına saldırmak şeklinde yapılacak bir karşı hücumda cenahları tehdit edilen kuvvet sürat özelliğini kaybedebilir. Bunun yanında tesiri azalan hücum, kuvvetin parçalanmasına veya kuvvetin ileri yürüyüşüne mâni olacak bir tedirginliğe sebebiyet verebilir. Süvarinin düşman ilerleyişine karşı uygun bir arazide yaya cengi icra etmesi veya tel örgü gibi pratik engeller tesis etmesi tavsiye edilmektedir.⁵¹⁰. Bu açıdan ricatta karşı hücum muharebenin kaderini değiştirecek birtakım olaylar silsilesini başlatabilmektedir.

Karşı hücum haricinde müdafaa temelli ricat tertibatının gereği olarak cenah emniyeti ve her ihtimale karşı komutanın emrinde olacak ihtiyatî bir süvari kuvveti de ricat hareketinde bulunmaktaydı. Bu hücum ve müdafaa tertibatının miktarı ve hareket tarzı, düşmanın icraatını takip eden keşif kollarının komutana veya süvari komutanının bağlı olduğu komutana vereceği malumata göre belirlenmekteydi. Malumat ile düşman hareketleri hakkında bilgi alınamaması kuvveti endişeye sevk edebilmekteydi. Keşif kollarının malumatı ricatın kaderini ve ricat kuvvetinin moralini etkileyen başlıca amildir denebilir.

3.2.3.4. Süvari Topçusunun Vazifesi

Süvari kuvvetlerinin, muharebedeki imkân ve kabiliyetini muhafaza için ateş kuvvetine ihtiyaç duyduğundan yukarıda bahsetmiştik. Bu bağlamda süvari topçusu için, süvarinin gerek atlı muharebe gerekse yaya muharebesinde ihtiyaç duyduğu ateş gücünün en tesirli kaynağı durumundadır. Dolayısıyla taarruzdan ricata kadar hemen her harekâta süvariye yardımcı olmakla görevlidir.

Topçu komutanı süvari komutanına bağlıydı ve topçunun süvariye gereken ateş desteğini sağlayabilmesi için ikisinin arasında sıkı bir irtibat kurulması gerekmektedir⁵¹¹. Sağlanacak ateş desteği süvarinin beklenmedik fırsatları değerlendirmeye dayalı sürat harekâtına hizmet etmekteydi. Bunun için süvari topçusunun; süvari birliğinin amaç ve harekât planından haberdar olup buna göre tertibatını oluşturması önem arz etmekteydi. Yine süvari hücumunu örtme ve düşman mevziini baskı altına alma amacıyla açılan topçu ateşinde düşman; süvari topçusunun menzilinden kaybolmamalıydı. Bu amaca uygun olarak olası bir süvari taarruzundan

⁵¹⁰ “Zamanımız Harblerinde Süvarinin Ehemmiyeti”, *Ordu ve Donanma*, S.4 (1328): 277.

⁵¹¹ Binbaşı Fevzi. a.g.e., 122.

topçu komutanı mümkün olduğu kadar erken haberdar edilmeli ve harekâta ateş desteği sağlanmalıydı.

Süvari topçusu, süvariye göre çok daha hantal ve yavaş olduğundan dolayı süvarinin hareket serbestisini kısıtlamaması için muharebe öncesi yürüyüşü dikkate alınarak yol alınmalıydı. Bu sürat farklılığı dağınık, arızalı ve yumuşak zemine sahip arazide kendisini daha fazla göstermekteydi.

Muharebe esasında topçu kuvveti; iki takımdan oluşan batarya seviyesinde faaliyet göstermekteydi. Süvarinin taarruzî muharebesinde topçunun ilerleyişi “yekdiğerinin üzerinden atlatmak sistemi”⁵¹² adı verilen bir tarzda icra edilmekteydi. Diğer bir deyişle iki takımdan oluşan topçu bataryasının bir takım ateş desteğine devam ederken diğer takımın da ileri mevziine ilerlemesi ve böyle devam etmesiydi. Bunun sonucunda süvari taarruzundaki topçu ateş desteğinin her zaman devam etmesi sağlanırken topçunun ileri harekâtına devam etmesi hedeflenmekteydi.

Süvari taarruzunda atlı muharebe, ateş muharebesini örtmemeliydi⁵¹³. Bundan dolayı istikamet olarak erken ayrılmalıydılar. Süvarinin hareket kabiliyeti topçunun ateş huzmesindeki istikamet değişikliğinden daha seri olması sebebiyle bu görevi üstlenmekteydi. Bu koordinasyon eşzamanlılık gerektirmekteydi. Çünkü süvari topçusunun erken ya da geç ateş açması süvari komutanının planının ifşa olmasına veya taarruzun baskın prensibini yitirmesine sebep olabilirdi.

Taarruz eden süvariye sıklet merkezi oluşturabilecek bir mevziyi dövmek taktik olarak daha kullanışlı bir tercihti. Bu sebepten dolayı topçu ateşinin öncelikle hedefi düşman süvarisiydi⁵¹⁴. Bununla beraber düşman süvarisi ile kendi süvarisinin karışması veya ordunun büyük kısmının düşman topçu menziline girmesi durumunda süvari topçusunun bir bölümü düşman topçusuna karşılık vermek amacıyla ateş hedefini değiştirip savunma ateşi açabilirdi.

Süvari muharebesi aleyhte sonuçlandığı zaman geri dönen süvari atlı ve ateş muharebesi ile takip edilebilmekteydi. Bu gibi durumlarda süvari topçusu muharebe mevziini terk etmeden bağlı olduğu süvari birliğine toplanabileceği noktalar tesis

⁵¹² Binbaşî Fevzi. *a.g.e.*, 124.

⁵¹³ Binbaşî Fevzi. *a.g.e.*, 125.

⁵¹⁴ Binbaşî Fevzi. *a.g.e.*, 126.

etmek ve seri bir şekilde geri çekilebilmesi için ateş gücünü kullanmaktaydı⁵¹⁵. Bu görevini ifa edebilmesi için diğer sınıflarca desteklenmekteydi.

3.3. XX. Asrın Başında Osmanlı Süvari'nin Akıbeti Tartışmaları

Sunuf-ı selâse olarak adlandırılan üç muharip unsurdan biri olan süvari sınıfının muharebedeki etkinliği klasik dönemden XX. asra doğru kademeli olarak azalmıştı. Önceleri muharebenin sonucunu belirleyen süvariler; ateşli silahlar ve buna bağlı değişen savaş konseptine karşı direnç gösteremeyerek muharebe alanında geri plana düşmüştü. Osmanlı ordusunda da bu duruma paralel olarak süvari sınıfının teşkilât ve doktrin bağlamında piyadeye yardımcı bir unsur haline gelmesi ve gelişen teknoloji ile yerine geçebilecek farklı seçeceklerin oluşması, süvari sınıfını bu bağlamda daha muhafazakâr hale getirmişti.

Mitralyöz ve top teknolojisinin, süvarinin muharebe meydanındaki kabiliyetini kısıtlamasına rağmen süvari, sefer esnasında düşman kuvvetleri ve arazinin durumu hakkında bilgi için hâla önemli bir pozisyondaydı. Sürat faktörüne bağlı olarak küçük birimlerle sızma ve bilgi toplama faaliyetlerini icra eden sınıf bu alanda alternatifsizliğini korumasına rağmen yavaş yavaş durum tersine dönmekteydi.

XX. yüzyılın başında yazılan yazılarda ve makalelerde süvari subaylarının geçmişteki süvari etkinliğini kaleme aldığı görülmektedir. Hemen her sınıfta benzer yazıların yazılmasına rağmen süvari sınıfına dair yazılardaki farklılık şudur ki; süvari sınıfını koruma çabası mezkur yazıların satır aralarında göze çarpmaktadır. Mensup oldukları sınıfı savunma odaklı kaleme alınan yazılar haklı ve doğal görünmekle birlikte; dönemin, bakış açılarını kısıtladığı değerlendirilmesi de yapılabilmektedir.

Erkân-ı Harb Kolağası Kadri, Osmanlı süvarilerinin klasik dönemki önemine vurgu yapan bir metin kaleme almıştır. Yazıda eski süvarilerin ordunun büyük bir kısmını teşkil ettiği ve en önemli görevleri ifa ettiği üzerine durmaktadır. Mohaç Savaşı'ndaki süvari başarısından Plevne'deki süvari eksikliğinin sonuçlarına kadar çeşitli örneklerle süvari sınıfının öneminden ayrıntılı bir şekilde bahsetmektedir. Burada üzerine eğinecek konu süvari sınıfının geçmişe atıfla yüceltilmesi, XX. yüzyılın başındaki

⁵¹⁵ Mühendishâne Talebesinden Remzi, "Muhârebede Topçunun Vazîfesi - 1", *Ordu Mecmuası*, S.6 (1324): 9.

süvarinin kabiliyet olarak yetersizliğine dolaylı olarak vurgu yapmaktadır. Yazar, yazısının bir yerinde “...bir derecedeki süvarimizin bugünkü hâlini görerek müteessir ve mahzur olan nazar-ı hamîyyet, tarih-i millimizin o ulvi, o azimetnümün sahifelerine inıtaf edince bir hiss-i tesliyet, bir hiss-i fahr-i insibat tutar⁵¹⁶” demektedir. Buradan anlaşılacağı üzere; süvari sınıfı geçmişteki önemi ve görev tanımından farklı bir konumdadır. Bu değişim de süvari için bir üzüntü sebebi olarak ele alınmıştır.

Kolağası Kadri; süvari sınıfının şu anki durumunun farkında olarak yazısının ilerleyen bölümünde bu durumun tersine çevrilmesi için yapılması gerekenlerden de bahsetmektedir. Bunlardan ön planda tuttuğu bir önerisi ise at cinsinin ıslahı ile ilgilidir⁵¹⁷. Teknolojinin ilerlemesini de göz önüne almakla birlikte problemin talim ve at cinsinin ıslahında araması; süvari sınıfının yetersizliğini sınıftan çok at cinsi ile ilişkilendirmesi, yine dönemin doktrindeki değişime karşı sınıfı savunduğunu göstermektedir.

Kerküklü Halil Zeki, süvarinin Romalılarından XX. asra kadar bir değerlendirmesini yapmaktadır. Bu değerlendirmede ateşli silahların gelişimi ile süvari sınıfının kabiliyeti üzerine yaptığı çıkarımda inişli-çıkışlı bir tablo çizmektedir. Yazdığı dönemde süvari sınıfının görev tanımının değiştiğine vurgu yapmaktadır⁵¹⁸. Zeki Bey’in tespitleri daha gerçekçi değerlendirilebilir.

Aynı kişi tarafından yazılmış olması kuvvetle muhtemel olan bir başka yazıda da süvarinin o dönemki önemi tartışmaya açılmıştır. Yazar burada da süvari sınıfının tarihteki başarılı muharebelerinden örnek verirken sonraları önemini yitirdiğine vurgu yapmış dahası, Osmanlı Devleti’nin savaş kabiliyetini süvari merkezli muharebeler üzerinden anlatmıştır.⁵¹⁹ Halil Zeki, Kırım Harbi’nin bu hususta kırılma noktası olduğunun altını çizmiş, stratejik ve taktik seviyede süvari sınıfının kabiliyetinin azaldığını belirtmiştir.

⁵¹⁶ Erkân-ı Harb Kolağası Kadri, Osmanlı Süvarisi, Asker Mecmûası, s.8, 373.

⁵¹⁷ a.g.m., 376.

⁵¹⁸ Süvâri Namzet Mülazım Kerküklü Halil Zeki, “Esfar-ı Maziyyeden Bazılarında Süvarinin Suret-i İsdihdamına Umumi Bir Nazar”, Musavver Seyf ve Kalem s.3 (1324), 214.

⁵¹⁹ Dönemin askerî mecmualarında “Mümtaz Yüzbaşı, Süvâri Namzet Mülazım, Mülazım” ünvanlarına sahip, süvari ile ilgili yazılar kaleme alan Kerküklü Halil Zeki vardır. Muhtemelen zaman içinde terfi edip aynı zamanda yazı yazmaya devam ettiğinden dolayı aynı kişidir. Süvâri Mülazımı Kerküklü Halil Zeki, “Süvariye Tarihi Bir Nazar”, *Asker Mecmûası*, s.21, 396-399.

XIX. asrın ortalarından sonra süvari sınıfının ordularca azaltılması, kıymetsiz görülmesini, bu konunun tartışmaya açılmasını daha çok süvarinin kullanımdaki yanlışlığa dikkat çekerek açıklamaktadır. Bu düşüşün yükselişi de 1861-1865 Amerika İç Savaşı'na atıf yaparak izah etmektedir. Süvarinin, ateşli silaha karşı yakın mesafede ateşli silah kullanarak asimetriye karşı koymaya çalışmasını, sınıfın dönemine adaptasyonu olarak değerlendirmektedir. Bu sayede süvari sınıfının çağın şartlarına göre ıslah edilmesinin mümkün olduğu sonucunu ortaya koymaktadır. Süvarinin meydan muharebelerinde kullanılmadığını da belirten yazar, yaya cengi ve düşman gerilerini rahatsız etme görevlerindeki başarılarına değinmektedir⁵²⁰.

Yazının son bölümünde, Prusya-Fransa Savaşı(1870-1871) özelinde süvari sınıfını incelemekte ve süvarinin etkin kullanıma müsait olmasına rağmen yeterince kullanılmadığından bahsedilmektedir. Bu tespiti referans olarak Alman General von Pelet Narbonne'un konferansını göstermektedir.

Konferans süvari sınıfı için o dönemde sınıf için sahip olunan algıyı göstermesi açısından önemlidir. Buna göre süvari için “süvari hiçbir şey yapamaz, hiçbir işe yaramaz” görüşüne varılmıştır. Diğer sınıf subayları süvarinin muhaberede kullanımını bilmediğini ve bu sebeple aktif olarak kullanılmadığını zikretmektedir. Generalle ilgili son alıntıda “süvari pek pahalı bir sınıftır. O halde pahalılığıyla mütenasib bir hidemât etmelidir” sözlerini iletmekte; ardından “ne kadar haklı bir cevap⁵²¹” cümlesi ile yazıyı bitirmektedir.

Halil Zeki ve alıntı yaptığı Alman general, süvari sınıfının kabiliyetinin azaldığını kabul etmekle birlikte; sevk ve idaredeki yetersizlik, komutanların süvari sınıfını yeterince tanımaması, geri planda tutulmaları gibi sebeplerden sınıfın gereken etkinliğe ulaşamadığını savunmaktadır. Sınıf bağlamında muhafazakâr bir perspektiften yaklaşan süvari subayları gerekli modernizasyonla bu durumun tersine döneceği tezini savunmaktadır.

⁵²⁰ A.g.m., 402-403. Bunun yanında, 1877 Avusturya-Prusya Savaşı'nda süvarilerin ileri sürülmek yerine geride beklemesinin sonuçları üzerinden, süvari sınıfının ileride düşmanı keşif ve tarassud etme görevinin önemi tezini inşa etmektedir. Süvarilerin muharebe hattının gerisinde bekletilmesinin savaşın seyrinde olumsuz etki yapacağını belirterek, sınıfın çağındaki etkisiz konumunu dolaylı yoldan savaş taktiklerine de bağlamaktadır.

⁵²¹ a.g.m., 404-405.

Bu konu ile bir başka metni ise Mülazım-ı Evvel Mehmed Kenan kaleme almıştı. Süvarilerin devamlı yürüyüşlerini konu aldığı makalesinin başında, süvari sınıfının önemini sürat kabiliyeti ile doğru orantılı olarak değerlendirmiştir. “Piyade ve topçu ateşinden azade” olarak tanımladığı klasik dönemdeki süvarilerin başarılarını anlatan yazar; dolaylı olarak dönemindeki sınıfın, ateş tazyikine bağlı durumuna atıf yapmakta, süvarinin de ateşli silahla teçhiziyle mütekabiliyet kazandığını zikremektedir. Öte yandan yine aynı yazıda piyade ve topçunun ateş kuvveti sebebiyle süvarinin önemsizleştiği savına karşı çıkmaktadır. Ona göre “süvari hiçbir zaman ehemmiyetten düşmez, düşmeyecektir⁵²²”. Bunu yukarıda bahsettiğimiz sürat faktörü üzerinden savunmaktadır. Sürat önemini koruduğu sürece süvari sınıfı da o derece varlığını temin altına almaktadır.

Süvari ve hız asimetrisi üzerinden savunulan tezlerin ön kabulü; süvarinin bu konudaki alternatifsizliğidir. Bu sayede süvari muharebe alanında doğrudan varlık göstermesi kısıtlansa da keşif ve emniyet hizmetlerinde, hızlı manevra kabiliyeti ve sürati ile maliyet olarak yüksek bir sınıf olsa da ordunun gözleri olarak önemini korumaktadır.

XX. yüzyılın başında süvari için en büyük kırılma noktalarından biri de süvarinin aslı ve neredeyse son önemli vazifelerinden biri olan keşif hizmetindeki alternatifsizliğinin sorgulanması olmuştur. Teknolojideki gelişmeler süvarinin görev sahasına son bir asırdan beri tecavüz etmekteyken keşif vazifesine de alternatifler sunmaktaydı.

Hidemât-ı Seferiye Nizamnamesi’nde *vesait-i muhabere* olarak adlandırılan cihazlar; sefer ve muharebe esnasında birlikler arası irtibat ve haberleşmeyi süre açısından kısaltmaktaydı. Bu araçlar; *telgraf* ve *telefon*, *telsiz telgraf*, *mektup güvercinleri*, *otomobil*, *motorsiklet*, *velospid* ve benzerleriydi⁵²³.

Telgraf ve türevleri haberleşme hususunda süvariye yardımcı bir unsur olarak görev yapmaktaydı⁵²⁴. Güvenli bölgede haberleşmeyi sağlayabileceği ve ancak yazılı olan malumatı geriye iletebileceği için süvari aleyhine bir durum söz konusu olmamaktadır.

⁵²² Mülazım-ı evvel Mehmed Kenan, “Harbde Sûvâri, Devamlı Yürüyüşlerin Ehemniyeti”, *Asker Mecmûası*, S.12, (1324), 545-545.

⁵²³ *Hidemat-ı Seferiye Nizamnamesi* (Kitabhane-i Askeri H. 1325): 262-264. Osmanlı ordusunda muhabere vasıtaları ve motorlu taşıtların askerî amaçla kullanmaları üzerine bakılabilecek bir çalışma için; Mustafa Yeni, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Motorlu Kara Taşıtları (1890-1922)”, (Yüksek Lisans Tezi, Türkiye Araştırmaları Enstitüsü, 2011), 72-82.

⁵²⁴ *a.g.n.*, 266. 557. maddede süvari telgrafının teşkilinden bahsetmekte ve süvari alaylarındaki keşifte görevli telgraf biriminin görev tanımını yapmaktadır.

Otomobil ve motorsiklet ise Osmanlı ordusu özeline erken bir tarih olması sebebiyle yine konumuz dışında kalmaktadır.

Muharebe araçlarından süvariye tehdit eden unsur velospid (bisiklet) görünmektedir. Askerî bisiklet olarak tanımlanabilecek olan velospid; süvari sınıfının keşif görevini büyük oradana yerine getirebilecek bir birim miydi? Aslında bu soru ile ilgili XX. yüzyılın başında bize fikir verebilecek yazılar mevcuttur. İsimsiz bir yazıda bisikletlerin Osmanlı ordusunda karagahlar arası muharebe vazifesi için teşkil edildiği, Avrupa devletlerindeki gibi teşkilatlanmadığından bahsetmektedir⁵²⁵.

Avrupa ordularında bisikletli bölüklerinin kurulmalarını ve özellikle muharebe alanında istihdam edildiğinden bahseden yazarın aktardığına göre bisikletliler; daha kısa süre içerinden; askerî, muhabere ve emir bisikletlileri olmak üzere üçe ayrılmışlardır. Avrupa’da süvari sınıflarına ilhak edilerek de kullanılan bu birim bazı piyadelere de taksim edilerek atlı piyadeye benzer şekilde ulaşım ve intikali kolaylaştırıcı amaçla kullanılmıştır⁵²⁶. Yazar bisikletlileri; süvariye yardımcı bir unsur olarak ele almış; süvarinin nicelik olarak bulunduğu zaafiyeti bu unsurun destekleyeceğini öne sürmüştür.

Bisikletin süvariye alternatif olup olmama hususu Erkân-ı Harb Kolağası Yasin Hilmi’nin yazısına da konu olmuştur. Yazar; atlı piyade ve velospid üzerinden süvari atı ve bisikleti karşılaştırmaktadır⁵²⁷. Bunu yaparken kullandığı argümanlardan biri süvarinin hareket kabiliyetinin atın performansı ile sınırlı olmasıyken bisiklette bu durumun daha çok asker merkezli ilerlemesidir. Öte yandan devamı niteliğindeki makalede bir hayvanın orduya senelik maliyetinin 15 lira olarak baz alındığında bisikletin 5 mecredi olarak değerlendirmektedir. Bunun yanında bisikletin saatte 20 kilometre gittiğini belirtip günlük 120 kilometreye kadar çıkabileceğinden bahsetmektedir. Bisikletin katlanabilme özelliğinin atın kat edemeyeceği arazide ya da

⁵²⁵ “Askerî Bisikletleri”, *Zafer*, s.6, (1328), 61; “Bisikletli Süvariden Nasıl İstifade Edelim”, *Başçavuş*, S.9 (1328), 129-131.

⁵²⁶ *a.g.e.* 62.

⁵²⁷ Erkân-ı Harb Kolağası Yasin Hilmi, Terakkiyat-ı Medeniyetin Askerliğe Aid Aksamından -4- Atlı Piyade – Velospidler”, *Kılınç*, S.5 (1328), 1.

hava durumunda rahatlıkla sırtlanılabileceği, hatta yaralı asker için sedye görevi bile görebileceği şeklinde savını desteklemektedir⁵²⁸.

Süvari sınıfının keşif vazifesine talip bir başka yenilikte göklerden gelen bir asimetri olan tayyareydi. Tayyare; kısa süre zarfında geniş alanları tarassut edebilen, düşman kuvvetini ve tertibatını süvariye nazaran daha geniş ölçüde tasvir edebilen bir buluştu. Dolayısıyla bu durum, II. Meşrutiyet Dönemi'nde bir tartışmanın doğmasına da sebep olmuştur.

İsmi belirtilmemiş bir yazar tarafından yazılan “Tayyareler ve Süvari” adlı yazı Mart 1328'de yayınlanmıştır. Yazar, Picardie Manevraları (1910)'na bahisle harp için tayyarenin kullanımı ele almaktadır. Süvari ile tayyareyi keşif hizmeti açısından değerlendirmektedir. Tartışmanın merkezinde “balon ile tayyarenin yaygınlaşmasıyla süvarinin önemi azalacak mı?” sorusu bulunmaktadır⁵²⁹.

Yazar XX. asrın başındaki teknoloji ile bunun mümkün olmadığını savumaktadır. Bu savını temellendirirken süvarinin tek görevinin keşif olmadığına vurgu yapar. Süvarinin düşmanın ileri karakol perdesini delerek içlerine nüfuz etmek, düşman irtibatını muhafaza etmek, zayıf ve önemli noktaları korumak ya da ele geçirmek, düşmanın keşif harekâtını engellemek, düşman yürüyüşlerini geciktirmek, herhangi bir cephane gereksinimde ilgili birliğe ateşli silah cephanesini sevk etmek, düşman ricatın başarıdan faydalanma harekâtı yapmak gibi vazifelerini sıralamaktadır⁵³⁰.

Tayyare için ise yukarıdan yapacağı tarassut ve aşağı bırakacağı patlayıcı mühimmat ile belirli bir başarı kazanabileceği ama mitralyöz gibi ağır silahların bu tayyarelere bindirilemeyeceğini vurgulamaktadır. Muharip açıdan da yetersiz olduğundan şu an için süvarinin yerini dolduramayacağını söylemektedir.

Yaklaşık bir ay sonra yine aynı mecmuada yayınlanan başka bir makalede yine tayyare ve süvari mukayese edilmiştir. Mülazım Mehmet Nusret'in yazdığı makalede keşif vazifesi üzerinden kıyas edilmiş, tayyarenin keşfi daha iyi yapacağı savunulmuştur. Yazar süvarinin keşif icrasını eleştirirken; arazi ve düşman unsuruna bağlı sıkıntıları dile getirmektedir. Süvari, ateşli silahlar sebebiyle düşmana tamamen nüfuz edemediği

⁵²⁸ Erkân-ı Harb Kolağası Yasin Hilmi, Terakkiyat-ı Medeniyetin Askerliğe Aid Aksamından -5- Velospidler”, *Kılınç*, S.6 (1328), 1-2.

⁵²⁹ “Tayyareler ve Süvari”, *Zafer*, S.3 (1328), 31.

⁵³⁰ *a.g.m.*, 31-32.

için malumatın tahmine dayalı olduğunu ve yanlışlığa müsaitliği sebeplerini sunmaktadır⁵³¹

Müellif tayyare için ise; havadan yaptığı fotoğraflamalar ile düşman ve arazinin daha doğru analiz edebileceğini, motor arızası dışında mermi ve benzeri düşman tehlikesinden uzak olacağını, düşmanın üzerine patlayıcı mühimmat atarak maddî ve manevî tesir edebileceğini söylemektedir. Öte yandan keşiften farklı olarak düşmanın kuvvet kaydırmalarını, yürüyüşleri, taktik değişiklikleri gibi muharebe esnasında yapılan hemen her hamleyi kendi karargahına ulaştırabileceğini zikretmektedir⁵³².

Süvari - Tayyare kıyaslamasında Mehmed Nusret'in istihkâmî bir subay olması sebebiyle durumu daha objektif bir şekilde ele aldığı sonucu çıkarılmaktadır. Fakat süvarinin vazifelerini büyük oranda yapabilmesinin yanında tayyarenin karada mücadele edememesi, süratli bir şekilde düşmana karşılık verme kabiliyetinin olmaması, kötü hava koşullarından süvariden daha çok etkilenmesi, sisli puslu havalarda görevini ifa edememesi gibi durumlar mevcuttur. Öte yandan bisiklet, motorsiklet ve otomobillerin, bozuk ya da kötü hava şartlarından etkilenmiş arazilerde süvari kadar hareket serbestisine sahip olamaması da süvarinin kullanımını devam ettiren fizikî sebeplerin arasında sayılmaktadır.

Tüm bunların yanına XX. asrın başları, süvari sınıfının tasviyesinde bir kırılma noktalarından biri olarak kabul edilebilir. Süvari ile kıyaslanan araçlar, çok kısa sayılabilecek bir süreçte modernleşerek süvarinin üstlendiği son görevleri de elinden alacaktır.

⁵³¹ İstihkâm ... Mülazım Mehmed Nusret, "Tayyare ile Atlı Sınıfın Nokta-ı Nazarından Keşif Kolu" *Zafer*, s7, (1328), 80.

⁵³² Aynı yer.

4. SONUÇ

Bu tez çalışmasında; XX. yüzyılın başında, Osmanlı ordusundaki süvari sınıfı, teşkilât, teçhizât ve tefekkürât açısından incelenmiştir. XX. asrın başındaki süvari sınıfını ele almak suretiyle geçmişteki görev tanımı arasındaki farklar ortaya konmuştur. Bu açıdan izlediğimiz yolda, özünde bir askerî sınıf tarihçiliği olarak süvari sınıfı tasvir edilmiştir.

Osmanlı Devleti'nin; kuruluşundan, klasik dönemin sonuna kadar etkili bir şekilde kullandığı süvari sınıfı, değişen paradigmanın tesiri ile muharip bir sınıf olarak tedricen geriye düşmüştür. Geçmişte, gerek akınlarla sefer esnasında düşmanı yıpratma ve demoralize etme gerekse muharebe alanında sürat faktörünü etkin bir şekilde kullanabilme kabiliyeti sayesinde; savaşın sonucuna doğrudan etki yapabilen bir sınıf hüviyetindeydi. Savaşta; meydan muharebesi yeteneğine sahip, piyade ve topçu birliklerini örtme harekâtı düzenleyen, düşmana baskın etkisini nispeten özgür bir şekilde kullanabilen bir potansiyele sahipti.

Askerî perspektifin dışında süvariler; timarlı sipahiler gibi taşrada maaş almadan görev yapan, bulunduğu bölgenin asayişini düzenleyen, ziraî üretim ve tedarik zinciri içinde doğrudan rol oynayan bir yapının merkezindeydiler. Bu durum süvarileri, devletin siyasî ictimai ve iktisadî zaviyeden bir yönetim enstrümanı pozisyonuna oturtmaktaydı.

Süvari sınıfının muharebede sürat faktörü üzerinde alternatifsiz olması zaman içinde aşılmaya başlanmıştır. Uygulanan her asimetrinin zamana yenik düşmesinin bir sonucu olarak süvariler de ateşli silahların gelişimi ve kitle ordularının paradigma unsuru haline gelmesi ile önemini yitirmeye başlamıştır. Piyadelerin kullandığı ateşli silahlar zaman içinde menzil ve seri atış açısından geliştirilmiş, piyadeden oluşan kitleler tarafından muharebe alanında kullanılmaya başlamıştır. Top teknolojisinin de paralel olarak ilerlemesi ile değişen savaş taktikleri; süvarinin muharebe alanındaki kabiliyetlerini aşamalı olarak sınırlamaya başlamıştır.

İktisadî açıdan bir süvariye; ithâl at, üniforması, silahları, at bakım gereçleri ve atın yiyeceği üzerinden teçhiz etmek yerine bir piyadeyi teçhiz etmek dönemin şartlarına göre çok daha caziptir. Süvari, sürat faktörü açısından hâla önemini korumaktadır. Ancak piyadenin, devlet için maliyet-fayda bağlamında bir süvariye nazaran daha avantajlı olması da süvarinin geri plana itilmesine sebep teşkil etmektedir.

Teçhizat ve tefekkürâtın birbirini etkileyerek askerî düşüncüyü şekillendirmesiyle süvari sınıfı, görev yelpazesinde ve niceliğinde bir daralmaya maruz kalmıştır. Savaşlarda baskın, taarruz ve sıklet merkezi unsurlarında aktif rol almakla birlikte önceki muharebelere nispetle azalan süvari etkinliği, XX. ortalarına kadar devam etmiş ve muharip unsur olarak yerini tank ve motorize birliklere bırakmıştır.

XX. asrın başında süvari sınıfı kolordu bünyesinde bir fırka ile operatif olarak görev almaktadır. Görev tanımları ve muharebedeki etkinliği bakımından önem hiyerarşisinde piyadeye yardımcı kuvvet konumundadır. Değişen savaş doktrini ile birlikte süvariye muharip olarak yüklenen vazifeler; keşif, emniyet, örtme harekâtı ve muharebe esnasında ender gelişebilecek fırsatları değerlendirme olarak sınırlandırılmıştır.

Bu mukayese bağlamında süvarinin talim ve terbiyesinin nasıl sağlandığı sorusuna da odaklanılmıştır. Yapılan araştırmada, bir acemi süvari altı aylık eğitim programına tabidir. Bu eğitim; Süvari Sınıfına Mahsus Cımnastik Talimnamesi, Süvari Talimnâmesi İkinci Cild: Beygir Üstünde Nefer Talimi, Binicilik talimnâmesi kısım-ı sani: hayvan terbiyesi, Süvari Talimnamesi, Süvariye Mahus Silah Talimnamesi, Süvari Endaht Talimnamesi, Süvari Hidemat-ı Fenniye Talimnamesi: Tahrib Kısmı, İşaret Flamalarıyla Muhabere Talimnâmesi, Hidemat-ı Seferiyye Nizamnamesi, Süvari Dâhiliye Nizamnamesi, Ceza Kanunnamesi olmak üzere 11 adet talimnâme ve nizamnâme üzerinden tanımlanmaktadır. Talimname ve nizamnameler birbirlerinin ilgili maddelerine atıf yapılarak oluşturmuştur. Bu da süvariye verilen eğitimin birbirini sarmalayan, meşakkatli ve girift bir şekle bürünmesine sebep olmuştur. Dolayısıyla bir süvari birliğine ayrılan eğitim süresince birden fazla piyade birliğinin eğitilmesi mümkündür.

Yukarıda bahsettiğimiz süreçler sebebiyle süvarinin önemi azalmıştır. Dönemin askerî matbuatında yayınlanan makaleler ve basılan kitaplarda da süvari subaylarının, süvari sınıfının önemini vurgulayan, bu sınıfın kaldırılmaması gerektiğini savunan yazıları da bir bakıma süvari sınıfının işlevliğinin sorgulandığı ve savunulmaya ihtiyacı olduğunu göstermektedir. Fakat her ne kadar durum bu açıdan süvari aleyhine gözükse de sürat kabiliyetinin asimetri oluşturduğu; düşman kuvvetlerinin gözetlenmesi, ordunun geçeceği ve muharebe edeceği arazilerin keşfedilmesi ve geriye raporlanması gibi hususlar süvariye bu görevlerde vazgeçilmez kılmaktadır.

Keşif ve emniyet vazifeleri; düşman hakkında anbean haberdar olunması ve dolayısıyla savaşın kazanılması için son derece önemli olduğundan, süvarinin muharebedeki görev tanımı daha ayrıntılı şekilde incelenmiştir. Bu vazifeler; sefer ve muharebe esnasında ordu tertibatından, generalin vereceği emirlere kadar her alanda etkili olması sebebiyle süvarinin önemi hususunda farklı bir boyut atladığı söylenebilir. Yine hız faktörüne bağlı olarak gelişen görev tanımı; “savaşın hızlanması” ile kendini tekrardan gündeme getirmiştir. Fakat bu sefer önceki dönemlerden ayrı olarak süvarinin bu asimetrideki alternatifsizliği sona ermiştir. Süvari; tüm uzun ve zorlu eğitimi ve gittikçe artan maliyetinin yanı sıra incelediğimiz dönemin sonlarına doğru alternatifsizlik şemsiyesi altından çıkmak zorunda kalmıştır.

Kapsam dahilinde olan dönemde süvarinin keşif vazifesini üstlenebilecek yeni araçlar geliştirilmeye başlanmıştır. Henüz yeni yeni kullanıma girecek; otomobil, kamyon, tayyare, balon, telefon, telgraf gibi vasıtaların geliştirip yaygınlaşması ile keşif hizmeti maliyet olarak daha da ucuzlamaya müsait hâle gelmiştir. Bunun yanında bisikletin askerî amaca adapte edilmesi gibi fikirler de bu çalışmanın zaman aralığından sonraki süreçte geliştirilerek Avrupa ordularınca tatbik edilmiştir. Bu durumda süvari sınıfının pasifize olmasının teknolojik determinizm bağlamında incelenmesini de gerekli kılmıştır. Bir asır önceden beri kabiliyeti kısıtlanan süvarinin her şeye rağmen var olması savaşta sürat faktörü ile açıklanmaktadır. Fakat gelişen teknoloji ile süvarinin yerini almaya aday vasıtalar boy göstermeye başlamıştır.

Süvari subayları; sınıflarının “hâlâ” değerli olduğunu, geçmiş savaşlardaki süvari etkinliğine atıf yapan makalelerle izah etme zorunluluğu hissetmiştir. Çeşitli yazılarda bisiklet, tayyare gibi araçların süvariyle mukayesesi yapılmıştır. Subayların, sınıfları bağlamında muhafazakâr bir hâle bürünmelerine sebep olmuştur.

Bu çalışmada, tüm veriler ışığında ve bahsedilen sınırlılıklar dâhilinde; askerî değişimlerin hızlanarak arttığı XX. asrın başından Birinci Cihan Harbi’ne kadar, Osmanlı ordusundaki süvari sınıfının teşkilât, talim ve terbiye, görev tanımı ve kullandığı teçhizat üzerinden, bütüncül bir yaklaşım ortaya konmaya çalışılmıştır.

XIX. asırdan itibaren etkinliği kademeli olarak azalan süvari sınıfı için XX. asrın ilk çeyreği keşif, emniyet, taarruz, takip, ricat gibi süvari taktiklerinin işlevselliğinin etkin kullanıldığı son dönemdir. Tüm bu sayılan değişim atmosferinde Birinci Cihan Harbi arifesi; süvari sınıfının akıbeti için bir kırılma noktası hüviyetindedir.

KAYNAKÇA

- “Askerî Bisikletleri”. *Zafer*. S.6. (1328): 61-63.
- “Askerî Serpuş Talimât-nâmesi”. *Düstur, Tertib-i Sani*. C.2. (27 Receb 1328): 241-242.
- “Evamir ve Talimat”. *Ceride-i Askerî*. S.23 (1324): 228-230.
- “Fransa Süvarisinin Yeni Talimnâmesi”. *Müdâfaa-yı Milliye*. S.15 (1327).
- “Fransız Süvâri Tatbikat Mektebi”. *Müdâfaa-yı Milliye*. S.1 (25 Şubat 1327): 4-5.
- “İrtibat”. “Müdâfaa-yı Milliye”. S.40-41 (1328): 182-183.
- “Makâlât-ı Askeriye “Piyadede Keşif Hidmeti”. *Ceride-i Askeriye*. S.34. (1326).
- “Piyade Talimnâmesinin ve Piyade Endaht Talimnâmesinin Tahsisat ve Tadilatı”.
Ordu ve Donanma. S.9 (1330).
- “Sınıf-ı muhtelif-i askeriyede kolağalık ve süvari yüzbaşı vekilliği rütbesinin ilgâsı hakkında kanun”. *Düstur, Tertib-i Sani*. C.2.(12 Haziran 1326): 382-383
- “Süvari Bölüğünün Talim ve Terbiyesi Hakkında Talimat”, *Matbaa-i Askeriyye*. (İstanbul:1330).
- “Süvari Müfettişlerinin Vezâifi Hakkında Talimât”. *Düstur, Tertib-i Sani*. C.1. (21 Kânûn-ı Sani 1324): 110-113.
- “Süvari Talimnamelerimiz”. *Asker Mecmuası*. S. 22. 456-463.
- “Süvari Tatbikat Mektebi Nizamnâmesi”. *Düstur, Tertib-i Sani*. C.4. (28 Mayıs 1328): 503-506.
- “Takım Talimine Ait Takip Olunacak Usul”. *Ceride-i askeri*. S.17 (1324).
- “Tayyareler ve Süvari”, *Zafer*, S.3 (1328): 30-33.
- “Topçu Keşif Kolları”. *Ordu ve Donanma*. S.10 (1330): 670-672
- “Zamanımız Harblerinde Süvarinin Ehemmiyeti”. *Ordu ve Donanma* S.4. (1328): 273-278.

- 7,65 Milimetre Çapındaki Filintaya Aid Tarifname. İstanbul: Matbaa-i Askeriye, (1327): 70.
- Afyoncu, Erhan. “Sipahi” *DİA*. C. 37. (Ankara: TDAV, 2009): 256-258.
- Ahmed Cevad Paşa. *Tarih-i Askeri-i Osmani, Kitab-ı Hamis*. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi. No: T6127. İstanbul: H. 1299
- Ahmed Sedad. “Süvarinin Hidmet-i Seferiye Ameliyatları”. *Zafer*. S.10. (1328): 119-122.
- Ahmet Lütfi Efendi. *Tarih-i Lütüfi*. C.10. haz. Prof. Münir Aktepe. Ankara: TTK, 1988.
- Akay, Tolga. *Osmanlı Ordusunda At (1856-1908)*. İstanbul: İdeal Yayıncılık, 2020.
- Akıncı, İhsan Abidin. *Osmanlı Atları*, yayına hazırlayan: Turan M. Türkmenoğlu. İstanbul: Milenyum Yayıncılık, 2017.
- Akıncı, Serkan. Dağıstan Süvari Bölüğü ve Dağıstanlı Muhammed (Mehmet) Fazıl Paşa. (Yüksek lisans tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, 2016).
- Aksel, Melahat. *Atçılık ve Binicilik*. (Gutenberg Matbaası).
- Ali Haydar. *Ders Endahtına Hazırlık Talimleri (Piyade, Süvari, İstihkâm ve Ağır Topçu Zâbitânına Mahsûs)*. 2. Baskı. Araks Matbaası, (Dersaadet:1331).
- Ali İhsan. “Süvarinin Keşf-i Hidematına Müteallik Bazı Vesaya”. *Ordu ve Donanma*. S.6. (1328): 369-384.
- _____. “Süvarinin Keşf-i Hidematına Müteallik Bazı Vesaya 2”. *Ordu ve Donanma*. S.10. (1328): 656-672.
- Alkan, Mustafa. “Osmanlı Devleti’nde Akıncı Ocağının Sonu”, *Gazi Akademik Bakış*, C.7, S.13. 2013, 107-116.
- Alpaslan, Erhan. Toroshan Özdamar. *Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Çukurova (Anavarza Çiftlikat-ı Hgmayun-u Askeririsi)*. İstanbul: Hiper Yayınları, 2019.
- Askerî Kanunnameler*. haz. Ahmet Yaramış, Mehmet Güneş. Ankara: Asil Yayın Dağıtım, 2007.
- Aydın, Mahir. “Doksanüç Harbi”. *DİA*. C.9. İstanbul: TDV, 1994, 183-192.
- Ayışığı, Metin. *Maraşel Ahmet İzzet Paşa Askerî ve Siyasî Hayatı*. Ankara, TTK: 1997.

- Aykutalp, Aykut. “Hız Siyaseti: Paul Virilio’nun Dromoloji Kuramı”, *The Journal of Academic Social Science Studies*, S. 61, (2017), 429-440.
- Bal, Rıdvan. *Türk Kara Kuvvetlerinde Süvari Birlikleri (1920 – 1965)*. (Ankara, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Enstitüsü, 2006).
- Ban Gu , Han Shu, Beijing. 111: Zhonghua Shuju Yayını, 1997.
- Beldiceanu, Nicoară. *XVI. Yüzyıldan XVI. Yüzyıla Osmanlı Devletinde Timar*. çev. Mehmet Ali Kılıçbay. Ankara: Teori Yayınları, 1985.
- Beşirli, Mehmet. “II. Abdülhamit Döneminde Osmanlı Ordusunda Alman Silahları”. *Erciyes Üniversitesi S.B.E. Dergisi*. S.16. (2004): 121-139.
- Bevan, James. “Pistol and Revolvers”, *Small Arms Survey Research Notes*, (2012).
- Beydilli, Kemal. “II. Abdülhamit Devrinde Gelen İlk Alman Askeri Heyeti Hakkında”. *Tarih Dergisi*. S. XXXII. (1979): 480-493.
- Binbaşı Esad. “Süvarinin Yaya Muhaberesi”. *Ordu ve Donanma*, S.5 (1328): 317-326
- Binbaşı Fevzi. *Harbiye Mektebi Süvari Talebesinin Meslekî Tedrisat Notları*. İstanbul, Mektebi Harbiye Matbaası: 1341.
- Biner, Kemal. *Binicilik El Kitabı*. Ankara: 1946.
- Binicilik Talimnamesi*. Matbaa-i Askeriye. İstanbul:1330.
- Binicilik Talimnâmesi: kısımları sanî hayvan terbiyesi*. Daire-i Askeriyye Matbaası. İstanbul:1311.
- Bowyer, Richard. *Dictionary of Military Terms*, Thirt Edition. (London: A&C Black, 2007),
- Büyük, Saadet. Michal Czajkowski (Sadık Pasha) and his Cossack Cavalry Regiment. (Yüksek lisans tezi, İ. D. Bilkent Üniversitesi, 2013).
- Cevdet Paşa. *Tezâkir (40-Tetimme)*. yay. Cavid Baysun. Ankara: TTK, 1991.
- Cimnastik Talimnamesi*. Mekteb-i Fünûn-u Harbiye-i Hazret-i Şâhâne Matbaası. (İstanbul:1322).
- Çetin, Altan. *Memlûk Devletinde Askerî Teşkilât*. İstanbul: Eren, 2007.
- Çınar, Ali Abbas. *Türklerde At ve Atçılık*. Ankara: Feryal Matbaası, 1993.

- Danişmend, İsmail Hami. *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*. C. 4. İstanbul, Türkiye Yayınevi, 1972.
- Devlet-i Âliye-i Osmaniye Ordusunun Teşkilât-ı Esasiye Nizamnâmesi*. İstanbul: Matbaa-i Askerîye, 1326.
- Dirgen, Sefa. II. Abdülhamid Dönemi Muhafız Taburu: Ertuğrul Süvari Alayı. (Yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi, 2021).
- Doğru, Halime. *Osmanlı İmparatorluğunda Yaya-Müsellem-Taycı Teşkilâtı(XV. Ve XVI. Yüzyılda Sultanönü Sancağı*. İstanbul: Eren Yayıncılık:1990.
- d'Ohsson, Abraham Constantin. *Moğol Tarihi*. İstanbul: Nesnel Yayınları, 2008..
- Eberhard, D. Wolfram. *Çin 'in Şimal Komşuları*. Ankara: İdeal Matbaası, 1942.
- Edirne hafif süvari alayı mülazım-ı evvel Nuri. “Süvari Talimleri”. *Zafer* S.26 (1328): 349-350.
- Efe, İsmail. “Orduda Islahat ve Ordu Müfettişlikleri (1908-1920)”. (Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015).
- Elbise-i Askeriye Nizamnamesi*.İstanbul: Daire-i Askeriye Matbaası, 1325.
- Emecen, Feridun. “Yaya ve Müsellem”. *DİA*. C. 43. Ankara; TDAV, 2013, 354-356.
- _____, Erhan Afyoncu. *Savaşın Sultanları*. ed. Coşkun Yılmaz. C. 1. İstanbul: Bilge, 2018.
- _____. *Osmanlı Klasik Çağında Savaş*. 3. bs. İstanbul: Timaş, 2014.
- _____. *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş ve Yükseliş Tarihi (1300-1600)*. 2.bs. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2016.
- Emiroğlu, Kudret. Ahmet Yüksel. *Yoldaşımız At*. İstanbul: YKY, 2002.
- Ergün, Mustafa. *İkinci Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri (1908-1914)*. Ankara: Ocak Yayınları, 1996.
- Ergün, Osman. *Türkiye Maarif Tarihi*. C. I. İstanbul: Eser Matbaası, 1977.
- Erickson, Edward J..*Büyük Hezimet Balkan Harpleri'nde Osmanlı Ordusu*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2013.
- Erkân-ı Harb Binbaşısı İsmail Hakkı. “Rus Japon Harbinden Sonra Japon Ordusu Yeni Ta'limnâmeleri”. *Haftalık Risâle-i Askeriye*. S.17 (1324): 537-542

- Erkân-ı Harb Kolağası Ali İhsan. “Sınıf-ı Muhtelifede Seferiyye Kavâidinin Tedrîs ve Ta’limi”. *Ordu Mecmuası*. S. 14 (1324): 1-3.
- Erkân-ı Harb Kolağası Kadri. Osmanlı Süvarisi. *Asker Mecmûası*. S.9. 372-376.
- Erkân-ı Harb Kolağası Yasin Hilmi, Terakkiyat-ı Medeniyetin Askerliğe Aid Aksamından -5- Velospidler”.*Kılınç*. S.6. (1328): 1-2.
- Erkân-ı Harb Kolağası Yasin Hilmi. Terakkiyat-ı Medeniyetin Askerliğe Aid Aksamından -4- Atlı Piyade – Velospidler”.*Kılınç*. S.5. (1328): 1-2.
- Erkan-ı Harbiye Mirlivası Mehmed Ali Nüzhet. *1912 Balkan Harbinde Süvarinin Harekâtı*. İstanbul: Cemiyet Kütüphanesi, Çiftçi Kütüphanesi: 1331.
- Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Riyaseti, *Ordunun 1926 Talim ve Terbiye Esasları*, Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Matbaası, (Ankara:1926);
- Ertuğrul, Mehmet. “Atlarda Don Kalıtımı”. *Akademik Ziraat Dergisi*, C.1. S.2. (2012):117-127.
- Esin, Emel. “At Mitleri”. *Z Dergisi*: At. S.3. (2018): 80-90.
- Evren, Levent. Türk Kara Ordusunda Kurmay Subay Yetiştirilmesi (1848-1927). (Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018).
- Fırka Kumandanı Salih Paşa. “Süvariye Dair Mütalayı Umumiye”. *Musavver Seyf ve Kalem*. S.8 (1325), 626-633.
- Fil, Gökhan. 1315 Tarihli Süvari Talimnamesine Göre Son Dönem Osmanlı Ordusunda Süvari Eğitimi. Yüksek Lisans, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.
- Filis, James. Beygir terbiyesi ve binicilik usûl ve kavâidi. cev. Mehmed Sadık. Şirket-i Mürettibiye Matbaası (Konstantiniyye:1317).
- Geredeli Yakub Lütfi. *Acemilerin Manejden Talim ve Terbiyesi*. Matbaa-i Hayriye ve Şükerası. (Dersaadet:1328).
- Giraud, René. *Göktürk İmparatorluğu*. çev. İsmail Mangaltepe. İstanbul: Ötüken, 1999.
- Göksu, Erkan. *Türk Kültüründe Silah*. İstanbul: Ötüken, 2008.
- Grakov, B. N. *İskitler*. İstanbul: Selenge, 2006.

Gumilév, L. N.. *Eski Türkler*. İstanbul: Selenge, 2003.

Handbook Of The Turkish Army, The Imperial War Museum, London Department of Printed Books, 1916.

Harp Okulu Tarihçesi 1834-1945. Harp Okulu Matbaası.

Hidemat-ı Seferiyye Kanunnamesi (Müsvedde Halinde). Mektebi Harbiye Matbaası, 1327.

Hüseyin Hüsnü. “Ordu Süvarisi ve Vazîfe-yi Keşfiyye”. *Ordu Mecmuası*. S.16 (11 Kanun-ı evvel 1324), 6-9.

_____. “Sunuf-ı Selâse”. *Ordu Mecmuası*. S.1 (1324), 2.

_____. “Yaya Cenginin Süvâri İçin Ehemmiyeti ve Sûret-i Ta’lîm ve İsti’mal Nokta-i Nazarından Derecesi”. *Ordu Mecmuası*. S.7 (1324), 6-7

_____. “Yeni Alman Seferiyesi”. *Ordu Mecmuası*. S.3 (1324), 4.

İnalcık, Halil. “Timar”. *DİA*. C. 41. Ankara: TDV, 2012, 168-173.

İstihkâm ... Mülazım Mehmed Nusret. “Tayyare ile Atlı Sınıfın Nokta-ı Nazarından Keşif Kolu”. *Zafer*. S.7. (1328), 79-81.

İşaret Flamalarıyla Muhabere Talimnâmesi. Matbaa-i askeriye (1325).

İzgi, Özkan. *Çin Elçisi Wang Yen Te’nin Uygur Seyehatnamesi*. Ankara: TTK, 1989.

İzzet Fuad, “*Müstakil Süvari Fırkaları*”. İstanbul; Matbaa-i Hayriye, 1327.

_____. “Süvâri Zâbitânının Vezâif-i Seferiyesi”. *Asker Mecmuası*. s.4. (1324), 177-183.

Jomini, Antoine-Henri. *Savaş’ın Ana Hatları*. çev. Selma Koçak. İstanbul; Doruk Yayınları, 2002).

Kafesoğlu, İbrahim. *Türk Millî Kültürü*. 15. Bs. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1997.

Kara, Hidayet. Sultan Abdülhamid Dönemi Osmanlı Kara Ordusu (1876-1908). (Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.

Kerküklü Halil Zeki Süvâri Namzet Mülazım, “Esfâr-ı Maziyyeden Bazılarında Süvarinin Suret-i İsdihdamına Umumi Bir Nazar”, *Musavver Seyf ve Kalem* S.3 (1324), 214-221.

- _____. “Süvâri Ta’lîmnâmesi Hakkında Birkaç Söz, Ta’lîmnâmenin 124’üncü Maddesi”. *Ordu Mecmuası*. S.13. (1324), 3-5.
- _____. “İki Süvâri Keşif Kolunun Tesadüfü”. *Asker Mecmûası*. S. 17. (1324), 227-236.
- _____. “Keşif Bölükleri, Uzak Keşif Kolları, Yakın Keşif Kolları”. *Asker Mecmuası* S. 20, 321-325.
- _____. ”Süvari Talimnamemiz ve Telkin-i Hakikat”. *Kılınç Gazetesi*. S. 8 (1325), 3-6.
- _____. “Süvâri Keşif Kollarının Piyade Ateşi Altında Bulundukları Zaman Sureti Hareketleri. *Asker Mecmûası*. S.16 (1324), 171-196.
- Kıpçak Lehçesiyle Yazılmış Bir Atçılık Kitabı Kitâb fî Riyâzeti’l Hayl*. haz. Hacı İbrahim Delice. İstanbul: Asıtan, 2018.
- Kitabı Riyazati Hayil*. çev. Nureddin Rüştü Büngül. Konya: Ülkü Basımevi, 1944.
- Koç, Yunus. Fatih Yeşil. *Nizâm-ı Cedîd Kanunları* (1791-1800). Ankara: TTK, 2012.
- Koçkar, M. Tekin. “Atlarda Akıtma, Seki Ve Donlar”, *Z Dergisi: At*, S.3 (2018).
- Koçkar, Metin. *At Irkları ve Dağılımı*, Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Yayınları, 2012).
- Köprülü, M. Fuad. *Bizans Müesseselerinin Osmanlı Müesseselerine Tesiri*. 2. bs. İstanbul: Ötüken, 1986.
- Köseman, Abdurrahman. İbrahim Şeker. “Atlarda Alaca Don ve Türkiye’deki Alaca Donlar”. *İğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*. C.6. S.1. (2016).
- Köymen, Mehmet Altay. “Alp Arslan Zamanı Selçuklu Askerî Teşkilâtı”. *Tarih Araştırmaları Dergisi*. C. 5. S. 8. (1967).
- Kumanlı, Salih Kerim. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı’nda Osmanlı Süvari Birlikleri. (Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, 2021).
- Küçük, Cevdet. “Abdülhamid II”. *DİA*, C.1, İstanbul: TDV, 1988.
- Küsmey, Abdullah Cüneyt. Türk İstiklal Harbi’nde Askeri Talimnamelerin Uygulanması (1918-1923). (Doktora, Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılapları Enstitüsü, 2016)

- Mahmud Cemil. “Süvari Keşif Kolları”. *Başçavuş*. S.6 (1328), 90-91.
- _____. “Süvari Keşif Kolları”. *Başçavuş*. S.3 (1328), 46-47.
- _____. “Süvari Keşif Kolları”. *Başçavuş*. S.5 (1328), 75-76.
- _____. “Süvari Keşif Kolları”. *Başçavuş*. S.7 (1328), 108-109.
- _____. “Süvari Keşif Kolları”. *Başçavuş*. S. 8. 1328, 123-124.
- _____. “Süvari Keşif Kolları”, *Başçavuş*. S. 9. 1328, 13-139.
- _____. “Yaya Muharebe”. *Mecmua-i Fünûn-ı Askeriyye*. S.2 (1327), 1-84.
- Mahmud Esat. *Mirat-ı Mekteb-i Harbiyye*. İstanbul : Artin Asadoryan Matbaası, 1310.
- Mahmud Man “Sunuf-ı Muhtelif Talimnâmelerinin Tevhidi”. *Mâkes-i Efkar-ı Askeriye*. S. 1. 1324.
- Mahmud Şevket Paşa. *Osmanlı Teşkilât ve Kıyafet-i Askeriyesi: Kısım-ı Sâni*. İstanbul: Mekteb-i Harbiye Matbaası. 1325.
- Meclis-i Ayan Zabıt Ceridesi*, Devre I, İçtima Senesi 3, c. 1, 23 Kanunuevvel 1326 [5 Ocak 1911], 309-316
- Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi*, Devre I, İçtima Senesi 3, c. 1, 11 Kanunuevvel 1326 [1910], Latin harfli baskı, Ankara: TBMM Basımevi, 1982: 594.
- Mehmed Bedi. *Muaddel Endaht Nizamnâmesine Nazaren Bir Piyade veya Süvari Bölüğünde Ders Endahtının Sûret-i İcrası*. İstanbul: Mekteb-i Fünûn-u Harbiye-i Hazret-i Şâhâne Matbaası, 1328.
- Mehmed Rüştî. *Devlet-i Âliye Ordu Teşkilâtı*. 3. Baskı. (İstanbul: Mekteb-i Fünun-ı Şahane-i Askeriye Matbaası, 1311.
- Mehmed Sâdık. “Süvârî Ta’lîmnâmeleri Hakkında Birkaç Söz”. *Ordu Mecmuası*. S.8. (1324), 3-5.
- Mehmed Selim. *Süvarinin Keşif Hidematı*. Konstantiniyye: Matbaa-i Ebuzzîya, 1330.
- Mete, Ali Serdar. Ateşli Silah Teknolojisindeki Gelişmeleri Osmanlı Kara Ordusu’na Etkileri. (Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019).
- Miralay Furi. “Arazinin İstikşafı”. *Müdâfâa-yı Milliye*. S.32. (1328), 90-91.

- _____. “Arazinin İstikşafı”. *Müdâfaa-yı Milliye*, S.34. (1328), 117-118.
- _____. “Arazinin İstikşafı”. *Müdâfaa-yı Milliye*. S.33. (1328), 107-108
- Miraliva Salih. “Gem ve Başlık”. *Asker Mecmuası*. S.16.
- _____. “Gem ve Başlık”. *Asker Mecmuası*. S.17.
- _____. “Gem ve Başlık”. *Asker Mecmuası*. S.15.
- MMZC, Devre I, İçtima Senesi 3, C. 1, 11 Kanunuevvel 1326 [1910], Latin harfli baskı, Ankara: TBMM Basımevi, 1982, 591
- Murathan, Fatih. “Osmanlı Devleti’nde Binicilik”. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. y.11. S. 31. (Mart 2019), 769-801.
- Mühendishâne Talebesinden Remzi. “Muhârebede Topçunun Vazîfesi – 1”. *Ordu Mecmuası*. S.6 (1324), 7-9.
- Mülazım-ı evvel Mehmed Kenan. “Harbde Süvâri, Devamlı Yürüyüşlerin Ehemmiyeti”, *Asker Mecmûası*. s.12. (1324), 544-552.
- Mülazım-ı evvel Nuri. “Artık Süvariye Mızrak Verilmelidir”. *Zafer*. S. 14. (1328), 192.
- Ordu Salnâmesi*. İstanbul, Ahmed İhsan ve Şürekası Matbaası, (1330).
- Ortaylı, İlber. Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu. İstanbul: Timaş, 2017.
- Osmanlı Askeri Teşkilât ve Kıyafetleri* (1876-1908). Askeri Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı Yayınları, 1986.
- Ögel, Bahaeddin. “Türk Kılıcının Menşe ve Tekamülü”. *DTCFD*. IV/5. (1948), 431-460.
- _____. *Büyük Hun İmparatorluğu Tarihi*. C.1. Ankara: Emel Matbaacılık Sanayii, 1981.
- Öz, Necdet. Yenileşme Dönemi Osmanlı Ordusunda Talimnameler (1826-1914). (Doktora Tezi, *İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 2021).
- Özcan, Abdülkadir. “Altı Bölük”. *DİA*. C.2. Ankara, TDV. 1999, 531.
- _____. “Çarhacı”, *DİA*, C.8. Ankara: TDV, 1999, 229-230.
- _____. “Deli” *DİA*. C.9. Ankara: TDV, 1994, 132-135.

- _____. “Gurebâ Bölükleri”. *DİA*. C.14. Ankara; TDAV, 1996, 201-202.
- _____. “Harbiye Nezareti”. *DİA*. C.16. İstanbul: TDV, 1997, 119-120.
- _____. “Kapıkulu”. *DİA*. C.14. Ankara; TDAV, 2001, 347-349.
- _____. “Osmanlı Devleti’nin Askerî Yapısı”. *Türkler*. C.9. Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002.
- _____. “Serhad Kulu”. *DİA*. C.36. Ankara: TDV, 2009, 560-561.
- _____. “Osmanlı Devleti’nin Askerî Teşkilâtı”. *Hunlar’dan Günümüze Türk Askerî Kültürü*. ed. A. Sefa Özkaya. İstanbul: Kronik, 2019.
- Parker, Geoffrey. *Askeri Devrim*. Ankara: Küre Yayınları, 2014.
- Perk, Haluk. “At Koşum Takımları”, *Z Dergisi: At*. S.3. (2018), 52-55.
- Piyade Kol ağası Hakkı. *Osmanlı Ordusu Ahvâl ve Tensikat-ı Askeriyesi*. İstanbul: Mekteb-i Fünun-ı Askeriyye Matbaası, 1325.
- Piyade Kol ağası Hakkı. *Osmanlı Ordusu Ahvâl ve Tensikat-ı Askeriyesi*. İstanbul: Mekteb-i Fünun-ı Askeriyye Matbaası, 1325.
- Re.. “Süvarinin Muharebede Ehemmiyeti”. *Haftalık Risâle-i Askeriye*. S.2. (1324), 11-17.
- Re.. “Süvarinin Muharebede Ehemmiyeti”. *Haftalık Risâle-i Askeriye*. S. 3 (1324), 78-82.
- Salname-i Askerî*, 1282/1865.
- Salname-i Askerî* 1286/1869.
- Salnâme-i Askerî*, 1307.
- Salnâme-i Askerî*, R: 1324-1326.
- Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, 1286/1869.
- Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, 1287 (1870),
- Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye* 1290/1873.
- Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye*, 1293.
- Selim.Muhtelit Müfreze Dahilinde Süvarinin Vazifesi. Kostantiniyye: Matbaa-i Ebuzziya, 1327.

- Seyhan, Hilal. “İhsan Bülücük, Saraç Atın Terzisi””. *Z Dergisi: At*. S.3. (2018), 414-416.
- Seyidoğlu, Bilge. “Şaman Kozmogonisinde At”. *Z Dergisi: At*. S.3. (2018), 76-79.
- Sofyalı Ali Çavuş Kanunnâmesi*, haz. Midhat Sertoğlu (İstanbul: Marmaray Üniversitesi Yayınları, 1992).
- Sümer, Faruk. “Üzengi”. *Z Dergisi: At*, S.3. (2018), 50-52.
- Süslü, Özden. *Tasvirilere Göre Anadolu Selçuklu Kıyafetleri*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi, 1989.
- Süvâri Binbaşısı Mehmed Sadık. “Makâlât-ı Askeriye “Süvarilerde Makinalı Tüfenk”. *Cerîde-i Askeriye*, S. 20 (1326).
- Süvari Binicilik ve Tatbikat Mektebi Vezaif ve Hidemat-ı Dahiliyyesine Dair Talimatname*. İstanbul: Matbaa-yı Askeriye, 1924.
- Süvari Dördüncü Alay Muallimi Mirliva Mehmed Faik Paşa. *cimnastik Talimnamesi*. Mekteb-i Fünûn-u Harbiye-i Hazret-i Şâhâne Matbaası 4. Bs. İstanbul:1322.
- Süvari Endaht Talimnamesi*. Matbaa-i askeriye (1326).
- Süvari Endaht Talimnamesi*. Matbaa-yı Askeriye (Selimiye: 1331).
- Süvari Hidemât-ı Fenniye Talimnâmesi: Tahrib Kısmı*. Matbaa-i askeriye (1326).
- Süvari İkinci Kolağası Hamdi. *Yeni Süvari Talimnâmesi Şerhi*. Mekteb-i Harbiye Matbaası, İstanbul:1325.
- Süvari Müfettişlerinin Vezaifine Dair Talimatname*. İstanbul, Daire-i Askeriye Matbaası:1325.
- Süvari Mülazım-ı Evveli Mahmud Cemil. “Yaya Muharebe”. *Mecmûa-yı Fünûn-ı Askeriye*. S.2. (1327).
- Süvâri Mülazımı Kerküklü Halil Zeki. “Süvariye Tarihi Bir nazar”, *Asker Mecmûası*. S.21, 397-405.
- Süvâri Numune Mızraklı Alay Kumandanı Kaymakam Fâyt. “Süvâri Nasıl Teslih Edilmelidir”. *Müdâfaa-yı Milliye*, S. 3. (1328), 25-26.

- Süvari Sınıfına Mahsûs Edvâr-ı Talimiye ile Bu Devirlerde Talim ve Terbiye ve Tedrisin Sûret-i Cereyanını ve Muayenelerin Usûl-i İcrasını ve Zâbitâna Aid Vezâîfî Hâvi Programdır. İstanbul: Matbaa-i Askeriye, 1327.
- Süvari Sınıfının Münferid Talim ve Terbiye Programı*. Askerî Matbaa, İstanbul:1927.
- Süvari Talimi Nizamnamesi*. Matbaa-i Askeriyye, İstanbul:1328.
- Süvari Talimnâmesi İkinci Cild, Beygir üstünde Nefer Talimi*. Matbaa-i askeriyye, 1308.
- Süvari Talimnamesi*. İstanbul, Matbaa-i Askeriye, 1341.
- Süvari Talimnamesi*. İstanbul: Matbaa-i Askeriye, 1315.
- Süvari Talimnamesi*. İstanbul: Matbaa-i Askeriye, 1325.
- Süvarinin Hidemat-ı Seferiyesine İhzarı: Birinci Kısın Bölüğün Temrini*. Ahmed İhsan ve Şürekâsı Matbaası. İstanbul:1326.
- Süvariye Mahsus Silah talimnamesi*. İstanbul: Maatbaa-i Askeriye, 1315.
- Şahbaz, Meliha. *Osmanlı Askeri Teşkilâtında Deli Ocağı*. ed. Havva Selçuk. 2. Bs. İksad, 2019.
- Şayın, Cevat. "Askerî Tarih Çalışmaları İçin Bir Sentez Aracı Önerisi 3T: Teşkilât, Teçhizât, Tefekkürât, *IÜ Tarih Dergisi*, S. 52 (2010).
- Şemsettin Sami, *Kamûs-i Türkî*, (Dersaadet: İkdâm Matbaası, R. 1317/1901).
- Şen, Mesut. "Türk Kültüründe Atın Özellikleri ve Eğitimi". *Hun'lardan Günümüze Türk Askerî Kültürü*. ed. Ahmet Sefa Özkaya. İstanbul: Kronik Kitap, 2019.
- Tahsin Paşa. *Abdülhamid ve Yıldız Hatıraları*. İstanbul: Milliyet Matbaası, 1931.
- Tan, Seda. Osmanlı Devleti'nde At Yetiştiriciliği (1842-1918), (Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015)
- Taşagıl, Ahmet. "İslam Öncesi Devirde Türk Ordusu". *Türkler ve Askerlik*. ed. Süleyman Kızıltoprak. İstanbul: İstanbul Yayınları, 2009.
- Taşkaya, Rıdvan. "Osmanlı Ordusu'nda Makinalı Tüfek Kullanımına Geçiş (1908-1918)". (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, 2016).
- Teçhizât Talimatnamesi*, Matbaa-i askeri, 1330.

- Tekiner, Halil. Fahrettin Keleştimur. "Türk Eyerinin Târîhi". *Z Dergisi: At. S.3* 2018.
- Tophaneli Nazım. "Keşşâflar ve Anların Talim ve Terbiyesi". *Musavver Seyf ve Kalem. S. 4.*(1324).
- Toprak, Serap."Anglo-Rus İlişkilerinin Yapılandırılması Bağlamında 1908 Reval Görüşmesi". *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi 2.* (2020)
- Turan, Kemal. *Türk-Alman Eğitim İlişkilerinin Tarihi Gelişimi*. İstanbul: Ayışığı Kitaplığı, 2000.
- Turan, Osman. *Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi Tarihi*. c.1. İstanbul: Turan, 1969.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Y. EE. d. (Yıldız Esas Evrak Defteri), No. 214. Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Dairesince Bütün Orduların Mevcud Durumlarını ve Bulundukları Mahalleri Mübeyyin İstistik Defteri, 1312/1895.
- Türkmen, Mehmet. "Geçmişten Günümüze Türkler'de Rahvan (Yorga) Binicilik". *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi. C.3. S.4.* (1998).
- Türkmen, Zekeriya, "Sultan II. Mahmut ve Sultan Abdülmecid Döneminde Kuleli Süvari Kışlası".II. *Uluslararası Osmanlı İstanbullu Sempozyumu Bildirileri 27-29 Mayıs 2014*. İstanbul: İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, 2014
- Türkmen, Zekeriya."Makedonya Meselesi ve Osmanlı Ordusunun Makedonya Bölgesinde Eşkya İle Mücadelesi".*XIX. ve XX. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti, Türkiye ve Balkanlar, Dokuzuncu Askerî Tarih Semineri Bildirileri* (22-24 Ekim 2003). c. I. Gnkur. ATASE Bşk.lığı Yay., Ankara 2005, 287-319.
- Türkmen,Zekeriya. "Süvari Kışlası'ndan Kuleli Askeri Lisesi'ne".*Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi Ansiklopedisi. C. 9*. İstanbul: İBB Yayınları, 2015
- Türkmen, Zekeriya.*Osmanlı Meşrutiyetinde Ordu-Siyaset Çatışması*. İstanbul: İrfan Yayıncılık:1993.
- Ubicini, M. A..*Türkiye 1850: maliye-ordu- millet*. çev: Cemal Karaağaçlı. İstanbul: Tercüman Gazetesi.
- Uğur Ünal, Sultan Abülaziz Dönemi Osmanlı Kara Ordusu (1867-1876), (Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006);

- Uyar, Mesut. Edward J. Erickson. *Osmanlı Askeri Tarihi*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2014.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı Devletinde Kapıkulu Ocakları*. Ankara: TTK, 1984.
- Ünal, Uğur. Sultan Abdülaziz Devri Osmanlı Kara Ordusu (1861-1876). Ankara: TTK, 2016.
- Ünver, Ali Fuat. Antik Çağdan Modern Olimpiyatlara Binicilik Sporü Ve Türk Biniciliğinin Olimpik Gelişimi. (Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2006.
- _____. Binicilik sporunda doğru oturuş, uyarı ve yardımların binicilik hissiyatının gelişimine etkileri. (Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 2003).
- Veteriner Hekimliği Terimliğı Çalışma Grubu. *Veteriner Hekimliği Sözlüğü*. İstanbul: TDK, 2009.
- Virilio, Paul. Hız ve Politik. Çev. Meltem Cansever. İstanbul; Metis Yayınları, 1998.
- von Birn. *Piyade ve Süvarinin Endaht ve Muharebedeki Hidemât ve Vezâifi*. çev. Ali Mümtaz. Mekteb-i Harbiye Matbaası.
- von Clausewitz, Carl, *Savaş Üzerine*. çev. Selma Koçak. İstanbul: Doruk, 2015)
- von Freze. *Fî 29 Haziran Sene 1912 Tarihli Binicilik Talimnâmesinin Hûlâsası*. Mekteb-i Harbiye-i Şâhâne Matbaası, İstanbul: 1331.
- Wallach, Jehuda L. *Bir Askeri Yardımın Anatomisi*. çev. Fahri Çeliker. Ankara: Gnkur. Basımevi, 1985.
- Yaşayanlar, İsmail. “19. ve 20. Yüzyıllarda Kırmasti ve Mihaliç Kazalarında At Yetiştiriciliğine Dair Veriler” *OTAM*, S.37 (2015).
- Yeni, Mustafa. “Osmanlı İmparatorluğu’nda Motorlu Kara Taşıtları (1890-1922)”, (Yüksek Lisans Tezi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2011).
- Yeşil, Fatih. “Kara Kuvvetlerinde Avrupalı Danışmanları”, *Dünya Savaş Tarihi, Osmanlı Askerî Tarihi Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri 1792-1918*. ed. Gültekin Yıldız. İstanbul: Timaş Yayınları, 2013.
- Yeşil, Fatih. “Nizam-ı Cedîd Ordusunda Tâlim ve Terbiye (1790-1807)”. *Tarih Dergisi*, S.2. (2011).

_____. *İhtilaller Çağında Osmanlı Ordusu*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2016.

Yıldız, Gültekin. “Kara Kuvvetleri”, *Osmanlı Askeri Tarihi: Kara, Deniz, Hava Kuvvetleri, 1792-1918*. ed. Gültekin Yıldız. İstanbul: Timaş, 2013.

_____. *Neferin Adı yok*. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2009.

Yüzbaşı Mehmed Sadık. *Beygir Yürüyüşleri*. İstanbul: Şirket-i Hayriye Matbaası 1323).

Yüzbaşı Rasim. “Yeni Rus Süvâri Ta‘limnâmesine Dair”. *Ordu ve Donanma*. S.8. (1330).

Yüzbaşı vekili Mehmed Sadık. *Binicilik Yardımları*. Şirket-i Mürettebiye Matbaası, Konstantiniyye: 1316.

_____. *Beygir Yürüyüşleri*. İstanbul: Şirket-i Mürettebiyye Matbaası, 132

İnternet Kaynakları

www.binicilikokulu.com/yular-ne-demek/ [Erişim Tarihi: 20.5.2020].

lugatim.com/s/re%C5%9Fme. [Erişim Tarihi: 22.05.2020].

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı,Adı KONUK, Oğuzhan
Uyruğu T.C.

Eğitim Derecesi	Üniversite ve Bölüm	Mezuniyet tarihi
Lisans	İstanbul Üniversitesi Tarih Bölümü	2018
Lise	Ahmet Vefikpaşa Anadolu Lisesi	2013
YabancıDil	İngilizce	